T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

TÜRKMEN ŞAİRİ ŞEYDÂYÎ'NIN *GÜL SANÛBER* ADLI DESTANININ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE METİN, DİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ VE SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN ÇALIŞILMASI

Aknur HOJAYEVA

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2025

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ

TÜRKMEN ŞAİRİ ŞEYDÂYÎ'NIN *GÜL SANÛBER* ADLI DESTANININ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE METİN, DİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ VE SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN ÇALIŞILMASI

STUDY OF TURKMEN POET ŞEYDAYI'S *GUL SANUBER* EPIC IN TERMS OF TEXT, GRAMMATICAL FEATURES AND VOCABULARY WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION

Aknur HOJAYEVA

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Mesut ŞEN

İstanbul, 2025

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2025

ETİK BEYAN

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aknur HOJAYEVA

ÖZGEÇMİŞ

2018	Türkmenistan, Daşoğuz ili Gubadag ilçesi 1 No'lu lise mezunu
2022	Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği mezunu
2022	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Yüksek Lisans Programına giriş

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN ..... **İ**

ÖZGEÇMİŞ ..... **İİ**

İÇİNDEKİLER ..... **İİİ**

ÖN SÖZ ..... **Vİİİ**

ÖZET ..... **İX**

ABSTRACT ..... **X**

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ ..... **Xİ**

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **Xİİ**

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **Xİİİ**

1. BÖLÜM: GİRİŞ *1*

1.1. Problem 1

1.2. Amaç 1

1.3. Önem 1

1.4. Sınırlılıklar 2

1.5. Sayıltılar 2

1.6. Tanımlar 2

1.6.1. Dil 2

1.6.2. Eğitim 2

2. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR *4*

2.1. Destan Tanımı 4

2.2. Türkmen Edebiyatında Destan 4

2.3. *Gül Sanûber* Destanının Nüshaları 5

3. BÖLÜM: YÖNTEM *8*

3.1. Araştırmanın Modeli 8

3.2. Evren ve Örneklem 8

3.3. Veri Toplama Araçları 8

3.4. Verilerin Toplanması 8

3.5. Verilerin Çözümlenmesi 8

4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM *9*

4.1. Şeydâyî'nın Yaşamı 9

4.2. Edebi Kişiliği....10
4.3. DİL İNCELEMESİ....11
4.3.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ....11
4.3.2. Ünlülerin Yazılışı....11
4.3.2.1. a ünlüsünün yazılışı....11
4.3.2.2. e ünlüsünün yazılışı....11
4.3.2.3. ı, i ünlülerinin yazılışı....11
4.3.2.4. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı....12
4.3.3. Ünsüzlerin Yazılışı....12
4.3.3.1. ç ünsüzünün yazılışı....12
4.3.3.2. p ünsüzünün yazılışı....12
4.3.3.3. g ünsüzünün yazılışı....12
4.3.3.4. ñ ünsüzünün yazılışı....12
4.3.3.5. t ünsüzünün yazılışı....13
4.3.3.6. s ünsüzünün yazılışı....13
4.3.4. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı....13
4.4. SES BİLGİSİ....13
4.4.1. Ünlüler....13
4.4.1.1. Ünlü Değişmeleri....13
4.4.1.1.1.é > i değişmesi....13
4.4.1.1.2.o > u ve ö > ü değişmesi....14
4.4.1.1.3.e > ö değişmesi....14
4.4.1.2. Ünlü Uyumu....14
4.4.1.2.1.Kalınlık-İncelik Uyumu....14
4.4.1.2.2.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu....15
4.4.1.3. Ünlü Düşmesi....15
4.4.1.4. Ünlü Birleşmesi....15
4.4.2. Ünsüzler....15
4.4.2.1. Ünsüz Değişmeleri....15
4.4.2.1.1.b > p değişmesi....15
4.4.2.1.2.b > v değişmesi....15
4.4.2.1.3.p > f değişmesi....16
4.4.2.1.4.t > d değişmesi....16
4.4.2.1.5.d > y değişmesi....16

4.4.2.1.6.z > s değişmesi 16
4.4.2.2. Ünsüz Düşmesi 16
4.4.2.2.1.b düşmesi....16
4.4.2.2.2.ġ/g düşmesi....16
4.4.2.2.3.r düşmesi 17
4.4.2.3. Ünsüz Türemesi 17
4.4.2.3.1.y türemesi....17
4.4.2.4. Göçüşme 17
4.5. ŞEKİL BİLGİSİ....17
4.5.1. İsim 17
4.5.1.1. Çokluk Eki....17
4.5.1.2. İyelik Ekleri 17
4.5.1.3. İsimlerde Tamlama 18
4.5.1.3.1.Belirtili İsim Tamlamaları....18
4.5.1.3.2.Belirtisiz İsim Tamlamaları....19
4.5.1.3.3.Zincirleme İsim Tamlamaları 19
4.5.1.4. İsim Çekimi Ekleri 19
4.5.1.4.1.Yalın (Nominatif) Hâl: Eksiz 19
4.5.1.4.2.İlgi (Genitif) Hâli: -nıñ/-niñ, -nı/-ni, -ıñ/-iñ 19
4.5.1.4.3.Yönelme (Datif) Hâli: -ġa/-ge, -a/-e....20
4.5.1.4.4.Yükleme (Akkuzatif) Hâli: -nı/-ni, -n....20
4.5.1.4.5.Bulunma (Lokatif) Hâli: -da/-de....20
4.5.1.4.6.Uzaklaşma (Ablatif) Hâli: -dın/-din, -ndın/-ndin 20
4.5.1.4.7.Eşitlik (Ekvatif) Ekleri: -ça/-çe, -day....21
4.5.1.4.8.Yön (Direktif) Ekleri: -ra/-re....21
4.5.1.4.9.Vasıta (İnstrumental) Hâli Ekleri: -n 21
4.5.1.5. Sayı İsimleri....21
4.5.1.6. İsim Yapım Ekleri....21
2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 21
2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri....22
4.5.2. Sıfat....22
4.5.2.1. Niteleme Sıfatları 23
4.5.2.2. Belirtme (Tayin) Sıfatları....23
4.5.2.2.1.İşaret Sıfatları 23

4.5.2.2.2. Sayı Sıfatları 23
4.5.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları 23
4.5.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları 23
4.5.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları 24
4.5.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları 24
4.5.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları 24
4.5.2.2.3. Soru Sıfatları 24
4.5.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları 24
4.5.3. Zarf 24
4.5.3.1. Zaman Zarfları 24
4.5.3.2. Yer Zarfları 25
4.5.3.3. Miktar Zarfları 25
4.5.3.4. Durum Zarfları 25
4.5.4. Edat 25
4.5.4.1. Ünlem Edatları 25
4.5.4.2. Bağlama Edatları 25
4.5.4.2.1. Sıralama Edatları 26
4.5.4.2.2. Cümle Başı Edatları 26
4.5.4.2.2.1. Fakat ifadesini taşıyanlar 26
4.5.4.2.2.2. Eğer ifadesini taşıyanlar 26
4.5.4.2.2.3. Çünkü ifadesi taşıyanlar 26
4.5.4.2.2.4. Netice ve izah ifadesi taşıyanlar 26
4.5.4.2.2.5. Benzerlik bildiren 26
4.5.4.3. Son Çekim Edatları 26
4.5.4.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları 26
4.5.4.3.1.1. Yalın hâl ile birleşenler 26
4.5.4.3.1.2. Uzaklaşma hâli ile birleşenler 26
4.5.4.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları 26
4.5.4.3.2.1. Vasıta ve beraberlik bildirenler 26
4.5.4.3.2.2. Sebep bildirenler 26
4.5.4.3.2.3. Benzerlik bildirenler 26
4.5.4.3.2.4. Başkalık bildirenler 26
4.5.4.3.2.5. Miktar bildirenler 26
4.5.4.3.2.6. Zaman bildirenler 27

4.5.4.3.2.7. Yer ve yön bildirenler.....27
4.5.4.4. Tekerrür Edatları 27
4.5.5. Fiil.....27
4.5.5.1. Fiil Yapım Ekleri 27
4.5.5.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri 27
4.5.5.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....27
4.5.5.2. Fiillerde Olumsuzluk.....28
4.5.5.3. Fiil Çekimi 28
4.5.5.3.1. Şahıs Ekleri 28
4.5.5.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....28
4.5.5.3.1.2. İyelik Eki Kökenli Şahıs Ekleri.....28
4.5.5.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri 29
4.5.5.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....29
4.5.5.3.2.1. Bildirme Kipleri.....29
4.5.5.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri 31
4.5.5.4. Cevherî Fiil ve Bildirme Ekleri.....33
4.5.5.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri.....33
4.5.5.6. Fiillerde Soru 34
4.5.5.7. Birleşik Fiiller 34
4.5.5.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller 34
4.5.5.7.2. Tasvir Fiilleri 35
4.5.5.7.2.1. Yeterlik Fiili 35
4.5.5.7.2.2. Tezlik Fiili 35
4.5.5.7.2.3. Süreklilik Fiili.....35
4.5.5.7.2.4. Yaklaşma Fiili.....36
4.5.5.7.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri.....36
4.5.5.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler) 36
4.5.5.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar) 36
METİN 38
5. BÖLÜM: SONUÇ 153
KAYNAKÇA.....154
EKLER.....156

ÖN SÖZ

Bu tez, Türkmen şairi Şeydâyî'nın *Gül Sanûber* destanının nüshalarını karşılaştırmalı bir biçimde edisyon kritik yöntemiyle incelemeyi amaçlamıştır. Destanın birinci nüshası, Türkmenistan İlimler Akademisi Mahtumkulu Enstitüsü'nde 780 numarayla kayıtlıdır. İkinci nüsha ise Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda *Perîzâd ve Sanavber* adıyla kayıtlı olup 1906 yılında Molla Şafizli tarafından istinsah edilmiştir. Çalışma, yalnızca yazma nüshaları esas alan birincil yayınlara odaklanmıştır ve yazma nüshaları temel almayan ikincil yayınlara, zorunlu olmadıkça yer vermemiştir. Birincil ve ikincil yayınlardan kastımız: birincil yayınlar, doğrudan yazma nüshaları esas alırken, ikincil yayınlar doğrudan nüshalara dayanmayan çalışmalardır.

Çalışmamız "Giriş", "İnceleme", "Metin" ve olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, yazarın yaşamı, edebi kişiliği ve yapıtın farklı nüshaları hakkında bilgi verilirken çalışmanın amacı, yöntemine dair açıklamalar yapılmıştır. İnceleme bölümünde, *Gül Sanûber* destanının el yazması nüshalarının dil özellikleri ele alınmıştır. Bu bölümde, incelememize konu olan nüshalar arasındaki dil farklılıkları metnin yazım ve biçim özelliklerine dair tespitler yapılmıştır. Metin bölümünde, yazma nüshaları ve taşbaskı nüshası transkripsiyon alfabesi kullanılarak Arap harflerinden Latin harflerine çevrilmiştir. Ayrıca, Kiril harfleriyle yayımlanmış eserler de Latin alfabesine aktarılmıştır. Çalışmada, farklı nüshalar arasındaki yazım farklılıkları dipnotlarda belirtilmiş ve her bir nüshanın özgün yapısı vurgulanmıştır. Metinlerin eleştirel metni (edisyon kritiği) hazırlanmış, nüshalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Tezde ayrıca, *Gül Sanûber* destanının edebi değeri ve Türk dilinin evrimine katkısı da vurgulanmaktadır. Bu destan, yalnızca bir edebi eser olarak değil, aynı zamanda Türk dilinin gelişim sürecini anlamamıza yardımcı olan bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Çalışmamız, Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile Türkmen Türkçesi ve Özbek Türkçesi arasındaki geçişi izleme fırsatı sunarak Türk dili çalışmalarına katkı sağlamaktadır.

Birlikte çalışmaktan büyük onur duyduğum, Türk kimliğimi bana öğreten, lisans ve yüksek lisans sürecimde bana verdiği kıymetli destek, sürekli inancı ve engin bilgisiyle yolumu aydınlatan, değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Mesut ŞEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Beni her zaman sevgiyle destekleyen aileme teşekkür ediyorum.

Aknur HOJAYEVA

ÖZET

Bu tez, Türkmen şairi Şeydâyî'nın *Gül Sanûber* destanının nüshalarını edisyon kritik yöntemiyle incelemektedir. Çalışma, nüshaların dil, yazım ve içerik farklılıklarını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Nüshalar arasındaki farklar, dönemin dil özellikleri bağlamında incelenmiştir.

Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Şeydâyî'nın yaşamı, edebi kişiliği, çalışmanın amacı ve yöntemi açıklanmıştır. İnceleme bölümünde, nüshalar arasındaki ses, imla ve biçim özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Metin bölümünde ise, yazma nüshalar Arap harflerinden transkripsiyon alfabesine çevrilmiştir. Kiril harfleriyle yayımlanmış metinler de Latin alfabesine aktarılmıştır. Yazma nüshaların orjinal yapısını korumak adına transkripsiyon kurallarına uygun hareket edilmiştir. Nüshalar arasındaki farklar dipnotlarla gösterilmiştir.

Çalışmada, Türkmenistan İlimler Akademisi Mahtumkulu Enstitüsü'nde kayıtlı 780 numaralı yazma ile Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda *Perîzâd ve Sanavber* adıyla bilinen ve 1906'da Molla Şafizli tarafından istinsah edilen nüsha temel alınmıştır. Yalnızca yazma eserleri içeren birincil kaynaklar değerlendirilmiştir. Yazma nüshalara doğrudan dayanmayan ikincil kaynaklara zorunlu olmadıkça yer verilmemiştir.

Bu çalışma, *Gül Sanûber* destanının edebi değerini vurgulamakla birlikte, Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile Türkmen ve Özbek Türkçesi arasındaki geçişi izleme fırsatı sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi, Şeydâyî, Gül Sanûber Destanı, Eleştirel Metin (Edisyon Kritik), Türkmence

ABSTRACT

This thesis examines the manuscripts of the *Gul Sanuber* epic by the Turkmen poet Şeydayı using the edition critique method. The study thoroughly analyzes the linguistic, orthographic, and content differences among the manuscripts. These differences are examined in the context of the linguistic characteristics of the period.

The thesis consists of three main sections. The introduction provides information on Şeydayı's life, literary identity, and explains the study's purpose and methodology. The analysis section examines the phonetic, orthographic, and morphological features of the manuscripts in detail. In the text section, the handwritten manuscripts have been transcribed from the Arabic script into the Latin alphabet. Additionally, texts published in Cyrillic script have been transliterated into the Latin alphabet. To preserve the original structure of the manuscripts, transcription rules have been strictly followed. The differences among the manuscripts are indicated in footnotes.

The study is based on two primary manuscripts: one registered as manuscript number 780 at the Makhtumkuli Institute of the Academy of Sciences of Turkmenistan, and another known as *Perizad ve Sanavber*, copied by Molla Shafizli in 1906 and preserved in the Manuscripts Collection of the National Library of Turkey in Ankara. Only primary sources containing handwritten manuscripts have been analyzed, while secondary sources that do not directly rely on these manuscripts have been included only when necessary.

This study not only highlights the literary significance of the *Gul Sanuber* epic but also provides an opportunity to trace the linguistic transition between Post-Classical Chagatai Turkish, Turkmen Turkish, and Uzbek Turkish.

Keywords: Post-Classical Chagatai Turkish, Sheydayı, Gul Sanuber Epic, Critical Text (Edition Critique), Turkmen

KISALTMALAR ve İŞARETLER LİSTESİ

a: Yazmadaki her bir yaprağın ön yüzü

b: Yazmadaki her bir yaprağın arka yüzü

İ: İran'ın Günbedkavus şehrinde Kâbus neşriyatıyla taşbaskı yöntemiyle yayımlanmış nüsha

K1: 1978 yılında, Ilım neşriyatıyla Kiril alfabesiyle yayımlanmış kitap

K2: 1943 yılında Türkmen devlet neşriyat dairesinde Kiril alfabesiyle yayımlanmış kitap

M: Milli Kütüphane Yazmalar koleksiyonunda kayıtlı nüsha

s.: Sayfa

T: Türkmenistan Ilımlar Akademisi, Mahtumkulu adındaki Dil, Edebiyat ve Milli Yazmalar Enstitüsünde kayıtlı nüsha

Tkm.: Türkmen Türkçesi

+: İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır.

-: Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.

<: Kelimenin kaynağını gösterir.

(): Yazmada yanlışlıkla tekrar yazılan ek, kelime ve ibareleri gösterir. Yazmanın yaprak ve satır numaralarını göstermek için kullanılır.

[]: Yazmada olmayıp eklenen veya onarılan ek, kelime ve ibareleri gösterir.

[...]: Okunamayan kelimeleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	ʾ
ا	a, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̲
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	z̲
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ż
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g
نك	ñ, ng
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ü, v
ه	a, e, h
ى	ı, i, ī, y

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

А а	A a
Б б	B b
В в	V v
Г г	G g
Д д	D d
Е е	E e (Ye ye)
Ё ё	Yo yo
Ҷ ҷ	C c
Ж ж	J j
З з	Z z
И и	İ i
Й й	Y y
К к	K k
Л л	L l
М м	M m
Н н	N n
Ӈ ӈ	Ñ ñ
О о	O o
Ө ө	Ö ö
П п	P p
Р р	R r
С с	S s
Т т	T t
т	t
У у	U u
Ү ү	Ü ü
Ф ф	F f
Х х	H h
Ч ч	Ç ç
Ш ш	Ş ş
Щ щ	Şç şç
Ъ ъ	kalınlık işareti
Ы ы	I ı
Ь ь	incelik işareti
Э э	E e, Ye ye
Ә ә	Ä ä
Ю ю	Yu yu
Я я	Ya ya

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Problem

Şeydâyî'nın *Gül Sanûber* destanının orijinal el yazması ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Ancak, bu kıymetli eserin farklı dönemlerde istinsah edilen çeşitli kopyaları günümüze kadar korunmuştur. Birçok kişi tarafından istinsah edilerek nesilden nesile aktarılan *Gül Sanûber* destanı, zamanla farklı yorumlara ve çeşitli değişikliklere maruz kalmış ve metinler arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, eserin eleştirel metninin oluşturulması bilimsel bir şekilde gereksinim duyulmaktadır.

Bu çalışma, *Gül Sanûber* destanının farklı değişkelerini derinlemesine analiz ederek nüshalar arasındaki çeşitliliği ortaya koymayı, metinler arasındaki benzerlik ve farklılıkları meydana çıkarmayı problem olarak belirlemiştir.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı:

- Edisyon kritik yöntemiyle *Gül Sanûber* destanının güvenilir ve bilimsel metnini oluşturmak,

- Farklı yazmalar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak,

- Söz varlığını saptamak,

- Eserin dilbilgisini, anlatım biçimini inceleyerek Çağatay Türkçesi ile Türkmen Türkçesi ve Özbek Türkçesi arasındaki geçişi belirlemek.

1.3. Önem

Bu eser, Türk dilinin tarihi gelişim sürecine ışık tutan önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. *Gül Sanûber* destanın edebi değerini ortaya koymanın yanında, yapılan çalışma ile Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi ile Türkmen Türkçesi ve Özbek Türkçesi arasındaki geçişi izleme fırsatı sunarak Türk dili çalışmalarına katkı sağlanacağı değerlendirilmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu tez, *Gül Sanûber* destanının beş farklı nüshalarını edisyon kritik yöntemiyle incelemektedir. Çalışma, yalnızca yazma nüshaları esas alan birincil yayınlara odaklanmıştır ve yazma nüshaları temel almayan ikincil yayınlara, zorunlu olmadıkça yer vermemiştir. Birincil yayınlar: Türkmenistan İlimler Akademisi Mahtumkulu Enstitüsü'nde 780 numarayla kayıtlı T diye kısalttığımız yazma nüsha ile Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda *Perîzâd ve Sanavber* adıyla kayıtlı M yazma eserden oluşmaktadır. İkincil yayınlar: 1978 yılında Ilım neşriyatıyla, 1943 yılında Türkmen devlet neşriyat dairesinde Kiril alfabesiyle yayımlanmış kitaplardan ve 1950 yılında Kâbus neşriyatıyla taşbaskı yöntemiyle yayımlanmış kitaptan oluşmaktadır.

1.5. Sayıltılar

- Çalışmada kullanılan iki yazma nüshanın orjinal olduğu ve ikincil yayınlar olarak kabul edilen: taşbaskı nüsha ile Kiril harflerle basılmış iki kitap *Gül Sanûber* destanının güvenilir kaynakları olduğu kabul edilmiştir.
- Kullanılan kaynakların doğru olduğu kabul edilmiştir.
- Eleştirel metnin oluşumunda objektif olunacağı varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Dil

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 2013, s. 3).

Diller, her kavmin kendi toplum yapısına göre şekillenmiş özel birer anlaşma sistemi oldukları için, dünyadaki kavim sayısınca dil var demektir. Dil bilimi alanında yapılan çeşitli tespit ve sayımlara göre, dünyada ölü veya yaşayan 3000'in üzerinde dil bulunmaktadır. (Korkmaz, 2022, s. 57).

1.6.2. Eğitim

Eğitim, genel anlamda bireyde davranış değiştirme sürecidir. Eğitim, geniş anlamda bireyin toplum standartlarını, inançlarını ve yaşam yollarını kazanmasında etkili olan tüm

sosyal süreçlerdir. Eğitim yoluyla insanın; amaçları, bilgileri, davranışları tutumları ve ahlak ölçüleri değişir. (Demirel, Kaya, 2017, s 5).

2. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Destan Tanımı

Bilindiği ve bu konudaki çoğu kaynaklarda kaydedildiği gibi, destan kelimesi dilimize, İslâmiyet'in kabulünden sonra "efsane, mesel, hikâyet-i güzeştegâ" anlamında kullanılan Farsça kökenli "dâstân" kelimesinin ses ve anlam değişikliğiyle girmiştir. (Oğuz, 2004, s. 5-7)

Türkiye'de "destan" kelimesiyle karşılanan metinler, Türkiye dışındaki Türk toplulukları arasında aynı kelimenin farklı şekilleri veya başka kelimelerle de ifade edilir. Destan türünü karşılamak için Yakut Türkleri, "olongho" veya "olongho"; Altay Türkleri, "kay çörçök"; Tıva Türkleri, "tool"; Hakas Türkleri, "alıptığ nımah"; Kırgız Türkleri, "comok", "epos, "dastan"; Kazak Türkleri, "epos", "cır", "dastan", "añız"; Uygur Türkleri, "dastan"; Özbek Türkleri, "dastan"; Türkmen Türkleri, "dessan" "epos"; Azerbaycan Türkleri, "dastan"; Başkurt Türkleri, "epos", "dastan", "kobayır", "poema", "kissa"; Tatar Türkleri gibi terimler kullanmaktadırlar (Elçin, 2003, s. 18-19). Ancak, Türkiye dışındaki Türk topluluklarının destan anlayışı ile Türkiye'deki destan anlayışı arasında bazı farklılıklar vardır. Türkiye'de kahramanlık temalı geleneksel anlatılar "destan", aşk temalı anlatılar ise "halk hikâyesi" olarak adlandırılmaktadır. Diğer Türk topluluklarında ise bu türler arasında kesin bir ayrım bulunmamaktadır.

2.2. Türkmen Edebiyatında Destan

Türkmen halk edebiyatında anlatı türleri içinde destan önemli bir yere sahiptir. Destan, halk edebiyatı ve klasik edebiyatın ortak ürünü olup, şiir ile anlatının iç içe geçtiği bir edebî türdür. Genellikle kahramanlık, aşk ve sosyal yaşam gibi temaları işler. Kahramanlık ve cesaret konulu büyük folklor ürünleri epos olarak adlandırılsa da, destan kavramı daha çok aşk ve sosyal içerikli anlatılar için kullanılmaktadır. Eposlar gibi destanlar da Türkmen halkının zengin edebi mirasının bir parçasıdır. Bu eserler, Türkmen kültürünü, tarihî olayları ve toplumsal yaşamı yansıtarak, edebiyat tarihine önemli katkılar sağlamaktadır. (Goçmıradov, 2010, s. 144)

Türkmen Dilinin Sözlüğüne göre destan: "halk edebiyatında ve klasik edebiyatında, şiir ile hikayenin birleştiği, aşk ve kahramanlık temalarıyla yazılmış eser" olarak geçmektedir. (s. 254)

Türkmencede "epos" kahramanlık konulu ve hacim bakımından büyük destanları adlandırmak için kullanılmaktadır. *Türkmen Dilinin Sözlüğüne* göre epos: "kahramanlık konulu halk rivayetleri, efsaneleri ve edebi tür" olarak tanımlanmıştır. (s. 815)

Türk topluluklarına Rusça vasıtasıyla geçiş yapan "epos" kelimesi, daha çok Manas gibi hacmi büyük ve kahramanlık konulu destanlar için, "epope, epik" kelimeleri ise bir tür adı ve küçük veya büyük çaplı kahramanlık konulu eserler, özellikle destanlar için kullanılmıştır. (Ekici, 2002, s. 29)

Türkmen destanları, içerik ve anlatım özelliklerine göre farklı türlere ayrılmaktadır:

1. Aşk ve sosyal yaşam konulu destanlar: *Leyla-Mecnun, Zöhre-Tahır, Şahsenem-Garip, Saýatly-Hemra, Aslı-Kerem, Necep Oğlan.*
2. Aşk ve fantastik öğeler içeren destanlar: *Seýpelmelek-Methaljemal, Melike-Dilaram, Gül-Senuber, Hüýrlukga-Hemra.*
3. Aşk ve kahramanlık temalı destanlar: *Yusuf-Ahmet, Alybeg-Balybeg, Hojamberdi Han.*
4. Tarihi kahramanlık destanları: *Döwletýar (Magrupı), Batır Nepes (Misgingylyç), Emir-Zerli (Mollamurt).*
5. Biyografik (kişisel hayatı anlatan) destanlar: *Goşa Pudagym (Seýdi), Talyby we Sahypjemal (Talyby).*
6. Dini temalı destanlar: *Yusuf-Züleyha, Zeýnelarap, Babaröwşen*. (Goçmıradov, 2010, s. 149)

Bu sınıflandırma, Türkmen edebiyatındaki destan geleneğinin tematik ve yapı çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Tez çalışmama konu olan *Gül Sanûber* destanının aşk ve fantastik öğeler içeren destanlar kategorisine dahil edilmesinin sebebi, olay örgüsüdür. Destanda, bir padişahın oğlu ile periler ülkesinde yaşayan bir peri kızı arasındaki aşk anlatılmaktadır. Şehzade peri kızına kavuşmak için yıllar süren bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta, devler, yaratıklar, simurg kuşu gibi gerçek dışı unsurlara yer verilmiştir. Nihayetinde peri kızına ulaşmayı başarmıştır.

2.3. *Gül Sanûber* Destanının Nüshaları

Gül Sanûber destanı, yalnızca Türkmen edebiyatında değil, aynı zamanda Orta Asya'da geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Bu destan, farklı adlarla anılmış ve özellikle "*Sanuber Kitâbı", "Sanubercan", "Kitâb-ı Şehzâde Sanuber" ve "Destan-ı Şehzâde Sanuber*"

gibi adlarla tanınmıştır. 20. yüzyılın başından itibaren 1903'ten başlayarak Özbekistan'ın Taşkent, Semerkand, Buhara, Hokand gibi şehirlerinde ve hatta Kazan'da defalarca taş baskı yöntemiyle yayımlanmıştır. Bu da eserin sadece Türkmen toplumunda değil, Orta Asya'nın daha geniş bir kültürel coğrafyasında ne kadar önemli ve etkili bir eser olduğunu göstermektedir.

T nüshası olarak bahsettiğimiz yazma Türkmenistan İlimler Akademisi'nin Mahtumkulu adındaki Dil, Edebiyat ve Milli El Yazmaları Enstitüsü'nde 780 numara ile kayıtlıdır. El yazmasının 38b-39b yaprakları arasında, *Baba Rövşen'*e[1] ait bir metin parçası bulunmaktadır. Kâğıt, Rus fabrika ürünü olup hattı *nesta'lik* yazısıyla yazılmıştır. Siyah mürekkeple kaleme alınmış genellikle 11 satır düzeninde düzenlenmiştir. Tarihi, yaklaşık olarak 19. yüzyılın ikinci yarısına aittir. Destan, tek sütunlu olarak yazılmış; içerisindeki şiirler ise iki sütunlu düzenlenmiştir. 23a yaprağı enine yazılmıştır. Tam boyutu 21 x 15,5 cm, Yazı alanı 17,5 x 11 cm'dir. 38b yapraktan 40b yaprağa kadar yazar, kendi notlarını eklemiştir. Yazma düzeltilmemiş ve sahife numaraları tam olarak işlenmemiştir. 41a yaprağın orta kısmında yırtık bulunmaktadır.

M olarak kısaltılmış yazma nüsha Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda *Perîzâd ve Sanavber* adıyla 06 Mil Yz A 8650/1 demirbaş numarasında kayıtlıdır. 1906 yılında Molla Şafizli tarafından istinsah edilmiştir. Tam boyutu 180 x 135 mm, Yazı alanı 165 x 90 mm'dir. Talik kırmasıyla samanlı cedid kâğıt üzerine yazılmıştır. El yazmasında boş yapraklar yıpranmış durumdadır. 2a-45a yaprakları arasında toplamda 11 satır düzeninde yazılmıştır. Sayfa numaraları eksik olup, bazı yapraklar düzeltilmemiştir. Eksik sayfalar bulanmaktadır.

İ olarak kısalttığımız taş baskı olarak İran'ın Günbedkavus şehrinde *Şeydâyî Gül Şanûber* adıyla yayımlanmış olan nüsha Murad Durdı Kazı tarafından Kâbus neşriyatıyla 1950 yılında neşredilmiştir. Kitap 58 sayfadan ibarettir.

K1 olarak kısalttığımız *Şeydayı (lirika, Gül-Senuber)* adıyla M. Annamuhammedov, A. Meredov tarafından 1978 yılında, Aşkabat'ta Ilım neşriyatıyla yayımlanmıştır. Kitap Kiril

---

[1] Soner Sağlam, "BABA RÖVŞEN". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/baba-rovsen.

harfli 223 sayfadan ibarettir. Kitapta Şeydâyî'nın şiirleri, *Gül Sanûber* destanı ve sözlük yer almaktadır. Destan 111'de başlayıp 189. sayfada bitmektedir.

K2 diye bahsettiğimiz Kiril hafrleriyle yazılmış kitap Baymuhammet Garrıev ve G. Husainov tarafından 1943 yılında Aşkabat'ta Türkmen devlet neşriyat dairesinde yayımlanmıştır. Kitap *Gül-Senuber* adıyla 79 sayfadan ibarettir.

3. BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu tez çalışması, *Gül Sanûber* destanının farklı nüshalarını edisyon kritik yöntemiyle incelemektedir. Edisyon kritik yöntemi, eserin nüshalarını karşılaştırarak, metnin asıl şekline en yakın olan biçiminin ortaya çıkmasını amaçlar.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, Türkmen halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan aşk ve fantastik temalı destanlardan oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise, *Gül Sanûber* destanının farklı dönemlerde yazıya geçirilmiş nüshalarından ibarettir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu tezde veriler, doküman analizi ve literatür taraması ile elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veriler, literatür taraması ve doküman analizi ile toplanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Çalışmada herhangi bir istatistiki analiz çalışması yapılmamıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde genel ifadelere yer verilmiştir. Literatür taraması ile toplanan verilerin çözümlenmesi yapılacaktır.

4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

4.1. Şeydâyî'nın Yaşamı

Türkmen edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Şeydâyî, klasik ve halk edebiyatı geleneğini harmanlayarak eserler ortaya koymuş bir şairdir. Şeydâyî, özellikle Türkmen kültürünün manevi ve toplumsal değerlerini edebi eserlerinde ustalıkla yansıtmıştır. Şeydâyî mahlasıyla tanınan şairin gerçek adıyla ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Kendisinin edebi mirasında da adı hakkında herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

Şeydâyî'nın doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte, XVIII. yüzyılın ortalarında yaşamış olduğu tahmin edilmektedir. Bu değerlendirmeyi destekleyen en güçlü kanıtlardan biri, şairin Buhara emiri Şamırat Velnamı'nın 1785-1800 yılları arasındaki hükümdarlığını konu alarak kaleme aldığı *Mesnetneşin* adlı şiiridir. Şiirde kullanılan ifadeler ve işlenen temalar, Şeydâyî'nın bu dönemde olgunluk çağında olduğunu düşündürmektedir. (Begmekov, Rejebov, Tuvakbayeva, 2010, s. 132).

Şeydâyî'nın XVIII. yüzyılda yaşadığını kanıtlayan bir başka bilgi, 1927 yılında akademik A. N. Samoyloviç'in başkanlığında yapılan bir keşif gezisinde toplanan verilere dayanmaktadır. Bu bilgilere göre, şairin kökenine dair bazı açıklamalar yer almakta ve yaşadığı dönem hakkında genel tahminler yapılmaktadır. "Salır yaşlıları, Mahtumkulu'dan sonra 'hakdan içen' şair olarak tanımlamışlardır. Şeydâyî'nın Salır boyunun Kiçiaga koluna, muhtemelen Arslan veya Yeyke aşiretine mensup olduğu belirtilir. Türkmenlerin Mangışlak bölgesinde yaşadığı daha sonra bu bölgeden göç ettiği ifade edilir. Salır toplumu arasında Şeydâyî'nın iyi tanındığı kaydedilmiştir. (Atayev, 2010, s. 258).

Henüz genç yaştayken anne ve babasını kaybettiği ve yetim olarak büyüdüğü bilinmektedir. Geçimini sağlamak için çobanlık yaparak zorluklar içinde yaşam mücadelesi vermiştir. Ancak çocukluk yıllarından itibaren müziğe ve sanata büyük bir ilgi duymuştur. Bu ilgisi sayesinde zamanla usta bir sanatçı ve ozan olarak tanınmış, müzik ve şairliği ustaca bir araya getirmiştir. Her ne kadar kesin bilgiler bulunmasa da Şeydâyî'nın iyi bir eğitim aldığı tahmin edilmektedir. Şiirlerinde işlenen fikirler, anlam derinliği ve kullandığı zengin ifadeler, onun döneminin bilgili ve donanımlı bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. Şeydâyî'nın Hiva medreselerinden birinde eğitim aldığına dair görüşler ileri sürülmektedir; zira hayatının büyük bir bölümünün bu bölgede geçtiği ifade edilmektedir. Şeydâyî'nın aile hayatı hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Ancak bir rivayete göre, Aycemal adında bir

han kızına âşık olduğu ve onun için "Hayran bolarmı?" adlı şiirini yazdığı anlatılmaktadır. Şairin "Yaranlar" adlı şiirinde de bu isme yer verildiği de görülmektedir. Bazı eserlerinde yaşının ilerlediğini ve artık yaşlı olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, "Biriya" adlı muhammesinde yaşının altmışı geçtiğini, "Läş gitdi" gazelinde ise altmış beşe ulaştığını belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında, Şeydâyî'nın yaklaşık seksen yıl yaşadığı ve XVIII. yüzyılın sonlarında vefat ettiği söylenebilir. (Atayev, 2010, s. 259).

4.2. Edebi Kişiliği

Şeydâyî'nın şiirleri, yapaylıktan uzak bir samimiyetle, XVIII. yüzyıl Türkmen toplumunun yaşamını ve düşüncelerini yansıtır. Şiirlerinde dönemin temel meselelerini ustalıkla alarak, duygu ve düşüncelerini estetik bir ifadeyle dile getirmiştir. Şiirleri, biçim ve tema bakımından iki ana gruba ayrılabilir. Bazı eserlerini Doğu edebiyatı geleneği doğrultusunda medrese dilinde yazarken, diğer bir kısmını halkın günlük yaşamına ve kültürüne hitap eden bir anlayışla kaleme almıştır. Medrese dilinde yazdığı şiirlerinde sıklıkla Arapça-Farsça kelimeler ile anlaşılması zor tamlamalara yer vermiştir. Bu şiirler, gazel, muhammes ve altılama gibi klasik formlarda olup, aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Şeydâyî'nın bu yönü, onun hem klasik edebiyata olan hakimiyetini hem de entelektüel birikimini ortaya koymuştur.

Şeydâyî'nın şiirleri, Türkmen halkının hafızasında yer etmiş, sözlü kültür aracılığıyla geniş bir kitleye ulaşmıştır. Divan edebiyatının etkisiyle yazdığı beyit ve gazelleri, zengin bir estetik anlayışı yansıtır. Aynı zamanda Türkmen halkının toplumsal mücadelelerini ve aşk temalarını işleyerek hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin bir iz bırakmıştır. Özellikle lirik şiirleri ve *Gül Sanûber* destanı hem döneminde hem de sonrasında geniş bir şekilde yayılmış, Türkmen edebiyatında güçlü bir yer edinmiştir. Şeydâyî'nın günümüze ulaşan edebi mirası, seksene yakın lirik şiir ile *Gül Sanûber* destanından oluşmaktadır.

Gül Sanûber destanının şiir bölümlerinde, aruz ölçüsünden kısmen yararlanmış olmakla birlikte, genellikle hece ölçüsünü tercih etmiştir. Şair, özellikle 7, 8 ve 11 heceli dizelerle yazılmış şiirlere ağırlık vermiştir. Ancak destanda az sayıda da olsa 14 ve 15 heceli şiirler de yer almaktadır; örneğin *Tapşırdım seni*, *Bâd-ı Şabâ*, *Bolmışam* ve *Uçradım* gibi şiirleri bu gruba dahildir. Destanın genelinde, halk edebiyatında yaygın olan murabba tarzı ön plandadır. Buna karşın, yazılı edebiyatın biçimlerinden olan gazel, müseddes, müsemmen ve müstezat gibi türlere rastlanmamaktadır. Bu durum, Şeydâyî'nın halk şiirine olan bağlılığını ve destanını halkın anlayacağı sade bir dille yazdığını işaret etmektedir.

4.3. DİL İNCELEMESİ

4.3.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ

M ve T yazma nüshası, Doğu Türkçesinin yazım kurallarına sadık kalınarak yazılmıştır. Arapça ve Farsça kökenli kelimeler genellikle doğru şekilde yazılmıştır. Her iki nüshada kelimelerin ikili yazımlarına rastlansa da bazı kelimelerin tek yazımlı biçimleri metin boyunca gözlenmektedir. İstisnalar dışında hiç hareke kullanılmamıştır. M nüshasında Özbek Türkçesi dil özelliklerini T nüshasında ise Türkmen Türkçesi dil özelliklerini görmek mümkündür.

4.3.2. Ünlülerin Yazılışı

4.3.2.1. a ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Her iki metnimizde a ünlüsü ilk hecede umumiyetle medli elif (آ) ile yazılmakla birlikte bazen de elif (ا) ile karşılanmaktadır: andaġ اندغ (T 1b/04), aydı آیدی (T 1b/11), anıñ آننک (T 6a/04), andın اندین (M 38b/06), altun آلتون (M 38b/03)

Orta hecede: a ünlüsü orta hecede genellikle elif (ا) ile gösterilmektedir. yalbarıp یالباریب (T 28b/05), aytayın ایتاین (M 39a/01).

Son hecede: Son hecede a ünlüsü genellikle he (ه) ve bazen de elif (ا) ile karşılanmaktadır: ata آتا (T 11a/01), munça مونچه (T 8b/05), āsmāṅġa آسمانغه (T 27a/10), ḳana قانه (M 3a/07)/

4.3.2.2. e ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Metnimizde ilk hece durumunda olan e ünlüsü için herhangi bir okutucu ya da hareke kullanılmamıştır: neçe نچه (T 35a/11), eger اکر (M 43a/05).

Orta hecede: e ünlüsü orta hecede elif (ا) gösterilir: yiberdi ییاردی (M 41b/08), yürekde یوراکده (T 33b/05).

Son hecede: Son hece durumunda olan e ünlüsü genellikle he (ه) ve elif (ا) ile gösterilmektedir: bile ییلا (T 5b/08), özge اوزکا (M 40b/ 05).

4.3.2.3. ı, i ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: İlk hecede bulunan ı ünlüsü için bazen okutucu kullanılmamış, bazen de ye (ى) ile gösterilmiştir. İlk hecede yer alan i ünlüleri ise genellikle ye (ى) ile gösterilmiştir: yıġlap یغلاب (M 43a/01), iki ایکی (T 38a/09), dip دیب (M 43a/09).

Orta hecede: Orta hecede ı ve i ünlüleri umumiyetle ye (ى) ile gösterilmekle beraber bazen de bu ünlüleri göstermek için herhangi bir okutucu kullanılmamıştır: ornıdın اورنيدين (M 37b/03), yigitler يكيت لار (M 02a/06).

Son hecede: Son hecede olan ı ve i ünlüleri ye (ى) ile gösterilir: közimdin كوزومدين (M 6a/07), türli تورلى (T 19a/01), ḳanı قانى (T 11b/01).

4.3.2.4. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: Bu ünlülerin farklarını belirten herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Söz konusu ünlüler ilk hecede vav (و) ile ilk ses olmaları durumunda genellikle elif (ا) ve vav (و) ile gösterilmiştir: üçün اوچون (T 03b/05), oġul اوغول (T 21b/02), ötüp اوتوب (M 33b/05), uluġ اولوغ (M 29a/08).

Orta hecede: Orta hecede genellikle vav (و) ile gösterilmiştir: altun آلتون (M 38b/03), yulduz يولدوز (T 25b/10).

Son hecede: İlk ve orta hecelerde olduğu gibi son hecelerde de yazımı vav (و) ile yazılmıştır: kiltürüp كيلتورو پ (M 43a/08), neçük نيچوک (T 3a/09) aytur ايتو (T 10b/07).

4.3.3. Ünsüzlerin Yazılışı

4.3.3.1. ç ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ç ünsüzü daima çe (چ) ve ce (ج) ile yazılmıştır: neçük نچوك (M 42b/10), hīç هچ (T 06b/06).

4.3.3.2. p ünsüzünün yazılışı

Her iki nüshada, ilk ve orta hecede p sesi daima p (پ) şeklinde yazılırken son hecede genellikle b (ب) nadiren p (پ) ile gösterilmektedir: perī پرى (T 22b/01), körüp كوروب (T 09b/08), köp كوب (T27b/06), kilip كيليب (M 44b/09).

4.3.3.3. g ünsüzünün yazılışı

İki metnimizde de k ünsüzü ile g ünsüzünü ayıracak herhangi bir işaret yoktur. Her iki ses de kef (ک) ile gösterilmektedir: big بيک (T 8a/01), köz كوز (M 30a/10).

4.3.3.4. ñ ünsüzünün yazılışı

Metnimizde ñ ünsüzü nun kef (نک) ve kef (ک) ile gösterilmiştir: ecelniñ اجل نيک (T 19a/05), soñ سونک (M 41b/03), köñül كونكل (M 42a/09), miñ مينک (T 24b/03).

4.3.3.5. t ünsüzünün yazılışı

Her iki nüshada hem kalın hem ince sıralı Türkçe kelimelerin ilk, orta ve son hecelerinde te (ت) kullanılmıştır. Arapça veya Farsça kökenli olan kelimelerde de tı (ط) kullanılmıştır: tapşurdım تاپشوردیم (T 7a/04), taġ تاغ (M 24b/08), ṭılā طلا (T 2a/04).

4.3.3.6. s ünsüzünün yazılışı

İki nüshada da s ünsüzü hem kalın hem ince sıralı Türkçe kökenli sözcüklerin ilk, orta ve son hecelerinde sin (س), kalın sıradan Arapça kökenli sözcüklerde sad (ص) harfiyle gösterilmiştir: sındurdı سیندوردی (T 9a/06), sansız سانسیز (M 18b/11), naṣīḥat نصیحت (T 07a/03).

4.3.4. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

Doğu Türkçesinin imla geleneğindeki bazı ek ve şekillerin yazımı iki nüshaya da yansımıştır:

a) İlgi hali eki +nıñ/+niñ, nadiren ayrı yazılmakla birlikte, belirtme durumu +ni ve +nı ekine benzeyen ancak kısaltılmış bir ilgi hali eki olan -nı/-ni kullanımı M nüshasında genellikle görülmektedir. Ekin ilgi durumu olarak kullanılması: meniñ منینک (T 03a/06), meni منی (M 04a/01).

b) dik edatı ve kim, ki bağlaçlarının bazı yerlerde kelimeye bitişik olarak yazıldığı görülür: ay-dik آید یک (M 38a/06), aydı-kim آید یکم (T 37b/05), kördi-ki کوردیکی (M 2a/09).

4.4. SES BİLGİSİ

4.4.1. Ünlüler

Eski Türkçede, sekiz temel ünlü harfin yanı sıra dokuzuncu ünlü olarak kapalı e (é) sesinin olup olmadığı dilbilimsel olarak tartışmalı bir konudur. Klasik Çağatay Türkçesinde kök hece e'si, tamamen kapalı é veya i seslerine dönüşmüştür. İki nüshada da belirgin bir şekilde kapalı e, é ya da i gösterilmemiştir. Aynı kelimede (ی) sesini belirtirken bazı yerlerde göstermeksizin de yazılmaktadır. Buna göre Çağatay Türkçesinde sekiz ünlü harf olduğunu söylenebilir: a, e, ı, i, o, ö, u, ü.

4.4.1.1. Ünlü Değişmeleri

4.4.1.1.1. é > i değişmesi

Eski Türkçe kök hece e'si Hakaniye ve Harezm Türkçelerinde korunmakla birlikte yer yer kapalı e (é) ya da i'ye çevrilmektedir. Çağatay Türkçesi ise tamamen kapalı e (é) ya da i tarafındadır. (Şen, 2016, s. 155)

Genel Türk dilinde é > i değişimi uzun zamandan beri birçok Türkolog için tartışma konusudur. İncelediğimiz yazma nüshaları Türkmen Türkçesine yakın olduğu için bu çalışmada é yerine i okumayı tercih edilmiştir.

Türkmen Türkçesinde kapalı é sesi çoklukla uzun i:'ye çevrilmektedir. gi:ce 'gece', i:lçi 'elçi', i:n 'en', i:r 'erken' gibi. (Şen, 2016, s. 206)

4.4.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi

Bilindiği gibi Arap harfli metinlerde o,ö,u,ü harfleri aynı harf ile karşılanmaktadır. Metinde bu sesleri ayırt edebilmemize imkân tanıyan herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Kelimelerde mevcut olan bu seslerin okunuşunda Türkmence ve Özbekçedeki biçimler göz önünde tutulmuştur: oltururاولترور (T 17a/09), öldürme اولدورمه (M 03b/02), uluġ اولوغ (T 26b/05), üç اوچ (T 28b/03), uşbu (M 13a/11), (T 13a/03), oşol (M 14a/01), (T 13a/11).

4.4.1.1.3. e > ö değişmesi

Çağatay Türkçesinde bazı kelimelerde ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle ilk hecedeki düz ünlü yuvarlaklaşmaktadır. Metnimizde kimi sözcüklerde e sesinin, dudak ünsüzünün etkisiyle yuvarlaklaştığı görülmektedir: ev > öy – öyine (T 14b/12) sev- > söy- söyer (M 15a/02).

4.4.1.2. Ünlü Uyumu

Türkçede *kalınlık-incelik* ve *düzlük-yuvarlaklık* olmak üzere iki çeşit ünlü uyumu vardır.

4.4.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu başlangıçtan bugüne kadar Türkçenin her devrinde çok kuvvetli olarak hâkim bulunmuş olan ve olmakta devam eden bir kaidedir. Türkçenin en büyük fonetik hususiyetini bu kaide teşkil eder. (Ergin, 2013, s. 71)

Her iki nüshada da özbekçenin etkisiyle bu kaideye uymayan ekler alarak ek uyumsuzluğuna sebep olmuş kelimeler çoğunlukla vardır: şikārġa (T 2a/02), isġa (T 3a/11), şeh-zādeġa (T 5a/02), yārge (M 15a/02), otlarge (M11b/02), şaharge (M 42b/10)...

4.4.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, Türkçe kelimedeki düz ünlüleri düz ünlülerin, yuvarlak ünlüleri ise ya düz-geniş ya da dar-yuvarlak ünlülerin takip etmesidir. İki metnimizde de tam bir düzlük-yuvarlaklık uyumu söz konusu değildir. Her ne kadar bazı durumlarda düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlansa da genel olarak bu uyumun tam olarak sağlanmadığı gözlemlenmektedir.

İyelik eki -ım/-im, -um/-üm; -ıñ/-iñ, -uñ/-üñ: oġlum (M 43a/03), köñlüm (M 42/04), (T 36b/10), kāküliñ (M 37b/07) işim (T 11a/11), kördüm (M 23b/11).

Gösterilen iyelik eklerinde genel anlamda bir uyum söz konusu olsa da yer yer bu uyumun bozulduğu da görülmektedir: yetüşdim (T 12b/05), kördim (T 13a/10), köñlümni (M 37a/04),

4.4.1.3. Ünlü Düşmesi

Türkçe kelimelerde vurgusuz olan orta hece vokalinin çoğunlukla düştüğü bilinmektedir. Bu durum iki nüsha için de geçerlidir: ornıdın (M 37b/03), köñlüm (M 42/04), (T 36b/10), oġlum (M 43a/02), zülfiñ (T 33a/01).

4.4.1.4. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan başka bir kelime geldiğinde iki ünlüden biri düşer ve böylece iki kelime birleşerek tek bir kelime oluşturur. Bu duruma ünlü birleşmesi adı verilir. Metinlerimizdeki örnekler: neçük < ne + çe + ök (T 10a/05), neyle- < ne + eyle- neyley (M 24b/02), (T 22a/04).

4.4.2. Ünsüzler

4.4.2.1. Ünsüz Değişmeleri

4.4.2.1.1. b > p değişmesi

Metinlerimizde b > m değişikliğine örnek teşkil eden bazı kelimeler şunlardır: ben > men (T2b/03), (M 4a/02), bunça > munça (T 8b/05), bunda > munda (M 17b/07), (T 17a/03).

4.4.2.1.2. b > v değişmesi

Eski Türkçede kelime ortası ve sonundaki -b-, -b sesleri, Uygurcada -v-, -v, Karahanlıcada -w-, -w, Çağatay Türkçesinde ise -b-, -v-, -y şeklindedir. Metinimizdeki örnek: ab > aw > av avcılar (T 24a/04).

4.4.2.1.3. p > f değişmesi

Çağataycanın önemli özelliklerinden biri de kelime içinde p ünsüzünün f'ye dönüşmesidir. İki nüshadan buna örnek olan kelimeler: toprak̬ > tofrak̬ (T 16a/07), (M 16b/07) yaprak̬ > yafrak̬ (M 13b/05) Değişim Türkçe kelimelerle sınırlı kalmayıp bazı Farsça kelimelerde de kendisini göstermiştir: pūlād > folad (T 32b/05).

4.4.2.1.4. t > d değişmesi

Çağatay Türkçesinde kelime başı t- sesi birkaç kelime dışında genellikle korunmuştur. Nüshalarmızda değişen bazı kelimeler şunlardır: te- > de- didi (M 44b/10), (T 2a/01), teg > dek dik (M 3a/05), (T 4b/02).

4.4.2.1.5. d > y değişmesi

Eski Türkçe -d-/-d sesi, Harezm Türkçesinde -d̲-/-d̲, Çağatay Türkçesinde ise -y- /-y olmuştur. Her iki nüshada da şu kelimelerde bu değişimi görmekteyiz: adır- > ad̲ır- > ayır- ayırdı (M 39a/06), ayrıldı (T 9b/03), adak̬ > ad̲ak̬ > ayak̬ ayaġıñ (T 23a/10), ayaġıge (M 42b/10).

4.4.2.1.6. z > s değişmesi

Çağatay Türkçesinde geniş zamanın olumsuzunda z ünsüzü s olur. Her iki nüshamızda da mas/-mes biçimi kullanılmıştır: bolmas (T 25b/09), (M 29a/10), kitmes (T 28b/01), (M 32a/01).

4.4.2.2. Ünsüz Düşmesi

4.4.2.2.1. b düşmesi

Kelime başı b- sesinin düşmesi Batı Türkçesine ait hadisedir. İki nüshamızda da karşımıza çıkmaktadır: bol > ol > olsun (T 28b/06), (M 6a/04). Birkaç istisna hariç bol- fiilindeki b- sesi daima muhafaza edilmiştir. Son seste -b düşmesi söz konusudur: sub > suw > su (M 33a/03), (T 27a/14).

4.4.2.2.2. ġ/g düşmesi

Çağatay Türkçesinin klasik dönemi sonrasında kelime sonunda ġ/g sesi düşme durumu vardır. Tesadüf edilen örnekler şunlardır: ḳulġak > ḳulaḳ (T 37b/02), (M 6a/02). İsimden sıfat yapma eki olan -lıġ/-lig > -lı/-li olsa da yer yer ġ/g düşmediğine rastlıyoruz: türlüg > türli (M 20a/06), (T 19a/01).

4.4.2.2.3. r düşmesi

Eski Türkçeden beri r sesi titrek bir ses olduğu için düşme temayülündedir. r düşmesinin nüshalarmızdaki örnekleri şunlardır: birlen > bilen > bile (T 5b/08), (M 4a/07) her üç şekil de nüshalarımızda görülmektedir, erken > iken (M 22a/05), M nüshasında r düşmesi görülürken T nüshasında irken şekli korunmaktadır.

4.4.2.3. Ünsüz Türemesi

4.4.2.3.1. y türemesi

Ön seste y türemesi düz-dar ünlü ı/i ile başlayan kelimelerde görülür. Örnekler şunlardır: yıġlap (M 17a/09), (T 3b/11), yiberdi (T 1b/09), (M 2a/05).

4.4.2.4. Göçüşme

Kelime içindeki iki ses veya ses grubunun yer değiştirmesine göçüşme ya da metatez denir. Genellikle ünsüzler arasında yer değiştirme, göçüşme olayı görülür. M nüshasında bir kez karşımıza çıkmaktadır: yaġmur > yamġur (M 3a/04).

4.5. ŞEKİL BİLGİSİ

4.5.1. İsim

4.5.1.1. Çokluk Eki

Türkiye Türkçesindeki gibi Çağatay Türkçesinde de çokluk eki, isimlerin sonuna -lar/-ler eklerininin getirilmesi ile yapılır: taġlar (T 13b/09), (M 33a/07), perīler (T 3a/02), (M 3b/07).

4.5.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden eklerdir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir. (Ergin, 2013, s. 221)

Teklik 1. şahıs -m, -(ı,u)m, -(i,ü)m

Çağatay Türkçesinde 1. teklik şahıs iyelik eki -m, -ım/ -im/ -um/ -üm şeklindedir: köñlüm (M 42/04), (T 36b/10), oğlum (M 43a/02), yārim (T 4a/04), (M 21a/09).

Teklik 2. şahıs -ñ, -(ı,u)ñ, -(i,ü)ñ

2. teklik şahıs iyelik eki ŋ, ıŋ/ iŋ/ uŋ/ üŋ şeklindedir: ḫüsnüñ (T 2b/05), yüziñ (M 2b/11) ḳuluñ (M 17b/11), (T 16b/12).

Teklik 3. şahıs -ı/-i, -sı/-si, (nadiren) -u/-ü

Teklik 3. şahıs iyelik eki ünlü ile biten kelimelerden sonra -sı/-si; ünsüz ile biten kelimelerden sonra -ı/-i ve nadiren de -u/-ü şeklindedir: közi (M 2a/11), atası (T 4b/04), köñli (M 38b/01), (T 19a/10).

Çokluk 1.şahıs -mız/-miz, -(ı)mız/-(i)miz

Çağatay Türkçesinde 1. çokluk şahıs iyelik eki -mız/ -miz, -ımız/ -imiz/ -umız/ -ümiz ve nadiren -umuz/ -ümüz şeklindedir: atımız (M 4a/07), (T 3a/09), yurtımızda (M 7b/10).

Çokluk 2.şahıs iyelik eki -ñız/ -ñiz

Çağatay Türkçesinde çokluk 2.şahıs iyelik eki ünlüyle biten kelimelerden sonra -ñız/ -ñiz, ünsüzle biten kelimelerden sonra ise -ıñız/ -iñiz eki getirilerek yapılmıştır: barçañız (T 25a/13), barıñız (T 25a/12).

Çokluk 3.şahıs iyelik eki -ları/ -leri

Çağatay Türkçesinde çokluk 3.şahıs iyelik eki -ları/ -leri şeklindedir: ḳaşları (T 28a/06), (M 31a/08), közleri (T 28a/06), (M 31a/08).

4.5.1.3. İsimlerde Tamlama

Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Burada birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları, 1. Belirtili ad tamlaması, 2. Belirtisiz ad tamlaması ve 3. Zincirleme ad tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır. (Korkmaz, 2022, s. 285)

4.5.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Hem tamlayan hem de tamlananın ek aldığı belirtili isim tamlamaları, bir şeyin kime, neye ait olduğunu belirtir. Bu tür tamlamalarda tamlayan ilgi hâli eki alırken tamlanan iyelik eki alır: ādem-zādnı ḳademi (M 36a/07), Melīkeniñ közi (T 31b/12)

4.5.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Bu tamlama türünde, adından da anlaşılacağı üzere, tamlayan ad eksiz yani yalın durumdadır. Yalnız tamlanan ad üçüncü şahıs iyelik eki almıştır. Belirtili ad tamlamasında tamlayanın tamlanana bağlılığı ağacın dalı, insanın iyisi, gözlerinin rengi, mavinin tonu örneklerinde görüldüğü gibi, belirli fakat geçiçi olduğu hâlde, belirtisiz ad tamlamalarında tamlayanın tamlanana bağlılığı belirsiz fakat süreklidir. Anlamca da tamlananın ayrılmaz bir parçasıdır. Bundan dolayı tamlananın iki ögesi arasına bir başka gramer ögesi giremez. (Korkmaz, 2022, s. 286) Nüshalarımızdaki örnekler şunlardır: Taḫt üstinde (T 30a/12), (M 34b/06)

4.5.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları

Zincirleme ad tamlaması bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır. Böylece, tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar gramerlerimizde ve terim sözlüklerinde bu türlü tamlamalar zincirleme ad tamlaması diye adlandırılmış ise de bunlar aslında tamlama kalıbındaki bir kelime grubunun, bir birleşik adın başka bir ad veya ad tamlamasına tamlayan görevi ile bağlanmış olmasından ibarettir. (Korkmaz, 2022, s. 288) Örneklerimiz şunlardır: sen sen Ṣanūberniñ vefālı yāri (T 37b/03), sen sen Ṣanūberni vefālıġ yāri (M 39b/10).

4.5.1.4. İsim Çekimi Ekleri

İsimler kelime grupları ve cümleler içinde diğer kelimelerle münasebetleri sırasında, münasebetin cinsine göre çeşitli hâllerde bulunurlar. (Ergin, 2013, s. 226) Türkçede isimlerin şu hâlleri vardır: yalın (nominatif) hâl, ilgi (genitif) hâli, yönelme (datif) hâli, yükleme (akkuzatif) hâli, bulunma (lokatif) hâli, uzaklaşma (ablatif) hâli, eşitlik (ekvatif) hâli, yön gösterme (direktif) hâli, vasıta (instrumental) hâli.

4.5.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl: Eksiz

İsim, çekim eki almamış biçimindedir: perī-zād (T 3b/03), (M 4a/07)

4.5.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli: -nıñ/-niñ, -nı/-ni, -ıñ/-iñ

Bu hâl, ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir. İlgi hâli ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tâbi bulunduğunu gösterir. İsmin bu hâli bazen eksiz, çok defa da ekli olur. (Ergin, 2013, s. 228) Genitif eki, T nüshasında çoğunlukla -nıñ/-niñ, -ıñ/-iñ şeklindedir. M nüshasında genellikle -nı/-ni şeklindedir: meniñ (T 38a/01), meni (M 40b/05), deryānıñ (M 41b/05), (T 26a/07), miskinni (M 3a/05)

4.5.1.4.3. Yönelme (Datif) Hâli: -ġa/-ge, -a/-e

Her iki nüshada bulunan datif eki almış kelimelerden bazıları şunlardır: közige (T 19a/06), (M 20b/05), yolġa (M 21b/11), ḳafesġa (T 23b/07) başıma (M 31a/10), (T 28a/07).

4.5.1.4.4. Yükleme (Akkuzatif) Hâli: -nı/-ni, -n, (nadiren) -ı/-i ve -dı/-di

Akuzatif halindeki isimler fiil ile doğrudan bir ilişki içerisindedir. Eski Türkçede isimlerden sonra -ġ/-g (sonradan -ıġ/-ig, -uġ/-üg); iyelik ekli kelimelerden sonra -n; zamirlerden sonra -nı/-ni olmak üzere üç türlü akkuzatif eki kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde genel akkuzatif eki ise -ı/-i, -u/-ü'dür. Her iki yazmada örnekler şunlardır: dünyānı (M 23a/10), (T 21a/06), terisini (M 23b/07), (T 21a/10)

4.5.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli: -da/-de

+DA eki ile karşılanan bulunma durumu, genellikle fiildeki oluş ve kılışın yerini bildiren ad durumudur. Ancak, buradaki yer kavramı, yalnızca somut bir yer kavramı değildir. Fiildeki harekete sahne olan her türlü somut ve soyut kavramları karşılayan adlar bulunma durumuna girebilir. Dolayısıyla bu durum, eklendiği ad ile fiil arasındaki bağlantı özelliği açısından, bulunma ve yer gösterme kavramına koşut olarak zaman, iş, süreklilik, içinde olma, tarz bildirme, karşılaştırma, gösterme, vasıta, amaç, sebep vb. ifadeleri de içine alır. (Korkmaz, 2022, s. 299)

Bulunma hâli eki iki nüshamızda da hep –da/-de biçimindedir: felekde (M23a/06), āsmānda (T 21a/02), kögde (T 21a/02), deryāda (M 42b/11)

4.5.1.4.6. Uzaklaşma (Ablatif) Hâli: -dın/-din, -ndın/-ndin nadiren -dan

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ifade etmek için isim ablatif hâlinde bulunur. (Ergin, 2013, s. 235)

Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra -ndın /-ndin ekleri kullanılmıştır. M nüshasında nadiren -dan eki görülmektedir söz konusu ek T nüshasında kullanılmamıştır. Nüshalarımızdaki örnekler şunlardır: yaşıñdın (T 1b/11), mekāndın (M 4a/10), ḳolındın (M 13a/01), (T 12b/07), ḳoluñdan (M 13b/01), ġamdan (M 28b/02).

4.5.1.4.7. Eşitlik (Ekvatif) Ekleri: -ça/-çe, -day

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu veya yapıldığını, fiilin oluş veya yapılış tarzını ifade etmek için isim eşitlik hâline girer. Yani isim, fiilin kendisi gibi, kendisine benzer bir şekilde cereyan ettiğini göstermek için eşitlik hâlini alır. Eşitlik gibilik, benzerlik ifade etmektir. Fakat görelik, kadarlık gibi hâller de ifade ederler. (Ergin, 2013, s. 239) Her iki nüshada bulunan örnekler şunlardır: barça (T 8a/11), (M 81/07), munday (T 17a/06), şonday (T 28b/01), (M 32a/02).

4.5.1.4.8. Yön (Direktif) Ekleri: -ra/-re

Yön gösterme ekleri -ra/-re, -ġarı/-geri, -ḳarı/- keri şeklindedir. Metinlerimizde sadece bu eklerden yalnızca -ḳarı, -geri'ye tesadüf edilmektedir: yuḳarı (T 13a/06), (M 17a/08) içgeri (T 29a/07).

4.5.1.4.9. Vasıta (İnstrumental) Hâli Ekleri: -n

Çağatay Türkçesinde vasıta hali ekleri -n, -ın/-in, -un/-ün ve nadir olarak da -la/-le ekleri kullanılmıştır. Nüshalarımızda karşımıza çıkan kelimeler şunlardır: bilen (T 21a/11), (M 23b/09), birle (T 15b/03), (M 16a/05).

4.5.1.5. Sayı İsimleri

Her iki nüshada bulunan sayı isimleri şunlardır: bir (T 1b/05), (M 4b/01), iki (M 33a/01), (T 38a/09), ikisi (T 18b/07), üç (T 35b/07), (T 37a/01), (M 27b/01), tört (T 21/01), (M 23a/05), biş (T 8a/12), (M 42b/01), altı (M 8b/08), (T 8b/02), yeti (T 1b/08), (M 2a/01), on (M 2a/02), on iki (T 1b/09), on yeti (T 21b/02), otuz sekiz (M 22a/02) yüz (M 4a/01), (T 3a/06), miñ (M 28a/01), (T 24b/03).

4.5.1.6. İsim Yapım Ekleri

2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

-ça eki küçültme ekidir: barça (T 8a/11), (M 81/07).

-çı/-çi eki isimlerden meslek isim ve sıfat yapmaktadır. Mesleklerle ilgili şahısları bildirir: avcı (T 24a/04), ḥiẕmetçisige (M 36a/06).

-daş/-deş ekleri eşlik ve beraberlik ifade etmektedir: ḳardaşdın (T 11a/11), yoldaşın (T 31b/02), ḳarındaşı (M 42a/08).

-ġı, -gi, -ḳı, -ki ekleri aitlik bildiren sıfatlar yapmaktadır: bāġdaġı (T 24a/05).

-ge: eklendiği kelimeye dışındalık bildirir: özge (M 40a/08), (T37b/08).

-l işlek değildir. Benzerlik ifade etmektedir: ḳızıl (M 3b/02), (T 26b/12).

-lı, -li eki isimden isim ve sıfat türeten çok işlek bir ektir: İki nüshadaki örnekler şunlardır: ḫınālı (M 31b/06), (T 28a/10), bāġçeli, būstānlı (T 30a/03).

-lıḳ, -lik, -luḳ, -lük ekleri bulunma, aitlik ve münasebet bildiren sıfatlar yapmaktadır: cudālıḳ (T 27a/01), yaḫşılıḳ (T 28b/02), tümenlik (T 32b/04), ġarīblık (M 25a/02).

-raḳ, -rek ekleri karşılaştrma ifade etmektedir: tizraḳ (M 29a/09).

-sız/-siz isimlerden isim ve sıfat yapan bu ek -lı/-li ekinin olumsuzudur: sansız (M 18b/11), (T 24b/03), bahāsız (M 34b/07), yārsız (M 20b/04).

2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-ġu, -ḳu: ḳayġu "kaygı" (T 25b/10), bolġusı "oluru" (T 6b/07), alġucı "alıcı" (T 15b/08), uyḳu yuḳu (M 2a/10).

-ḳ/-k işlek olan eklerden biridir. Somut ve soyut manada isimler yapar: töşekde (M 2a/10).

-m genellikle fiilin gösterdiği işi ada dönüştüren, ilgili hareketi isim yapan bir ektir: ölümdin (T 36b/11).

-maḳ/-mek masdar eki olarak da bilinen bu ek, fiil kök veya gövdelerine gelirken fiilerdeki hareketin soyut ismini yapmaktadır: turmaḳ (T 25b/09), otlamaḳġa (T 12b/02), (M 12b/07).

-z: ikilik bildirmektedir. İşlek bir ek olmayıp kalıplaşmış kelimelerde görülmektedir: köz (T 16a/10), (M 30a/08).

4.5.2. Sıfat

İsimleri çeşitli yönlerden belirten ve niteleyen kelimelerdir. İşlevlerine göre sıfatlar *niteleme sıfatları* ve *belirtme sıfatları* olmak üzere iki ana gruba ayrılır.

4.5.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin çeşitli vasıflarını niteleyen sıfatlardır: aḳ ḳolların (T 2a/09), nāzik dilber (M 3b/03), tāze gülim (T 3a/04), hümāyūn baḳışlı (T 6a/01), kāküli zerli (T 6a/01).

4.5.2.2. Belirtme (Tayin) Sıfatları

Belirtme sıfatları, nesneleri belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar, nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler. Nesneyi birkaç bakımdan belirtmek mümkündür. Nesnenin ya yerine işaret edilir ya sayısı gösterilir ya nesne soru şeklinde belirtilir veya belirsiz şekilde ifade edilir. İşte belirtme sıfatları, bu belirtme şekillerine göre dört çeşide ayrılırlar: *işaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları*. (Ergin, 2013, s. 247)

4.5.2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret yoluyla varlıkların yerlerini belirten kelimelerdir. Her iki nüshada bulunan örnekler şunlardır: bu yoldın (M 6a/11), bu sözdin (T 7a/02), bul vaṭandın (T 29a/17), bul köşedin (M 36a/08), oşol çınārġa (T12/11), oşol keyiklerni (M 33a/02), şol vaḳt (T 16b/05), şol yāra (M 15b/07), uşbu sözlerni (M 40a/01), uşbu devrānı (T 13a/03).

4.5.2.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları, nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında sayı isimleridir. Sayı sıfatları nesneleri sayı bakımından ya yalnız adet olarak, ya dereceli olarak, ya bölük bölük, ya parça hâlinde veya topluluk şeklinde belirtirler. Bu fonksiyonlarına göre sayı sıfatları *asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları, topluluk sayı sıfatları* olmak üzere beşe ayrılırlar. (Ergin, 2013, s. 249)

4.5.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

İki nüshamızda yer alan asıl sayı sıfatları şunlardır: bir oġlı (T 1b/05), bir gül (M 4b/01), üç yüz yıl (M 5a/10), (T 5b/11), iki keyikni (M 33a/01), iki dilber (T 38a/09).

4.5.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Çağatay Türkçesinde, sayı isimlerine -nçı/-nçi, -mçısı/-mçisi ve -lançı/-lençi eklerinin ilave edilmesiyle oluşturulmaktadır. Her iki nüshadaki sıra sayıları şunlardır: törtlenci (T 21a/02), törtünci (M 23a/06), altınlancı (T 21a/02) evvelā (M 22b/02), (T 20b/05).

4.5.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Çağatay Türkçesinde, tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, asıl sayı isimlerine -ar/-er eklerinin getirilmesiyle oluşturulmaktadır. İki nüshamızda da üleştirme sayı sıfatlarına rastlanmamıştır.

4.5.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Diğer sayı sıfatlarından farklı olarak tek kelime ile değil de kelime grubu ile ifade edilen kesir sayı sıfatları iki nüshamızda da örneği yoktur.

4.5.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Çağatay Türkçesinde, asıl sayı isimlerine -avlan/-evlen eklerinden birinin ilave edilmesiyle oluşmaktadır. İki nüshamızda da topluluk sayı sıfatlarına rastlanmamıştır.

4.5.2.2.3. Soru Sıfatları

Varlıkları ve nesneleri soru yoluyla belirten soru sıfatlardır. M ve T nüshamızdaki örnekler şunlardır: neçe yıllıḳ (M 3b/08), (T 3a/04), neçük cefā (T 35a/12), ḳaysı bostānnıñ gülisin ve ḳaysı gül-zārnıñ bülbülisin (T 2a/09).

4.5.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Varlık ve nesneleri belirsiz bir biçimde bildiren sıfatlardır. Her iki nüshadaki örnekler şu şekildedir: bir neçe sözler (T 7b/06), bir neçe kün (M 14b/07), her ḳaysı (T 21a/01), her yana (M 35b/05), (T 30b/09).

4.5.3. Zarf

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir. (Korkmaz, 2022, s. 427) İşlevleri bakımından zarflar dört gruba ayrılır: *zaman zarfları, yer zarfları, miktar zarfları* ve *durum zarfları.*

4.5.3.1. Zaman Zarfları

Her iki nüshada yer alan zaman zarfları şunlardır: imdi (M 6a/11), (T 4b/03), kiyin (M 11b/05), soñ (T 11a/06), künlerde bir kün (T 1b/10), kiçe kündüz (M 18b/07), (T 17b/06).

4.5.3.2. Yer Zarfları

Fiilin yönünü gösteren, yer ifade eden isimlerdir. M ve T nüshamızdaki örnekler şunlardır: içgeri (T 29a/07), yuḳarı (T 13a/06), (M 17a/06), aşaḳa yandın (M 14b/08), astıġa (T 30b/04), anda (T 14a/04), (M 23a/01).

4.5.3.3. Miktar Zarfları

Diğer bir deyişle azlık-çokluk zarflarının sayısı pek fazla değildir. M ve T nüshamızdaki örnekler şunlardır: köp (M 26a/01), (T 22b/16), ziyāde (M 17b/03), (T 17a/01), çendān (M 30b/06), (T 3b/09).

4.5.3.4. Durum Zarfları

Hal, tavır, nasıllık-nicelik ifade eden kelimelerdir. Zarfların büyük bir bölümünü durum zarfları oluşturmaktadır. M ve T nüshamızdaki örnekler: zār zār (M 44b/11), (T 14a/05), āheste āheste (T 16a/12), (M 35a/07), nā-gāh (T 8b/01), (M 24a/08).

4.5.4. Edat

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir. (Korkmaz, 2022, s. 895)

Edatlar, işlevlerine göre *ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları ve tekerrür edatları* olmak üzere dört gruba ayrılır.

4.5.4.1. Ünlem Edatları

Duyguları ve heyecanı dile getirmek için tabiattaki seslerin taklit edilmesiyle oluşan kelimelerdir. Her iki nüshada yer alan ünlemler şunlardır: ey (M32a/05), (T 28b/06), āh (M 37b/01), (T 33b/01).

4.5.4.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları cümleleri, cümledeki kelimeleri ve kelime gruplarını şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan sözlerdir. Her iki nüshada bağlama edatları fonksiyonlarına göre şunlardır:

4.5.4.2.1. Sıralama Edatları: bilen (T 18a/12), (M 23b/10), birle (M 16a/05), (T 15b/03), ve (T 16b/02), (M 44b/02), ile (T 20a/01)

4.5.4.2.2. Cümle Başı Edatları

Cümle başında bulunan cümle başı edatları cümleleri anlam bakımından birbirine bağlamaktadır. T ve M nüshasında bulunan cümle başı edatları fonksiyonlarına göre şu gruplara ayrılır:

4.5.4.2.2.1. Fakat ifadesini taşıyanlar: ammā (T 1b/04), (M 4b/04)

4.5.4.2.2.2. Eğer ifadesini taşıyanlar: eger (T 3a/05), (M 43a/07)

4.5.4.2.2.3. Çünkü ifadesi taşıyanlar: çün (T 13b/02), (M 14a/05)

4.5.4.2.2.4. Netice ve izah ifadesi taşıyanlar: meger (T 26b/10), imdi (T 7b/01)

4.5.4.2.2.5. Benzerlik bildiren: dik (M 3a/04), (T 4b/02)

4.5.4.3. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek, bağlı oldukları isim ile cümlenin diğer öğeleri arasında zaman, yer, yön, tarz, benzerlik, fark gibi çeşitli bağlantılar kuran edatlar, isimlere ekli ya da ek almadan eklenebilir. T ve M nüshasında geçen son çekim edatları, kullanılışlarına ve fonksiyonlarına göre aşağıdaki gruplara ayrılır:

4.5.4.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları

4.5.4.3.1.1. Yalın hâl ile birleşenler: bilen (T 18a/12), (M 23b/10), birle (M 16a/05), (T 15b/03), üçün (M 11a/07), (T11a/01), içre (M 20a/02), (T 34a/08).

4.5.4.3.1.2. Uzaklaşma hâli ile birleşenler: beri (T 1b/11), soñ (M 40b/11), (T 9a/05), özge (M 40a/08), (T 37b/08).

4.5.4.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları

4.5.4.3.2.1. Vasıta ve beraberlik bildirenler: bilen (T 18a/12), (M 23b/10), birle (M 16a/05), (T 15b/03), ile (T 19b/02).

4.5.4.3.2.2. Sebep bildirenler: üçün (M 11a/07), (T11a/01).

4.5.4.3.2.3. Benzerlik bildirenler: dik (M 3b/02), (T 6b/01) kibi (M 21a/02), (T 19b/11).

4.5.4.3.2.4. Başkalık bildirenler: özge (M 40a/08), (T 37b/08), ġayrı (T 38a/03).

4.5.4.3.2.5. Miktar bildirenler: dik (M 3a/04)

4.5.4.3.2.6. Zaman bildirenler: beri (T 1b/11), soñ (M 40b/11), (T 9a/05), kiyin kiyin (M 11b/05).

4.5.4.3.2.7. Yer ve yön bildirenler: içre (M 20a/02), (T 34a/08).

4.5.4.4. Tekerrür Edatları

M ve T nüshasında tekerrür edatları şunlardır: yene (T 8b/07), (M 22b/06), defġa (M 16b/05), ḳaytadın (M 6a/04), (T 6a/10), ḳayta (M 13a/02), (T 12b/07).

4.5.5. Fiil

4.5.5.1. Fiil Yapım Ekleri

4.5.5.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

-a-/-e- işlek olmayan bu ek geçişli veya geçişsiz fiiller türetir: tile- (M 43a/03), (T 23b/06) oyna- (T 5a/03).

la-/-le- çok işlek olan bu ek, isim soylu kelimeye gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir: bağla- (T 26a/05), (M 45a/07), başla- (T 25a/06), taşla- (T 13a/09), (M 2b/03), sözle- (M 3b/09), (T 4b/05).

-laş-: -la-/-le- ekinin -ş- işteşlik eki ile kaynaşmasından meydana gelmiştir: elvedāʿlaş- (T 19a/10), vedāʿlaş- (M 21b/11).

4.5.5.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-a-/-e- işlek olmayan bu ek, pekiştirme fiilleri türetmektedir: sora- (T 4a/09), (M 42b/04).

-dır-/-dir-, -dur-/-dür-, -tur-/-tür- en işlek ettirgenlik ekidir. Geçişli fiiller türeterek oldurma ve yaptırma ifade etmektedir: sındur- (T 9a/06), kiydür- (M20a/01), köydür- (T 23a/09), öltür- (T 25a/069, (M 26a/07).

-gür- ettirgenlik ekidir: yetgür- (M 15b/02), (T 15a/07),

-güz- ettirgenlik ekidir: körgüz- (M 29a/06), kiygüz- (T 18b/11), yetgüz- (M 45a/03).

-l- en işlek eklerden biridir. Pasiflik ve meçhullük bildirir: ayrıl- (T 9b/03), (M 5b/08), boyal- (T 32b/10),

-n- en işlek eklerden biridir. Dönüşlülük bildirmektedir: körün- (T 5a/12), (M 31b/04), yüzlen- (T 29a/12).

-r- fiil köklerine gelerek ettirgenlik türetir. İşlek bir ektir: içür- (T 34a/12), (M 22a/09).

-ş- işteşlik ekidir. İşlek eklerden biridir. Ortaklaşa veya karşılıklı yapılan işi bildirir: körüş- (M 42b/02), aytış- (M 10b/11).

-t- ettirgenlik eklerinden biridir: ayt- (T 9a/08), (M 42a/11), oynat- (T 5a/03), oḫşat- (T 31a/13).

4.5.5.2. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk, Eski Türkçeden beri -ma/ -me fiilden fiil yapma eki ile yapılmaktadır: tapmasañızlar (T 31b/09), ḳorḳmadın (T 29a/07), olmadım (T 27a/02), Koyma (M 44a/04), ḳılma (M 43a/02), sözleme (M 26a/01), (T 22b/16).

Geniş zamanın olumsuzu ise -mas/-mes ile yapılmaktadır: tükenmes (T 28a/07), (M 31a/10), kitmes (T 28b/01), (M 32a/01), ḳutulmas (T 18b/01), olmasun (M 28b/03).

4.5.5.3. Fiil Çekimi

4.5.5.3.1. Şahıs Ekleri

Çekimli fiillerdeki şahıs ekleri, fiilde belirtilen eylemin ya da durumun hangi şahıs tarafından gerçekleştirildiğini belirten eklerdir. Bu ekler, şekil ve zaman eklerinden sonra gelir ve yalnızca soru eki alabilirler.

Türkçede üç tip şahıs eki vardır: *birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri, ikinci tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri, üçüncü tip (emir kipindeki) şahıs ekleri*.

4.5.5.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: men: keser men (T 25a/10), kirer men (42b/10).

Teklik 2. şahıs: sen: bolur sen (T 2b/01), ḳılmay sen (M 44b/11).

Teklik 3. şahıs: eksiz: aytur (T 10b/07), (M 42a/11), barur (T 11b/05).

Çokluk 1. şahıs: miz: ayrılmas miz (T 7b/05)

Çokluk 2. şahıs: siz: Her iki nüshada da bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler: sordılar (T 20b/03), yettiler (M 45a/09), yetüşdiler (T 8b/02).

4.5.5.3.1.2. İyelik Eki Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. şahıs: -m: tapşurdım (T 7a/04), (M 7a/11), ḳıldım (T 7a/04).

Teklik 2. şahıs: -ñ: almadıñ (T 7b/03), tüşdiñ (T 18a/03), körseñ (M 43a/07).

Teklik 3. şahıs: eksiz: didi (M 43a/03), kördi (T 20b/03).

Çokluk 1. şahıs: -ḳ/-k: iki nüshamızda da örnek bulunmamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: -ñız/-ñiz, (nadiren) -ñızlar/-ñizler: tapmasañızlar (T 31b/09), sorsañız (T 3a/02), itmeñiz (T 6b/04). M nüshasında örneği bulunmamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -lar/-ler: ḳıldılar (M 36a/11), tapmadılar (T 30b/04), yetdiler (T 34a/03), (M 45a/08)

4.5.5.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir kipindeki şahıs ekleri "Emir Kipleri" bölümünde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

4.5.5.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. (Ergin, 2013, s. 288)

Dilimizde dokuz çekim kalıbı vardır. Bunlar *bildirme (haber)* ve *tasarlama (dilek) kipleri* olarak iki ana gruba ayrılır.

4.5.5.3.2.1. Bildirme Kipleri

4.5.5.3.2.1.1. Geniş Zaman

Geniş zaman ekinde esas itibarıyla "her zaman"ı içine alan bir sürerlilik işlevi vardır. Bu işlevi dolayısıyla sık sık yapılan, alışkanlık ya da âdet hâline gelen veya her zamanı kapsayan ve genellik taşıyan oluş ve kılışlar hep bu kiple anlatılır. (Korkmaz, 2022, s. 569) İki nüshamızda da geçen geniş zaman ekleri -r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür şeklindedir: kiter men (M 7b/07), öler men (T 10a/03), sever sen (T 6a/11), ḳılurlar (T 1b/04).

Geniş zamanın olumsuzu -mas/-mes ekleri ile yapılır: ayrılmas miz (T 7b/05), añlamas (M 36a/03), eylemes (T 31a/01), kitmes (M 6a/08).

4.5.5.3.2.1.2. Şimdiki Zaman

Fiil kök veya gövdelerine *-a/-e, y + -dur/-dür* eklerinin getirilmesiyle oluşturulur: baradur (M 14b/07), oḫşaydur (T 22b/15), kiledür (M 36a/08).

Şimdiki zamanın olumsuz çekimi -may/-mey bazen -may/-mey + -dur/-dür eklerinden sonra şahıs zamirleri getirilerek yapılır: meniñ başım kesilmey (T 6b/03), oḫşamaydur (M 17a/03), ḳılmaydur (M 16b/07).

4.5.5.3.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Fiildeki oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan önceki bir zamanda tamamlanmış ya da yapılmış olduğunu bildirir. Görülen geçmiş zaman çekimi fiil kök veya gövdelerine -dı/-di, -du/-dü; -tı/-ti, -tu/-tü eklerinden sonra iyelik kökenli şahıs eklerinin getirilmesi ile oluşur: ḳıldı (T 1b/10), aydılar (T 5a/01), tidiler (T 5a/04), tapşurdım (T 7a/04), boldım (M 22b/06), ḳaradılar (M 35a/04).

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu -ma/-me ile yapılmaktadır: almadıñ (T 7b/03), tapmadılar (T 30b/04), olmadım (T 27a/02), ḳalmadı (M 25a/09).

4.5.5.3.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen veya duyulan geçmiş zaman kipi; fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini ancak, konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbıdır. (Korkmaz, 2022, s. 540)

Çağatay Türkçesinde üç tip öğrenilen geçmiş zaman kipi bulunmaktadır:

1. tip öğrenilen geçmiş zaman: fiil kök veya gövdelerine -mış/ -miş eklerinden sonra şahıs zamiri getirilmesi ile yapılır: olmışam (T 5b/02), kilmişem (T 8b/10), bolmışam (M 28b/04), eylemiş (M 41/06), (T 38a/10).

Olumsuzu -ma/-me + -mış/-miş + şahıs zamirleri şeklinde teşkil edilmektedir. Her iki nüshamızda da örneği yoktur.

2. tip öğrenilen geçmiş zaman: fiil kök veya gövdelerine -ġan/ -gen, -ḳan/-ken sıfat fiil eklerinden sonra şahıs zamiri getirilmesi ile oluşmaktadır: yıġlaġan (M 44a/02), bolġan (M 44a/01), sorġanları (T 2a/11), tatḳanlarını (M 42b/06), tigenler (T 8a/06).

Olumsuzu -ġan/-gen, -ḳan/-ken eklerinden sonra irmes getirilerek oluşmuştur. T nüshasında bir örnek bulunmaktadır: yetgen irmes (T 16b/03), M nüshasında örneği yoktur.

3. tip öğrenilen geçmiş zaman: fiil kök veya gövdelerine -p ekinden sonra -dur/-dür, -tur/-tür T nüshasında durur/turur şekli de karşımıza çkmaktadır ve şahıs zamirleri getirilmesi

ile yapılır: yatıpdur (M 33b/05), boluptur (M 34a/05), (T30a/04), tüşüpdür (T 4b/08), aytıp turur (T 21b/07), kilip turur (T 21b/11), yatıp tururlar (T 29b/10).

Olumsuzu -may/-mey + şahıs zamirleri şeklindedir. Öğrenilen geçmiş zaman yanında şimdiki zamanın olumsuzunu da bildirmektedir. M nüshasında anlamına göre öğrenilen geçmiş zaman olumsuz durumuna örnek olarak: yād ḳılmay sen (M 44b/10).

4.5.5.3.2.1.5. Gelecek Zaman

Fiildeki oluş ve kılışın henüz gerçekleşmediğini ancak gerçekleşeceğini gösterir. Fiil kök veya gövdelerine -ġay/-gey ekinden sonra şahıs zamirleri getirilmek suretiyle yapılır: ḳutḳarġay sen (T 27a/06), ḳılġay (T 7a/09), (M 7a/05). diygeysinler (M 14b/08).

Gelecek zamanın olumsuzu -ma/-me + -ġay/-gey + şahıs zamiri şeklinde oluşur: ḳoymayġay sen (M 43a/09), unutmaġaysın (T 19a/11), bolmaġay, ḳalmaġay (T 10b/01).

Bununla birlikte sıfat-fiil kökenli –ġu, -gü + iyelik eki, (bazen, -dur/-dür) şeklinde çekimlenen ve mutlak gelecek zamanı bildiren bu yapı T nüshasında bir yerde geçmektedir: bolġusı (T 6b/07).

4.5.5.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri

Tasarlama kiplerinde, bildirme kiplerindeki gibi bildirme, haber verme biçiminde bir oluş ve kılış yoktur. Bu kipler, daha gerçekleşmemiş olan, ancak gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir. Tasarlama kipleri, şekil gösteren belirli ekler ile kurulur. Bu ekler, haber kiplerinde olduğu gibi (şekil bildinne özelliği dışında, aynı zamanda) açık ve belirli bir zaman kavramı da taşımazlar. Ancak, zaman ögesinden de tümüyle yoksun değillerdir. Çünkü, bu kipler, konuşana ait bir eğilimi, bir isteği, bir emri ya da bir gerekliliği dile getirdikleri için, gerçekleşme şartları bakımından dolaylı da olsa yine belirsiz bir gelecek veya şimdiki zamanı içerirler. (Korkmaz, 2022 s. 577)

4.5.5.3.2.2.1. Emir Kipi

Fiilin ifade ettiği hareketin buyruk biçiminde yapılmasını işaret eden kiptir. Emir ekleri hem şekil hem de şahıs bildirirler. Diğer fiil çekimlerinden farklı olarak emir kipinde her şahsın ayrı ayrı ekleri vardır.

Teklik 1. şahıs eki: -ayın/-eyin, -ayım, -ay: aytayın (M 14a/10), (T 9a/08), aytay (M 8b/05), baray (M 17b/11), barayın (T 17a/05), sözleyin (T 10a/02), eyleyin (T 9b/01).

Teklik 2. şahıs eki: eksiz, -ġıl/-gil, -ġın/-gin: ayġıl (T 15b/01), (M 16a/01), barġın (T 7b/01), barġıl (M 7b/04), işit (M 8b/06), (T 9a/09).

Teklik 3. şahıs eki: -sun/-sün: yıḳılsun, yumrulsun (T 9b/01), yıḳılsun, bozulsun (M 9a/03), dönmesün (T 6a/11), (M 6a/06).

Çokluk 1. şahıs eki: iki nüshada da örneği yoktur.

Çokluk 2. şahıs eki: -ñ, -ñler, -ñız/-ñiz, -ñızlar/-ñizler: itmeñ (M 6a/11), itmeñiz (T 6b/04), kiliñler (T 21b/11) işitiñler (M 42a/06), köteriñler (T 34a/01).

Çokluk 3. şahıs eki: her iki nüshada da örneği yoktur.

Emir kipinin olumsuz şekli -ma/-me + şahıs ekleri şeklinde oluşturulur: şaşma (68b/06), körmesün (84a/07).

4.5.5.3.2.2.2. Şart Kipi

Bir oluş ve kılışı "şart"a veya "dilek, istek ve niyet'e bağlayan bir tasarlama kipidir. -sa eki ile kurulur. "Şart" bildirme görevi ile kurulan öteki tasarlama kiplerinden ayrılan yanı, yalnız başına bir yargı taşımaması ve ancak temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan bir yardımcı, bir tamlayıcı öge niteliği taşımasıdır. Bu tamlayıcı öge veya cümle parçası bir yargı bildirmediği için de temel cümlenin zarfı durumundadır. (Korkmaz, 2022, s. 600) M ve T nüshasında şart kipi -sa/-se + iyelik kökenli şahıs ekleri eklenerek oluşmuştur:

Teklik 1. şahıs: -sa-m/-se-m: ḳılsam (M 7a/05), aytsam (T 3a/05), eylesem (M 7b/01), (T 7b/02).

Teklik 2. şahıs: -sa-ñ/-se-ñ, -sı-ñ/-si-ñ: sorsañ (T 2b/03), (M 2b/06), eyleseñ (M 2b/08), kitseñ (T 19a/12), tileseñ (M 43a/02).

Teklik 3. şahıs: -sa/-se: ḳarasa (M 14b/07), ḳılġan bolsa (T 37b/06), sözletse (T 5a/06).

Çokluk 1. şahıs: -sa-ḳ/-se-k: yisek (T 24a/12). M nüshasında örnek bulanamamaktadır.

Çokluk 2. şahıs: -sa-ñız(lar)/-se-ñiz(ler): sorsañız (T 3a/02). M nüshasında örnek bulanamamaktadır.

Çokluk 3. şahıs: -sa-lar: körseler (M 35a /06). T nüshasında örnek bulunmamaktadır.

Şart kipinin olumsuz şekli -ma/-me + -sa/-se + şahıs ekleri şeklinde oluşturulur: barmasam (T 25b/12), tapmasañızlar (T 31b/09), salmasam (T 25b/13), uçramasa (M 33a/11), kitmesem (M 29a/09), ötmesem (T 26a/04).

4.5.5.3.2.2.3. İstek Kipi

Tasarlanan hareketin istendiğini veya bir işe niyet edildiğini gösteren istek kipi -ġay/-gey, ġa/-ge eki ile kurulmaktadır: ḳılġay (M 7a/05), (T 7a/09), bolġay (T 27a/09), ḳutḳarġay sen (T 27a/06), ḳoymayġay sen (M 43a/10).

4.5.5.3.2.2.4. Gereklilik Kipi

Yapılması tasarlanan hareketin gerekli olduğunu bildiren kiptir. İki nüshamızda da örneği bulunmamaktadır.

4.5.5.4. Cevherî Fiil ve Bildirme Ekleri

-i fiili Eski Türkçede er- şeklinde idi. Normal bir yardımcı fiil olan ve bütün kipleri bulunan er- fiilinin Batı Türkçesine geçerken r'si düşmüş, e>i değişmesi ile vokali de değişerek i- şekli ortaya çıkmıştır. Öte yandan fiilin çekim sahası da daralmış ve i- fiili Batı Türkçesinin başından beri dört çekim şekli içinde kullanıla gelmiştir. (Ergin, 2022, s. 316) Cevherî fiil ya da ana yardımcı fiil olarak adlandırılan "i-fiili", tek başına belirli bir anlam taşımaz. Bu fiil, isimleri yüklem yaparken ya da fiillerin birleşik çekimlerini oluştururken kullanılır.

Görülen geçmiş zaman: bar irdi (T 1b/05), yetmes irdi (M 36a/07), yatıp irdim (T 33b/03), nihāl irdim (M 16a/05), olturup irdiler (T 21/09), yoḳ idim (T 18a/07), sen idiñ (T 7a/07), (M 7a/01).

2. tip öğrenilen geçmiş zaman: menzili iken (M 22a/06), şāʿir iken (M 25a/10), ḳayān ḳaldı iken (M 44b/08), tüşi irken (T 3b/01), tüşi iken (M 4b/02), bolmas mu irken (T 21b/07).

3. tip öğrenilen geçmiş zaman: T nüshasında bir örnek bulunmakta: münevver bolur irmiş (T 29b/09). M nüshasında örnek bulunmamaktadır.

İsim fiilinin olumsuzu imes/irmes ile yapılır: müesser bolgen imesdur (M 19b/08), yetgen irmes (T 16b/03).

4.5.5.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere baş vurulur. Birleşik çekim iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir. (Ergin, 2013, s. 319)

T ve M nüshasında i- ve ir- ile yapılan birleşik çekimlerin örnekleri şunlardır:

Hikâye Tarzı:

Geniş zamanın hikâyesi: bolur irdi (T 1b/08), ḳılur irdiler (T 2a/04), barur irdi (M 27b/10),

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: tevekkül ḳılıp olturup irdi (T 27a/05), temāşā ḳılıp olturup irdi (M 21a/04),

4.5.5.6. Fiillerde Soru

T ve M nüshasında fiillerde soru -mu/-mü eki ile yapılmaktadır. İsimlere -mı/-mi şeklinde de geldiği görülen soru eki, fiillere daima yuvarlak ünlülü olarak gelir: kördiñ mü (T 23b/11), cānım bar mu (M 12a/09), yatsam bolmas mu (T 21b/07).

4.5.5.7. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller, bir isim ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden veya iki ayrı fiilin birleşmesiyle oluşmaktadır.

4.5.5.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Bunlar bir ad veya sıfat ile et-, eyle-, yap-, kıl-, ol- ve bulun- yardımcı fillerinin birleşmesinden oluşmuştur. Birleştikleri yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir. Dolayısıyla, esas anlam ad üzerindedir. Yardımcı fiil, yalnızca adı "etmek", "yapmak", "kılmak" ve "olmak" anlamları katarak fiilleştiren ve çekim eklerini alan bir işlev yüklenmiştir. (Korkmaz, 2022, s. 693) M ve T nüshasındaki birleşik fiil örnekleri şunlardır:

it-: reḥm it (M 44a/11), felek itti (T 11b/01).

eyle-: eyledi pinhān (T 14a/02), giryān eyleme (M 17b/02).

ḳıl-: ḳaṣd ḳıldı (M 26b/02), rehber ḳıl (T 25a/03).

bol-: ḥayrān boldı (T 29b/09), ḥāṣıl boldı (M 42a/02).

bir-: su birdi (M 33a/11), cevāb birmedi (T 4a/07).

çek-: ḫancar çekip (M 3b/01), cefā köp çekdi (T 3b/07).

öt-: cānımdın öter (T 10a/10), (M 18b/08), oḳatım öter (M 18b/07).

sal-: felek saldı (M 18b/10), (T 17b/08), ḳulaḳ salġıl (T 4b/09).

tile-: yārānlarıññı tilediñ (M 44b/10), pūse tilep (T 32b/12).

ur-: āh urdı (T 33b/01), lāfını urdım (M 38a/04).

4.5.5.7.2. Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşmuş birleşiklerdir. Anlamca birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunan ve tek bir oluş ve kılışı gösteren bu birleşiklerde, yardımcı fiilin görevi, esas fiildeki oluş ve kılışın biçimini, tarzını tasvir etmektir. Tasvir fiilleri çekime girerken zarf-fiil yapısındaki esas fiil sabit kalır. Çekimle ilgili ekler yardımcı fiile eklenir. (Korkmaz, 2022, s. 709) Tasvir fiilleri kendi içinde yeterlik fiili, tezlik fiili, süreklilik fiili ve yaklaşma fiili olmak üzere dörde ayrılır.

4.5.5.7.2.1. Yeterlik Fiili

Çağatay Türkçesinde yeterlik fiili dört şekilde yapılmaktadır:

al-: fiil kök veya gövdelerine -a/-e zarf-fiil eklerinden sonra al- yardımcı fiili getirilmek oluşturulur. al- fiilinin ünlüsü çekim sırasında düşebilmektedir: çıda'lmay (M 39b/08) çıday almay, (T 35a/10).

bil-: fiil + -a/-e zarf-fiili + bil-: çıda-bilmey (T 37a/09). M nüshasında örnek bulunmamaktadır.

bol-: fiil + -a/-e zarf-fiili + bol-: her iki nüshada da örnek bulunmamaktadır.

bol-: fiil + -sa/-se şart kipi + bol- şeklindedir. körse bolur (M 40a/11), körsem bolur (T 37b/09), yatsam bolmas (T 21b/07).

4.5.5.7.2.2. Tezlik Fiili

Fiil kök veya gövdelerine -a/-e zarf-fiil ekinden sonra ber-/bir yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşturulur. Her iki nüshamızda da tezlik fiili bulunmamaktadır.

4.5.5.7.2.3. Süreklilik Fiili

Fiil kök veya gövdelerine -p zarf-fiil ekinden sonra tur- yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşturulur: olturup turur (T 31b/11), tikip turur (T 5a/02), yığlap turup (M 25a/08).

4.5.5.7.2.4. Yaklaşma Fiili

Fiil kök veya gövdelerine -a/-e zarf-fiil ekinden sonra yaz- yardımcı fiilinin getirilmesiyle oluşan yaklaşma fiilinin örneğine her iki nüshamızda da tesadüf edilememiştir.

4.5.5.7.2.5. Yarı Tasvir Fiilleri

Yarı tasviri fiiller fiil + -p zarf fiil eki + yardımcı fiil getirilerek yapılır. M ve T nüshasındaki örnekler şunlardır: yatıp irdim (T 33b/03), alıp kitdim (T 35a/09), (M 39b/07).

4.5.5.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad olduklan sıfata aklararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar. Sıfatlar, ad soylu sözler oldukları için, sıfat-fiiller aynı zamanda adlar ile de ortaklaşırlar. Onlar gibi iyelik çokluk ve ad çekimi ekieri alabilirler. Edatlar ile birleşebilirler. (Korkmaz, 2022, s. 784)

Her iki nüshamızda kullanılan sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-ġan/-gen, ḳan: geniş zaman sıfat-fiilidir. Bağlamına göre geçmiş zaman da ifade edebilir: bozulġan (T 5b/04), (M 5a/04), yaratġan (T 9a/09), ölgen (M 11a/06), körgen bilgen (T 20b/04).

ġuçı/-güçi: hem geniş hem de gelecek zaman anlamı taşıyan sıfat-fiildir. T nüshasında bir örnek bulunmaktadır: alġucı (T 15b/08). M nüshasında bulunmamaktadır.

-r, -er, -ur: geniş zaman sıfat-fiilidir. Bağlamına göre gelecek veya geçmiş zaman da ifade edebilir: öter (M 18b/07), (T 17b/06), ḳalur (T 19b/02).

-mas/-mes: geniş zaman sıfat-fiilinin olumsuzudur: iltifāt ḳılmas (M 25b/02), tapmas (T 35a/01), tükenmes (T 4b/07), körmes (M 26b/11), (T 23b/01).

4.5.5.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Zarf-fiiller, bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle

de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler. Bu nedenle cümlede, şahsa ve zamana bağlı bir yargı bildirmeyen; ancak, yargı bildiren fiiller yanında, onlardaki oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yüklenirler. Daha kestirme bir anlatımla, zarf-fiiller, fiillerin zarf görevi yapan yardımcılarıdır. (Korkmaz, 2022, s. 841) Her iki nüshamızda bulunan zarf-fiil ekleri şunlardır.

-ġanda/-gende: "-dığında/-diğinde" anlamını verir: yürgende (M 29b/11), digende (M 24a/06). T nüshasında örneği bulunmamaktadır.

-ġunça/-günçe: "-dıkça/-dikçe, -ıncaya/-inceye kadar" anlamlarına gelir: kirgünçe (M 2a/02), ölgünçe (M 37a/06). T nüshasında örneği bulunmamaktadır.

-mayın/-meyin, -may/-mey: "-madan/-meden" anlamını verir: kesilmey (T 6b/03), ötmeyin (T 14a/09), körmey (M 16a/08), açılmayın (T 24b/07), açılmay (M 11a/08).

-p: en işlek zarf-fiil eklerindendir: urup (T 12b/06), bolup (M 42b/11), (T 37b/09), barıp (M 41b/08), (T 36b/02).

METİN

[T 1b], [İ 6], [K1 111], [K2 7] (1) Bi-smiʾllāhiʾr-raḥmāniʾr-raḥīm[2]

(2) اما راویان اخبار وناقلان اثار و محدثان دستان بوستان (3) کهن و خوشه چنان خرمن سخن هر که سخن را بسخن کند پارهٔ (4) از خون جکر کم کند[3]

Ammā[4] rāvīler andaġ[5] rivāyet ḳılurlar kim[6] Çīn[7] (5) şaharında Ḫūrşīd Ṣāh adlı[8] bir pād-şāh bar irdi.[9] Ve[10] anıñ bir oġlı bar (6) irdi, Ṣanūber atlıġ.[11] Ziyāde[12] ṣāḥib-cemāl irdi.[13] Ve çirāġ-ı ḥüsni (7) āftābıġa rūşanlıġ ḳılur irdi.[14] Ammā pād-şāh oġlını bir zamān (8) körmese bī-ṭāḳat bolur irdi.[15]

---

[2] M, K1, K2 -
[3] M, K2 -, İ اما راویان اخبار وناقلان اثار و محدثان دستان بوستان کهن و خوشه چنان خرمن سخن " ancak, haberlerin anlatıcıları ve eserlerin aktarıcıları, eski bahçenin öykülerini ve sözlerin tanelerini bir harman gibi toplar", T, K1 "ancak, haberlerin anlatıcıları ve eserlerin aktarıcıları, eski bahçenin öykülerini ve sözlerin tanelerini bir harman gibi toplar, sözü sözle süslerse, ciğer kanından bir damla eksiltir"
[4] M, İ, K2 -, K1 emma
[5] M, İ -, K2 ravılar mundag
[6] M -, İ kılıp durlar-ki, K2 klıpdırlar kim
[7] M -, K2 Çınmaçın
[8] T, M -
[9] M -, K1, K2 erdi
[10] M, K2 -, İ ammā
[11] M -, İ anıñ Ṣanūber adlı bir oġlı bar irdi, K1 anıñ bir oglı bar erdi, şazada Senuber atlıg, K2 onıñ bir oglı bar erdi, adına Senuber dier erdiler
[12] M -, İ ḳatı, K1, K2 bigaet
[13] M -, İ ṣāḥip cemāl ve
[14] M, K2 -, İ ṣāḥip kemal zīrek irdi, K1 ve sahıp kemalı-zirek erdi. Çırag-ı hüsni aftapga zıya berur erdi
[15] M, İ -, K2 patışa oglını bir sagat görmese kararı galmaz erdi

[M 2a] El-ḳıṣṣa:[16] şeh-zāde[17] yeti yaşıġa (9) kirdi.[18] Andın soñ[19] mektebge yiberdi.[20] Şeh-zāde[21] tā[22] on iki[23] (10) yaşġa[24] kirgünçe[25] ʿilm ṭālib[26] ḳıldı.[27] Künlerde bir kün[28] pād-şāh oġlıġa (11) aydı:[29] "Ey oġlum[30] yeti yaşıñdın beri ʿilm hünerin örgendiñ,[31] belī[32] **[T 2a]** (1) imdi[33] sipāh-gerçilikni[34] örgengil."[35] didi.[36]

El-ḳıṣṣa[37]**:** oġlıge[38] Ḫūrşīd (2) Şāh[39] maḥrem nāz-perverler birle şikārġa[40] ḳırḳ yigit[41] ḳoşup, bāġ meydānıġa yiberdi.[42] (3) Ammā[43] şeh-zāde coraları birlen bāġ meydānıġa barıp, ʿayş u ʿişret (4) ḳılur irdiler.[44] Be-nāgāh uyḳu ġalebe ḳıldı.[45] Bir faṣl istirāḥat ḳılmaḳġa raġbet

---

[16] K2 -
[17] M, İ -, K1, K2 şazada
[18] İ yedi yaşanda, K1 yedi yaşıga girdi, K2 yedi yaşına girdi
[19] M, İ -, K1 andan soñ anı, K2 ondan soñ patışa oglını
[20] M mektebge birdi, İ mektebge iberdi, K1 mekdebe berdiler, K2 mektebe berdi
[21] M, İ, K1, K2 -
[22] T -
[23] M, İ, K2 on
[24] T, K1 yaşıġaça, İ, K2 yaşa
[25] T, K1 -, İ çenli, K2 çen
[26] T Kurʾān yād, K1 tamām ılımga alım, K2 her penundan hat
[27] K1 boldı, K2 aldı
[28] M, İ -
[29] M atası aydı-ki, İ atası aytdı, K1 patışa oglıga aytdı, K2 patışa oglına
[30] T yegāne devran, K1 perzent
[31] M, İ munçalıḳ molla boldıñ, K1 yedi yaşıñdan tä bu vagtgaça ılmı-kitap övrediñ, K2 yedi yaşdan başlap bu vagta çenli ılım okadıñ
[32] T, İ, K1, K2 -
[33] İ, K1 indi
[34]T ʿilm-i sipāhī-gerlikni, İ sipāh-gerçiligni, K1 ılmı-sıpahılık, K2 sıpahıçılık
[35] İ, K2 övrengil, K1 övren
[36] M, İ, K2 diyip, K1 diydi. Andan soñ, tä on dört yaşıgaça cemıgı-sıpahılıkga dana boldı
[37] M, İ, K2 -
[38] T oġlını, İ -, K2 oglına
[39] M, İ, K2 -, K1 andan soñ patışa
[40] M maḥrem nāz, İ -, K1 kırk mahremi-näzenin goşup, K2 kırk makrem goşup
[41] T, K1, K2 -, İ ḳırḳ yigidi yanına
[42] M çehār-bagçılıġa yiberdi, İ iyberdi, K1 seyri-baga iberdi, K2 çarbaga iberdi
[43] M, İ el-ḳıṣṣa, K2 -
[44] M bu yigitler bile seyr temāşā ḳılıp, yorup, İ bu yigitler bile seyr ü temāşā ḳılıp yorka, K1 şazada kırk mähremleri birlen Bagı-erem diyen çarbaga barıp, ayşı-eşret kılur erdi, K2 şazada coraları bilen bagı-meydanda gezip, seyir kılar erdi
[45] T, K1, K2 -, M Be-nāgāh uyḳu yoḳu ġalebe ḳıldı, İ olarıñ uḳısı tutdı

ḳılıp, tehī ṭılā töşekde yatıştı.[46] Hemānā uyḳu ġalebe ḳılıp,[47] (5) tüş kördi-ki:[48] gül-zārınıñ içinde bir perī-zādge közi tüşti.[49] (6) Anı Ṣanūber bir körgeç[50] ʿaḳıl hūşın aldurıp, bihūş (7) **[M 2b]** bolup yıḳıldı.[51] Zamāndın soñ yine hūşıġa kildi.[52] Körür kim ol perī-zād (8) müşk-i ʿanber saçın dumanıġa tutar irdi.[53]

El-ḳıṣṣa: şeh-zāde aḳ (9) ḳolların boyniġa salıp: "ḳaysı bostānnıñ gülisin ve ḳaysı gül-zārnıñ (10) bülbülisin ve ḳaysı āşiyāndın pervāz ḳılıp ve ḳaysı mekānġa ḳonarsın" (11) dip,[54] **[K1 112], [K2 8]** perī-zāddın cevāb sorġanları (12) bu turur:[55]

[T 2b], [İ 7] Suʾāl-i Ṣanūber:[56]

(1) Bir laçin baḳışlım,[57] Cebrāʾīl perlim,[58]

Tāze nev-civānım,[59] ḳaydın[60] bolur sen?

(2) Şems [ü] ḳamer yüzlik,[61] zülf-i ʿanberlim,[62]

---

[46] T ammā Ṣanūber bir kice taḥtnıñ üstinde yatıp irdi, İ birāz vaḳt dinc almaġa ṭılā döşekde yatdı, K1 bir gice şazada tagt üstünde yatıp erdi, K2 şazada bir gice tagtıñ üstinde yatıp erdi

[47] T, İ, K1, K2 -

[48] T bir kice tüş kördi, İ uḳıda diş gördi-ki, K1 düyş gördi kim, K2 düyş gördi

[49] T tüşinde körür kim bir perī-zād gül arasında keşt ḳılıp, yorur irdi, İ gül-zārıñ içinde bir perī-zāda gözi düşdi, K1, K2 bir perizat güllerniñ arasında seyr kılıp yörüpdir

[50] M mah āftap ṭalʿat ü müşteheyāt […] andaġ ḥüsn leṭāfetde körgeç, İ anı görgeç, K1 şazada anı görgen zaman, K2 şazada perige gözi düşgeç

[51] M ʿaşḳ Ṣanūberni sīne ṣanduḳına olturdı, İ ʿaşḳ havāsı başına urıp, K2 beyhuş bolup yıkıldı

[52] M, İ -, K1 zamandan soñ huşıga geldi, K2 zamandan soñ huşına gelip

[53] M, İ -, K1 gördi kim ol perizat dızınıñ üstüge şazadanıñ başını alıp, damagıga müşki-ebir ve atru-anbar tutar erdi, K2 gördi kim bir perizat şazadanıñ başını dızınıñ üstine alıp oturıpdır, zülpiniñ müşki-anbar ısı damagın tutupdır

[54] M, İ -, K1 elkıssa, şazada hoşvagt bolup, ak gollarını Gül perizatnıñ boynıga salıp ve niçe posa anıñ gül ruhsarından alıp: -ey näzenin, kaydan bolur sen, kaysı bostanıñ güli sen, kaysı gülzarıñ bilbili ve kaysı aşyanı-belentden pervaz kılıp ve kaysı mekanga gonur sen? – diydi, K2 Senuber oña: - ey näazenin, kaydan bolar sen ve kaysı çemeniñ güli sen? -diydi

[55] M ol perī-zādge söz taşlasa Ṣanūber suāl soraydur perī-zād cevāb aytadur, İ Ṣanūber perī-zādın söz soraşdı perī-zād hem oña cevāb berdi, K1 Gül: -Şähri-Şebistandan bolur men, Ferruh şanıñ gızıdur men – diygeç, Senuberniñ köñlige aşıklık peyda bolup, bu gazalnı okadı, Gül perizat hem näz-kereşme birlen cogap berdi, K2 Gül: - Şähri-Şebistandan bolar men, Ferruh şanıñ gızı dır men – diygeç, Senuberiñ köñlinde aşıklık peyda bolup ol perizatga söz taşlap, soval soradı, perizat hem covap berdi

[56] T -, İ Ṣanūber, K1, K2 Senuber

[57] M baḳışlık, İ baḳışlı

[58] M, İ perīm

[59] T civān sözle

[60] İ ḳayda K1, K2 kaydan

[61] M yüzlük, İ yüzli, K1, K2 yüzlim

[62] M māh-ı envārım, İ māh-ı enverim, K1, K2 zülpi anbarlım

Közleri mestānım, ḳaydın bolur sen?

Cevāb-ı perī-zād:[63]

(3) Meni sorsañ, perī-zādnıñ[64] şāhı-men,

Aṣlım şahr-ı Şebistāndın[65] bolur men,

(4) Fehm eyleseñ ḥüsn ehliniñ[66] māhı-men,

Ḫazāne yoḳ gülistāndın bolur men.

Suʾāl-i Ṣanūber:[67]

(5) Başıña kiyip sen[68] muraṣṣaʿ tācı,

Körgen ādem bolur,[69] yüziñ[70] muḥtācı,

[M 3a]

(6) Közimniñ rūşeni,[71] başımnıñ tācı,[72]

Ġamzesi peykānım, ḳaydın[73] bolur sen?

Cevāb-ı perī-zād:[74]

ʿāşıḳ miskinni melāmet başı,[75]

Yamġur dik aḳızma[76] köziñni yaşı,[77]

(7) Meskenim gülşendür çeşmeler başı

---

[63] T -, İ perī-zād, K1, K2 perizat
[64] M perī-zādnı, İ, K2 perī-zādıñ, K1 perileriñ
[65] T cāyım sorsañ Şebistāndın
[66] M ehlini
[67] T -, İ Ṣanūber, K1, K2 Senuber
[68] M başıñge kiyip
[69] İ görgen ādem bolur, K1 gören aşık bolur, K2 görgen adam bolar
[70] T, K1 ḥüsnüñ
[71] K1 -, T közimniñ çirāġı, M közümni rūşeni, İ gözmiñ rūşeni, K2 gözimiñ rövşeni
[72] M başımnı tācı, K2 başımıñ täci, K1 dünyä yagşılardan alur sen pacı
[73] İ, K1, K2 ḳaydan
[74] T -, İ perī-zād, K1, K2 perizat
[75] T – İ ʿāşıḳ meskenniñ melāmet başı, K1 aşıklar iymişi – melamat aşı, K2 aşıkı – misginiñ melamat başı
[76] T -, İ yaġmur dik aḳızma, K1 silap dek akızma, K2 yagmır dek akdırma
[77] T -, İ göziñden yaşı, K1 gözüñden yaşı, K2 gözimden yaşı

Meni sorsañ bir[78] mekāndın bolur men

Suʾāl:[79]

(8) Ḥınāyı barmaḳıñ[80] boyap sen ḳana,

Zer-efşān zülfüñe salıp[81] sen şāna,

(9) Yūsuf kibi salma meni zindāna,[82]

Züleyḫā nişānım, ḳaydın[83] bolur sen?

[İ 8] Cevāb-ı perī-zād:[84]

(10) Yaʿḳūb kibi kildim seni soraġlap,

Ḥasretiñde[85] bī-ḥad sīnemni[86] dāġlap,

(11) Kirdim men yolıñġa bilimni baġlap,[87]

Bir ṭūṭī men, şeker kāndın bolur men.[88]

[M 3b], [K1 113] Ṣanūber:[89]

Ḫançer çekip, baġrım ḳana toldurma,[90]

Ḳızıl yüzüm[91] zaʿferān dik soldurma,[92]

Nāzik dilber, ġamzeñ bile öldürme,[93]

---

[78] T, K1 şol
[79] T -, İ Ṣanūber, K1, K2 Senuber
[80] M ḥınālı ḳollar, İ ḫınālı ḳolları, K1 hıtayı barmagıñ, K2 hına bilen gollar
[81] T zer-efşān yüziñe urup
[82] T Yūsuf kibi meni saldıñ zindāna, K1 Yusup deyin meni saldıñ zındana
[83] İ, K1, K2 ḳaydan
[84] T -, İ perī-zād, K1, K2 perizat
[85] M ḥasretide K2 hesretiñde, K1 hasratıñdan
[86] T bes-ki baġrımnı, İ bī-ḥad sīnamı, K1 beski sen meni, K2 bihat sınamı
[87] T kilmişem ʿāşıḳlar metāʿin çaġlap, İ girdim men yolıña bilimni baġlap, K1 gelmişem bu ışkıñ metagın baglap, K2 girdim men yolıña bilimi baglap
[88] T-, K2 totı suhan, şeker-känden bolar men
[89] T, M -, K1, K2 Senuber
[90] T -, İ, K2 doldurma, K1 dönderdiñ
[91] T -, İ, K2 yüzim
[92] T -, K1 soldurdıñ
[93] T -, K1 gamza bilen, näzli dilber, öldürdiñ, K2 gamza bilen, näzli dilber, öldürme

Keremli[94] sulṭānım, ḳaydın[95] bolur sen?

[T 3a], [K2 9] Cevāb-ı perī-zād:[96]

(1) ʿAzrānıñ[97] hem-demi, deryāda[98] māhı,

ʿālemni yandurdı[99] Vāmıḳnıñ[100] āhı,

(2) Aṣlımnı[101] sorsañız perīler ṣāhı,[102]

Yāḳūtlı,[103] gevherli[104] kāndın bolur men.

Suʾāl-i Ṣanūber:[105]

(3) Közleriñ nergisdür, ḳāmetiñ ṭūbı,

Nāzlı dilber-sen sen,[106] cihān maḥbūbı,

(4) Neçe yıllıḳ menzil yoluñnı ḫūbı,[107]

Sözle, tāze gülim[108] ḳaydın bolur sen?

Cevāb-ı perī-zād:[109]

(5) Aṣlım perī-zāddür, yoḳtur[110] nişānım,

Eger āşikār aytsam,[111] sırr-ı nihānım,[112]

[M 4a]

---

[94] M keremlik, İ eremlik
[95] İ, K1, K2 ḳaydan
[96] T -, İ perī-zād, K1, K2 perizat
[97] T ʿazrāñ, M, İ ʿazrāʾīl, K1, K2 uzranıñ
[98] T دیناو şeklinde yazılıdır
[99] İ, K1 yandırdı, K2 köydürdi
[100] M Vāmıḳnı, İ Vāmıḳ anıñ, K2 Vamıgıñ
[101] T āhımnı, K1, K2 aslımı
[102] M sorsañ perīler ṣāhı men, İ, K1, K2 sorasañ perīler ṣāhı
[103] M yāḳūtlık
[104] M, İ gevher dik, K1 mercenli
[105] T -, İ Ṣanūber, K1, K2 Senuber
[106] M nāzliġ dilber hem, İ nāzli dilber hem, K1, K2 näzli dilber sen-sen
[107] T neçe yıllıḳ bolur menziliñ cāyıñ, K1, K2 niçe yıllık yoldur meniliñ hubı
[108] M, İ, K2 sözle, nev-civānım, K1 sözle täze gülüm
[109] T -, İ, K1, K2 perī-zād
[110] M aṣlım perī-zād yoḳtur, İ aṣlım perī-zāddır yoḳdur, K1 periler ṣahı men yokdur, K2 aslımız peridir yokdır
[111] M, İ āṣikār eylesem, K1 äṣigär eylesem, K2 eger äṣgär etsem
[112] K1, K2 sırrı-pınhanım

(6) Üç yüz yıllıḳ yoldur meniñ[113] mekānım,

Bilseñ,[114] şahr-ı Şebistāndın bolur men.

[İ 9] Suʾāl-i Ṣanūber:[115]

(7) Şāh Ḫūrşīd oġlı,[116] atım[117] Ṣanūber

Ḥasretiñde ḫasta[118] köñlüm mükedder,

(8) Melāʾik ṣūretli, gül yüzli dilber,[119]

Rāstın diygil, ḳaysı kāndın[120] bolur sen?

Cevāb-ı perī-zād[121]

(9) Şāh Ferrūḫ ḳızıyım,[122] atımız[123] Gül-dür

Ġamıñ bile şeydā bolgen bülbüldür,[124]

(10) Tā ölünçe ḳılan[125] iḳrārım şoldur,

Fehm eyleseñ ol[126] mekāndın bolur men.

---

[113] M meni
[114] T bilgil
[115] T -, İ, K1, K2 Ṣanūber
[116] M Şāh Ḫūrşīdnı oġlı, İ Şāh Ḫūrşīdnıñ oġlı, K1 Ṣa Hurşıt ogluyam, K2 Ṣa Hurşıdıñ oglı men
[117] İ, K1, K2 adım
[118] T ḥasretiñdin boldı,
[119] K2 peyker
[120] M yārim ḳaydın, İ Meryem ḳayda, K1 kaysı yerden, K2 rastıñ aygıl kaysı yerden
[121] T -, İ perī-zād, K1, K2 perizat
[122] M Ferrūḫ Şāhnı ḳızı, İ Ferrūḫ Şāhnıñ ḳızı, K1 şa Ferruh gızıyam, K2 Ferruh şahıñ gızı
[123] İ, K1, K2 ādımız
[124] T perīler ġamımdın şeydā bülbüldür, K1 gamımdan periler şeyda bilbildir, K2 gamdan peri bolgan şeyda bilbildir
[125] M tā ölgünçe ḳılay, İ tā ölinça ḳılay, K2 tä ölyänçäm kılgan
[126] T şol

(11) **El-ḳıṣṣa:** andın soñ[127] ol perī[128] şeh-zādeniñ[129] **[M 4b]** ḳolıġa[130] bir gül berdi:[131] "Isġa" (12) dip.[132] Şeh-zāde ol gülni ısġadı irse,[133] bī-hūş boldı.[134] Zamāndın **[T 3b]** (1) soñ yine hūşıġa geldi.[135] Körer kim tüşi irken.[136] İçige bir ġam tüşüpdür[137]. Andaġ ki ʿaşḳnı şiddeti ṭuġyān ḳıldı.[138] Ammā bī-çāre Ṣanūber ḥayrān ser-gerdān bolup[139], ḳopup olturup, zār zār yıġlap[140], Ṣol yerde şeh-zāde (2) yārini yād ḳılıp, bir söz tidi.[141] Sözi bu turur:[142]

[K1 114]

(3) Ġamzesi cān alıp kitgen[143] perī-zād,

Gül-gūn kiyip,[144] yana yana kil imdi,

(4) Şems [ü] ḳamer yüzli[145] ḳāmatı şemşād,[146]

Ḫançer çekip, bu ḳurbāna kil imdi.

[K 10]

(5) Belḳısnıñ hicrinde[147] köydi Süleymān.

---

[127] M bu sözlerniñ diygendin kiyin, İ bu sözlerni aydanlarındın soñ, K2 bu sözden soñ
[128] M, İ perī-zād, K1 peri
[129] M Ṣanūberge, İ Ṣanūbere,
[130] M, İ -, K2 golına
[131] M, İ bir gül tutup
[132] M isgatı, İ isġatdı, K1, K2 isgagıl diyip
[133] M būy almaḳ, İ isġanda ṣol ḥāl, K2 Senuber ol gülni isgap
[134] M hemānā uyġanıp ḳaldı, İ uyanıp ḳaldı
[135] M, İ -
[136] M uyġanıp ḳarasa tüşi iken, İ uyanıp ḳarasa dişi eken, K1 gördi kim düyşi erken aldında hiç nemerse yok, K2 görer kim düyşi eken
[137] T, K1, K2 -, İ içine bir ġam düşdi
[138] T, K1, K2 -
[139] T, K1, K2 -
[140] T, K1 -, İ gelip oturıp zār zār yıġlap, K2 şehzade peryat kılıp
[141] M ol perī-zādnı yād ḳılıp bu beytniñ oḳup yıġlagenidür, İ ol perī-zādnı yād ḳılıp bu beytni oḳadı, K2 dildarın yad edip bu gazalı okadı
[142] M, İ, K1, K2 -
[143] T kitan, İ gitgen, K1, K2 giden
[144] T maña bu kün, İ gül-kūn giyip, K1 gadam basıp, K2 elvan geyip
[145] K1 -, M yüzlük
[146] K1 geygeni gırmızı, gözleri cellat
[147] M Belḳısnı hicride, İ, K1, K2 Belḳısıñ hicrinde

Yaʿkūb oġlı üçün dīdesi giryān,

[M 5a] [İ 10]

(6) Bī-çāre ʿāşıḳ men yoluñda ḥayrān,[148]

Reḥm eyleyüp, nā-tüvāna kil imdi.[149]

(7) Şīrīn üçün cefā köp çekdi Ferhād,[150]

Bu dünyādın keçdi[151] ol zār-ı nā-şād,[152]

(8) Mestāne közlerim[153] ḳāmet-i şemşād,[154]

Ḳulaḳ salıp, bu efġāna kil imdi.[155]

(9) Mecnūn ʿāşıḳ bolup kizerdi ḥayrān,[156]

Leylīniñ ʿaşḳında yıġladı çendān,[157]

(10) Reḥm eyle ḥālimġa, ey şāh-ı ḫūbān,[158]

Reḥm eyleyüp bu giryāna kil imdi.[159]

(11) Seyf-el'melek yördi neçe yıl yıġlap,[160]

Bedīʿniñ ʿaşḳında yüregin dāġlap,[161]

---

[148] M -, T bī-çāre ʿāşıḳ men dīdesi giryān, K1 murı-muhakgaram yoluñda hayran, K2 biçare aşıgıñ yolıñda gurban
[149] M -, İ nā-tuvāna gel indi, K1 gulak salıp bu efgana gel imdi
[150] M -
[151] M -, İ, K2 geçdi, K1 ötdi
[152] M -
[153] M-, İ, K1 gözelim, K2 gözligim
[154] M -
[155] M -, İ ḳulaḳ salḳıl bu efġālıñ ne boldı, K1 rehm eyleyip natuvana gel imdi, K2 gulak salıp bu pıgana gel imdi
[156] M -
[157] M -
[158] M -
[159] M -, İ ʿırḳ eylap dana, dana gel indi, K1 totı deyin bu dessana gel imdi, K2 garak eyläp, dada dana gel imdi
[160] M -
[161] M -, İ, K2 bedīʿnıñ yādında baġrını dāġlap, K2 metgalıñ yanında bagrını daglap

(12) Muraṣṣaʿ biline[162] şeddeler bağlap,[163]

Ḳollarıñnı boyap ḳana kil imdi.[164]

[T 4a]

(1) Maḥmūdnı köydürdi Mehveş ġulāmi,[165]

Hem-dem inkār itti,[166] Mevlevī Cāmīʿ,[167]

(2) Közümniñ rūşeni, köñlüm āramī,[168]

Ṣallana ṣallana yine kil imdi.[169]

(3) Müşk-i tatar mūylım, ḳadd-i nihālim,[170]

Ġamzesi cān alan közleri ẓālim,[171]

(4) Ṣanūber hem-demi vefālı yārim,[172]

Reḥm eyleyüp, nā-tüvāna kil imdi.[173]

---

[162] M -, T kemerli, K1 bilige
[163] M -, K1 şahılar baglap
[164] M -
[165] M, İ -
[166] M, İ -, K1, K2 hemdemiñ efkarı
[167] M, İ -
[168] M, İ -
[169] M, İ -
[170] M -, İ müşk-i tatar ḳaddı beni nihālim
[171] M -
[172] M -
[173] M -, İ reḥm eylegil bu giryāna gel indi, K1 rehm eyleyip bu veyrana gel imdi, K2 rähm eyleyip bu giryana gel imdi

[K1 115](5) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ[174] şeh-zāde bir ḥücrege kirip, sīnesini sovuḳ (6) yerge berip yatdı.[175] Andın soñ coraları[176] ḫaberdār bolup kildiler.[177] (7) Coraları aydılar: "ey Ṣanūber Ṣāh saña ne boltıdı?" Ṣanūber hergiz (8) **[K2 11]**cevāb birmedi.[178]

El-ḳıṣṣa: alarnıñ arasında vezirniñ oġlı bar irdi.[179] (9) Ol kilip şeh-zādedin cevāb soradı ve andın aḥvālın sorap, (10) "neçük siz" dip.[180] Bir söz aydı[181]:

(11) Süleymān devletim, İskender Ṣāhım,[182]

Sözle, ḥāl-i perīşānıñ, neçükdür[183]

[T 4b], [İ 11]

(1) Selāṭīn baḳışlım, kāküli zerlim,[184]

Rūşen eylep, bu hicrānıñ neçükdür?[185]

(2) Elif dik ḳāmetiñ yay dik bükülmiş,[186]

Cemālıñ ṣafḥası ay dik[187] tutulmış,[188]

---

[174] M -, İ dip, bu sözleri aydıp
[175] M -, İ zār zār yıġlap Ṣanūber ḥücrege girip yatdı, K1 şazada mesti-bııgtıyar bolup hancar hücresige barıp sinasını nemekge tutup yatdı, K2 şazada mesti-bııgtıyar bolup bir pinhan cayda külbeyi ahzan içre sinasın yerge berip yatdı
[176] M, İ -, K2 emma coraları
[177] M, İ -, K1 habardar bolup gelip, K2 habardar bolup, hemmesi gelip
[178] M, İ -, K1 söz soradılar hergiz cogap bermedi, K2 halından habar soraşdılar. Şazada hiç kaysına covap bermedi
[179] M -, İ vezirniñ oġlı Zīver Ṣāh girip görse
[180] M -, İ Ṣanūber erbed ḥālde yatıpdur. Zīver onıñ ḥālını sorap, K1 Ziver nam. Ol gelip şazadadan cogap soradı ve anıñ ahvalın sorap, K2 adına Ziver dier erdiler. Ol gelip şazadadan gazal bilen
[181] M -, İ bu şiʿrni oḳıdı, K1 bir söz diydi, K2 bu sovalnı soradı
[182] M -, İ Süleymān devletli ʿizzetli ṣāhım, K1 Süleyman dövletlim İsgender perlim, K2 Süleyman dövletlim İsgender dillim
[183] M -, İ, K1 ne boldı, K2 sözle halıñ perişandır ne boldı
[184] M -, İ gözimniñ rūşeni ʿizzetli ṣāhım
[185] M -, İ rūşen ḳılġıl bu efġāliñ ne boldı, K1, K2 rövşen kılgıl bu hicranıñ ne boldı
[186] M, İ -
[187] M, İ, K2 -, K1 gün dek
[188] M, İ -, K2 tutdı dökülmiş

(3) Ah-ı nāleñ seniñ kökdin çekilmiş,[189]
Rastın digil bu fiġānıñ ne imdi?[190]
(4) Yūsufnıñ atası ḥażret-i Yaʿḳūb[191]
Yıġlamadı sençe, ey tāze maḥbūb,[192]
(5) Firāḳıñda yıġlar ḫūb ile nā-ḫūb,[193]
Sözle, közdin aḳan ḳanıñ ne imdi?[194]
(6) Közleriñni ḳanlı yaşa toldurdıñ,[195]
Gül yüziñni zaʿferān dik soldurdıñ,[196]
(7) Dost yıġlatıp düşmanlarıñ güldürdiñ.[197]
Tükenmes ḥasretli cānıñ ne boldı?[198]
(8) Gülşenim tüşüpdür bād-ı ḫazāna,[199]
Bir sözim bar añla[200] köñlül şādına,[201]
(9) Ḳulaḳ salġıl, Zīver ḳulıñ dādına,[202]
Sözle, çāk-i girībānıñ ne imdi?[203]

(10) **El-ḳışṣa:** bu sözdin soñ şeh-zādeler kilip, çāk-i girībānların beyān, (11) beyān ḳıldılar irse.[204] **[K 116]** Pād-şāh ġamgīn bolup, müneccim ḳurʾendāzlarnı **[T 5a]** (1) cemʿ ḳıldı irse.[205] Müneccimler kitāb açıp kördiler, aydılar kim: **[K2 12]** "ey pād-şāh (2) ʿālem-

[189] M, İ -, K1 ahı-nalañ yerden arşa çekilmiş, K2 ahı-nalañ her dem ışka çekilmiş
[190] M, İ -, K1 rastıñ aytgıl bu efganıñ ne boldı, K2 rastıñ diygil bu efganıñ ne boldı
[191] M -, K1 Yusubı kenganıñ hicrinde Yakup, K2 Yusubı kenganıñ atası Yakup
[192] M -, T yıġladı bir neçe ol tāze maḥbūb
[193] M -, K1 hasratıñda yıglar hup ile nahup
[194] M -, İ, K1 ne boldı, K2 sözle gözden akgan yaşıñ ne boldı
[195] M -, İ, K1, K2 doldurma
[196] M -, İ gül yüziñi gehrubā dek soldurma, K1 kähruba dek gül yüzüñni soldurma, K2 soldurma
[197] M -, İ dostlarıñ köydürme düşman güldürme, K1, K2 güldürme
[198] M -, İ, K2 ḥālıñ ne boldı
[199] M -, İ, K1, K2 gülşeniñ dolupdır ḥazān bādına
[200] M -, T bir sözim bardur, İ bar añla, K1, K2 bir sözüm añlagıl
[201] M -, İ ṣādıḳa
[202] M -
[203] M -, İ, K2 ne boldı, K1 sözle çäki-giribanım ne boldı
[204] M, İ -, K1 elkıssa şazada hiç cogap bermedi. Coraları giriban çäk edip patışanıñ hızmatıga bardılar beyanı vakıgeni patışaga aytdılar, K2 elkıssa bu sözden soñ hem şazada covap bermedi coraları yakasın çäk çäk kılıp patışanıñ hımatına bardılar vakıganı patışaga aytdılar
[205] M, İ -, K2 yıgnap getirdi

penā[h] şeh-zādeġa perīniñ eseri tikip turur" tidiler. Ve bir porḫān (3) kiltürüp, oynatıp, ṣıḥḥat ḳıldılar.[206] Ve yine müneccimler aytdılar kim: "(ol perī) (4) ol perīniñ mekānı üç yüz yıllık yerde bolur" tidiler.[207]

El-ḳıṣṣa: (5) her cend ʿazāʾim oḳutdılar. Aña sūd itmedi.[208] Āḫir pād-şāh şerṭ ḳıldı kim: (6) "her kim anı sözletse aña bir ḳalḳan zer berur men" tidi.[209] Ammā şol yerde (7) bir kenīzek bar irdi. Ol aydı: "men anı sözletür men" tidi. Ammā şol (8) kenīzek barıp, şeh-zādeniñ ḳaşıġa kirdi. Aydı kim: "şeh-zāde (9) sen her ne maḳṣadıñ bolsa aytġıl, inşāʾallāh taʿālā sizni maḳṣadġa yetkürür men" (10) didi irse.[210] Şol zamān şeh-zāde Ṣanūber perī-zādnı körgenni atasınıñ (11) ḳaşında her ne körgenni beyān ḳılġanı, ġazel bu turur:[211]

(12) Bir sözim bar añlañ, aġalar[212], begler[213]
Tüşümde köründi bir semen zerli,[214]

[T 5b]

(1) Elif dik ḳāmeti, gül yüzli dilber,
Anıñ ʿaşḳı itdi meni eserli.[215]

[İ 12]

(2) Men ḥayrān olmışam çeşm-i mestine,[216]

---

[206] M, İ -, K1 müneççimler ve gurrandazlar kitap açıp bakdılar. "Bir periniñ eseri degipdir, porhan oynasa, sıhhat bolar" diydiler, K2 münemççimler kitap açdılar "Bir periniñ eseri degipdir, porhan oynasa sıhhat bolar" diydiler

[207] M, İ, K1, K2 -

[208] M, İ -, K1 emma herçent azayımhon mollaları ve dövbentleri getirip, okatsalarda hergiz sut kılmadı, K2 elkıssa her çent azayım okadı sut kılmadı

[209] M, İ -, K1 ahırı patışa munada kıldurdı: "her kim şazadanı gepletse yedi sir zer berur men" diydi, K2 ahırı patışa minadı kıldırdı: "her kim şazadanı sözletse bir harvar zer berer men" diydi

[210] M, İ -, K1 şol zaman Gülendam nam bir kenizek geldi ve aytdı: "ey şazada herne köñlüñniñ dagı bolsa maña aytgıl eger huda halasa men maksudıña yetgürer men" diydi, K2 şol zaman bir kenizek Senuberniñ yanına gelip aytdı: "ey şazada köñliñde ne bolsa maña aygıl men bitgerer men" diydi

[211] M -, İ andan soñ Ṣanūber dişinde görenini ata ve enesine ve uluġlara beyān edip yıġlap şeyle aytdı, K1 Şazada atasınıñ gaşıga barıp herne görgenini bir bir beyan kıldı, K2 şazada atasınıñ gaşına gelip her ne görgenin gazal bilen beyan kıldı

[212] M -, İ bir sözim bar aġalarım, K1, K2 bir sözüm bar meniñ agalar

[213] T, M -, İ beglerim

[214] M semen zirelik, İ semin zirek

[215] M anı ʿaşḳıda men oldum eserlik, İ anıñ ʿaşḳında men boldum eserlik, K1 anıñ ışkı bilen boldum eserli, K2 onıñ ışkı meni kıldı eserli

[216] M, İ -, K1 müjgäni sap çekmiş çeşmi-mestine, K2 sürmäni sap çekmiş çeşmi-mestine

Ḳanım töküp, ḳıya tutmış destine,[217]

(3) Körgen zamān kitti ḳadd-ı rāstına,[218]

Bir ḳıya baḳışlı, şāhīn siperli.[219]

(4) Dilber bize baḳıp ḳıldı işāret,[220]

Bozulġan köñlümi ḳıldı ʿimāret,[221]

(5) Közleri can alur[222] ġamzesi āfet,

Zülf-i zer-efşānlı, müşk-i ʿanberli[223]

(6) Bir perī köründi şīrīn şemāʾil,[224]

Körgen zamān itdi ʿaḳlımı zāʾil,[225]

(7) Munda turmaḳlıġım maña bes müşkil,[226]

Muraṣṣaʿ kemerli, zülf-i ʿanberli.[227]

(8) Ġamze bile gehī ḳayrılıp baḳar,[228]

Baḳan zamān şīrīn cānımı yaḳar,[229]

[K1 117]

(9) Rūḥım pervāz itip tenimdin çıḳar,[230]

Bir mūrçe miyānlı, müşk-i Çīn terli.[231]

[K2 13]

(10) Bir gül berip, dilber ḳıldı[232] mestāne,

---

[217] M, İ -, K1 ganım döküp hına etmiş destine, K2 ganım döküp hına goymış destine
[218] M, İ -, K1 görgeç köñlüm gitdi deri bestine, K2 görgeç köñlim gitdi kaddı bestine
[219] M, İ -, K1 her kayan bakışlı şahın şehperli, K2 bir gıya bakışlı şehinşa perli
[220] T dāʾim ol dilber maña itdi işāret, K1, K2 dilber bize eylär imdi ışarat
[221] T eylar ʿimāret, K2 bozulgan köñlimiz boldı ımarat
[222] T alan, K2 alar
[223] M zülf-i zer-efşānlık müşk-i ʿanberlik, İ zülf-i zer-efşānlı müşk-i ʿanberlik,
[224] M, İ -, K2 semayıl
[225] M, İ -, K1 görgeç zaman etdi aklımı zayıl
[226] M, İ -, K1 munda hasratıñda durmagım müşgil, K2 yarıñ hesretinde durmaga kayıl
[227] M, İ -, K1, K2 zülpi gövherli
[228] M, İ -,
[229] M, İ -, K1 her kayan bakar-da canımnı yakar, K2 her bakanda gör kim canımı yakar
[230] M, İ -
[231] M, İ -, K2 perli
[232] T itti

Ol mīnā gerdenli[233] dürr-i yegāne,

(11) Üç yüz yıl ʿahd ḳılıp,[234] berdi nişāne,

Bir ġonca dehānlı, şehd-i şekerli.[235]

[M 5b]

(12) Aldımda olturup,[236] niḳābın açıp,

Ṭūṭī dik tilindin,[237] şekerler saçıp,

[T 6a]

(1) "Ṣanūber" dip kildi, sīnesin açıp,[238]

Hümāyūn baḳışlı, kāküli zerli.[239]

(2) **El-ḳışṣa:** bu sözdin soñ "ʿumerā ve fużalālardın sorıñ bu işniñ maṣlaḥatı (3) neçük bolur" tidiler irse.[240] Heme aytdılar: "ey şeh-zāde ol perī bolsa (4) anıñ ʿilācı bolmas" tidiler irse.[241] Andın soñ aytdılar: "ey şahr-yār (5) dünyānıñ çehār eṭrafıġa kişi yiberiñ, her yerde ṣāḥib-cemāl ḳız bolsa, (6) alıp bereli" tidiler irse. Ḫūrşīd Şāh oġlıġa aydı: "ey yegāne (7) ferzend tüşde körgenge kişi ʿāşıḳ bolmas. Dehr yerde ṣāḥib-cemāl (8) ḳız[242] bolsa alıp bereli" tidi irse.[243] **[M 6a]**, **[İ 13]** Ṣanūber zār zār yıġlap atasından (9) ruḫsat tilap,[244] atasıġa bir söz ayġanı bu turur:[245]

---

[233] M, İ ol şīrīn suḫanlık, K1 surahı gerdenli, K2 sırayıl gerdenli

[234] T çehd itti, K1, K2 ahd edip

[235] M bir ġonca dehanlık şehd ü şekerlik, İ şekerlik

[236] T kelāma yüzlendi, İ alımda oturıp, K1 kelama yüzlendi, K2 aldımda oturdı

[237] M ṭūṭī yañlıġ sözdin, İ ṭūṭī yalı sözden, K1 totı dey sözledi, K2 totı dey sözinde

[238] T Ṣanūber dir kildi sīnesin açıp, K1 "Senuber" diyp geldi gucagın açıp

[239] M -, İ bir hümāy baḳışıña güni zerlik

[240] M, İ el-ḳışṣa Ṣanūber atasıdan ruḫṣat alıp, aytı-ki: “ey ata özümde iḫtiyār yoḳdur her ne bolsa, ḥaḳ-tʿeālānı irādesi bilen bolur” dip yıġlap turdı, K2 elkıssa ondan soñ patışa leşgerine garap aytdı: - bu işiñ maslahatı ne bolar

[241] M, İ atası diydi-ki: "ey oġlum ṣabır ḳılġıl öz cānıñġa öziñ sitem ḳılma meni cānımnı ötġür dağlama sendin ayrılıp körgen künim nime bolur? Ol perilerni cayıdur yolı yıraḳ bolsa üçyüz yıllıḳ yoldur seni ʿömriñ aña yetmeġġa vefā ḳılmasa nā-ḥaḳ yolda ölüp ḳalsañ hīç kişi maña ḫabar yetgürgaymes nime ʿilāc ḳılur men” dip zār zār yıġladı

[242] M, İ -, T (yazmada قزيل şeklinde)

[243] M, İ -

[244] M, İ ammā Ṣanūber atasını naṣīḥatıġa ḳulaḳ salmal, K1 Senuber zar-zar çün ebri novbahar yıglap atasından rugsat dilāp, K2 şehzade atasına garap: "ey atam maña rugsat bergil gider men tā şol perini tapyançam aram ve takat kılmas men" diyip ebir nobahar kibi yıglap

[245] M öz ḫāl zārını aytıp bu beytni oḳudı, İ öz ḫāl zārını aydıp şeyle didi, K1 bu sözni aydar boldı, K2 atasına garap bu gazalını aydar boldı

(10) Bir ruḫṣat eylegiz, ʿadālet şāhım,[246]

Ḳaytadın şād olsun yüz pāre köñlüm,

(11) Cān bile sever sen ḳādir Allāhnı,[247]

Söziñdin dönmesün[248] irāde köñlüm.[249]

[K1 118], [K2 14]

(12) Közümdin bir zamān kitmes ol dilber,[250]

Cānımnıñ āfeti, ġamzeli kāfir,[251]

[T 6b]

(1) Lāçin dik silkinip, merdāne kizar,[252]

Talpınıp coş urur bī-çāre[253] köñlüm.

(2) Manṣūr kibi ḳuran dāra asılmay,[254]

İbrāhim Ḫalīl dik nāra atılmay,[255]

(3) Ḥasretiñde meniñ başım kesilmey,[256]

Giryān olur böyle dil-dāra köñlüm.[257]

(4) Meni menʿ itmeñiz[258] imdi bu yoldın,[259]

[M 6b]

Yüzim ḳaytarmanım bu ḳıble-gāhdın,[260]

---

[246] M bir maṣlıḥat birseñ ʿadālet şāhı, İ bir naṣīḥat berseñ ʿadālet şāhı, K1 bir rugsat tilarmiz adalat şahı, K2 bir rugsat eylañiz adalat şahım

[247] M, İ cān dil ḳuvansun seḥāvet şāhı, K1 cān dilden söersiz kadır Allahı, K2 cān dilden söer sen kadır Allahım

[248] T yüziñdin dönmesün, M, İ söziñdin bolmasun, K1 sözünden dönmesin, K2 gaytadan şat olsın

[249] M avāze köñlüm, İ āvāre köñlüm, K1 azara köñlüm, K2 bu zarı-köñlim

[250] T ḳaşımdın bir zamān kitmes ol dilber, M közümdin kitmes ol cān dilber, İ gözümden gitmes ol zamān dilber, K1 gözümniñ aldıdan gitmez ol dilber, K2 gözimden bir zaman gitmez ol dilber

[251] M cānımnı āfeti ġamzelik kāfir, İ cānımnıñ āfeti ġamzelik dilber

[252] M köñlüm her zamān yārge talpınar, İ bu köñlüm her zamān yāra talpınar, K1 laçın dek silkinip, şunkara ogşar, K2 laçın dek silkinip, şamara meñzar

[253] T, K1 ol yāra

[254] M, İ -

[255] M, İ -

[256] M, İ -, K1, K2 Yusup deyin yüz bazarda satılmay

[257] M, İ -, K1 hiç karar eylemez gamhara köñlüm, K2 hiç kararı bolmaz bu para köñlim

[258] M itmeñ, İ edmañ, K1 eylemeñ, K2 etmeñiz

[259] T imdi buraydın, İ indi bu yoldan, K1, K2 imdi bu yoldan

[260] M yüzüm yürmasmen ol cāna cāndın, İ yüzüm ḳaytarmaz men ol ḳıble-gāhdan, K1 yüzümni döndermäñ ol kıblagäden, K2 yüzim öövürmes men ol cana-candan

(5) İstaram viṣālıñ ḳādir Ḫüdādın,[261]
Hemīşe ḳan yutar bu ġarīb köñlüm.[262]
(6) Manṣūr kibi böyle dara asılmay,[263]
Hīç ḳarar eylemes yüz pāre köñlüm.[264]
(7) Her kişige tüşip ʿaşḳıñ havāsı,[265]
Bolġusı sulṭāndur anıñ gedāsı,[266]
(8) Kögdin kilan ḥaḳnıñ miñ bir belāsı,[267]
Yandurdı ol zamān yüz pāre köñlüm.[268]
(9) ʿāşıḳlar ḳuvanmaz dünyā malına,[269]
Kimse yıġlar ġarīblarıñ ḥāline,[270]
(10) Aḳ yüziniñ ḳoşa ḳoşa ḫāline,[271]
Talpınıp coş urar ol yāra köñlüm.[272]
(11) Zindāna dönipdür yaḳtı cihānım,[273]
Ḥasretiñde küyar[274] bu ḫasta cānım,
[T 7a]
(1) İltimās eylemeñ gül yüzli şāhım,[275]
Ṣanūber diyr, kider[276] ol yāra köñlüm.

---

[261] M, İ tiler men viṣālını ḳādir Ḫüdādın, K1 isterem visalın kadır Alladan, K2 dilär men vısalım kadır Hudadan
[262] T tinç olmaynım yetmay ol yāra köñlüm, M dāʾim ḳan yutar bu ġarib köñlüm, İ hemişe ḳan yutar bu ġarib köñlüm, K1 dınmaz men etmeen ol yara köñlüm, K2 dınç bolmaz barmasa ol yara köñlim
[263] M, İ, K1, K2 -
[264] M, İ, K1, K2 -
[265] M, İ -, K1 her kimge ger düşse ışkıñ hovası, K2 her kimge düşüpdir ışkıñ hovası
[266] M, İ -, T ol dem gedāsı, K1 bolgusı soltanlar anıñ gedası, K2 bolgısı soltanlar ulus gedası
[267] M, İ -, K1 gökden iner haknıñ müñ bir belası, K2 gökden inse hakıñ yüz müñ belası
[268] M, İ -, K1 biçare köñlüm, K2 müñ para köñlim
[269] M, İ -, K1 aşıklar degmezler dünyä malına, K2 aşıklar neylesin dünyä malına
[270] M, İ -, K1 kim yıglagay garıplarıñ halına
[271] M, İ -
[272] M, İ -, K1 açılar gunça dek müñ para köñlüm, K2 açılar gunça dey yüz para köñlim
[273] M yārsiz zindān ayru taḫt-ı cihānım, İ yārsız zindān bolur taḫt-ı cihānım, K1 garañkı bolupdır yagtı cahanım, K2 zındana dönüpdir yagtı cahanım
[274] M, İ ḥasratıda küyar, K1 hasratıñdan yandy, K2 hesretiñden köyer boldı bu canım
[275] M, İ eylese terraḥḥum gül yüzli yārim, K1 iltimas eyleyär gül yüzli hanım, K2 iltimas eylemes gül yüzli yarım
[276] M meyl iter, İ meyl eder, K1 diyr gitdi, K2 Senuber diyr yanar yüz para köñlim

[İ 14] (2) **El-ḳıṣṣa:**[277] bu sözdin soñ pād-şāh zār, zār yıġlap, oġlıġa her cend (3) naṣīḥat berip, oġlı ḳabul ḳılmadı.[278] Atası oġlıdın bu sözni işitip, oġlıġa biş yüz zībā ve cer-ā-cer pehlivān yigitlerni ḳoşup, Şanūberni yiber[me]ḳçi boldı.[279] Ferzend cudālıġı eṣer ḳılıp, zār zār yıġlap,[280] āḫir nā-ʿilāc bolup, oġlıġa ruḫṣat berip, (4) oġlı ḳabul ḳıldı.[281] Āḫir "Ḫüdāġa tapşurdım" dip.[282] Bir söz ayġanı bu turur:[283]

[K1 119], [K2 15]

(5) Neyleyin, cānım, balam, Allāhġa tapşurdım seni,[284]
Cānım içre cān-dik sīnemde cā ḳıldım seni,[285]
(6) Nāz birle perverīş eylep resā ḳıldım seni,[286]
Barġın, ey cānım, balam,[287] Allāhġa tapşurdım seni.[288]
(7) Gülşen-i ʿömrümde[289] gül-berg-i bahārım[290] sen idiñ,

[M 7a]

Dürr-i nāyābım,[291] şeker ḳandım, nigārım sen idiñ,
(8) ʿaḳıl hūşım, raḥat-ı cānım, ḳararım[292] sen idiñ,
Barġıl, ey[293] cānım balam, Allāhġa tapşurdım seni.

---

[277] M, İ ammā
[278] M, İ, K2 -
[279] T, K1, K2 – İ atası oġlınıñ bu sözini eşidip oġulna beş yüz yigit Ziver Şāhnı ibermekçi boldı
[280] T, K1, K2 -, İ ferzendniñ özinden cudālıġna bī-ṭāḳat bī-āram bolup ferāġında zār zār yıġlap
[281] M, İ -, K1 ahır näalaç bolup, K2 andan soñ şazada yıglap atasından ruhsat diledi. Hurşıt şa oglıga rugsat berip
[282] M, İ, K2 -, K1 "seni Hudaga tabşırdım" diyip
[283] M bu beytni oḳudı, İ şeyle diydi, K1 rugsat bergeniniñ beyanı bu turur, K2 bu gazalı aytdı
[284] M, İ, K2 -, K1 ovval nigä gördüm seni
[285] M, İ, K2 -, K1 canım içre can kibi cismimde ca kıldım seni
[286] M, İ, K2 -, K1 näz birle perveriş eyläp raha kıldım seni
[287] M, İ, K2 -, T barġın, ey cānım, K1 bargıl ey canım balam
[288] M, İ, K2 -, K1 Allaga tabşırdım seni
T, M, İ, K2 -, K1 Daşdan garañı görsem, endam canım gagışlar,
Giceler yatabilmen, yılan bagrımdan dişlar,
Hak aşıklar bir birine şirin canın bagışlar,
Bargıl, ey canım balamAllaga tabşırdım seni.
[289] T gülşen-i bāġımda
[290] M gül-berg-i çırāġım, İ gül-berk ḫazānım
[291] T hem nebāt hem
[292] M, İ rāḥat-ı ferzend cānım, K2 rahatım sabrı-kararım
[293] T barġın

(9) Men neçük ṭāḳat ḳılay hicriñde, ey cānım oġul,[294]
Yıġlaban ḳılsam[295] münācātımnı ḥaḳ ḳılġay ḳabul,[296]
(10) Dāimā bolsun İlāhım kim, mededkārıñ Resūl,[297]
Barġıl,[298] ey cānım balam, Allāhġa tapşurdım seni.
(11) Sen kitersin baş alıp, eylep meni mest-i ḫarāb,
Ḥasretiñdin yüregim ḳandur velī[299] baġrım kebāb,

[T 7b]

(1) Firḳatıñdın imdi yıġlar men, ki yoḳtur maña tāb,[300]
Barġıl,[301] ey cānım balam, Allāhġa tapşurdım seni.

[M 7b]

(2) Men-ki Ḫūrşīdım,[302] ʿacep yoḳ, āh-ı efġān eylesem,
Her zamān yadıñda men çāk-i girībān[303] eylesem,
(3) Hīç pendim almadıñ kim baġrımı ḳan eylesem,[304]
Barġıl[305] ey cānım balam, Allāhġa tapşurdım seni.

[İ 15] (4) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ[306] şeh-zāde kiter boldı.[307] Coraları hem aytdılar: **[K1 120]** "ey şahr-yār (5) ʿālem biz hem sizdin ayrılmas miz" tidiler.[308] Ṣanūber aydı: "ey coralar

---

[294] T balam
[295] T aytġan, K1 eyley
[296] T balam, M ḥaḳ ḳılġay mu ḳabul, K1 hak etgey kabul
[297] T dāimā bolsun mededkārıñ resūl Allāh balam,
[298] T bargın
[299] M ḥasretiñde yüregim ḳanlar olup, İ ḥasretiñde bu yüregim ḳan bolur, K1 hasratıñda bu yüregim gan bolur, K2 hesretiñden men ki yıglap gan bolar
[300] T firḳatıñda imdi yoḳtur maña neyley hīç tāb, K2 pırakıñda zarı yıglap men ki yokdır mende tap
[301] T bargın
[302] M, İ men atañ Ḫūrşīd
[303] İ giryān
[304] M, İ "vebalım" dip her ṭarafġa zār-ı giryān eylesem, K1 hiç pendim almasañ ger bagrımı gan eylesem, K2 hiç pendim almadıñ sen bagrımı gan eylesem
[305] T bargın
[306] M andın kiyin, İ ammā, K1, K2 andan soñ
[307] M Ṣanūber yārānları ve ata anaları birle vedāʿlaşıp, İ Ṣanūber dost yārānları ata ve anası birle ḫoşlaşıp elvedāʿ ḳılıp, K1 Senuber şährindäki ulug-kiçig birle hoşlaşıp gider boldı, K2 şazada gider boldı
[308] M, İ -

sizlerge (6) yurt ḳutlı bolsun ve bizge yol ḳutlı bolsun" dip.[309] Bir neçe sözler ayġanı ġazel, (7) şeh-zāde Ṣanūber bu turur:[310]

(8) Men kiter men yārim izlep,[311]
Duran cānlar, ḫoş ḳal imdi,[312]
(9) Kesip kesip[313] baġrım tuzlap
Kilgen cānlar, ḫoş ḳal imdi.[314]
Meclisde ḳolıda sazı,[315]
Nālesi bülbül āvāzı,[316]
Meydānda atlıġ āvāzı,[317]
Nev-civānlar, ḫoş ḳal imdi.[318]
[K2 16]
(10) Biziñ birlen[319] hem-dem bolġan[320]
Dideleri pür-nem bolġan,[321]
(11) Yurtımızda hem-rāh bolġan[322]
Nüktedānlar, ḫoş ḳal imdi.[323]
(12) Atamız felekniñ māhı,[324]
Biglerniñ közidür şāhı,[325]

---

[309] M, İ -
[310] M bul beytniñ oḳudı, İ Ṣanūber bir söz didi, K1 birniçe gazal okadı gazalı-şazada bu turur, K2 olar bilen hoşlaşıp bu gazalını okadı
[311] T ḳaşımızda ala meñzer, K1 gaşımızda aya meñzep, K2 gaşlarıñız aya meñzep
[312] M ey dostlar ḫoş ḳalıñlar, İ ey dostlar ḫoş ḳal indi
[313] M, İ bu cerāḥat, K2 kesibän
[314] T duran cānlar ḫoş ḳal imdi, M kilgen cānlar ḫoş ḳalıñlar, İ gelgen cānlar ḫoş ḳal indi, K1, K2 gelen canlar hoş gal imdi
[315] T -, İ ḳolında sazı, K1, K2 meclisinde golı sazlı
[316] T -, K1, K2 ovazlı
[317] T -, İ adlı āvazı, K1, K2 bedev atlı teblebazlı
[318] T -, M ḫoş ḳalıñlar, İ ḫoş ḳal indi, K1, K2 hoş gal imdi
[319] T meniñ birlen, İ biziñ bile, K2 biziñ bilen
[320] T olan, K1 köp nem bolan, K2 giyan bolan
[321] T olan, K1, K2 bolan
[322] T bir perdkār maḥrem olan, İ bir temizge hem-dem bolġan, K1, K2 sırımızga mahrem bolan
[323] M ḫoş ḳalıñlar, İ ḫoş ḳal indi, K1, K2 hoş gal imdi
[324] M -
[325] M, İ -, K1 begler keşveriniñ şahı, K2 begleri keşveriñ şahı

[T 8a]

(1) Barça miskīnler penāhı,[326]

Big ü cānlar, ḫoş ḳal imdi.[327]

(2) Bu küni Rüstem ṣıfatlı,[328]

Big-zādeler Rüstem velī, [329]

(3) Nīzeleri zer ciġalı,[330]

Ḫoş nişānlı, ḫoş ḳal imdi.[331]

[M 8a]

(4) Ḥaḳiḳat şarābın içken,

Meclisinde dürler saçġan,[332]

[İ 16]

(5) Maʿrifet bāzārın açġan,[333]

Yaḫşi dostlar, ḫoş ḳal imdi.[334]

[K1 121]

(6) Ḥaḳnıñ kelāmın tigenler,[335]

Ḳara baġrın ḳan tolġanlar,[336]

(7) Ḳārī Ḳurʿān ḫ(v)ān bolġanlar,[337]

Dürr-efşānlar, ḫoş ḳal imdi.[338]

(8) Tüşüpdür ʿaşḳıñ havāsı,[339]

---

[326] M, İ -
[327] M -, İ bigler cānlar ḫoş ḳal indi, K1, K2 begu-hanlar hoş gal imdi
[328] M, İ, K2 -, K1 yovuz gün Rüstem sıpatlı
[329] M, İ, K2 -, K1 gül yüzli batır selekli
[330] M, İ, K2 -, K1 nayzası zerrin yüpekli
[331] M, İ, K2 -, K1 hunefşanlar hoş gal imdi
[332] M meclislerde dürler saçḳan, İ meclislarda dürler saçġan, K2 açan
[333] M, İ ḳuçḳan, K2 açan
[334] T ḫūb [y]āranlar ḫoş ḳal imdi, M yaḫşi dostlar ḫoş ḳalıñlar, İ yaḫşi dostlar ḫoş ḳal indi, K1 ey yaranlar hoş gal imdi, K2hoş işanlar hoş gal imdi
[335] M, İ -, K1 bilgenler, K2 bilenler
[336] M, İ -, K1 kılganlar, K2 kılanlar
[337] M, İ -, K1 karıyı-kuran bolganlar, K2 karıyı kuran bolanlar
[338] M, İ -
[339] M, İ -, T tüşüpdir başıma ʿışḳıñ havāsı, K1, K2 düşüpdir ışkıñ hovası

Tilimdin kitmes s̲enāsı,[340]

(9) Çīn şaharnıñ ked-ḫudāsı,[341]

Ḫūb işānlar, ḫoş ḳal imdi.[342]

(10) Ṣanūber dir, vefādarım,[343]

İşitiñlar āh-ı zārım,

(11) Barça kilan dost-ı yārim,[344]

Mihribānlar ḫoş ḳal imdi.[345]

(12) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ biş yüz yigit birlen biş uçanġa kirip, **[T 8b]** (1) revāne boldılar irse.[346] Bir neçe künler yol yürüp nā-gāh bir girdāb-ı ḫūn-ḫāra (2) yetüşdiler.[347]

El-ḳıṣṣa: altı ay ol girdābda boldılar.[348] Ammā seherde (3) Ḫudāġa münācāt ḳılıp, bir neçe söz aytıp, Ḫudā taʿālāġa **[M 8b]** yalbarġanı ġazel Ṣanūber[349]:

[K2 17] (4) Ḳaynayıp coş uran ʿummān deryālar,[350]

Bir mürüvvet eyle miskīn gedāya,[351]

(5) Tüşüpdür başıma ʿaşḳıñ havāsı,[352]

---

[340] M, İ -, T tilimdin kitmes ḥamd-ü senāsı, K1, K2 dilimden gitmez senası

[341] M, İ -, T Çīn şaharnıñ bolan kedḫudāsı, K1 Çīn şähriniñ kethudası, K2 kähudası

[342] M, İ -, K2 ey canlarım hoş gal imdi

[343] T dost-ı yārim

[344] M barça kilġan yār-i dostum, İ barça gilgen yār-i dostım

[345] M ḫoş ḳalıñlar, İ mehribānım ḫoş ḳal indi, K1 hoş gal imdi, K2 mähribanım hoş gal imdi

[346] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber elvedāʿ ḳılıp yolġa revāne boldı, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber ḫoşlaşıp yola revana boldı, K1elkıssa bu sözden soñ Senuber Çın şäherinden çıkıp rovana boldı. Bäş yüz mehrem hemrahı-şazada çıkıp cüneyberdi, K2 elkıssa bu sözden soñ bäş yüz yigit şazada bilen bäş gämä minip rovana boldılar

[347] M neçe yol yürüp irdi bir deryā uçradı ḳarasa ol deryānı ḥaddı yolġa (يمو) körünmeydür Ṣanūber biş yüz yigit birle tevekkülni Ḫüdā taʿālāġa ḳılıp kimseġa kirdi, İ neçe gün yol yürip bir derya uçradı, ammā ḳarasa ol deryanı ḥaddı görinmedi Ṣanūber beş yüz yigit birle Ḫuday t'eālā tevekkül edip kimse girdi, K1 niçe vagt ve niçe müddetden soñ Umman deryasıga yetişdiler ve bäş yüz yigit bäş gämige girip azıkın alıp yol yördüler. Nägah girdabı-hunhorga düşdiler, K2 bir näçe gün yol yöräp bir girdap hunhora düşdiler

[348] M ammā kimse ne-çent menzil yol yörgendin soñ deryānı girdābıġa barıp altı ay toḫtap ḳaldı, İ ammā kimse altı ay deryanıñ girdābında toḫtap ḳaldı, K1 ol girdapda altı ay boldılar emma şazadanıñ köp kişisi heläketge yetdiler, K2 elkıssa ol girdabıñ içinde yöräp bisyar heläk boldılar

[349] M Ṣanūber ḳolını köterip dʿuāġa meşġūl bolup zār zār yıġlaşıp hemeleri āmin diydiler, İ Ṣanūber gözini günge tikip dʿuāge ḳol göterdi zār zār çün ebr-i nev-bahār yıġlaşıp hemmeleri āmin diydiler, K1 bir seher Senuber Hudanıñ dergähige zar-zar yıglap bu mınacatnı okadı, K2 bir gice säher vagty Senuber Hudanıñ dergähine yalbarıp bu mınacatnı okadı yaranları hem ämin diydiler

[350] M, İ -, K1, K2 deryası

[351] M, İ -, K1 kılgıl misgin gedaya

[352] M, İ -, K1 ışkıñ sövdası, K2 ışkıñ hovası

Ḳoyma meni munça cebr-i cefāġa.[353]

(6) Evvel Ādem Ṣafīyyʿüllāh ḥaḳı çün,

Duyum Nūḥ Nebīyyʿūllāh ḥaḳı çün,

(7) Yene Mūsa Kelīmʿūllāh ḥaḳı çün,

Giriftār eyleme miskīn gedāya.[354]

[K1 122]

(8) Bir ġarībım, ḫānümāndın āvāre,

İsteben tapmadım derdime çāre,

(9) Yārnıñ fırāḳında cigerim pāre,

Bir mürüvvet eyle miskīn gedāya.[355]

(10) Bir perī ʿaşḳında vālih-i ḥayrān,

Geşt itip kilmişem deşt-i beyābān,

(12) Sīnesi biryānım didesi giryān,

Reḥm eylegil böyle cebr ü cefāġa.[356]

[T 9a]

(1) Men hem bu kün irdim ehl-i selāmet,

Başıma yetüşdi şūr-ı ḳıyāmet,

(2) Sīnemde sūzāndır şuʿle-i āfet,

Bir mürüvvet eyle miskīn gedāya.[357]

(3) Ṣanūber dir meniñ ḥālim perişān,

İsteyüp derdime tapmadım dermān,

(4) Yaratġan bir ü bār, ḳūdretli raḥmān,

Bir mürüvvet eyle miskīn gedāya.[358]

---

[353] M, İ -, K2 beyle cövri cepaya
[354] M, İ, K2 -, K1 bir mürevvet eyle misgin gedaya
[355] M, İ, K2 -
[356] M, İ, K2 -
[357] M, İ, K2 -
[358] M, İ, K2 –
T, M, İ -, K1, K2 Hakıñ dergähinde bolan Cebrayıl
Dört perişde, biri anıñ Mikayıl
Biridir İsrapıl biri Ezrayıl

Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
T, M, İ, K2 -, K1 Dördülenci gökde mescidi-Aksa
Ol makamda bolan hezreti-İsa
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Ol Seniñ mesgeniñ rovzayı-rızvan
Hemneşin bolmuşdır hüyr ile gulman
Hem yene hezreti-Yusubı-Kengan
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
T, M, İ -, K1, K2 Umıtlık bende men işim gedalık
Gamıñ girdabında galmışam baglık
Semavat üstünde barça melayık
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Bäş yüz yigit bilen bolmışam hemdem
Geygeni garadır işleri matam
Barçanıñ atası hezreti-Adam
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Hakıñ pıgamberi ya Hızır-Ilyas
Meni bu gamlardan eyläñiz halas
Rehm eyle golum tut ya Kovus-Kıyas
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Köñlümde bar erdi bir özge maksat
Diläp hiç bir işim bolmadı bähbit
Allanıñ resulı hezreti-Davut
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Ibrayım Halılnıñ oglı Ismayıl
Hakıñ permanına bolupdır kayıl
Başıma düşüpdir bir acap müşgil
Mınacat eylāñiz kadır Hudaya
Altı ay bolup men munda sergezdan
Pelek saldı dürli tükenmez hicran
Haknıñ dostı bolan ya parhı-cahan
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Resulıñ bir yarı Sıtdıkı-ekber
İkinci yarıdır hezreti-Omar
Üçünci yar Osman dördünci Haydar
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
İmdi kesilipdir mıradım yeli
Solmaga az galdı ömrümiñ güli
Bu dünyäden öten sansız müñ veli
Mınacat eyläñiz kadır Hudaga
Ne yaman sövdaga sataşdı başım
Hasrat bilen akar gözümden yaşım
Çın-Maçın şährinde kovum-gardaşım
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya
Senuber hemdemi vepalı begler
Acalnıñ girdabı bizi köp yeglär
Bagdakı bilbiller çölde cerenler
Mınacat eyläñiz kadır Hudaya

[K1 124], [K2 18] (5) **El-ḳışṣa**: bu sözdin soñ bir bād-ı muḫālif ḳopdı.[359] Gemilerni bir-birige urup (6) sındurdı.[360] Biş yüz yigit deryāġa ġarḳ bolup kitti, Ṣanūber birle Zīver Şāh bir taḫta pārede ḳaldı.[361] Ammā Ṣanūber bu vāḳʿalarnı körip, nāle-i zārı ḳılıp, endūh ġam (7) birle bir münācāt ayġanı bu turur[362]:

[İ 17] (8) Men kime[363] aytayın[364] ʿarż-ı ḥālimni,[365]
Bu kün maña āḫir zamān boluptur,
(9) Yaratġan z̲üll-celāl[366] işit dādımnı,
Bu kün maña āḫir zamān boluptur.
[K2 19]
(10) Cānıma[367] kaṣd etmiş deryāyı āfet,
Mundın ḳutulmaġım[368] yoḳtur selāmet,
(11) Bu kün tüşdi maña[369] vehm-i ḳıyāmet,
[M 9a] Bu kün maña āḫir zamān boluptur.
[T 9b] (1) Yaḳamnı çāk itip, eyleyin[370] feryād,
Yıḳılsun, yumrulsun[371] bu çarḫ-ı nā-şād,
[K1 126]
(2) Ḥayf ol, nev-civānlar, ḳāmet-i şemşād,
Bu kün maña āḫir zamān boluptur.

---

[359] M, İ ḳażāʾ ilāhī bularġa yüzlenip irdi. Bir bād muḫālif kilip tigdi, K1 elkıssa bu sözden soñ nägah bir badı-muhalıf gopdı, K2 elkıssa bu sözi aytgandan soñ nägehan bir yel ösüp
[360] M kimi pāre pāre bolup, İ kimse pāre pāre bolup, K1, K2 gämileri bir-birige urup para para kıldı
[361] T -, K1 Senuberniñ hemraları deryaga gark boldular. Emma Senuber ve yene veziriñ oglı Ziver her kaysısı bir tagta paranıñ üstünde galıp idiler, K2 hemme coralar deryaga gark boldılar, emma Senuber birle veziriñ oglı Ziver galdı, her kaysısı bir tagta paranıñ üstinde galıp erdiler
[362] M, İ ammā Ṣanūber felekni bī-vefālıġıdın Allāh taʿālāġa yıġlap bir münācātnı okudı, K1 Senuber bu vakıganı görüp hayran bolup coralarını yad kılıp bu gazalnı okadı, K2 Senuber bu vakıganı görüp hayran-nalan bolup bu gazalı okadı
[363] M kimge
[364] M aytay, İ, K1, K2 aydayın
[365] T ʿarż-ı dādımnı
[366] M, İ yaratgen bir ü bar, K2 yaradan zülcelal
[367] M cānımge
[368] M ḳutulmaḳġa, İ ḳutulmaḳlıḳ
[369] M maña kıldı maña, İ maña geldi, K1 maña köpdür, K2 maña gopdı
[370] M yaḳamnı çāk urup eyler men, İ yaḳamı çāk edip yıġladım
[371] M, İ yıḳılsun bozulsun

(3) İmdi men neyleyin bu ḫasta cānı,
Yūsuf dik ayrıldı, ḳaldı Kenʿānı,
(4) Bir yandın ḳayġusı, bir yandın hicrānı,
Bu kün maña āḫir zamān boluptur.[372]
(5) Ṣanūber hemrāhı[373] ḳudretli Raḥmān,
Meni bu ġamlarda ḳoyma ser-gerdān,[374]
Evvel demde amān, āḫir demde imān,[375]
Bu kün maña āḫir zamān boluptur.

(6) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ deryā yaḳasıġa çıḳdılar irse.[376] Ol yerde Zīver ḫasta (7) boldı.[377] Bir neçe kündin soñ Zīverniñ ḥāli zebūn boldı irse.[378] Ṣanūber Zīver ḥālnı (8) zebūn bolġanın körüp, Ṣanūber anda anıñ ḥālin körüp, nāle ḳılıp, zār zār (9) çün ebr-i nev-bahār yıġlap bir neçe keleme söz aytġanı ve Zīver hem ḥālin beyān (10) ḳılġanı sözleri bu turur:[379]

Ṣanūber:[380]
[İ 18] (11) Söygili[381] hem-demim, vefālı yārim,[382]
Tāze nevcivānım ḥāliñ neçükdür?[383]
[T 10a] (1) Refīḳim, mūnisim, ʿayş u medārım,[384]

---

[372] M, İ -
[373] M, İ, K2 hemdemi
[374] T -
[375] T -
[376] M ammā Ṣanūber bu münācatnı okup yıġlagendin soñ Ḫüdā taʿālā guşāyişlık berdi, bu ikületi deryānı yaḳasıġa [...], İ ammā Ṣanūber bu münācatnı okap aġlandan soñ Ḫüdā-yı taʿālā giñlik berdi bu ikületi deryānıñ yaḳasına çıḳdı, K1 elkıssa üç gice-gündizden soñ derya yaksıge çıkdılar, K2elkıssa bu sözden soñ üç günde deryanıñ yakasına çıkdılar
[377] M -, İ ol gice onda ḳaldılar, K1, K2 emma Ziver ol yerde bimar boldı,
[378] M, İ -
[379] M -, İ Ziver Şāhnıñ aḥvālını Ṣanūber sorap Zīver Ṣāh hem cevāb berdi, K1 Senuber Ziveriñ başını dızınıñ üstige alıp yüzige telmirip "halıñ niçikdir" diyip bir söz diydi. Ziver hem yıglap vesyet kılıp cogap berdi, K2 Senuber Ziveriñ başını dızına goyup gözige garap "halıñ niçikdir?" diyip bir gazal okadı Ziver hem oña cogap bedi
[380] T, M -
[381] T sivgeli
[382] M -
[383] M -, İ meni köp aġlatma ḥāliñ neçükdür?
[384] M -, İ ʿayşım medārım, K1 ayşım kararım, K2 ayşım mıradım

Sözle, tāze gülim, ḥālıñ neçükdür?[385]

Zīver:[386]

(2) ʿarżımnı işitiñ, ʿaziz pād-şāhım,[387]

Men sözleyin sal ḳulaḳıñ sen imdi,[388]

(3) Bir derde tüşmişam, yoḳtur devāsı,[389]

Men öler men, sen bu zāra ḳal imdi.[390]

[K2 20] Şanūber:[391]

(4) Yüzleriñ āteşin, közleriñ bī-mār,[392]

Nāzlı dilber sīmāb-dik bī-ḳarar,[393]

(5) Vefādār eylegil derdiñni iẓhār,[394]

Közleri mestānım, ḥāliñ neçükdür?[395]

[K1 127] Zīver:[396]

(6) Sönmesün Tañrım tar tāze tutaşdım,[397]

Evvelā ġarīblıḳ köyine tüşdim,[398]

(7) Āḫirinde ecel dāmına tüşdim,[399]

Ala bilseñ bu zindāndın al imdi.[400]

Şanūber:[401]

(8) Saña fedā bolsun bu şīrīn cānım,

---

[385] M -, İ, K1 nūr-i dīdem cānım ḥāliñ neçükdür
[386] T, M -
[387] M -, ʿarżımnı eşitgil ʿazizim şāhım, K1, K2 arzımı eşitgil aziz patışahım
[388] M -, İ men sözleyin ḳulaḳ salıp bil indi, K1, K2 men sözläyin sen gulagıñ sal imdi
[389] M -, İ bu derde düşip men yoḳtdur devāsı, K2 bu derde düşmişem yokdır dovası
[390] M -, İ men öler men sen bu yolda ḳal indi, K2 men öler men sen hem döngil gel imdi
[391] T, M, İ -
[392] M, İ -
[393] M, İ -, K1, K2 nazik teniñ simap deyin bikarar
[394] M, İ -, K1, K2 yarı-vepadarım eylegil ızhar
[395] M, İ -
[396] T, M, İ -
[397] M, İ -, K1 eşitgil pikrimni nara tutaşdım, K2 eşitdim pikriñi yandım tutaşdım
[398] M, İ -, K1 oduna bişdim, K2 odına düşdim
[399] M, İ -, K2 derdine düşdim
[400] M, İ -
[401] T, M -

Teṣadduḳ cānıña rūḥ-ı revānım,

(9) Sen sen tirikligim ṣād-ı ṣād-mānım,

Yār-i mihribānım ḥāliñ neçükdür?[402]

Zīver:[403]

(10) Bu ḥālim boluptur beterdin beter,

Ecelniñ açıġı cānımdın öter,

(11) Ecel āḫir barça ādemni yutar,[404]

Ġanimetdür bu devrānlar bil imdi.[405]

[T 10b] Ṣanūber:[406]

(1) Evvelā anadın bolmaġay irdim,

Ġarīblıḳ köyinde ḳalmaġay irdim,

(2) Seni bu ḥasretde körmegey irdim,

Ḫaṭarlı kārvānım, ḥāliñ neçükdür?[407]

Zīver:[408]

(3) Evvelā men irdim ġamdın āzāde,

Ġarīblıḳ köyinde ḳaldım üftāde,

(4) Közlerim yıġlapdur derdim ziyāde,[409]

Rūy-māl alıp, közim yaşın sil[410] imdi.[411]

Ṣanūber:[412] **[M 10b]**

(5) Ṣanūber dir, imdi baġrım izildi,

Saña ḥaḳdın böyle[413] ḳısmet yazıldı,

---

[402] M -
[403] T, M -
[404] M -, İ ecel bir ejderdur āḫri yutar, K1, K2 acal bir ajdarha barçanı yuvtar
[405] M -, İ bil indi, K2 hoş imdi
[406] T, M, İ -
[407] M, İ -
[408] T, M, İ -
[409] M, İ -, K1 seni görip derdim boldı zıyada, K2 hesret bilen öldim köne dünyede
[410] M, İ, K2 -, T sir
[411] M, İ -, K2 öz golından yuvup göre sal imdi
[412] T, M -
[413] M, İ mundaġ, K1, K2 beyle

(6) Vaḳtım yetip,[414] cān ceseddin üzüldi,

Yūsuf-i kenʿānım ḥāliñ neçükdür?[415]

[İ 19], [K2 21] Zīver:[416]

(7) Zīver aytur, ḥālim tāze tutaşdı,[417]

Ḳırmızı köñlenkim ḳana bulaşdı,[418]

(8) Cānım çıḳıp, öler vaḳtım yetişdi,

Men kiter men, sen yıġlaban ḳal imdi.[419]

[K1 128], (9) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ[420] **[M 11a]** Zīver bī-çāre cān berdi.[421] Ṣanūber: "imdi ġarib boldım ve tenhā (10) ḳaldım" dip.[422] Bir söz aytġanı bu turur[423]:

(11) Ġariblık köyinde[424] ġarīblar kibi,

Meniñ[425] üçün ġarīb ölgen[426] Zīverim,

(12) Gül yüzin zaʿferān dik soldurup,[427]

Meniñ[428] üçün ġarīb ölgen[429] Zīverim.

[T 11a]

(1) Meniñ üçün ata anadın keçip,[430]

---

[414] M seni üçün, İ seniñ üçün, K1 etip vagtım, K2 seniñ üçin
[415] M, İ Yūsufım kenʿānım ḥāliñ ne boldı, K1, K2 niçikdir
[416] T -, M Ziver şāh aydı
[417] M, İ Zīver aydı cānıma ot tutaştı, K1 Ziver aydar cismim nara tutaşdı, K2 Ziver aydar cismim oda tutaşdı
[418] M kilip körgil köñlüm ḳana buyaştı, İ gelip görgil göñlim ḳanġa buyaştı
[419] M yıġlap kiter sen hem yıġlap ḳal imdi, İ aġlap gitdi sen hem aġlap ḳal indi, K1, K2 gal imdi
[420] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber birle Ziverdin bu sözlerni aytışıp zār zār yıġlap oturdılar, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber bile Zīver bu sözlerni aydışıp zār zār yıġlap
[421] M bir az fırṣatdın kiyin Zīver birle āh urup cān ḥaḳa teslim ḳıldı, İ bir āh urup Zīver cānını ḥaḳa tabşırdı, K1 Ziver can behak teslim kıldı, K2 Ziver hakga canını tabşırdı
[422] M derḥāl Ṣanūber Ziverni başını [d]iziġa alıp zār zār yıġlap ġariblık ḥālıġa, İ ammā Ṣanūber Ziverniñ başını dizine alıp zār zār yıġlap ġarīblıġından zeyrenip, K1 Senuber: "imdi garıp boldum ve tenha galdım" diyip K2 erse Senuber: "meniñ üçin garıp öldiñ Ziverim" diyip
[423] M bu beytni oḳudı, İ ġazel aytdı, K1 garıplık köyünde öz ahvalıga aytgan sözüniñ beyanı turur, K2 bu beydi okadı
[424] M yolıda, İ yolında, K1 köyünde
[425] M meni
[426] T bolġan, İ ötgen, K2 ölen
[427] M,İ gül-dik yüzi zaʿferān-dik sarġarıp, K1 gül yüzüni zagpıran dek soldurıp, K2 yalñızlıkda yañı açılan gül kibi
[428] M meni
[429] T bolġan, İ ötgen, K2 ölen
[430] M, İ -

Ḳażā oḳlarıġa sīnesin açıp,[431]

(2) Āḫir demde ecel şarābın içip,[432]

Meniñ üçün ġarib bolġan[433] Zīverim.[434]

(3) Gül ġonca dik[435] yakañ[436] bendi[437] açılmay,

Bilbil bolup, közde yaşı saçılmay,[438]

(4) Miñ güldin bir gülleri açılmay,[439]

Meniñ[440] üçün ġarīb ölgen[441] Zīverim.

[M 11b]

Şīrīn sözler bile köñlini alıp,[442]

Örtañan cānıma otlarnı salıp,[443]

[İ 20]

(5) Ṣanūber dir, āḫir vaʿdeler ḳılıp,[444]

Meniñ[445] üçün ġarīb ölgen[446] Zīverim.

---

[431] M, İ -
[432] M, İ -
[433] M, İ -, K1 ölgen, K2 ölen
[434] M, İ -
T, M, İ -, K1, K2 Meger can algıcı gelgenin bilip
Çar tarapga göziñ telmirip galıp, K2 çar tarap delmürip bagrını dilip
Şirin canıñ çıkdı tenden ayrılıp
Meniñ üçin garıp ölgen Ziverim
[435] M, İ ʿişret bile, K1 gül-gunça dey, K2 ter gunça dey
[436] T itek, M yaḳa, İ baḳa K2 niçik
[437] M bendiñ, İ pendiñ
[438] M bu dünyānı şarābından içilmey, İ bu düyānıñ şarābından içilmay
[439] M miḥnet çıkıp murādıġa yetilmey, İ miḥnet çıkıp murādına yetilmey
[440] M meni
[441] T bolġan, İ ötgen, K2 ölen
[442] T -
[443] T -
[444] M, İ Ṣanūber birle vadāʿlar ḳılıp
[445] M meni
[446] T bolġan, İ ötgen, K2 ölen

(6) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ[447] Ṣanūber Zīverniñ cenāze namāzını oḳap defn ḳıldı.[448] **[K2 22]** Ve andın soñ (7) Ṣanūber felekdin bir neçe şekve ḳılıp, bir pāre söz aytġanı bu turur:[449]

(8) Bir perīniñ ḥasretidin
Közde yaşım ḳana döndi,
[K1 129]
(9) Kice kündüz fırḳatıdın
Nāleyşim hicrāna döndi.[450]
(10) Bize ḳısmet şoldur başdın,
Didemiz ḳanlıdur yaşdın,
(11) Ayrılıp ḳavm-i ḳardaşdın,
Sūd işim zamāna döndi.[451]
[T 11b]
(1) Ḳanı munça yār u yārān?
Felek itti yere yeksān,
(2) Başımıza yaḫtı cihān
Ḳarangu zindāna döndi.[452]
(3) Ṣanūber istedi yāri,[453]
Yetüşmedi ah-ı zārı,[454]
(4) Siyāh zülfiñ rūzgārı,[455]

---

[447] M andın kiyin, İ andan soñ, K2 elkıssa
[448] T cenāze oḳup defn ḳıldılar, İ Ṣanūber Zīverniñ namāzını geçirdi amānat dip mescidge defn ḳıldı
[449] M, İ -
[450] M, İ -, K2 rövşenim hicrana döndi
[451] M, İ -, K1, K2 sut işim zıyana döni,
[452] M, İ -,
T, M, İ -, K1, K2 Rehm etmedi biribarım
Yetişmedi ahı zarım
Sıya boldı ruzugärim
Gaytadan hicrana döndi
[453] M, İ -, K1, K2 Senuber istär yoldaşın
[454] M, İ -, K1 akızıp gözünden yaşın, K2 uçurdı golından guşın
[455] M, İ -, K1 uçurıp golundan guşun, K2 akızıp gözinden yaşın

Ḳara baġrım ḳana döndi.[456]

(5) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ bir ḫazīre içinde barur irdi.[457] (6) Körer kim bir çehār-baġ, mive bişip, baʿżıları tökülüp yatur.[458] (7) Ve ḳumrī ve ṭūṭī ve bülbülleri nāle ḳılur irdiler.[459] Ṣanūber bulardın (8) soñ bir ġazel birle **[M 12a]** yārini yād itip ṭūṭī ve ḳumrīlardın (9) ḫaber sorap bir nemerse ayġanı bu turur[460]: **[K2 23]**

(10) Gülistān içinde kizen ṭūṭīlar,[461]
Ḫaber beriñ, bizni yārnı kördiñ mü?[462]
[T 12a]
(1) Çemende sayraşan şeydā bülbüller,[463]
Ḫaber beriñ, bizni yārnı kördiñ mü?[464]
(2) Bir lāçin baḳışlı, selāṭīn boylı,
Ḳolı ter ḫınālı, zer-efşān mūylı,
[K1 130]
(3) Taḫtlı[465] melāḥatlı, melāʾik ḫūylı,
Şöyle yār ü vefā-dārı kördiñ mü?[466]

---

[456] M, İ -
[457] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber zār zār yıġlap biliġa ġayret kemerini baġlap Ḫüdā tāʿālāġa tevekkül ḳılıp tenhā yolġa revāne boldı, İ ammā Ṣanūber biline ġayret kemerini baġlap Ḫüday t'eālıġa tevekkül ḳılıp yeke yolġa revane boldı, K1 elkıssa andan soñ Senuber bir bişäniñ içinde barur erdi, K2 elkıssa bu sözi aytgandan soñ bir bagıñ içinden gidip barar erdi
[458] M el-ḳıṣṣa neçe kün yol yürüp bir bāġ būstānġa yetüşti bu bāġ andaġ mürġ-zārı iken-ki bāġ-ı iremge oḥşar, İ el-ḳıṣṣa naçe gün yol yörenden soñ bir bāg būstān göründi bir ḳatı ulı mürġizar erdi behişt baġına meñzardi, K1, K2 görer kim miveler bişişip dökülip durur
[459] M bülbüller sayrap ṭūṭīler şeker feşānlık ḳılur miveler bī-ḥad ḥābdur, İ bülbülller ṭūṭīler sayrardılar miveleri bolsa bişipdur, K1 gumrı ve totular ve yene bilbiller çeh-çeh urup nala kılur erdiler, K2 gumrılar, totılar, ve bilbiller hemmesi sayrap nala kılışıp durlar
[460] M ammā Ṣanūber bu mürġzārnı görüp ʿaşḳ muḥabbeti ġalebe ḳılıp öziniñ yalġuzluḳını yād ḳılıp ve yene (yazmada يته biçiminde yazılıdır) perizād görgen maḥbūbı ḥayālıġa tüşüp bülbül ve ṭūṭīlerġa ḳarap bunı oḳudı, İ ammā Ṣanūber bu mürġizar yine görüp 'aşḳ muḥabeti ġalebe ḳılıp öziniñ yekeligni ve gül perizadını yad ḳılıp bu ḳuşlara ve bilbillerge ḳarap bu ġazelni oḳıdı, K1 Senuberiñ yarını sorap alarga aytgan sözüniñ beyanı bu turur, K2 Senuber buları görip yarı yadına düşüp guşlarga garap soval sorap bir ebyat aytdı
[461] M, İ gülistānda yörgen ṭūṭī
[462] M, İ ḫaber beriñ yārim bar mu
[463] M, İ çemendeki bülbül ḳuşlar
[464] M, İ ḥaber beriñ, yārim bar mu,
[465] M, İ -, K1, K2 yagşı
[466] M, İ -

(4) Köylegi gülgündur, tonı ḳırmızı,[467]
Şekerdin şīrīndur anıñ her sözi,[468]
(5) Atı Gül'dür veli Şāh Ferrūḫ ḳızı,[469]
Oşol şūḫ-ı dil-ārām[ı] kördiñ mü?[470]
(6) Çemende sayraşan şeydā bülbüller,
Tāze erġuvānlar ḳırmızı güller,
(7) Bīşeniñ şunḳarı alġur lāçinlar,
Ter açılġan lāle-zārı kördiñ mü?[471]
[İ 21]
Ṣanūber ḳaldı hayrānda,[472]
Dāʾim köñli perīşānda,[473]
Cānım bar mu bu būstānda,[474]
Ḫaber beriñ yārim bar mu?[475]

(8) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ āf-tāb batdı. Ṣanūber ḫazīreniñ (9) içinde barur irdi. Nāgāh közige bir şahsafa köründi. Ammā (10) ziyāde ārāste itgeç cāy turur. Ve yene **[M 12b]** bir çınār bar irdi. (11) Ṣanūber oşol çınārġa çıḳıp olturdı.[476]

El-ḳıṣṣa: yarım aḳşam **[T 12b]** (1) boldı. Kim bir öküz peydā boldı. Aġzında bir gevher bar irdi. Ol (2) gevherni ol şahsafada koyup özi otlamaḳġa meşġul boldı (3) irse.[477] Ammā

---

[467] M, İ āṣlı ayrur Ḫūrşīd dādı
[468] M kice kündüz mende yādı, İ gice gündiz mende hādi, K2 lebleriñ sözi
[469] M-, İ aṣlı anıñ perī-zādı, K1, K2 aslını sorasañ periniñ gızı
[470] M, İ ḥaber beriñ yārim bar mu? K1 oşol yarı-vepadarı gördüñmi
[471] M, İ -
[472] T -, K1, K2 Senuber galmışdır bu yerde hayran,
[473] T -, K1, K2 bir gözel yar üçin halım perişan
[474] T -, K1, K2 bagdakı tavuslar çöldäki ceren
[475] T -, K1, K2 şonday yarı vepadarı gördüñmi
[476] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber ol kice anda ḳondı. Yarım kicede közi uyḳuġa barıp irdi. Zamāndın soñ bīdār bolsa, bāġnı ortasıda bir çınār köründi. Ol çınārnı yanda bir ḥavż köründi ol ḥavżnı uluġlıḳıġa teʿaccub ḳılıp turup irdi, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber ol gicede onda ḳaldı. Giceniñ yarı gözi uḳaġa gidip yatdı. Uḳıdan turdı görse bāġıñ ortasında bir çınār göründi ammā ol bāġ nihāyet ḳarañḳıdı. Belki gündizi gicege meñzerdi. Bāġıñ ortasında bir deryā göründi
[477] M ol ḥavż bir höküz aġzıda bir gevher taşlap çıḳıp şahṣafanı üstiġa ḳoyup ot otlamaḳġa meşġul boldı, İ yörip barşına ol deryāda ögüher çıkdı. Şu yerde ot otlamaġa başladı,

ol gevherniñ rūşenlıġıda ol bāġ münevver boldı.[478] Ṣanūber anda özi köñlige bir söz maʿḳūl ḳılıp, bir söz (4) ayġanı bu turur:[479] **[K2 24]**

(5) Ġavvaṣ deyin çıḳdım bu cāndın keçip,[480]

Şükür Allāh, laʿl-i kāne yetüşdim,[481]

[M 13a], [K1 131]

(7) Sākiler ḳolından şarāblar içip,[482]

Ḳayta başdın çıḳgen cāna yetüşdim.

[İ 22]

(6) Bir yār üçün bu çöllerde āh urup,[483]

Miḥnet çekip zaʿferān-dik sarġarıp,[484]

(8) Ṣarrāf deyin dürr-i nihān aḫtarıp,[485]

Şükür Allāh, Bedaḫşānġa[486] yetüşdim.

(9) Baḫtımnıñ yulduzı[487] yandı, açıldı,[488]

Umīdim ġoncası gül-dik saçıldı,[489]

(10) Muḥabbet şarābı[490] imdi[491] içildi,

---

[478] T -, İ ammā gevherniñ rūşenligi on törti giceñ aydıñı yalı bāġıñ içini rūş ḳıldı, K1 tamamı bişeler münevver boldı, K2 gövheriñ rövşenliginden ol bag münevver boldı

[479] M ammā Ṣanūber ḳorḳup çınārnıñ ucıġa çıḳıp Ḫüday tebārek ü tʿeālānıñ ṣunʿġa temāşā ḳılıp. Gevherni şādlıġıdın bu beytni oḳudı, İ gevherniñ şādlıġından bir ġazel aytdı, K1 Senuber anı görüp öz köñlige makul kılıp bir söz diydi, K2 Senuber öz-özinden köñline makul görüp bir söz diydi

[480] M, İ ġavvaṣ dik cāndın kiçip dostlarım

[481] M şükür Allāh laʿl-i kāneġa yetüştüm, İ şükür Allāh laʿl-i kānge yetüşdim

[482] M, İ sāki ḳolından bādeler içip, K1, K2 al şerap içip

[483] M bir cān üçün bu bāġlarda ḳalıp, İ bir cāy üçün bu cāylarda yalbarıp, K1 bir yar üçin bu çöllere yalbarıp, K2 bir yar üçin bu çöllerde yalbarıp

[484] T öz başıma özim ġavġālar salıp

[485] M ṣarrāf boldum dürr-i ġalṭān aḫtarıp, İ ṣarrāf bolup dürr-i ġalṭān aḫtarıp, K1 serraf idim dürri-nahan agtarıp, K2 hayran idim dürri-nahan agtarıp

[486] T laʿl-i ḳāne

[487] T Baḫtımnıñ kevkebi, M baḫtımız yulduzı, İ baḫtımnıñ yıldızı, K1 bagtımıñ kövkebi, K2 bagtımıñ çıragı

[488] M buldum köründi, İ bu dem göründi, K1, K2 yandı saçıldı

[489] M imdi açıldı, İ indi açıldı, K1 gül dek açıldı, K2 gül dey açıldı

[490] M şarābın

[491] T andın, İ indi, K1, K2 elden

Ḳış açılan gülistāna yetüşdim.[492]

[T 13a]

(1) Ġamıñ girdābında ser-gerdān bolup,

Ayralıġ derdidin yüzlerim solup,

(2) Ḳutulup deryādın, bu cāya kilip,

Yāḳūtlı, gevherli kāne yetüşdim.[493]

(3) Ṣanūber ötgerme uşbu devrānı,[494]

[M 13b]

Ḳoluñdan bermegil genc-i pinhānı,[495]

(4) Ḥaḳ müesser itmiş dürr-i ġalṭānı,[496]

Bu kün mihr-i dür-efşāna yetüşdim.[497]

(5) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ Ṣanūber āheste dıraḫdın tüşüp, itegin (6) gül lāle birle toldurup yuḳarı çıḳdı. Ol güllerni gevherniñ (7) üstige tökdi irse.[498] Ol öküz kilgen yolnı tapmadı irse, (8) veyrān ḳıldı.[499] Kün çıḳġandın soñ ol öküz özini deryāġa (9) taşladı.[500] Ṣanūber Ḫüdā-yı taʿālāġa şükür s̲enā kiltürüp dıraḫtdın yerġa tüşüp ol öküzniñ şānıġa bu beytni oḳudı:[501]

---

[492] M irem atlıġ gülistānġa yetüştüm, İ irem adlı gülistānġa yetüşdim
[493] M, İ -
[494] M Ṣanūber ötmersün uşbu devrān, İ Ṣanūber ötar men sen uşbu devrān
[495] T ḳoluñdın yiberme uşbu devrānı, M, İ ḳoluñdan bermeġil bu genc-i pinhān,
[496] M, İ ḥaḳ müesser itti bu dürr-i ġalṭān
[497] M yaḳut ve gevhelik kānġa yetüştüm, İ yāḳūtlık gevherlik kānge yetüşdim, K1 bu gün mähri darahşana yetişdim, K2 bu gün bahrı dürefşana yetişdim
[498] M andın kiyin Ṣanūber: "muña bir ḥile ḳılmaḳ lāzumdur" dip derḥāl ol dıraḫtdın bir yafraġnı üzüp taşlap ol gevherniñ pūşīde ḳıldı, İ andan soñ Ṣanūber ol aġaçnıñ yafraġını urıp döküp aġaça çıḳdı, K1, K2 elkıssa bu sözden soñ Senuber ahısta daragtdan düşüp etegini gül-läleler ve yasemenlerden doldurıp baz yokarı çıkdı oşol güllerni gövheri-şebçıragnıñ üstige birin birin taşladı. Gövheri-şebçırag gömülip cahan garañkı boldı
[499] M, İ -, K1, K2 ol öküz gelgen yolunı tapmadı bişäni veyran kılur erdi
[500] M zamāndın soñ ol öküz ḥavżġa ḳarap kirip kitti, İ bir zamāndan ol ögü[z]ge ḳarap deryāga girip gitdi, K1 yene aftap çıkandan soñ özüni deryaga urup gitdi, K2 dañ atdı gün dogdı erse öküz özini deryaga urup gitdi
[501] T ve Ṣanūber anda bir söz ayġanı, ġazel Ṣanūber bu turur, İ Ṣanūber Ḫüda-yı taʿālāġa şükr ü s̲enā aydıp aġaçdan aşaḳ düşdi ol av öküz şānına bir ġazel aytdı, K1 emma Ṣenuber ol gövherni alıp hoşhal bolup Hudanıñ

[K2 25](10) Kördim bir öküz aġzında bir gevher-i ġalṭān,[502]

Kim heybetidin titrep, aḳar deryāyı ʿummān,[503]

[M 14a], [K1 132]

(11) Ot otlamaḳa çıḳdı, oşol vaḥşī-yı ḫayvān,[504]

Kim ḳoydı yer üzre çıḳarıp, bir dürr-i ġalṭān,[505]

[T 13b], [İ 23]

Ol laḥẓa ḳaranġu kiceler oyladı tābān.[506]

(2) Bir ṭurfa öküzdür ki körüñ[507] ṣanʿat-ı cebbār,

Çün kūh-i teni başı anıñ[508] künbez̲-i devvār,

(3) Kim ṣāḫı çınār u, tili mār u, dehen-i ġār,[509]

Bir demde ḳıladur[510] yer yüzini ṣāḫ-ı hemvār,[511]

ʿazm itti çırāġ itmege[512] bir şemʿ-i şebistān.[513]

(5) Ol laḥẓa sünüp üzdin, urup bilime dāmen,[514]

Tüşdim yere pervāz itip çün bülbül-i gülşen,[515]

---

gudratıga täsin ve aferin galıp ol öküzni tarıp kılıp bu muhammesni aytdı, K2 Senuber ol gövherni alıp köñli hoş bolup öküzi tarıp kılıp bir gazal aytdı

[502] T gevher-i būstān, K2 dürri guhı şebistan

[503] M heybetidin titrer deryāyı ʿummān

[504] M ot otlamaḳġa kildi oşol ān

[505] T bir demde itip yer yüzini ṣāḫ-ı hem-vār, M çıḳarıp ḳoydı yer üzre ġalṭān

[506] M ḳaranġu kiceni eyledi tābān, K2 bir lahza garañkı gicäni eyledi mahı-taban

[507] T irder, İ görüñ, K1 görüñler, K2 göriñ

[508] T çün göti başı ayrur, M çün kūh-ı teni başı, İ çün kūh-ı teni başı anı, K2 çün guhi tendirki başı

[509] T çün ṣāḫ ġāri çün kim bar, M kim ṣāḫı çınaru hem aġzıdur ġār, K2 kim şahlarıdır çınar dili mar agzıdır gar

[510] T itip, M ḳıla[r], K1, K2 kılur

[511] M yer yüzin şüd-gār, İ yer yüzini şüdu-gār, K1, yer yüzini müñ yola şudgär, K2 yer yüzini müñ yola şikar

[512] T ʿazm çārge itdi, K1 azm etdi çıra kılmakga, K2 azm kıldı çıranı kılmaga

[513] T her sārı şebistān, M şemʿ-i şebistān, K1, K2 her sarı şitaban

[514] M, İ -, T ol laḥẓa sünüp üzdin, bilime dāmen, K1 ol lahza söyündim bir urup bilime damen, K2 gol sındım bir urup bilime damın

[515] M, İ -

(6) Saldım itegimge ter yabān lāle-i sūsen,[516]

Hem ol dürr-i ġalṭān üze tökdim gül-i ḫarman,[517]

(7) Ḫūrşīd fenā boldı yetüşdi şeb-i yeldān.[518]

(8) Ol gāv-ı şebengīz bile gāh-ı Ḳaşamşam,[519]

Dünyā yüzini zīr u zeber eyledi bir dem,[520]

(9) Yetdi esredi sīnesidin lāle ü ḫürrem,[521]

Taġlar yeridin ḳozġalıban kopdı oşol dem,[522]

(10) Çün heybetidin şir-i felek boldı girīzān.[523]

(11) Bir herze yāriñ vaṣlı-çün misl-i Ṣanūber,[524]

Ol vaḥşī taʿrifin aytayın ʿāleme yek-ser,[525]

[T 14a]

(1) Ḫūrşīd-ı felek çıḳdı, cihān boldı münevver,

[M 14b]

Kilgen yolını tapdı, oşol[526] vaḥşī cānavar,[527]

(2) ʿummān tüybine[528] saldı özin eyledi pinhān.[529]

---

[516] M, İ -, K1 yıgdım etegime semenu läleyi-sovsan, K2 yıgdım etegimge gülçemen läle sovsan
[517] M, İ -
[518] M, İ -, K1, K2 şebi-hicran
[519] M, İ -
[520] M, İ -, K1, K2 ol dem
[521] M, İ -, K1, K2 yandı eser safhasından bişey-i horram
[522] M, İ -, T çuñ oşol dem, K1 göçdi oşol dem
[523] M, İ -, K1 kim haybatından şiru-peleñ oldı girizan, K2 kim haybatından şiru-peleñ boldı ki ezdan
[524] M bu yerde söz aytay men ki Ṣanūber, İ bu yerde sözümni diygey men misl-i Ṣanūber, K1 bir herze sözüm bar diyeyin misli Senuber, K2 bir zerre sözüm diyeyin ol misli Senuber
[525] T ol vaḫşi ṣafā tapmadı çün-kim dürr ü gevher, M ol vaḥşī taʿrifin aytayın ve yek-ser ol İ ol vaḫşī ṣıfātın aydayın ʿāleme yek-ser, K1, K2 ol vagşı sıpatın kılayın äleme yekser
[526] T -
[527] M kilġan yolıġa kitti oşol ān, İ gelgen yolını tutdı oşol vaḥşī ḫayber, K1 gelgen yolunı tapdı vagşıyı Hayber, K2 gelgen yolını tapdı vagşıyı server
[528] M içiġa, İ içne, K1 düybüne, K2 düybine
[529] M boldı ve pinhān

(3) **El-ḳıṣṣa:** Ṣanūber öz öziġa didi-ki: "yol hem ḫaṭarlık cāy ikan bu yerde turġalı bolmas (4) maʿṣūḳumnı izleyin" dip, perī-zādnı yād ḳılıp yolġa revāne boldı.[530] Anda āh urup, (5) nāle zārı ḳılıp, zār zār çün ebr-i nev-bahār yıġlap, bir nemerse oḳudı.[531] (6) Ġazel Ṣanūber:[532]

(7) Kilgil imdi köñlüm fāni dünyādın,[533]

Aḫtarıp bir neçe nişān izleyin,

[K1 133]

(8) Zülfleri benefşe, tāze bahārdın,

Bülbül olup, gül-i ḫandān izleyin.[534]

[K2 26]

(9) ʿāşıḳ olmas şīrīn cāndın kiçmeyin,[535]

ʿaşḳ otına köyüp yanıp ötmeyin,[536]

(10) Hicrānınıñ şarābın tolı içmeyin,[537]

Pervāne dik şemiʿ suzān izleyin.[538]

(11) ʿummān deyin tolup daşıp coş urup,[539]

Miḥnetli külfetli hicrān izleyin,[540]

[T 14b]

---

[530] T el-ḳıṣṣa bu sözdin soñ Ṣanūber gevherni alıp: “bul bīşelerde turmaḳ yaḫşı irmas, yārimni aḫtarıp kitmasam bolmas” tip, K1 elkıssa bu sözden soñ Senuber gövherni alıp öz köñlige “bu bişede durmak bolmaz yarımnı agtarıp gitmesem bolmaz” diyip, K2 elkıssa Senuber öz özine “bu hem hatar cay eken bu erde durmak bolmaz magşukımı ızlayın” diyip

[531] M, İ -, K1 aytgannıñ beyanı bu turur, K2 bir ġazal aytdı

[532] M, İ, K1, K2 -

[533] M, İ -, K1, K2 vepalı yardan

[534] M, İ -

[535] M, İ -

[536] M, İ, K2 -

[537] M, İ, K2 -

[538] M, İ -, K2 pervane dey şemg odına örtenip

[539] M, İ -

[540] M, İ -, K1 pervana dey her şutlaga baş urup

(1) Mecnūn kibi kögsüm üze taş urup,[541]
Miḥnetli külfetli hicrān izleyin.[542]
(2) İmdi ʿazm eyleyin naẓarlı cāydın,
Sorayın soraġın Ḫūrşīd-ı aydın,
(3) Ṭılā ṭumāġalı, ḥüsn-i hümāydın,
Aḫtarıp dünyāda nişān izleyin.[543]
(4) Şanūber ḳul dirler meniñ adımı,
Allāhdın izleyin köñül şādımı,
(5) ʿaşḳ elidin ʿarż itmege dādımı
Muraṣṣaʿ kemerli sulṭān izleyin.[544]

(6) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ[545] bir neçe kün yol yürüp bir beyābānġa yetti. Āsmānġa ḳarasa munça sona, peşşeler uçup baradur. Kemāl-i cünūnī aşaḳa yandın: "maʿşūḳumġa selām diygeysinler" dip, (7) yıġlap bu beytni oḳudı:[546] **[İ 24]**

Ḳarḳıldaşıp, kögdin uçan sonalar,[547]
(8) Meniñ selāmım yāra diygey sen.[548]
[M 15a]
Şebistān şaharıġa kiren sonalar,[549]
Selāmımnı söyer yārge diygey sen.[550]
Kurbān olam yārnıñ ḳara közine,[551]

---

[541] M, İ, K2 -
[542] M, İ, K2 -
[543] M, İ, K2 -
[544] M, İ -
[545] M, İ -
[546] T havādın bir bölek sona uçup barur irdi Şanūber anda alarġa ḳarap bir söz ayġanı bu turur, İ bir tofar şonalar uçıp barur irdi: "maʿşūḳımga selām diygey men" dip, sonalara aġlap bir ġazel oḳıdı, K1 Senuber birnäçe gün yol yörip barur erdi. Gördi kim hovadın bir bölek sona uçup barur. Senuber sonalardan yarına bir salamnama gönderdi. Salamnamayı-Senuber bu turur, K2 Senuber bir niçe gün yol yöräp barar erdi. Gördi kim hovadan bir bölek sona uçup barar erdi. Senuber olara garap: “meniñ yarıma salam diygey siz” diyip, bu sözi aytdı
[547] M ḳara taġdın uçup ötkin sonalar, İ ḳara dağdan uçıp ötgen şonalar, K2 garkıldaşıpuçan yaşıl sonalar
[548] M ʿarż-ı ḥālım söyer yārge diygey sen, İ ʿarż-ı ḥālım sever yāra diygey siz, K1, K2 siz
[549] T -, M, İ kirseñ sonalar, K1, K2 giden sonalar
[550] T -, K1 arzı-halım zülpi-tara diygey siz K2 ʿarż-ı ḥālım ol dildara diygey siz
[551] M aylanay yārımnı ḳara közidin, İ aylanin yārımnıñ ḳara gözinden

(9) Piste dehānına, şīrīn sözine,[552]

[K1 134]

Ḳalem ḳaşlarına, tābān yüzine,[553]

(10) Men ḳalmışam, āh-ı zāra diygey sen.[554]

(11) Mürüvvet aylasun ġamlı ḳulına,[555]

Ḳurbān olam yārnıñ ḳaddı boyına,[556]

(12) Derdim tāze boldı külfet öyine,[557]

Zinhār zinhār diyup, ḳaldı diygey sen.[558]

[T 15a], [K2 27]

(1) Men munda kizmişem ġamda, külfetde,[559]

Yārim anda kizer ʿayş u ʿişretde,[560]

(2) Perīşān ḥālimdin sorsañ, elbette,[561]

Ḳolı ter ḫınālı yāra diygey sen.[562]

(3) Ṣanūber dir, ḳaldım yārdın ayrılıp,

Ḳanatlarım sındı[563] yana ḳırılıp,[564]

(4) Yanmışam yolıñda, közim tilmürüp,[565]

ʿarż-ı ḥālim zülf-i tara diygey sen.[566]

---

[552] M piste dehānıdın şīrīn sözidin,
[553] M, İ -, K2 mahı-taban yüzine
[554] M elbette yārımga selām diygey sen, İ elbette yārımga selām diygey siz, K1, K2 siz
[555] M, İ -
[556] M, İ ḥayrāndur men körüp ḳaddı boyındın
[557] M, İ -, K1, K2 perizat diyerler asıl soyına
[558] M, İ -, K1 zınhar-zınhar barıp yara diygey siz, K2 zınharlap zınharlap yara diygey siz
[559] M, İ -, K1, K2 galmışam gamda mehnetde
[560] M, İ -
[561] M, İ -, K1, K2 barsañ elbetde
[562] M, İ -, K1, K2 siz
[563] T ḳaldı
[564] T ġamda ḳayrılıp, K1 gamdan gırılıp, K2 gamda gayrılıp
[565] M ḳalıpdur men bu çöllerde tirmurıp, İ ḳalıpdur men bu çöllerde telmurıp, K1 yatmışam köyünde gözüm telmirip, K2 yörmişem bu yoldan gözim delmürip
[566] M oşol yārge barıp selām diygey sen, İ şol yārımga barıp selām diygey siz, K1, K2 sen

(5) **El-ḳıṣṣa:** andın soñ uyḳu ġalebe ḳılıp Ṣanūberni közi uyḳuġa bardı.[567] Seḥer vaḳtıda bīdār bolup kice bād-ı ṣabādın yārine **[M 15b]** (6) selām yibergenleri bu turur:[568]

(7) Ey bād-ı ṣabā, yetgür ol yāra selāmımnı,
Ḥūrşīd-i ḳamer yüzlik, dil-dāra selāmımnı,
Gül ġonca ṣıfat yüzlik, gül-zāra selāmımnı,[569]
(8) Mestāne ḳara közlik, ḫūn-ḫ[(v)]ārge[570] selāmımnı,
(9) ʿarż eyle, barıp ol dem[571] şol yāra[572] selāmımnı.
[İ 25]
(10) Ol serv-i ḫırāmānım bir şūḫ-ı şemāildür,
Kirpikleri ḳaṣdımda yüz ḫancer-i ḳatildür.
(11) Reḥm itmes ol dilber, ḥālımġa ne müşküldür?
Başımġa belā her dem hicrānıda nāzildür,
[T 15b], [M 16a]
(1) Her laḥẓa,[573] barıp ayġıl ol yāra selāmımnı.
[K1 135]
(2) Şeydāyī giriftārı ol ḳaşı ḳara boldum,[574]
Hicrān otıda köydüm[575] örtendim, edā boldum,
(3) Ġam deştide Mecnūn dik ʿaşḳıda gedā boldım,[576]
Bir tāze nihāl irdim, ġam birle dūtā[577] boldım,

---

[567] İ -, T bu sözdin soñ bir neçe kice kündüz yol yürüp, K1 Senuber birniçe gün yol yörip barur erdi, K2 Senuber ondan hem gidip barar erdi
[568] T bir kice bād-ı ṣabādın yārine selām yibergenleri bu turur, M seḥer vaḳtıda bīdār bolup ġarīblıġı tesir ḳılıp maʿşūḳıġa selām dip bu beytni oḳudı, İ yene bir ṣaḥrāda Ṣanūber bād-ı ṣabānı arḳasından yıġlap: "maʿşūḳına selām" dip şu ġazeli oḳıdı, K1, K2 bir gice dañ vagtı badı-saba ösdi Senuberiñ yarı yadına düşüp bu gazalı okadı
[569] M ol zülfi siya yüzi mestāne selāmımnı, İ ol ḫasta siya zülfi şemşādga selāmımnı, K1 ol halı siya zülpi şehmara salamımnı, K2 ol halı sıya zülpi şemşada salamımnı
[570] T ol yāra
[571] M, İ mestāne barıp ayġıl K2 het yok ki barıp aytsam
[572] T M ol yārge
[573] T zinhār, K1 messana, K2 mestana
[574] T ol şehġa giriftārım derdindin edā boldum
[575] T hicrān ateşine her dem, İ hicrān oda köydüm, K1 hicr ataşna her dem, K2 bir zerre vepa görmey
[576] T ġam ʿaşḳıda Mecnūn dik deştinde gedā boldım, K1 gam deştide Mecnun dek pamalı cepa boldum
[577] M, İ edā

(4) Elbette barıp aẏġıl ol yāra[578] selāmımnı.

(5) Hicriñde semender dik otlarge tutaşıp men,[579]

Bir zerre vefā körmey, ġam birle adaşıp men,[580]

(6) Mecnūn-ı belākeş dik çöllerde adaşıp men,[581]

Köksüm tiliben her dem, ḳanımge boyaşıp men,[582]

(7) Bu nevʿ barıp aẏġıl ol yāra[583] selāmımnı.

[K2 28], [M 16b]

(8) Cānımġa cefā ḳılġan[584] ol ġamzeli dilberdür,[585]

Mestāne ḳara közlik[586] cān alġucı kāfirdür,[587]

(9) Başımġa meniñ gūyā bir şūriş-i maḫşerdür,

ʿarżını beyān itgen bī-çāre Ṣanūber-dür,[588]

(10) ʿarż eyle, barıp ol dem yāra selāmımnı.[589]

(11) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ bir neçe künler yol yürüp **[İ 26]** künlerde bir kün Ṣanūberniñ (12) közige bir çehār-bāġ köründi.[590] Divārları zaʿferāndın itgen.[591] Ṣanūber anda **[T 16a]** (1) ḫoş vaḳt ḫürrem bolup, yārnıñ mekānıġa yetüşdi [d]ip köñli deryā dik coş urup,[592] bir ġazel aẏġanı[593]:

---

[578] M yārge
[579] T köyünde semen dik ʿaşḳında dūtā boldım
[580] T fırḳat elinde dāʾim örtendim edā boldım, İ yulaşıp men, K1 gamlara ulaşıp men, K2 yüz derde sataşıp men
[581] T hicriñde köyüp dilber ʿālemde sevā boldım
[582] T bir tāze nihāl irdim men ḳaddı dūtā boldum, K2 bir taze nahal erdim gam birle bulaşıp men
[583] M yārga
[584] T itgen
[585] M, İ ol ġamze kāfirdur
[586] M, İ, K1, K2 mestāne siyah çeşm
[587] M ġamze-i ziverdur, İ ol ġamze ziverdur, K1 can algucı kapirler
[588] M, İ ʿarżımnı beyān itgil biçāre Ṣanūberdur
[589] M, İ, K2 miñ defġa barıp aẏġıl ol yarġa selāmımnı, K1 elbetde barıp aygıl ol yara salamımnı
[590] M, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber yene neçe gün yol yürüp bir çehār-bāġḳa yetti
[591] M kördi-ki tamām çehār-bāġnı içide zaʿferān çıḳıp andaġ ḫoş-būy būy bolupdur-ki hiç kim anı taʿrifini ḳılmaydur, İ gördi-ki tamāmları zaʿferān-dek irdi, K2 bagıñ tamam yeri zagpıran dek erdi
[592] M Ṣanūber ḫayāl ḳıldı-ki: “maʿṣūḳumnıñ cāyı mu kiyin” dip, İ Ṣanūber ḫayāl etdi ki: “maʿṣūḳnıñ bolyan cāyı şu muḳa” dip, K1, K2 Senuber öz köñlüni hoşvagt kılıp yarımıñ mekanı diyip
[593] M, İ -, K1, K2 bir gazal aytdı

(2) Köze köründi bāġları,[594]
Şükür, imdi yār mekānı köründi,
(3) Bülbül uçup ḳonar anıñ zāġları,
Şükür, imdi yār mekānı köründi.[595]
(4) Men munda kilmişem yārnı soraġlap,
Ayralıġ derdine baġrımnı dāġlap,[596]
(5) İmdi ġam yemenim, āh urup yıġlap,
Şükür, imdi yār mekānı köründi.[597]
(6) Men munda aytmışam ʿarż dādımnı,
Aḫtarıp tapmasam köñül şādımnı,
[K1 136]
(7) Ḥaḳ müesser itsün şol murādımnı,
Şükür, imdi yār mekānı köründi.[598]
(8) Bezenmiş dilberim ḳırmızı güldin,
Ḳaddı ṭūba, lebi şeker hümāydın,[599]
(9) Soraġın aytmışam şeydā bülbüldin,
Şükür, imdi yār mekānı köründi.[600]
(10) Çīn şaharında kildum isteyup dermān,[601]
Köz yaşım boluptur lāle ü şebnem,
(11) Ṣanūber dād itip yıġlama, her-dem,
Şükür, imdi yār mekānı köründi.[602]

[K2 29] (12) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ āheste, āheste revāne boldı irse. Barıp **[T 16b], [M 17a]** (1) çehār-bāġnıñ ḳıraġıda olturdı ve bir künbez̲ kördi. Ṭıllādın ve muraṣṣaʿ bolġan

---

[594] M, İ -, K1, K2 gözimizge cilve berur bagları
[595] M, İ -
[596] M, İ -
[597] M, İ -
[598] M, İ -
[599] M, İ -, K1, K2 zülpi benefşeden saçı sünbülden
[600] M, İ -
[601] M, İ -, K1 hemdem, K2 Çın şehinden isteyip geldim nedem
[602] M, İ -

(2) yāḳūt ve zümrüddin ol künbeẕ içige kirdi irse. Kördi kim hīç ādem (3) yoḳ ve ādemī-zād ḳademi yetgen irmes. Ammā bu mekān cādūnıñ mekānı (4) irdi.[603] Ṣanūber seyr ü temāşā ḳılıp yörür irdi, uşbu eṣnāda āsmān ṭarafıdın bir āvāz işitti-ki,[604] cādū aydı kim: "ey ādemī-zād sen maña ḳaraġıl" tip aydı irse. Ṣanūber (5) oyan buyan ḳaradı hīç kişi körünmedi. Şol vaḳt feryād ḳıldı kim: (6) "heyhāt heyhāt, ey ādemī-zād öziñdin ḫaberdār bol" tidi.[605] Ammā yuḳardın (7) cādū bir avuç tofraḳġa bir ism oḳup üstige saçdı irse, Ḫüdānıñ (8) ḥükmi birle keyik boldı ve andın soñ biyābāngа yüz ḳoyup revāne boldı.[606] Bir neçe kün yol (9) yürüp, künlerde bir kün zār zār çün ebr-i nev-bahār yıġlap ve ḥayrān bolup öz ḥālıġa (10) bir söz ayġanı bu turur:[607]

(11) Ḳādir Allāh, sen sen meniñ penāhım,
Meniñ dik hīç-kimi ḥayrān eyleme,
[M 17b]
(12) Bir ʿāṣi ḳuluñ men, köpdür günāhım,
Reḥm eyle[608] ḳolum tut[609] giryān eyleme.[610]
[T 17a]
(1) Kün kündin bolupdur derdim ziyāde,[611]

---

[603] M, İ ammā bul yer cādūgerlerni mekānı irdi. Ṣanūber bilmey ḫoş ḥāllıḳdın Ḫüdā-yı tāʿālāġa şükür ṣenālar ḳılturup ḳadem urup ol bāġnı içiġa kirdi Ortada bir altun taḫt ḳurulġan bu cāyġa hiç ādem cinsi kilġanġa oḫşamaydur, K1, K2 elkıssa bu sözden soñ Senuber ahısta ahısta rovana boldı barıp bir çarbaga girdi. Ortasında tılladan murassag bolgan tagt bar erdi. Gördi kim hiç adamzadıñ gadamı deggen yer imes. Bu mekan cadunıñ mekanı erdi

[604] T -, K1, K2 ol cadu adam ısı alıp gördi kim bir adam yöripdir

[605] M, İ "ey ādem özüñġa ḫaberdār bol" dip, K1, K2 cadı peryat kılıp aytdı "ey adamzat habardar bolgıl" diydi

[606] M Ṣanūber yuḳarı baḳışı hemāne cādūger Ṣanūberge bir avuç tofraḳnıñ başıġa saçtı keyik ṣuratında bolup ḳaldı, İ Ṣanūber āsmān ṭarafa ḳaradı baḳşı şoldı cādūger Ṣanūberge bir ḳısm tofraġnı başına saçdı keyik ṣūratlıḳ bolıp ḳaldı, K1 Senuber yukarı garagaç caduv bir gısım toprakga ismi agzamnı okıp anıñ üstige saçdı erse Senuber keyik suratında boldı. Andan soñ beyabanlarga baş alıp gitdi, K2 Senuber yokarı bakanda heman cadı bir ovuç topragı Senuberniñ başına saçdı Senuber derhal keyik suratında bolup galdı. Ondan soñ Senuber beyabanga baş alıp gitdi

[607] M, İ ammā Ṣanūber zār, zār yıġlap Ḫüdā-yı taʿālānıñ irādesige bir beyt oḳudı, K2 Senuber niçe gün yol yöräp barar erdi günlerde bir gün Senuber zar zar aglap bu mınacatnı okadı

[608] T -, M eyleben, İ eyle

[609] T -, M dikil

[610] T meniñ dik hīç-kimi ḥayrān eyleme

[611] M kündin künge elemlerim boldı ziyāde, İ gün günden elem boldı ziyāde, K1, K2 gün günden elemim boldı zıyada

Ġarīblıḳ köyünde ḳaldım piyāde,[612]

(2) Hīç kimse men deyin[613] fānі dünyāda

Yār yolınġa közin giryān eyleme.[614]

[K1 137], [İ 27]

(3) Men kilmişem[615] munda naṣībim tartıp,

Ayralıġ[616] ḫanceri baġrımnı yırtıp,

(4) Hīç kimiñ rengi men-dik sarartıp[617],

Ġoncalıḳda rengin[618] ḫazān eyleme.

(5) Men ḳayan barayın,[619] imdi baş alıp,

[M 18a]

Kimge dād eyleyin[620] kögsümni tilip,[621]

(6) Hīç kimsege munday yamān kün salıp,[622]

Ṣanūber dik ḥālin yamān eyleme.[623]

(7) **El-ḳıṣṣa**: Ṣanūber zār zār yıġlap yürür irdi. Uzaḳdın bir ʿimāret köründi. (8) Cüst ü çālāk yürüp, ol ʿimāretġa yetip, bir nevʿ ḳılıp, anı içiġa kirdi ve eṭrafıġa naẓar saldı.[624] **[K2**

---

[612] M, İ boldum piyāde, K1 galdım uftada, K2 galdım eftada

[613] M, İ hīç-kimni men-dik , K2 hiç kişini men dey

[614] M, İ yār köyide zār-ı ḫayrān eyleme, K1, K2 yar yolunda zarı-giryan eyleme.
T, M, İ, K2 – K1 Ah urur men, yara yetişmez ahım
Tilimden hiç gitmez zikr-i penahım
Hiç aşık bolmadı men dek bahayım
Meni hem biseru-saman eyleme

[615] M kilur men, İ gelir men

[616] M yırāḳlık, İ ayraḳlıḳ, K1, K2 ayralık

[617] M, İ hīç-kimni men-dik sergerdān itip, K1 hiç kimni men deyin reñgin sargartıp, K2 hiç kimiñ men deyin reñkin sargardıp

[618] M ġonça dik rengin, İ ġonça dek rengmi, K1 gunçalıkda gülüñ

[619] M baray

[620] M itey

[621] T köñlümni tilip, M kögsümni yarıp, İ kögsümni yayıp, K2 bagrımı tilip

[622] M hīç kim başıġa mun-dik iş salıp, İ hīç-kimniñ başına mun-dek gün salıp, K1, K2 hiç kimiñ başına munday gün salıp

[623] T rengin ḫazān eyleme

[624] T, K1, K2 el-ḳıṣṣa bu sözdin soñ bir neçe künler yol yürüp yene bir künbeẕġa tuşdı. Kördi-kim aldıġa perde tutulġan. İçgeri kirdi, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber zār zār yıġlap yürüp baryarḳa bir ʿimāretġa yetip, barıp işikden girdi,

30] Kördi-kim bir ḳız taḫt üzre keşte tikip (9) olturur.[625] Ammā keyikni körüp reḥmi kilip aydı: "meger avcıdın ḳaçıp kilipdür". (10) Anda aldıġa piste, kişmiş ḳoydı. Hergiz baḳmadı. Ammā közindin (11) yāşı aḳar irdi. Āḫir ḳız aydı: "ey cān-var men seniñ derdiñni bilmes men" (12) tidi, "öziñ ayġıl" tidi. "Maña maʿlūm bolsun-kim seniñ derdiñ bar, (13) ayganın bilmeyin" didi.[626] Ammā keyik zebān-ı ḥāl birle ḳızġa öz ḥālıdın **[T 17b]** (1) bir neçe keleme söz ayġanı bu turur[627]:

(2) Ḳamer yüzli, ḳalem ḳaşlı,[628] perī-zād,
Çāk-i girībanım ġarīb yerlerde,
(3) Keyikge meñzer men,[629] ḳāmet-i şemşād
[M 18b]
Ḥāl-ı perişānım[630] ġarīb yerlerde.
(4) Hīç kişi yārındın cudā bolmasun,[631]
Meniñ dik hīç kişi baḫtı ḳara bolmasun,[632]
[K1 138]
(5) Yār yār dip, ḳaddı dūtā bolmasun,[633]
Dīdesi giryānım ġarīb yerlerde.[634]
[İ 28]
(6) Her künüm boluptur beterdin beter,[635]

---

[625] T kördi-kim bir ḳız keşte tikip olturur, M kördi-ki taḫt üzre bir ḳız olturupdur, İ gördi ki bi taḫtıñ üstinde ḳız oturıpdır, K1 görer kim tagt üstünde bir gız keşte tikip otırıpdır ve şuglayı cemalı mahı münevver dek idi, K2 görse bir tagtıñ üstinde bir gız oturıpdır yüz cemalı mahı enver dek
[626] M, İ -
[627] M Ṣanūber ol ḳızınıñ körüp bu beytni oḳudı, İ Ṣanūber ol ḳızını görip bir ġazel aytdı, K1 Huda keyikge zıban berdi. Keyik zıbanı-halga gelip zar zar yıglap bu gazalnı aytdı, K2 erse keyik zaman hal birle zar zar aglap bir ebyat okadı
[628] M ḳamer yüzlük şeker sözlük, İ ḳamer yüzli şeker sözli
[629] M kiygen kiymi ḳırmızı, İ giygen eñli ḳırmız, K1,K2 giygeni gırmızı
[630] M ḥālım perişāndur
[631] M, İ hīç kim men-dik yārdan cudā bolmasun
[632] M, İ yār köyinde yıġlap edā bolmasun K1, K2 meniñ deyin bagtı gara bolmasın
[633] M, İ bu yerlerde men-dik gedā bolmasun, K1 yar köyünde yanıp eda bolmasın, K2 dide giryan bagrı biryan bolmasın
[634] M, İ çāk-i girībanım ġarīb yerlerde
[635] K2 bir aydan beter

Kiçe kündüz yıġlap oḳatım öter,[636]
(7) Bu ayralıġ derdi[637] cānımdın öter,
Bir baġrı biryānım ġarīb yerlerde.
(8) Ḳabā[638] felek saldı ḫaṭarlı[639] cāya,
Meni sataşturdı[640] sansız[641] belāya,
[M 19a]
(9) Münācat eyledim ḳādir Ḥüdāġa,[642]
Adaşgen kārvānım[643] ġarīb yerlerde.
(10) Şāh Ḫūrşīd oġlıyam atım Ṣanūber,[644]
Bir yār üçün boldı köñlüm mükedder,[645]
(11) Bir cādū elindin bolup men ebter,[646]
Ser-keşte insānım[647] ġarīb yerlerde.

[K2 31] (12) Ammā ol taḫtda ki ḳız oşol cādūnı ḳızı irse atı Mihr-engīz irdi, Ṣanūber ol ḳızını aldıda yüziniñ tofraḳġa sürüp, yıġlap turdı.[648] **[T 18a]** (1) Bu sözdin soñ Mihr-engīz bir avuç tofraḳġa (2) dem salıp Ṣanūberniñ üstige saçdı irse Ṣanūber derḥāl ādem (3) ṣuretinde boldı irse. Ammā Mihr-engīz aydı-kim: "ne sebepdin bu yerlerge tüşdiñ" (4)

---

[636] M aḥvālım öter
[637] M yıraḳlıḳ ḫanceri, İ ayraḳlıġ ḫanceri, K1, K2 ayralıgıñ tıgı
[638] İ, K1, K2 ḳahba
[639] M ḫaṭarlık
[640] M, İ tabşurdılar
[641] T yüz miñ
[642] T Ḥüda
[643] T uçġan kārvānım, M adaşḳan kārvān men, İ azaşan kārvānım, K1, K2 azaşgan kervenim
[644] M Ḫūrşīd ṣāh oġlı atım Ṣanūber, İ Ḫūrşīd ṣāhıñ oġlı adım Ṣanūber, K1 Senuber diyp ṣahı-Hurşıt ogluyam, K2 Senuber diyp Hurşıt ṣanıñ oglıyam
[645] M, İ köp elemdur sīneler, K1, K2 sınaları daglıyam
[646] M bir cādū ḳolıġa tüşgen bende men, İ bir cādū ḳolına tüşgen bendeler, K1 bir caduv golunda bendi baglıyam, K2 bir cadı golından bendi baglıyam
[647] M, İ ḳalġanım
[648] T el-ḳıṣṣa: bu sözdin soñ anıñ reḥmi kildi ol ḳıznıñ adını Mihr-engīz dirler ve anıñ mekānı yoḳ irdi, İ ammā ol perdeniñ içindeki cādūñ ḳızı [a]nıñ adı Mehrengiz erdi Ṣanūber ol ḳızıñ yüzindeki ḳumnı süprip yıġlap oturdı, K1 elkıssa bu sözden soñ anıñ rehmi geldi. Ol gızınıñ adına Mährengiz diyer erdiler. Mährengiz caduvnıñ gızı erdi ve bu yer anıñ mekanı erdi, K2 elkıssa bu gız cadınıñ Mähreññiz diygen gızı erdi

tidi.[649] Ṣanūber yıġlap başıdın ötken vāḳʿālardın **[M 19b]** Mihr-engīzġa (5) bir neçe söz ayġanı:[650]

(6) Şükür Allāh ḳaytadın ʿālemde güyā bolmışam,[651]
Tā esiri kāfir bed-mihr-i tersā bolmışam,[652]
(7) Güyā bir yoḳ idim, yoḳdın hüveydā bolmışam,
[K1 139]
Tā esiri kāfir bed-mihr-i tersā bolmışam,
(8) Bolmışam ān-geşteyi[653] Mecnūn saḥrā bolmışam.[654]
(9) Gülşen içre nā-gehān kördim ʿacāyip şūḫ-ı şeng,
Urdı ol-dem yarġalı baġrımġa yüz tīr ü ḫadeng,
(10) Tüşmişem bu ʿaşḳ bāzārıda urdım ṭabl-ı ceng,
Kāh Mecnūn-dik bolup ḳolumdadur tīr ü tüfeng,[655]
(11) Bolmışam divāne ʿālemġa rüsvā bolmışam.[656]
(12) Evvelā Çīn şahardın çıḳdım bu sevdālar bilen,
Neçe yār u hem-demi ruḫsār-ı zībālar bilen,
(13) Yıġlaşıp girdāb-ı ḫūn-ḫ[(v)]ār içre zībālar bilen,[657]
Ġarḳa-ab öldi neçe miñ şūr-ı ġavġālar bilen,[658]
(14) Ayrılıp hem-demlerimdin ṭurfa raʿnā bolmışam.[659]

---

[649] M ol ḳız sordı-ki: “bu yerge ne yerdin kildiñ” didi. Andın Ṣanūber başıdın ötgen vāḳaʿlarnı bir bir beyān ḳılıp, zār zār yıġladı. Ol zamān Mihr-engīz reḥmi kilip bir avuc tofraḳġa ism yād oḳup Ṣanūberniñ başıġa saçtı, ol zamān Ṣanūber aşlıġa kildi, İ ol ḳızıñ yüregi avuyıp bir ḳısm tofraġa esmyād oḳıp Ṣanūberiñ başına saçdı şol Ṣanūber önki ḥālına geldi ol soradı ki: “bu mekāna nirden geldiñ?” didi, K1 ol bir gısım toprakga ismi-agzamnı okıp Senuberniñ üstige sepdi erse Senuber derhal baz adam suratıga geldi. Mehrengiz aytdı: “ey yigit ne sebepden bu caylarga düşdüñ?”, K2 Mehreññiz cadı bir gısım toprakga ismagzam okap Senuberiñ başına saçdı Senuber derhal adam suratına geldi. Mehreññiz: “ne sebepden bu caylarga düşdiñ?” diydi

[650] M -, İ Ṣanūber başdan geçen vaḳāyanı beyān ḳılıp zar zar yıġladı, K1 Senuber ahvalını melike Mehrengizge muhammes birlen aytganınıñ beyanı bu turur, K2 Senuber ahvalını beyan kılıp bu gazalı okadı

[651] M, İ -

[652] M, İ -, K1, K2 gülşen içre andalıbı mest-i şeydā bolmuşam

[653] M, İ -, K1, K2 serkeşteyi

[654] M, İ -

[655] M, İ -, K1 gäh-gäh Mecnunı sahra kä golumda hıştı-señ, K2 käh-käh Mecnunı sahrada golımda hışdı señ

[656] M, İ -

[657] M, İ -, K1, K2 ragnalar bilen

[658] M, İ -, K1 garkı-ap olduk heme müñ şurı-deryalar bilen, K2 gark boldım yene men müñ şurı deryalar bilen

[659] M, İ -, K1, K2 şeyda bolmışam

[T 18b]

(1) Ḳalmışam yalġuz belā deştinde yoḳ hem-demlerim,[660]

Her zamān yüz derd-i miḥnetdin ḳutulmas bu serim,[661]

(2) Hem-demim miḥnet muṣāḥip, ġam felāket şekerim,[662]

Köydürüp ʿaşḳ ateşin savurdı bāde peykerim,[663]

(3)Ġam ḳolunda hem-demi şemşir-i raʿnā bolmışam.[664]

(4) Ey ḳamer yüzlik, şeker sözlik, perī-zād hem-demi,[665]

Mest-i ḥayrānım ḫaṭṭ-ı ḫāliñi körgendin beri,

(5) Dehr-ārāsın sen Ṣanūberniñ vefālı dilberi,[666]

Maḥv boldum men cemālıña ḳarap e[y] müşteri,

(6) Men ʿacep müstaġraḳ u maḥv temāşā bolmışam.[667]

[K2 32] (7) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ Ṣanūber ikisi Dustan cādūnı birle öltürdiler.[668] **[İ 29]** (8) Ammā Ṣanūber cādūnı öltürüp felekdin bir pāre şikve ḳılıp, anda bir neçe söz ayġanı (9) bu turur, Ṣanūber şeh-zāde:[669]

(10) Deli köñlüm, bu dünyāġa ḳuvānma,[670]

Bu dünyā kimsege vefā eyledi,[671]

[M 20a], [K1 140]

---

[660] M, İ -, K1, K2 yokdur rehberim
[661] M, İ -, K1 peykerim
[662] M, İ -, K1 felaket leşgerim, K2 pelekdir leşgerim
[663] M, İ -, K1 savurdı bul hekisterim, K2 savurıp hekisterim
[664] M, İ -, K1 gam golunda bes ki men şemşiri burra bolmuşam, K2 gam golında bismili şemşeri yara bolmışam
[665] M, İ -, K1 periler serveri, K2 nigarım sen peri
[666] M, İ -, K2 cenanı dilberi
[667] M, İ -, K1 ne acap mustagragı royı tomaşa bolmuşam, K2 men acap bu royı mestagrak tomaşa bolmışam
[668] M, İ andın kiyin Mihr-engīzni Ṣanūberge iştiyāḳı tüşüp hiç tāb ṭāḳatı ḳalmadı. Ol zamān Mihr-engīz Ṣanūberni mihmān ḳılmaḳ üçün meclis ārasta ḳıldurdı.
[669] M ammā Ṣanūber bir ḫayāl ḳılıp öz özige aytı ki: "bu devlet hīç kimge müesser bolgen imesdur yāḫūd şundaġ bolsam bu ḳızga köñül bağlama" dip öziġa bend ü naṣīḥat ḳılıp bu beytni oḳudı, İ Ṣanūber ḫayāl kıldı ki: "bu devlet-i ʿizzet hīç kime vefā etmedi köñlüñi bağlamağıl" dip özine pend ve naṣīḥat birip bir ġazel aytdı, K1 emma Senuber caduvnı öldürip bivepa dünyäyi-panıdan şikve kılıp bir gazal aytdı, K2 Senuber cadını öldürgenden soñ bivepa dünyäden şikve kılıp bir gazal aytdı
[670] M, İ ḳuvanma köñlüm ḳuvanma
[671] M, İ bu dünyā hīç kimge vefā itmedi

(11) Birevge kiydürüp[672] tāc-ı ḫusrevi,[673]
Birevni il içre gedā eyledi.
(12) Hergiz ḳuvanmaġıl[674] dünyā mālına,[675]
Īʿtimād itmeġil[676] māh ü sālına,[677]
[T 19a]
(1) Birevni yetkürüp yār viṣālına,[678]
Birevge miñ türli[679] cefā eyledi.
(2) Bu dünyāda her kim men menlik itdi,
Felek anıñ āḫir başıġa yetdi,
(3) Bir neçe ʿāşıḳlar murādġa yetdi,
Bir neçeni yārdın[680] cüdā eyledi.
(4) Bu dünyādın ötdi neçe devrānlar,
[M 20b]
Ḫazāndın ḳutulmas bu gülistānlar,[681]
(5) Ecelniñ ḳolunda[682] big ü sulṭānlar,
Āḫir ḫasret bilen ḳażā eyledi.[683]
[İ 30]
(6) ʿāşıḳlar neylesün yārsız[684] bu cānı,
Zindāndur közige yaḫtı cihānı,[685]

---

[672] T kiygüzüp
[673] K1, K2 birevge geydirip murassag taci
[674] T, K1 ḳuvanmañız
[675] M malıġa, İ malınga
[676] T, K1 itmeñiz
[677] M māh ü sālıġa, İ māh-ı sālınga
[678] M yārnı vışālıġa, İ yār vışālınga
[679] M birevniñ türli, İ birevge miñ türlük
[680] M bir neçeniñ yārdın
[681] M, İ bāġ-ı būstānlar
[682] M, İ ecelni iligide, K1 elinden, K2 golından
[683] M, İ āḫır ḥasretidin ḫarāp eyledi
[684] T imdi
[685] M, İ taḫt ü cihān

(7) Ṣanūber dir yārnıñ[686] dāg-ı hicrānı,

Elif dik ḳāmetim[687] dūtā eyledi.

(8) **El-ḳıṣṣa:** Ṣanūber bu sözdin soñ Mihr-engīz ʿāṣıḳ bī-ḳarār boldı.[688]

El-ḳıṣṣa: Ṣanūber hem (9) ʿāṣıḳ boldı. Ammā ikisi ḳoşulup ʿayş u ʿişretġa meşġūl boldılar. Ammā bir neçe (10) kündin soñ Ṣanūber elvedāʿlaşıp kiter boldı.[689] Mihr-engīzniñ köñli bozulup: **[K2 33]** (11) "kiter bolsañ imdi men ġarībnı hem unutmaġaysın" dip.[690] Bir neçe söz kelam ayġanı[691]:

(12) Mundın kitseñ siver yārım,

Bizni hem pinhān eyleme,

(13) Sensin vefālı dildārım,

Közde yaşım ḳan eyleme.[692]

[T 19b], [K1 141]

(1) Bir özgege mihriñ ḳoyup,

Sen barur sen āy-dik bolup,

(2) Men ḳalur men gül-dik solup,

ʿahd ile peymān eyleme.[693]

(3) Sensin cānımnıñ cevşeni,[694]

Gül yüziñ cennet gülşeni,

(4) Yādıñdın çıḳarıp meni,

---

[686] M yārnı, İ, K1, K2 yārıñ
[687] T ḳaddımnı, K1 kaddımı
[688] M, İ, K1, K2 -
[689] M, İ -
[690] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber Mihr-engīzge sırını āşkār ḳılıp zār zār yıġlap ruḫsat tiledi ammā Mihr-engīz bir neçe nāz ve kerişmeler birle aydı-ki: "meni munda taşlap ḫayrān ser-gerdān ḳılıp köñlüñni özge birlen ḫoş ḳılur men (دیرموس)" dip zār zār yıġlap yüzü közin Ṣanūberni ayaġıga sürtüp bir neçe delillerni aytıp yıġladı, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber Mihr-engīzge maḫfī sırını āşkār ḳılıp zār zār yıġlap ruḫsat tiledi ammā Mihr-engīz aytdı: " sen meni taşlap gidip ḫayrān ve ser-gerdān ḳılıp köñlüñni özgege ḫoş ḳılma meni unıdıp ḳalmaġıl" dip zār zār yıġlap yüz közini Ṣanūberiñ ayaġına sürtip bir neçe delillerni aydıp yıġladı, K2 “ey Mähreññiz maña rugsat bergil meniñ özge maksadım bardır” diydi. Erse Mähreññiziñ köñli bozulıp “ey Senuber mundan meni taşlap gidip meni sergezdan hayran kılma köñliñi özgä hoş kılma meni unudıp galmagıl" diyip
[691] M, İ -, K1 bu sözni aytdı, K2 ol gız zar zar aglap bir gazal aytdı
[692] M, İ -
[693] M, İ -
[694] M, İ -, K1 rövşeni

Ḥālim perişān eyleme.[695]

(5) Sensin cānımnıñ maṭlābı,

Ḳoyup maña hicrān şebi,[696]

(6) Pervāz itip bülbül kibi,

Gülşenim ḫazān eyleme.[697]

(7) Sen kiter sen āy-dik batıp,

Yürekim perdesin yırtıp,

(8) Mihr-engīzni ḳan yıġlatıp,

Baġrımnı biryān eyleme.[698]

(9) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ **[K2 34], [M 21a]** Ṣanūber: "Mihr-engīziñ köñlü teselli bolsun (10) ve mendin köñli ḳalmasun" dip bir söz ayġanı bu turur:[699]

(11) Sünbül kibi başıñ alıp yıġlama,[700]

Āhū közli şehsuvārım, ḳayt imdi,[701]

(12) Ayralıġ derdindin baġrıñ dāġlama,[702]

Şīrīn sözli siver yārim, ḳāyt imdi.[703]

[T 20a]

(1) Meni kitti diyup[704] bolma perişān,[705]

Beyhūde tartmaġıl āh ile efġān,[706]

[M 21b]

---

[695] M, İ -

[696] M, İ -, K1 tildi bagrım hicran şebi, K2 dildi bagrım hicran şebi

[697] M, İ -

[698] M, İ -

[699] M Ṣanūber Mihr-engīzge teselli bermeḳ üçün bir beyt oḳudı, İ ammā Mihr-engīzge teselli bermek üçin bir ġazel aytdı, K1 elkıssa bu sözden soñ Mähreñgiz Senuber birlen vıdag kılıp gaydar boldı. Senuber Mähreñgizniñ köñlige teselli berip bir gazel okıdı, K2 bu sözi aygandan soñ Senuber birle Mähreññiz ikisi ayş aşratga meşgul boldılar. Bir näçe günlerden soñ Senuber hoşlaşıp gider boldı Mähreññiz Senuberi yolga çıkarıp bir meydan bile yörediler. Senuber Mähreññiziñ köñline teselli berip Mähreññize garap bir gazal aytdı

[700] M, İ sünbül kibi tāze saçın çırmanġan, K1, K2 egip yıglama

[701] M āhū közlük Şebistānım ḫoş imdi, İ āhū gözli Şebistānım ḫoş indi

[702] M, İ cudālıġda baġrılarnı dāġlagen

[703] M şīrīn sözlük söyer yārim ḫoş imdi, İ ḫoş indi, K2 şirin dilli sever yarım gayt imdi

[704] M, İ, K1 diyban

[705] T ser-gerdān

[706] M közleriñdin tökgeysen ḫūn feşān, İ gözleriñden dökme sen ḫūn feşān

(2) Bolsun ḫasta cānım yoluñda ḳurbān,[707]
Ḳamer yüzli[708] lāle-zārım ḳayt[709] imdi.
[K1 142], [İ 31]
(3) Ne sebepdin ḳara köziñ süzildi,
Zaʿferān-dik reng-i rūyıñ üzildi,[710]
(4) Yıġlama dilberim baġrım ezildi,
Ḫoş ḳılıḳlı[711] vefādārım ḳayt[712] imdi.
(5) Meni kitti diyup çıḳma yollara,[713]
Ḳayrılıp baḳmaġıl saġ [u] sollara,[714]
(6) Cānım fedā bolsun yinçge billere,[715]
Nāzeninim zülf-i tārım ḳayt imdi.[716]
(7) Ṣanūberniñ sen sen vefālı yāri,[717]
Saña fedā bolsun bu şīrīn cānı,[718]
(8) Közümniñ rūşeni, köñlüm medārı,[719]
Orta boylı āḳ merālım, ḫoş imdi.[720]

(9) **El-ḳıṣṣa:** bu sözlerni aytıp vedāʿlaşıp yolġa **[M 22a]** revāna boldı. Andın kiyin şol yürgençe otuz sekiz kün yol yürdi. Bir taġḳa yeti ol taġnı üstiġa[721] çıḳıp Ḫüdā-yı tāʿālānıñ ṣunʿge temāşā ḳılıp olturup irdi. Bir ṭarafda künbeẕ köründi. Ṣanūber ol künbeẕ ṭarafıġa

---

[707] K2 bolsun şirin canım başıña gurban
[708] M yüzlük
[709] M, İ ḫoş
[710] M, İ ḳızıl yüziñ zaʿferān dik bozuldı
[711] M ḳılıġlıḳ
[712] M, İ ḫoş
[713] M, İ -
[714] M,İ -
[715] M, İ -
[716] M, İ -
[717] M, İ Ṣanūber dir sen sen vefādar yārim
[718] M, İ rūḥ-ı revānım, K1, K2 canı efkarı
[719] M, İ vefādar yārim, K2 köñlim aramı
[720] M orta boylıġ ġonça dehan ḫoş imdi, İ orta boylı ġonça dehan ḫoş indi
[721] T, K1 -, M (yazmada اوتاسيغه biçiminde yazılıdır)

ḳarap yürdi. Ol künbeẕ çiltenlerni menzili iken. Ol künbeẕ içiġa kirip bir az istirāḥat ḳılmaḳġa yattı. Ol zamān közi uyḳuġa bardı.[722]

(13) **El-ḳıṣṣa:** barıp ol çehār-bāġġa daḫīl boldı. Körer kim **[T 20b]** (1) ser ḥavż lebinde ḳırḳ ḳalender şarāb içip oltururlar. Ammā Ṣanūberni çārlap (2) aldılar ve bir kāse şarāb berdiler ammā kögge baḳıp āsmānnı kördi. (3) Püşt[723] māhını kördi. Ḳalenderler sordılar kim: "ey yigit kögde ne kördiñ (4) ve yerde ne kördiñ" Ṣanūber alarġa körgen bilgenlerini bir bir beyān ḳılıp bir neçe söz aydı:[724] **[M 22b], [İ 32], [K2 35]**

(5) ʿarżımnı eşitiñ, ʿaziz işānlar,
Evvelā çiltenniñ[725] barını kördim,
(6) Elinde piyāle[726] yanında şarāb,[727]
Barı ḳalenderniñ barını kördim.[728]
(7) Bir kāse mey tutup, itti revāne,[729]
Alıp içdim,[730] yene boldım divāne,
[K1 143]
(8) Naẕāra eyledim baḳıp āsmāna,[731]
Yeti ḳat āsmānnıñ barını kördim.
(9) Olarnıñ içinde[732] tolı ferişte,

---

[722] T, K1 el-ḳıṣṣa bu sözdin soñ bir neçe kün yürüp bir cāyġa yetüşdi kim yatmaḳġa cāy tapmadı. El-ḳıṣṣa bu sözdin soñ bir mezāristānġa yetüşdi şonda yattı. Ammā tüşünde aydılar kim “yolda bir çehār-bāġ bar turur anda barıp naṣībiñni alıp kitgey sen” tidiler irse. Turup baḳsa bir çehār-bāġ köründi

[723] M, İ, K2 -, T (yazmada پشت كود biçiminde yazılıdır)

[724] M tüşide çiltenler iltifāt naẕarı bilen mi vaḫdet Allāhdın içürdiler. Ol zamān mest-i lā-yaʿḳıl bolup közige ʿarş kürsī levḥ ḳalem köründi. Öz mestlikdin körgen teʿccübatlarıġa bir beyt oḳudı, İ dişinde çihiltenler naẕar iltifāt ḳılıp vaḫdet meyni Allāhdın içirdiler mest bolup közine ʿarş kürsī levḥ ḳalem göründi. Oz mestligden gören ʿalāmetlerni aydıp bir ġazel aytdı, K2 düyşinde kırk galandar şerap içip oturıpdırlar. Olar Senuberi çırmap aldılar ve oña bir käse şerap berdiler. Senuber ol zaman mesti laakıl bolup gözine arş kürs lovh galam göründi. Senuber öz mestliginden görgen tagaççıplarına bir beyit okadı

[725] M çilten, İ çiltenleñ, K1 çiltenler

[726] M ḳolıda kāse, İ, K1 ḳolında piyāle, K2 golında kasesi

[727] M, İ şerbet

[728] M, İ anda ḳırḳ ḳalender ḳārını kördüm, K1 şonda kırk galandar karını gördüm, K2 şonda kırk galandar barını gördim

[729] M, İ bir kāse mey berip ḳıldı mestāne, K1, K2 mey guyup tutdı rovana

[730] M alıban içtim, İ alıban içdim

[731] T naẕāra eyleyüp baḳdım āsmāna

[732] T barınıñ içi, M olarnı içide, K1 ovvalkı semada, K2 barçasınıñ içi

Körmişem ādemni ḫāk-ı serişte,[733]

(10) Ṭūbı yıġacını[734] kördim behişte,

[M 23a]

Anda bülbüllerniñ zārını[735] kördim.

(11) Resūlnı körmişem[736] ümmet ġamında,[737]

Ṣaḥābe yanında,[738] kevs̱er lebinde,[739]

[T 21a]

(1) Her ḳaysı bir yanda kāse elinde,[740]

Resūlnıñ[741] tört siver yārını kördim.

(2) Törtlenci āsmānda[742] Ḥażret-i ʿĪsāʿ,

Altılancı kögde[743] mescid-i Aḳṣā,

(3) Ol maḳāmda bolan[744] cümle enbiyā,

Anda Cebrāʾīlni mekānın kördim.[745]

(4) Bir neçe melāʾik tesbiḥin atıp,[746]

Çıḳarur āf-tābnıñ ṭanābın tartıp,[747]

(5) Bir neçe tāʿat iter ṣafların tutup,[748]

Anda melāʾikler tamāmın kördim.[749]

[İ 33], [K2 36]

---

[733] M, İ, K2 bāṭın köz adamlar kördüm her işde, K2 görmez anı bul adam-ı serişde
[734] M, İ, K2 dıraḫtlar, K1 agacını
[735] M, İ sazını
[736] T Resūlnıñ körmişem, M Resūlnı kördüm, İ Resūlnı hem gördüm
[737] M ġamıda
[738] M ṣaḫābeler yanıda, İ ṣaḫābeler yanında
[739] M lebide
[740] M her ḳaysıların kevs̱er lebide, İ, K1, K2 ḳolında
[741] M Resūlnı, İ, K1, K2 Resūlıñ
[742] M törtünci āsmānda, İ dörtünci āsmānda, K1 dördünci semada, K2 dördünci asmanda
[743] M törtünci felekde, İ dörtünci felekde, K2 altıncı gat gökde
[744] M, İ bu maḳāmga yetgen
[745] M, İ Cebrāʾīl maḳāmın ol cāyda kördüm, K1 yanında Cebrayıl perini gördüm, K2 yanında Cebrayıl yerini gördüm
[746] M, İ -, K2 aytıp
[747] M, İ -
[748] M, İ -, K1 sap tutup, K2 sap tartıp
[749] M, İ -, K1 zarını gördüm, K2 barını gördim

(6) Bu dünyānı kördim yoḳtur vefāsı,[750]

Ġanimetdür veli, zevḳ-i ṣefāsı[751]

[M 23b]

(7) Ḥażret-i Mūsanıñ elde[752] ʿaṣāsı,

Münācāt eylegen Ṭūrını kördim.

(8) Mey içip ḥāletim boldı[753] dīger-gūn,

Köterildi perde al[d]ımdın şu kün,[754]

(9) İbrāhim Ḫalīlni köydürmek üçün,[755]

Nemrūdnıñ yandurġan[756] nārını kördüm.[757]

(10) Nesīminiñ[758] terisini soydılar,

Saman tıḳıp dervāzedin asdılar,[759]

[K1 144]

(11) Başın kesip töhmet bilen asdılar,[760]

Manṣūrnıñ asılġan dārını kördüm[761]

[T 21b]

(1) Kerāmeti ḥaḳdur barça velīniñ,[762]

Bir Allāhġa ʿāṣīḳ bolġan ḳulınıñ,[763]

(2) Ḫān-ḳah içinde Ḥażret-i ʿAlīniñ,[764]

On yeti oġul birlen çihr[i]ni kördim.[765]

---

[750] T, K1 beḳāsı
[751] M ġanimet derdini yoḳtur devāsı, İ ġanimet derdiniñ yoḳdur devāsı
[752] M Mūsanı ḳolda, İ, K1, K2 Mūsanıñ ḳolda
[753] M meyni içiben boldum, İ mey içiben cānım
[754] M kiçe kündüz tınmay çıḳardı tütün, İ gice gündüz dınman çıḳardı tütün
[755] T, K1 taşlamak üçün, K2 yandırmak üçin
[756] M Nemrūdnı tartgen, İ Nemrūdı yandıran, K1 Nemrudnıñ yandıran, K2 Nemrudıñ yakdıran
[757] T kördim
[758] T, M Nesīmini
[759] M dervāzege ḳoydurdılar, İ, dervāzede koydular, K1, K2 dervezede goydılar
[760] M töhmet bilen başını kesturdilar, İ başını töhmetler bilen kesdiler, K1 barça alım yıglap pitva berdiler
[761] T Manṣūrnıñ arayış zārını kördim
[762] M, İ -
[763] M, İ -
[764] M, İ -
[765] M, İ -, K1 on bir oglı bilen barını gördüm, K2 on bir oglı bilen cayını gördim

(3) Ṣanūber dir, yıġlap fiġān eylesem[766]

[M 24a]

Pinhān sırlarınıʿayān eylesem,[767]

(4) Körgenimni bir bir beyān eylesem,[768]

Ḥaḳnıñ dergāhında barını kördim.[769]

(5) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ ruḫṣat alıp kitti ve bir neçe kün yürüp (6) barur irdi. Közige bir ser-ḥavż köründi Ṣanūber öz köñlige fikir aytıp (7) turur ve aydı-kim: "bu menzilde ferāġat itip yatsam bolmas mu irken" tip, (8) barıp bir sāyede yattı. **[İ 34]** Bu çehār-zengiler pād-şāhınıñ çehār-bāġı irdi.[770] (9) Öz ḳızları birle şarāb içip olturup irdiler nā-gāh ḳızlarnıñ birisi (10) ser-ḥavżnıñ başıġa kildi. Ṣanūberni kördi. Barıp **[K2 37]** alarġa ḫaber berdi kim: (11) "bir ādemī- zād kilip turur" tip aydı irse zengi ḳızı: "boyurdı-kim alıp kiliñler **[T 22a]** (1) ādemni köreli" tip, aydı. Derḥāl ḳızlar barıp, Ṣanūberni (2) tutup, alıp kildiler ve anı körüp her biri daḫl ḳılur irdiler.[771] (3) Ammā Ṣanūberniñ ḳahrı kilip zār yıġlap, zengi peçelerġa bir söz ayġanı:[772] **[M 24b]**

(4) ʿaşḳ otına[773] yana yana,

Gül yüzim soldı, neyleyin,

---

[766] M tınmay fiġān eyleġil, İ dınmay fiġān eyleġil, K2 dınman pıgan eylesem

[767] M, İ ḥaḳ tāʿālādın fenā tileġil

[768] M aġzıñ açıp dürr-i s̲enā eyleġil, İ aġzıñ açıpdir s̲enā eylegil

[769] M Ḫüdānı ḳulların barını kördüm, İ Ḫüdānıñ ḳullarnıñ barını gördüm

[770] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber bul beyt oḳup bir an dek hūşıġa kildi yolġa revāne boldı. Ol yerdin yürüp altmış kün digende bir bāġ ġöründi. Sürʿat bilen yürüp yetip ol bāġḳa kirdi "ʿacep bir bāġ iken" dip gülzārlarda temāşā ḳılmaḳġa meşġūl boldı. Ammā ol bāġ zengiler cāyı irdi, İ el-ḳıṣṣa mestlikden hoşyār bolıp yolına revāne boldı. Andan soñ yürüp altmış gün diyende bir bāġ göründi. Ol belend bāġıñ içine girip gülleriñ içinde temāşā ḳılıp yördi ammā ol bāġ zengilerniñ bāġıdı, K2 elkıssa Senuber bu beytni okap huşına geldi ol yerinden turup yolına rovana boldı. Altmış gün diygende bir bag göründi. Senuber ol belent bagıñ içine girip gülzara tomaşa kılıp yörir erdi. Soñra Senuber öz özine pikir kılıp: "bu menzilde bir az dursam bolmazmı" diyip bir darahtıñ sayasında yatdı emma bu cay berzengi patışasınıñ cayı idi

[771] M nā-gāh zengiler körüp. Ṣanūberni tutup baġlap uluġını aldıġa alıp bardı, İ be-nāgāh zengiler Ṣanūberi görip, tutup baġlap ulaġınıñ öñine alıp gitdi, K2 patışa gızlar bilen şerap içip oturıp erdi. Näge bu gızlarıñ biri serhovzıñ başına geldi ve Senuberi görüp gaydıp olara habar berdi. İki gız gelip Senuberi tutup alıp gitdiler erse gızlar Senuberge dahıl kıldılar

[772] M, Ṣanūber özini bend zincirde körüp zār zār yıġlap bul beytni oḳudı, İ Ṣanūber özinıñ bendilikde görip zār zār yıġlap bir ġazel aytdı, K1 Senuber bularnı görüp gaharı gelip zar zar çün ebri novbahar yıglap "ışk elinden eda boldum" diyip bir söz aytgannıñ beyanı bu tutut, K2 Senuber bulara bir gazal okadı

[773] M otıġa

[K1 145]

(5) Örtenip derdi hicrāna,

Peymānım toldı, neyleyin.

(6) Ḳolımdın[774] kitti devrānım,

Ḫazān urdı[775] gülistānım,

(7) Yıġlaşup yār u yārānım,[776]

Raḳīblar küldi, neyleyin.

(8) Neler kizdim bu çölleri,[777]

Şūm felek olmış künleri,[778]

(9) Dolanıp saġ [u] solları,[779]

Başıma[780] saldı, neyleyin.

[M 25a]

(10) Öldim ayralıġ derdindin,[781]

Ḳaldım ġarīblık[782] yolıda,[783]

(11) İki közüm yār yolıda,[784]

Tilmürüp ḳaldı,[785] neyleyin.

[T 22b], [İ 35]

(1) Tüşümde kördim bir perī,

Başıma saldım maḥşeri,[786]

---

[774] T elimdin
[775] M, İ, K2 boldı
[776] M yār dostānım
[777] M taġ tüzniñ, daġ ü düzini
[778] M bu şūm felekni künini, İ bu şūm felekniñ günini, K1, K2 ötmez günleri
[779] M tapmadım yār yolınıñ, İ tapa bilmedim yār yolını
[780] M, İ başımġa
[781] T derdindin, M öldüm yırāḳlık köyide, İ köyinde
[782] T ġarīb
[783] T yurtındın, İ yolında, K2 köyinde
[784] T yolundın, M yolıda
[785] M ḳaldım
[786] M, İ boynumga saldı ḳollarnı

(2) Yetişip[787] ʿaşḳıñ[788] ḫanceri,
Baġrımnı tildi, neyleyin.[789]
(3) Üstimizdin öter āylar,
Bize ḳoydı āh-ı vaylar,
(4) Zerrīn çıġālı hümāylar,
Bīgāne boldı, neyleyin.[790]
[K2 38]
(5) Ṣanūber yıġlar[791] bu fırṣat,
Perīñdin istegil himmet,[792]
(6) Bizlere yazılan[793] ḳısmet
Allāhdın kildi, neyleyin.

El-ḳıṣṣa: sözlerniñ aytıp, yıġlap turup irdi. Ol zengini ḳızı kirip kildi. Andaġ iştiyāḳı tüşti-ki aṣlā ṭāḳatı ḳalmadı. Derḥāl atasıge aydı-ki: "bu ʿacāyıp ṣāʿir iken bu ādemni altun ḳafesġa salıp birġil". Derḥāl Ṣanūberni bir altun ḳafesġa salıp ḳoydı. Bir gün ol ḳız Ṣanūberni **[M 25b]** aldıġa kilip temāşā ḳılıp olturur irdi. Ammā Ṣanūber aṣlā iltifā[t][794] ḳılmas irdi.[795] Bir kün ḳız aydı: "şundaġ altun ḳafesde olturup ne üçün ḫāmūşdur sen" didi. Ammā Ṣanūber hīç bir cevāb birmedi. Yene ḳız aydı-ki: (8) "sözümge cevāb birmeseñ men şānımġa bir beyt oḳuġıl" didi.[796] Ol zamān Ṣanūber ḳızını taʿrif (9) ḳılıp bir beyt oḳudı:[797] **[K1 146]**

---

[787] T yetişipdur, M uruban, İ taşıban
[788] M ʿışḳ, İ ʿışḳnıñ
[789] M yārım tiledi neyleyin, İ yārımnı tiledi neyleyin
[790] M, İ -
[791] M, İ dir
[792] M bilmedim kitti ne fırṣat, İ bilmedim gitdi bu fırṣat, K1 serinden gitmedi mähnet, K2 periden istep bir hümmet
[793] M bizge bu yazılġan, İ bizge bu yazılan, K1 saña bu yazılgan, K2 bize bu yazılan
[794] M (yazmada التفاق biçiminde yazılıdır)
[795] T el-ḳıṣṣa bu sözdin soñ Ṣanūberġa zenginiñ ḳızı ʿāşıḳ boldı, İ dip bu sözlerini aydıp aġlap durberdi ol zenginiñ ḳızı görip geldi. Ṣanūbere mehri siñdi atasına adam iberdi. “Bu bir ʿacāyıp zāddur maña bir altun ḳafes becer” dip Ṣanūberni şol ḳafese saldı. Maḥkem baġlap ḳoydı ol ḳız gelip görse Ṣanūber ḳafes içinde bī-ḥāl bolupdur, K1, K2 elkıssa andan soñ berzeñginiñ gızı Senuberge aşık boldı
[796] T aydı-kim “ey ādemī-zād meni taʿrif etgil” didi, İ ḳız aytdı-ki: “bu ne ḥāldür altun ḳafesiñ içinde nā-rāḥat bolmaġıl. Meniñ şānıma bir ġazel ayd” didi, K1 “ey adamzat meniñ şanımga bir söz diygil” diydi, K2 “ey adamzat meniñ şanıma bir gazal tarıp kılıp aytgıl” diydi
[797] T Ṣanūber zengi ḳızını taʿrif itgeni ve ayġan sözi bu turur, İ Ṣanūber hem zenginiñ ḳızını taʿrif edip bir ġazel aytdı, K1 Senuber hem aña garap bir gazal aytdı, K2 erse Senuber berzeñginiñ gızını tarıp kılıp bir gazal aytdı

(10) Taʿrifiñ diyeyin[798] memeli dāstān,[799]

(11) Ḳazandın[800] ḳaradur yüzleriñ seniñ,

[İ 36]

(12) Ḳaşlarıñ ḳılıçdur, ḳollarıñ ḳalḳan,[801]

(13) Şa-kāseġa meñzer[802] közleriñ seniñ.[803]

(14) Saçlarıñ yılandur,[804] ḳaddıñ mināre,

(15) Ḳollarıñ oḫşaydur[805] şāḫ-ı çınāra,[806]

[M 26a]

(16) Maña baḳıp köp sözleme bir pāre,[807]

(17) Zehirdin açıġdur[808] sözleriñ seniñ.[809]

[T 23a]

(1) İgnige kiyip[810] sen ḳara lıbāsı,

(2) Bilmenim kim üçün tutup sen yāsı,[811]

(3) Uzatma eliñni[812] köpdür izāsı,

(4) Tayaḳdın ḳatıġdur[813] nāzleriñ seniñ.[814]

(5) Ḫiẕmetiñdin yürür bir neçe farḳın,[815]

(6) Başıña kiyip sen isgi ḳulaḳçın,[816]

---

[798] M aytayın, İ, K2 aydayın, K1 edeyin
[799] M, İ cümle mestān, K1 mämeli messan, K2 mämeli mestan
[800] M, İ ḳazan-dik
[801] M, İ cān dil birle aytay bu dāstān, K1 gaşlarıñ gılıçdır gulagıñ galkan, K2 şanıña aydayın bir turpa destan
[802] M, İ merżdur yaradur, K1 şakase ogşayır, K2 kase meñzeyir
[803] M közleriñ seni, İ, K1, K2 gözleriñ seniñ
[804] M, İ saçıñ er ġamçıdur, K1 saç bagıñ yılandır, K2 saçbagıñ sarıdır
[805] M seni oḫşar, İ meñzer, K2 ogşap dur
[806] M çınāra, K2 goşa çınara
[807] M, İ bī-ʿār
[808] İ acıdur, K1 acıdır, K2 acırak
[809] M seni
[810] M, İ ḳaddıña giyp sen
[811] M müslümanlar üçün boldıñ heves, İ müslümanlar üçün boldıñ sen ʿāşi
[812] M sen uzatma ḳoluñ, İ ḳolıñı uzatma, K1, K2 uzatma golıñı
[813] M divlerge oḫşar, İ divlerge oġşaydur, K1 tayakdan gatıdır, K2 tayakdan gatırak
[814] T sözleriñ seniñ, M nāz ve istiġnāñ seni
[815] M, İ -
[816] M, İ -

(7) Barıñ saçaḳı ala aramçın,[817]

(8) Arvanaġa meñzer kızlarıñ seniñ.[818]

(9) Ṣanūberni örtep köydürdi dāġıñ,[819]

(10) ʿacep bed-nāmdur başdın ayaġıñ,

Kerbelā çölinde bāġ-ı çehār-bāġıñ,[820]

Zemistāna meñzer yazlarıñ seniñ.[821]

[K2 39] El-ḳıṣṣa: bu sözdin soñ **[M 26b]** ḳızıñ acığı kilip[822] Ṣanūberni tutup baġlamaḳçı boldılar.[823] Anda Ṣanūber: "yārım körmey öler boldım" dip. Bir söz ayġanı bu turur[824]: **[İ 37]**

(11) Men neyleyin, nāzik ḳolum baġlandı,[825]

(12) Yār cemālın[826] körmes boldım men imdi,[827]

(13) Bu zengiler öltürmekge ḳaṣd ḳıldı,[828]

(14) Yār cemālın körmes boldım men imdi.[829]

[K1 147]

(15) Ḳaba[830] felek aġu ḳoşdı aşıma,[831]

(16) Tükenmes sevdālar tüşti başımġa,[832]

---

[817] M, İ -, K1 barınıñ boydaşı ala arakçın, K2 barınıñ saçbagı ala argımçın

[818] M, İ -, T arvanaġa meñzer sözleriñ seniñ, K1 arvanaga ogşar gızlarıñ seniñ, K2 arvanaga meñzer gızlarıñ seniñ

[819] M, K2 Ṣanūber uyalur öltürdi dağıñ, İ Ṣanūberni uyat öldürdi dağıñ

[820] M, İ, K2 ḳarañġu körge oḫşār körsem ağızıñ, K1 kerbela çölidir bagı-çarbagıñ

[821] M zemistāndın beṭerdur yüzleriñ seni

[822] M, İ elḳıṣṣa zengi bu sözlerniñ işitip

[823] M ḳol yüzlerini ḳoşıda ḳıldı, İ ḳollarını muḫkem baġladılar, K1, K2 “Senuberi öldüriñ” diyip buyurdı erse berzeñgiler Senuberiñ gol ayagını baglap öldürür boldular

[824] M yene Ṣanūber özini bu āḫvālġa tüşgeniġa zār zār yıġlap bu beytni oḳudı, İ Ṣanūber özini bu ḥālde yaʿni bend zincirde görip aġlap bir ġazel aytdı, K1 Senuberniñ “imdi yarımnı görmes boldım” diyip zar zar çün ebri novbahar yıglap sözinin beyanı bu turur, K2 erse Senuber “yarımı görmey öler boldım” diyip bir ebyat aytdı

[825] M -

[826] M, İ yüzini

[827] M, İ neyleyin

[828] T, K1 çaḳlandı, K2 çagırdı

[829] M, İ neyleyin

[830] İ, K1, K2 kahbe

[831] M aġu tüşti aşımġa, İ, K1, K2 avı goşdı aşıma

[832] T, K1, K2 saldı başıma

(17) Hīç-kim reḥm[833] eylemes ḳanlı yaşımġa,[834]

(18) Yār cemālın körmes boldım men imdi.[835]

(19) İmdi bildim cān ḥeseddin üzüldi,[836]

(20) Ayralıġ derdidin baġrım ezildi,[837]

[T 23b]

(1) Başıma böyle ḳısmetler yazıldı,[838]

Yār cemālın körmes boldım men imdi.[839]

(2) Cudālıġ derdindin baġrım pāredür,[840]

Hīç bilmenim baḫtım neydin ḳaradur,[841]

(3) Ḥasret bilen ʿömrim ötüp baradur,[842]

[M 27a]

Yār cemālın körmes boldım men imdi.[843]

(4) Ṣanūberniñ piri, yā şāh-ı merdān,[844]

Zengiler ḳolıda[845] ḳalmışam ḥayrān,[846]

(5) Reḥm eyle, ḳolum tut, ḳoyma ser-gerdān,

Yār cemālın körmes boldım men imdi.[847]

---

[833] T hīç reḥmi, K2 hiç rehim
[834] T közde yaşıma, M ḳanlıġ yaşımġa, K2 gözde yaşıma
[835] M, İ neyleyin
[836] T ayrıldı
[837] M cudālıġdın meni baġrım izildi, İ cudālıḳdan meniñ baġrım ezildi, K2 yaradır
[838] M pişānımġa şūm ḳısmetler yazıldı, İ mañlayıma şu ḳısmetler yazıldı, K1 pişanıma beyle kısmat yazıldı, K2 peyşanama bu kısmatlar yazıldı
[839] M, İ neyleyin
[840] M, İ -, K2 yaradır
[841] M, İ -, K1, K2 neden garadır
[842] M, İ -
[843] M, İ -
[844] T pād-şāhı merdān
[845] T ḳoludın
[846] M ḳaldım ḥayrān, İ ḳaldım men ḥayrān
[847] M, İ neyleyin

(6) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ bir dāyesi günāhını tilep aldı. Andın soñ Ṣanūberni (7) ḳafesġa saldurdı. Künlerde bir kün heme zengiler şarāb içip mest boldılar. (8) Ve heme bī-hūş boldılar. Ṣanūber ḳafesni sındurup çıḳıp ḳaçdı.[848]

[K2 40] El-ḳıṣṣa: bir neçe künler yol (9) yürüp bir bīşe mürġ-zārġa yetüşdi. Bir torġay sayrap irdi.[849] Yārını anda (10) yād itip, zār zār yıġlap bir ġazel aydı:[850]

(11) Kögde kizen torġay ḳuşlar,
Yārnı kördiñ mü kördiñ mü?[851]
(12) Ne üçün ḳıldıñ nālışlar?[852]
Yārnı kördiñ mü kördiñ mü?[853]
(13) Bu bāġda bāḳçe būstānlar,
Ter açılan gülistānlar,
[T 24a], [K1 148]
(1) Ṭūṭī ḳumrı ġazel-ẖ[(v)]ānlar,
Yārnı kördiñ mü kördiñ mü?[854]
(2) Bülbül çekip āh-ı zārı,[855]
İsterem vefālı yāri,
(3) Bīşeniñ lāçin şunḳārı,
Yārnı kördiñ mü kördiñ mü?[856]

---

[848] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber bu beytni oḳup yıġlandın soñ ġaybdın bir ḳul peydā boldı ḳafes birle köterip barıp bir beyābānġa taşladı. Ṣol zamān ḳafesni aġzı açıldı derḥāl ḳafesni içidin çıḳıp Ḫüdā-yī tāʿālāġa tevekkül ḳılıp yolġa revāna boldı, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber münācatnı oḳup aġlandın soñ ġaybdın bir ḳul peydā boldı ḳafesi göterip bir beyābāna taşladı. Ammā ol Ḫüdā-yī tāʿālāġa tevekkül edip yolġa revāna boldı, K1 elkıssa andan soñ Senuberni birnäçe gün kapasga salıp goydular. Günlerde bir gün berzeñgiler şerap içip mest bolup yıkıldılar. Erse Senuber kapasnı sındırıp çıkıp gaçdı, K2 elkıssa Senuberi bir kapasga salıp goydular. Senuber bir niçe gün kapasda mübtala boldı. Bir güni zeñgiler arak şerap içip mesti-biakıl yatırdılar. Ṣol zaman Senuber kapası sındırıp çıkıp gaçdı

[849] M, İ -

[850] M, İ -, K1 oṣol vagt Senuberniñ yarı yadına düşüp bir gazal aytdı, K2 Senuber torgayıñ sayraganın görüp yarı yadına düşüp torgaydan soval sorap bu gazalı aytdı

[851] M, İ -

[852] M, İ -, K1 neçün çeker sen nalışı, K2 neçün çekdiñ bu nalışı

[853] M, İ -

[854] M, İ -

[855] M, İ -, K1, K2 bilbil deyin çekip zarı

[856] M, İ -

(4) Üsti beyik ḳarlı dāglar,
Avcılar murādın avlar,
(5) Bāġdaġı bülbüller zāġlar,
Yārnı kördiñ mü kördiñ mü?[857]
(6) Kögde köründi bir māhı,[858]
Yer yüzinde çektim āhı,
(7) Ṣanūber ḳulnıñ hemrāhı,
Yārnı kördiñ mü kördiñ mü?[859]

[M 27b], [İ 38] (8) **El-ḳıṣṣa:**[860] üç kice kündüz yol yürüp bir cengelge kirdi. Ol cengel vaḥşīlarnı menzili irdi.[861] Nā-gāh (9) közige bir ādem köründi ammā bular rūdepay irdiler. Ammā Ṣanūber (10) bularnı körüp ḳaşıġa bardı. Hemeleri zār zār yıġlap aydılar (11) kim: "ey yigit bizlerni köterip daraḫtnıñ üstinde ḳoysañ **[K2 41]** (12) bizleriñ ḥālimiz yoḳdur daraḫtġa çıḳıp bu mīvelerdin yisek" tidiler. (13) Ṣanūberniñ reḥmi kilip, köterdi irse ayaḳlarını bilige çırmaşturup **[T 24b]** (1) ḳol ayaḳın berk itdiler. Ammā Ṣanūber her çend cehd itdi özin ḫālāṣ ḳıla-bilmedi. Ammā (2) Ṣanūberni kiçe kündüz ḳoymas irdiler.[862] Ammā Ṣanūber zār zār yıġlap bir muḫammes aydı:[863]

(3) Bir belādın ḳaçdım, yüz miñ belāġa uçradım,
[M 28a]
Her zamān sansız elem[864] birle cefāġa uçradım,

---

[857] M, İ, K2 -
[858] M, İ -, K1 göge bakıp gördüm mahı, K2 bakıp göge gördim mahı
[859] M, İ -
[860] M, İ -
[861] T andın soñ bīşeni yer ḳılıp, yel ḳavup yürür irdi, İ üç gice gündüz yol yürip bir cengelge yetişdi. Ammā ol vaḥşīlarıñ cāyıdı, K1, K2 bu sözden soñ Senuber bişelerni seyr kılıp yörüp erdi
[862] M ol cengelde yürüp barur irdi bī-nāgāh rūdepa kilip Ṣanūberni üstige mindi rūdepa muʿīni çermedi. Bu iş Ṣanūberge tesir ḳılıp ġamgın bolup barur irdi. Bī-nāgāh bir yerde ot yanıp turupdur derḥāl Ḫüdā-yı taʿālāġa tevekkül ḳılıp Ṣanūber özini şol otga urdı rūdepa köyüp helāk boldı. Ṣanūber selāmet ḳaldı. Şol zamān Ḫüdā-yı taʿālāġa şükür bisyār [ḳı]lturup, İ bī-nāgah cengeliñ içinde yol yürip barşına rūdepa gelip Ṣanūberiñ üstine mindi rūdepa sini çermedi ziyāde derd ḳıldı. Bī-nāgāh o ḥāl birle barġan hemāne özin odġa taşladı. Rūdepa köyüp helāk boldı. Ṣanūber yene özini oddan selāmet çıḳarıp Ḫüdā-yı taʿālāġa şükür sena köp getirdi
[863] M felekni bī-vefālıġıdın şikāyet ḳılıp [be]ytni oḳudı, İ felekniñ bī-vefālıġından şikāyet ḳılıp bir söz aytdı, K1, K2 günlerde bir gün Senuber zar zar yıglap bir mınacat okadı
[864] M, İ yüz miñ belā

[K1 149]

(4) Bir zamān şād olmadım, yüz mācerāġa uçradım,[865]
Ḳan yutup her laḥẓa derdi bī-devāġa uçradım,
(5) Neyleyin, ey dostlar men rūdepaya uçradım.
(6) Men neçük āvāre bī-çāredür men bī-nişān,[866]
Ṭāliʿm āşufte, āḥvālim zebūn, baḫtım yamān,[867]
(7) Laḥẓa laḥẓa dāġ-ı ḥasretdin yüregim boldı ḳan,[868]
Miñ gülimdin bir gülim açılmayın, urdı ḫazān,[869]
(8) Neyleyin, ey dostlar men rūdepaya uçradım.[870]
Şūm felekniñ gerdişi hergiz meni şād itmedi,
Ḫasta köñlümni belā ü ġamdın āzād itmedi,
Ayra tüşdim, ḳovm-ı ḳardaşım meni yād itmedi,[871]
Men deyin hīç kimseni bu çarḫ-ı nā-şād itmedi,[872]
Neyleyin, ey dostlar men rūdepage uçradım.[873]
(9) Körse āḥvalımnı her bir mübtelā yıġlar maña,[874]
Dād itip, bī-gāne hem āşinā yıġlar maña,

[İ 39]

(10) Āh-ı nālemni körüp, şāh u gedā yıġlar maña,
Reḥm itip, ḥālimge kim her bī-nevā yıġlar maña,[875]

[T 25a], [M 28b]

---

[865] M, İ -
[866] M, İ -
[867] M, İ -
[868] M, İ -
[869] M, İ -, K1 boldı hazan
[870] M, İ -
[871] M kicede körgen tüşüm hergiz meni şād itmedi, İ ayra düşdim yār yārānım meni şād etmedi, K2 ayra düşdim kovmı gardaşdan meni yad etmedi
[872] M -
[873] M, İ men ġarīb yalġuzluġımda rūdepaġa uçradım
[874] M, İ bu meniñ ḥālımnı körse birçe cān yıġlar maña
[875] T dād itip bī-gāne hem āşinā yıġlar maña

(1) Neyleyin ey dostlar men rūdepaya uçradım.[876]

[K1 150], [K2 42]

(2) Ey Ḫüdā yā eylegil ġamdan[877] Ṣanūberni rehā,

Hīç müsülmān olmasun men-dik ġam içre[878] mübtelā,

(3) Lüṭf itip,[879] ḫıżır peyġamberni rehber ḳıl maña,[880]

Ḳalmışam deyr-i fenā[881] içre giriftārı belā,

(4) Neyleyin, ey dostlar men rūdepaya uçradım.

(5) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ rūdepaylarnıñ başını daraḫtnıñ şāḫasıġa urup (6) boynın üzdi ve andın ḫālaṣ bolup ḳolıġa bir tayaḳ alıp öltüre başladı.[882] (7) Rūdepaylarnı öltürüp ve ḫālaṣ bolup alarnıñ şānında bir ġazel oḳudı[883]: **[K2 43]**

---

[876] M bu belā yetmes müdi men rūdepaġa uçradım
T, M, İ -, K1, K2 Hiç kişi ey dostlar men dey perişan bolmasun
Yar hicranında köyüp men dek zarı-giryan bolmasun
Örtenip ışk odı birlen bagı biryan bolmasun
Men deyin bagtı garayu hana veyran bolmasun
Neyleyin ey dostlar men rudepaga uçradım.
Düşmişem bir derde ol derdim bolar her dem beter
Yaru-dostum almadı halı-harabımdan habar
Ne üçin kadır Hudayım bizge hiç kılmas nazar
Müñ bela birle giriftar olmuşam şamu-säher
Neyleyin ey dostlar men rudepaga uçradım.
Men garıp bikes urup avara men halım harap
Gussayı derdi elemden örtenip bagrım kebap
Hassalar dey telmirip men galmışam didam purap
Ahı-nalam biadat her dem pıganım bihasap
Neyleyin ey dostlar men rudepaga uçradım.
Novbahar oldı meniñ hergiz baharım olmadı, K2 hergiz gülim açılmadı
Bir nefes gül gunçayı-bagı-umıdım gülmedi
Bu bela muñlug başımdan bir zaman ayrılmadı
Nalışım hak dergähinde hiç icabet bolmadı
Neyleyin ey dostlar men rudepaga uçradım.

[877] T bir dem

[878] M, İ ġamga meniñ dik

[879] T itiben

[880] M, İ kerem eyleñ rehā, K1 kerem kılgıl maña, K2 ya hızırı İlyasım kerem kılgıl maña

[881] M, İ bolmışam deyr-i fenā, K2 galmışam veyran pena

[882] M andın kiyin ḳolıġa şimşirini alıp ḳalġan rūdepalarnı urup ḳovalap, İ andın soñ ḳolıġa ḥarbe alıp ḳalġan rūdepalarnı urup ḳovalap, K1 elkıssa bu sözden soñ rudapaylarnıñ kellesini darahtnıñ haççasında goyup boynunı üzdi. Erse halas bolup golıga tıgını alıp, K2 elkıssa bu sözi aytgan soñ rudepalarıñ başını darahtıñ şahasınıñ arasına salıp üzdi ve halas boldı. Soñra bir tayak alıp

[883] M bu beytni oḳudı, İ bir ġazel aytdı, K1 rūdepalarnıñ başıga gelip bir gazal aytdı, K2 rūdepalarıñ yanına gelip bu sözi aydar boldı

(8) Yıġlaşa gör rūdepaylar,

Boldı āḫir zamān saña,

(9) Sūd eylemes āh-ı vaylar,[884]

Bu kün kildi ḳıran saña.[885]

(10) Başıñ keser men bu sāʿāt,

Cānıge salıp ḳıyāmet,

[M 29a]

(11) Tevellā itmek ne ḥācet,[886]

İmdi birmen amān saña.[887]

[K1 151]

(12) Barıñız ṣaf ṣaf olturuñ,[888]

Ḳıyāmet maḥşerin ḳörüñ,[889]

(13) Barçañız imān evüriñ,[890]

Bu kün āḫır zamān saña.[891]

[T 25b]

(1) Ḳozġalıp ḳayan ḳaçarsın,[892]

Şirin cānıñdın kiçersin,[893]

(2) Ecel şarābın içersin,[894]

Bu kün tüşer ḳıran saña.[895]

(3) Barıññı asar men dāra,[896]

---

[884] M ḳança yalbarsañ sūd yoḳ, İ köp bilyarsıñ sūd eylemez
[885] M āḫır zamān saña, İ indi āḫır zamān saña
[886] M [...], İ fikir ḳılmaġım ne ḥācet
[887] M [...], İ indi āḫır zamān saña
[888] M, İ -
[889] M, İ -
[890] M, İ -
[891] M, İ -, K2 gara boldı cahan saña
[892] M, İ -, K2 barıñın başın keser men
[893] M, İ -, K2 şirin canıñı yakar men
[894] M, İ -, K2 ganıñı suv dek içer men
[895] M, İ -, K1 gara boldı cahan saña, K2 ganimatdır bu can saña
[896] M başlarıññı kiser men, İ seniñ başıñ keser men

Çeker men yüziñe ḳara,[897]
(4) Başıñdın ḳılıp[898] mināre,[899]
Körgüzür[900] men nişān saña.
(5) Ṣanūber dostla[901] ölmesün,
Raḳīplar hergiz gülmesün,[902]
(6) Allāhım rūzī eylesün,[903]
Cehennemde[904] mekān saña.

[İ 40], [K2 44] (7) **El-ḳıṣṣa:**[905] andın kiyin Ṣanūber rūdepalarnı öldürüp bir neçelerni futıdın daraḫtlarge asıp ḳoydı ve bir neçesini uluġ taşlarge basturup ḳoydı. Andın soñ fikr ḳıldı-ki: (8) "bul yerlerdin tizraḳ kitmesem bolmas" dip. Şol zamān Ḫüdā-yī taʿālāġa tevekkül ḳılıp yene yolıġa revāne boldı.[906] Bir söz ayġanı bu turur:[907]

(9) Deli köñlüm, turmaḳ bolmas bu cāyda,
İmdi bir maṣlaḥat itmesem bolmas,
(10) ʿömri-żāyiʿ yulduz kibi yalbarıp,
Ḳayġu ḥasret bilen batmasam bolmas.[908]
[K1 152]
(11) Mecnūn olup, bu çöllerde āh urup,
Közlerimni ḳanlı yaşa toldurup,

---

[897] M cānlarıñnı alur men, İ şirin cānıñ alar men
[898] T gile
[899] M, İ tenleriñni ḳılıp pāre
[900] T köterür
[901] M Ṣanūber aytur dostlar, İ Ṣanūber dostlar
[902] M, İ ḳalmasun
[903] M, İ ḥaḳ taʿāla rūz eylesun, K1 özi eylesin
[904] M, İ cehennemni
[905] M, İ -
[906] T, K1 bu sözdin soñ rūdepaylarnıñ başın kesip öltürdi. “İmdi munda turmaḳ bolmas” tip, öz köñlige maʿḳūl ḳılıp, İ andın soñ Ṣanūber ol cengelde rūdepalarnı öldürip tamām bir neçelerni arḳasına çatıp daraḫtġa asıp ḳoydı bir neçeni yüḳin aġaçlara basdırıp ḳoydı. Andın soñ fikr ḳıldı: "bu yerden gidsem bolmaz" didi Ḫüda-yī taʿālāġa yürekden tevvekkül edip yene yolına revāne boldı, K2 Senuber rudepalarını öldürdi-de "bu yerden tizräk gitseñ yagşıdır" diyip, öz köñline maslahat berip
[907] M, İ -, K1 bir gazal okadı aytgan sözиniñ beyanı bu turur, K2 bir gazal aytdı
[908] M, İ -, K2 yanmasam bolmaz

(12) Ḫastalar dik çehār ṭarafġa tilmürüp,[909]
Zār zār yıġlap anda barmasam bolmas.[910]
(13) Men[911] ʿāşıḳım perī-zādnıñ ḫānına,[912]
Özimni ʿummāna salmasam bolmas.[913]
[T 26a]
(1) Ḳaḳnūs bolup ʿaşḳ otına örtenip,
Bismil bolup öz ḳanıma bulanıp,
(2) ʿummān kibi[914] tolup taşıp çoş urup,[915]
Çoş uruban, çoşup aḳmasam bolmas.[916]
(3) Ṣanūber dir felek bozdı şānımı,
Ota yaḳdı gevherimni, kānımnı,
(4) İgesige[917] berip şirin cānımı,
Bu fāni dünyādın ötmesem bolmas.[918]

(5) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ nāz-niʿmetlerdin alıp sal baġladı ve andın (6) soñ deryāġa kirdi. Ve bir neçe kündin soñ salı bozuldı.[919] Ve her-cend (7) itti, ḫalāṣ andın bolmadı.[920] Ammā deryānıñ içinde bara-turup bir söz ayġanı:[921] **[K2 45]**

(8) Nāgehāndın tüşdim saña
ʿummān deryā amān amān![922]

---

[909] M, İ -, K2 hesret bilen çar tarapa delmürip
[910] M, İ -, K1 zar yıglap zar yıglap ötmesem bolmaz, K2 zar-ı giryan eylep yatmasam bolmaz
[911] T, M, İ -
[912] M, İ –
T, M, İ -, K1, K2 Cäht eyleyip yetebilmen yanına
Gavvas bolup bu gövherniñ känına, K2 guvvas bolup bir gövheriñ şanına
[913] M, İ -, K1 atmasam bolmaz
[914] M, İ -, K1 ceyhun deyin
[915] M, İ -, K1 bulanıp, K2 gaynayıp
[916] M, İ -
[917] M, İ -, K1, K2 yar yolında
[918] M, İ -
[919] M, İ -
[920] M, İ, K2 -, K1 hercent hile kıldı salnı çıkara bilmedi
[921] M, İ -, K1, K2 deryaga yalbarıp bir söz diydi
[922] M, İ –
T, M, İ -, K1 Mürevvet kılgıl sen maña, K2 arzımı diymişem saña
K1, K2 umman derya aman aman

(9) Derdim boldı beter bu kün,
Közde yaşım boldı gülgūn,
(10) Ol Muṣṭafa ḥaḳı üçün,
ʿummān deryā amān amān![923]
[K1 153]
(11) Men kilur men yana yana,
Felek birlen döne döne,
(12) İmdi çıḳmaġım gümāna,
ʿummān deryā amān amān![924]
(13) Keçmişem yaḫtı cihāndın,
Mürvet isterem[925] sendin,
[T 26b]
(1) Şīrīn cānım çıḳar tendin,
ʿummān deryā amān amān![926]
(2) Neler çekdim āh u zārı,
Ḳurıldı ġamıñ bāzārı,
(3) Ṣanūber istedi yāri,[927]
ʿummān deryā amān amān![928]

(4) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ deryānıñ içinde aḳıp barur irdi. Nā-gāh (5) deryānıñ ortasında bir uluġ yıġaç köründi.[929] Ol yıġaçnıñ (6) üstinde barıp minip yıġaççġa mingendin soñ[930] Ṣanūber felekdin bir pāre (7) şikve ḳılıp, bir söz ayġanları bu turur:[931]

(8) Ẓülmiñ birlen közim yaşın ḳan itdiñ,

---

[923] M, İ -
[924] M, İ -
[925] M, İ -, K2 merhamet ister men
[926] M, İ -
[927] M, İ -, K2 ister dildarı
[928] M, İ -
[929] M, İ -
[930] M, İ -, K1 ol agaca mündi, K2 ol agaca yapışıp mindi
[931] M, İ -, K1 emma pelekniñ gerdişididen gile kılıp bir söz diydi, K2 erse agaç üstinde pelegiñ gerdişine bir söz aydar boldı

Felek, sendin şād olmadım bir zamān.[932]

(9) Künde yüz yol hicrān bilen yıġlatdıñ,

Felek, sendin şād olmadım bir zamān.[933]

[K2 46]

(10) Hergiz ḳutulmadım cebr-i cefādın,

Meger böyle ḳısmet ezeldin,[934]

(11) Ḥasret bilen ötdim fānī dünyādın,

Felek, sendin şād olmadım bir zamān.[935]

(12) Ḳızıl yüzim sarġartıban soldurdıñ,

Her dem meni ḳan yıġlatıp küldürdiñ,[936]

(13) Künde yüz yol yıġlatıban öldürdiñ,[937]

Felek, sendin şād olmadım bir zamān.[938]

[T 27a], [K1 154]

(1) Cudālıḳ derdindin köydim kül boldım,

Miḥnet eyyāmında gül kibi soldım,

(2) Ḳanlar yıġlap ġam elinde zār oldım,

Felek, sendin şād olmadım bir zamān.[939]

(3) Ṣanūber dir kimge aytay dādımnı,

Ġam yeli savurdı bāde gerdimni,[940]

(4) İmdi saña ʿarż iteyin dādımnı,

Felek, sendin şād olmadım bir zamān.[941]

---

[932] M, İ -
[933] M, İ -
[934] M, İ -, K1 boldı Hüdadan, K2 maña beyle kısmat etdi yaradan
[935] M, İ -
[936] M, İ -, K1 gan agladıp köydürdiñ, K2 gan agladıp öldürdiñ
[937] M, İ -, K1 cepa bilen öldürdiñ, K2 cepa bilen köydirdiñ
[938] M, İ -
[939] M, İ -
[940] M, İ -, K1 gam yeli asmana çekdi gerdimni, K2 gam şemalı çekdi göge odımı
[941] M, İ -

(5) **El-ḳıṣṣa:** Bu sözdin soñ Ḫüdāġa tevekkül ḳılıp olturup irdi. Andaġdır aydı-kim: "ey Ḫüdā yā (6) bīçāre ḳuluñ men demni bu ġamlardın öziñ ḳutḳarġay sen" tip münācāt ḳılıp (7) olturup irdi-kim **[M 29b]** nā-gāh āsmāndın bir ḳuş peydā boldı. Ṣanūber munı körüp yaşurundı (8) irse sīne köñliġa aydı: "şol ḳuşnıñ ayaḳıġa yafuşsam meni deryādın çıḳarur (9) bolġay" tip,[942] āheste āheste kilip ḳuşnıñ ayaḳın berk tutdı irse ḳuş alıp havāġa (10) uçdı andaġ āsmānġa çıḳdı **[M 30a]** kim Ṣanūber ferişteleriñ āvāzı ḳulaḳıġa kildi.[943] Şol vaḳtıda (11) nāle ḳılıp bir neçe keleme söz ayġanı bu turur:[944]

(12) Ṣunʿıñdın ʿālemi yaratġan raḥmān,[945]
Hīç bendeniñ baḫtın yamān[946] eyleme.
(13) Ḳudretiñdin meni itdiñ ser-gerdān,[947]
Reḥm eyle ḳolum tut giryān eyleme.[948]
[K2 47]
(14) Yıġlamaḳdın közde yaşım ḳan oldı,[949]
Ḳara baġrım su boluban izildi,[950]
[T 27b], [İ 41]
(1) Yūsuf Kenʿāndın Yaʿḳūb ayrıldı,[951]

---

[942] M, İ yeti kice kündüz yol yürgende ol taḳġa yetti taġnı astıġa ḳara bir ġar köründi andın kiyin “ol ġarga aram alsam” dip kirdi. Ammā bir kün tüş vaḳtıda bir Simurġ ol ġarnı üstiġa ḳonup bir faṣıl istirāḫat ḳılıp kiter irdi. Tüş vaḳtı boldı Simurġ kilip ġarnı üstiġa ḳondı, K1, K2 elkıssa bu sözden soñ Senuber hudaga tövekgek kılıp olturıp erdi. Nägäh asmandan ulug bir guş peyda boldı Senuber onı görüp agacıñ arasına yaşundı. Erse ol guş gelip agaçga gondı. Ol Simrug guş erdi. Senuber öz köñline aytdı: "şu guşıñ ayagına yapışsam şayat meni bu yerden çıkargay" diyip

[943] M şol zamān Ṣanūber ġardın çıḳıp Simurġnı uçar vaḳtını paylap turdı vaḳtıga Simurġ uçmaḳġa ḫaraket ḳılıp irdi. Ṣanūber çaḳanlık ḳılıp Simurġnı demidin uşladı, Simurġ pervāz ḳılıp andaġ uçdı-ki yerdin ḳaragen kişige Ṣanūber birle Simurġ çumçuḳ dik hem körünmes boldı, İ Ṣanūber arkasından barıp ḳuşıñ ḳuruġından tutdı ḳuş uçıp asmāna ḳaldı Ṣanūber ḳorḳıp “on cānımdan bir cānım ḳalmaz” dip, K1 K2 ahısta gelip ol guşnuñ ayagını berk tutdı. Erse ol guş Senuberi hovaga alıp uçdı andag asmana çıktı kim Senuberiñ gulagına melayiklarnıñ tesbihiniñ avazı geler erdi

[944] M Ṣanūber ḳorḳup Ḫüdā-yī tāʿālāġa sıġınıp nāle ḳılıp bir beyt oḳudı, İ Ḫüdā-yī taʿālāġa yalbarıp bir söz didi, K1 şol vagt Senuber nala kılıp bu münacatnı okadı, K2 Senuber Hüdaga yalbarıp bu münacatı okadı

[945] M, İ cebbār

[946] T ḳara

[947] M bul yerlerde meni ḳıldıñ perişān, İ ḳıldıñ perişān, K1 kıldıñ bir ınsan, K2 kıldıñ sergezdan

[948] T reḥm eyleyüp bī-ḥānümān eyleme, K1 hayran eyleme

[949] M, İ köz yaşlarım ḳan boldı

[950] M bağır ḳanım su boluban sızıldı, İ baġrım ḳanım su boluban sızıldı

[951] M, İ Yaʿḳup peyġamber dik Yusufım ḳaldı

Meniñ-dik dīdesin giryān eyleme.

[M 30b]

(2) İbrāhim Ḫalilġa eylediñ ḫiṭāb,

Ḳurbān ḳıl oġluñnı didiñ Vehhāb,[952]

(3) İsmāʿil derdindin sīnesi kebāb,[953]

Meniñ deyin[954] baġrın biryān eyleme.[955]

[K1 155]

(4) Bu yolda öttiler Yusuf-i Kenʿān, [956]

Züleyḫā hicrindin yıġladı çendān,[957]

(5) ʿālemni yaratġan ḳudretli raḥmān,[958]

Men deyin ʿömrini nālān[959] eyleme.

(6) Bī-sütün taġlarnı köp ḳazdı Ferhād,[960]

Felekniñ elindin boldı ol nā-şād,[961]

(7) Barçanı yaratġan ḳāżāʿil-ḥācāt,[962]

Hīç kimni men deyin ḥayrān eyleme.[963]

(8) Āḥvālım bolupdur beterdin beter,[964]

Kiçe kündüz yıġlap oḳatım öter,[965]

(9) Bu yoldın ötüpdür Şuaʿyb peyġamber,[966]

---

[952] T ḳurbānlıġ oġlını ḳılar māh-ı tāb, İ ḳurbān ḳıl oġluñnı didi ol Vehhāb, K1, K2 oglun gurban etdi oşol mahı-tap
[953] M, İ İsmāʿil derdidin sīneler kebāb
[954] M men dik, İ meniñ dek, K1 meniñ hem, K2 onıñ deyin
[955] M, İ dīdesini giryān eyleme
[956] T bir yolda ötüpdür Yūsuf peyġamber, K1, K2 dünyeden ötüpdir Yusubı-Kengan
[957] T Züleyḫā köyinde yıġladı yekser, K2 Züleyha derdinden yıgladı çendan
[958] T Allāh ü ekber, K1 gudaratlı subhan
[959] M, İ men-dik hīç ʿaşḳını ḥayrān, İ Meniñ dek hīç ʿaşḳını ḥayrān K1 aşıknı nalan, K2 ışkı nalan
[960] M, İ -
[961] M, İ -, K2 pelegiñ golından men boldım naşat
[962] M, İ -
[963] M, İ -
[964] M, İ -
[965] M, İ -
[966] M, İ -, K2 tenine gurt düşen Eyyup peygamber

Men deyin közlerin giryān eyleme.[967]

(10) Leyli bilen Mecnūn ʿāşıḳ-ı şeydā,[968]

Bu fāni dünyādın ötdiler giryā[n],[969]

(11) Hīç ādem oġlını ḳudretli raḥmān,

[M 31a]

Ṣanūber dik ḥālın zebūn eyleme.[970]

(12) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ ol ḳuş kilip āşiyānıġa ḳondı.[971] Ṣanūber hem **[T 28a]** (1) özin anda kördi. Ammā ol ḳuş Sīmurġ irdi. Aydı: "ey ādemī-zād (2) ne sebepdin bu yerlerġa tüşdiñ" tip soradı.[972] **[K2 48]** Ṣanūber başdın ötkenin (3) Simurġġa beyān ḳılġanı bu turur:[973] **[İ 42]**

(4) Yataydım taḫt üstinde bir kiçe,[974]

Tüşümde bir ṭurfa cānān köründi.[975]

(5) Taʿrifin eyleyin anıñ bir neçe,[976]

Ḥüsn-i enver,[977] māh-ı tābān köründi.

[K1 156]

(6) Ḳaşları hilāldür közleri mestān,

Kören ādem bolur ḥüsninge ḥayrān,

(7) Ol saldı başıma tükenmes hicrān,[978]

Maña bir devletli sulṭān köründi.

---

[967] M, İ -

[968] M, İ cevelān, K1, K2 nalan

[969] K2 bu pani dünyede çekdiler hicran

[970] M Ṣanūber ʿāşıḳ dik ḥayrān eyleme, K1 Senuber dek zarı-hayran eyleme, K2 Senuber dek zarı-giryan eyleme

[971] M, İ dip bu sözlerniñ aytıp irdi bī-nāgāh ol ḳuş ḳaytıp ġarnı üstige ḳondı

[972] M, İ -

[973] M Ṣanūber Simurġge ḳarap perī-zādnıñ şānını aytıp yıġlap bu beytni oḳudı, İ Ṣanūber Simurġga ḳarap perī-zādıñ şānını aydıp zār zār yıġlap bir ġazel aytdı, K1 erse Senuber herne görgen eşitgenin Sımrug guşga beyan kıldı, K2 Senuber herne görgenin eşitgenin Sımruga beyan kılıp bir gazal aytdı

[974] M, İ taḫt üstide yatıp irdim bir kice

[975] T közime bir ṭurfa cānān köründi, M tüşümde bir ṭurfa nālān köründi, K2 düyşimde bir acap cenan göründi

[976] M, İ taʿrifin aytayın bir neçe anı

[977] M ḥüsni yaḫşı, İ ḥüsni nūrı

[978] T devrān

[M 31b]

(8) Bir perīdür kiygen tonı[979] ḳırmızı,

Şekerdin şīrīndür anıñ her sözi,[980]

(9) Atı Gül-dür Şāh Ferrūḫnıñ ḳızı,

Bir ġonca dehānlı cānān köründi.[981]

(10) Bir gözel ṣemendür[982] rıżvāna miñzer,[983]

Ḳolı ter ḫınālı ḥüsni münevver,[984]

(11) Bir şīrīn tillidür[985] lebleri şeker,[986]

Şonday ger-eşmeli cānān köründi.[987]

(12) Ṣanūber dir budur[988] ḥāl-i āḥvālim,

Kiçe kündüz budur fikr-i ḫayālim,[989]

[T 28b], [M 32a]

(1) Naẓarımdın kitmes ol duran ẓālim,[990]

Şonday bir fitneli devrān[991] köründi.

[İ 43], [K2 49], **[K1 157]** (2) **El-ḳıṣṣa:** Simurġ aydı: "ey ādemī-zād saña bir yaḫşılıḳ ḳılayın" tidi.[992] "Mundın (3) tā şahr-ı Şebistānġa üç yüz yıllık yol turur" tidi. "Ortada yeti

---

[979] M igni (اینکلی), İ egni
[980] M aytġan sözi, İ bir aytġan sözi, K1, K2 müñ tümen naz ile öldürdi bizi
[981] K1 maña bir günçayı handan göründi
[982] İ -, M bir ʿacap köründi, K1, K2 bir acap gözeldir
[983] İ -, M ṣūret dilber
[984] İ -, T misl-i Ṣanūber
[985] İ -, T bir ʿas[el] tillidür, M şirin tilleridur, K2 özi şirin dilli
[986] İ -, M şehd-i şeker
[987] İ -
[988] T böyle
[989] T miñ fikr-i ḫıyālım M, İ fikri budur ḫayālim, K2 budır pikri hıyalım
[990] M, İ közleri żālim, K2 ol gözi zalım
[991] K2 maña bir pitneyi dövran
[992] M, İ -, K1, K2 elkıssaa Senuber bu sözni aytgandan soñ Simurġ guşnıñ balaları iymekçi bolup cüygüldeşdiler. Simurġ: “dek duruñ entek iymäge emir bolganı yokdur” diyip, balalarnı yerge düşürip goydı. Şol darahtıñ astı şasupa erdi. Çagalarını anda goyup, özi pervaz urup gitdi. Ṣanūber supa üstünde uklap galdı. Erse od saçılıp ısı peyda boldı. Senuber sıçrap turup garasa, bir ejderha geledir. Bir agzı yerde bir agzı gökde. Ol ejderha bu guşnıñ yılda iki balasını yer erdi. Sanuber özün pinhan kılıp, bir agacı tayak edip, ejderhanı nazara alıp durdı. Ol ejderha gelip, darahta çırmaşıp yöredi. Erse, Senuber batır gözleri birlen nazara alıp, hakıkat urdı. Ol ejderha iki bölek boldı. Andan soñ Senuber yene bigam yatıberdi. Erse, üstige āf-tāb düşdi. Şol zaman ol guş häzır boldı. Bu vakıganı görüp, Senuberniñ üstige saya kibi pervaz uraberdi. Elkıssa

deryā (4) bar ammā anda baralmas sen" tidi.[993] Anda Ṣanūber mürġni taʿrif ḳılıp zār zār (5) çün ebr-i nev-bahār yıġlap ve aña yalbarıp bir söz ayġanı:[994]

(6) Süleymān Simurġım, ey şāh-ı mürġān,[995]
Hemişe devletiñ berḳarar olsun.
(7) Saña bir neçe yıl bolsun bu devrān,
ʿālemde penāhıñ bir ü bar olsun.
(8) Menzil gāhıñ bolsun Mescid-i Aḳṣa,
Törtlenci āsmānda[996] ḥażret-i ʿĪsa,
(9) ʿāşıḳlar serveri[997] Yūsuf Züleyḫā,
[M 32b]
Alar kilip saña meded-kār olsun.
(10) Ḫıżır birlen Elyās ġavs peyġamber,
Rehberiñ alardur saña muḳarrer,[998]
(11) Ebū-Bekir Öʿmer, ʿOsmān u Ḥaydar,
Meded-kārıñ seniñ çehār yār olsun.[999]
[K2 50]
(12) Tañrınıñ ḥabībi[1000] Āḥmed-i muḫtār,[1001]
Andın şifā tapdı cümleyi bī-mār,[1002]
(13) Nigāh-dārıñ[1003] seniñ yaratġan Cebbār,[1004]

Senuberge birniçe vaktdan soñ guş aytdı: “ey yigit, sen maña bu yagşılıknı kıldıñ. Men hem saña bir yagşılık kılayın. Her ne maksadıñ bolsa maña aygıl”. Senuber aytdı: “Meniñ maksadım şa Ferruh gızı Gül’dür”

[993] M, İ -

[994] M el-ḳıṣṣa Ṣanūber bu aḥvāl birle zār zār yıġladı ve yene Simurġga ḳarap yalbarıp yıġlap yene bu beytni oḳudı, İ el-ḳıṣṣa Ṣanūber bu aḥvāl birlen zār zār yıġladı ve yene Simurġa yalbarıp bir söz didi, K1, K2 "emma men seni alıp barayın" diydi. Erse Senuber Simrugnı tarıp kılıp Simruga garap bir söz diydi

[995] T Süleymān devletim ey şāh-ı mürġān, M, İ ey şāh-ı ḫūbān, K1, K2 Süleyman Simrugı ey şahı murgan

[996] M törtünci felekde, İ dördinci felekde, K1dördünci semada, K2 dördülenci gökden

[997] T pirīdur

[998] M meded ḳılsun alar muḳarrer, İ, K1, K2 ḫıdmatıñda olar bolsun muḳarrer

[999] T bir ü bar olsun, K1 yene çarı-yar olsun

[1000] T dostı, K1 mahbubı

[1001] M -

[1002] M, İ -, T (yazmada جمله كيب بيمار biçiminde yazılıdır), K2 niçe peygamber

[1003] M, İ -, T (yazmada مكه دارنک biçiminde)

[1004] M, İ -

Düşmanlarıñ kilip saña zār bolsun.[1005]

[T 29a]

(1) Atım Ṣanūber-dür, men bir faḳir men,[1006]

Neçe yıldur ġam elinde[1007] esir men,

[İ 44]

(2) Başımdın ötkenin[1008] saña diyur men,[1009]

Saña bu sözlerim[1010] iʿtibār olsun.

[K1 158] (3) **El-ḳıṣṣa:**[1011] Simurġ bu sözlerni aña reḥmi kilip aydı-ki: "andaġ bolsa şikār ḳılıp bir ṭaʿām müheyyā ḳıl" didi.[1012] Derḥāl **[M 33a]** Ṣanūber şikār ḳılıp, iki keyikni tutup boġuzlap, tulum ḳılıp, oşol keyiklerni göştini bişürüp, bir tulumnı içige cāyladı. Bir tulumnı içige su toldurdı. Andın soñ iki tulumnı ortasıdın arġamçı baġlap Simurġnı arḳasıġa attı şol zamān Simurġ pervāz urup yolġa revāna boldı.[1013] Neçe menzil yol yürüp, otluġ moza taġlarga yetti.[1014] Ol taġlardın hem pervāz ḳılıp ötti.[1015] Ṣanūber ḫayāl ḳılur irdi-ki: "Simurġ uçramasa yetmeġim mümkin del" dip.[1016] Ṣanūber öñġa ḳarasa su birdi çep ḳarasa göşt birdi irse.[1017] Ḳırḳ künde şahr-ı **[M 33b]** Ṣebistānnı ḳırası köründi.[1018] (4) Ammā bir deryā bar (5) irdi.[1019] Ṣol deryānıñ yaḳasınġa yetüşdiler irse, Simurġ aydı-kim:[1020] (6) "ey ādemī-zād ḫālā

[1005] M -, İ yār olsun

[1006] T Ṣanūber dir, bu kün men faḳir men, M atım Ṣanūberdur men bir āṣıḳ perī men, İ adım Ṣanūberdur bir faḳir men, K1 Senuber diyr bu gün men bir pakıram, K2 Senuber diyerler men bir pakır men

[1007] M ḳolıda, İ, K2 yolında, K1 golında

[1008] M başıñdın ürgülemen İ başıñdan ürgülemen, K1 geçgenin, K2 geçenin

[1009] M, İ saña dir men, K1 men saña diyrem, K2 men saña diyr men

[1010] T, K1 tā ki saña sözüm, K2 ta saña bu sözim

[1011] M, İ, K2 -

[1012] T bu sözdin soñ Simurġ arḳasıġa köterüp pervāz itip kitti, İ ammā Simurġ bu sözlerni añlap reḥmi gelip aydı-ki: "andaġ bolsa maʿḳūl şikār ḳılgıl" didi

[1013] T -, İ Ṣanūber şikār ḳılıp neçe keyiklerni köplerçe soyup ṭorfa tulumlarġa alıp bir ṭorfa tulumlarnı göştni ḳoydı. Özi ortaraḳḳa mindi ol ḳuş pervāz urıp yolına revān boldı

[1014] T -, İ bir neçe otluġ moza dağlardan ötdi, K1, K2 niçe menzil yol yörip otlı-suvlı daglarga yetdi

[1015] T, İ -

[1016] T, K2 -, M Ṣanūber ḫayāl ḳılur irdi-ki: “Simurġ uçramasa yetmeġim mekān” dip, K1 Senuber: "Sımrug uçramasa yetmegim mahal eken" diyip hıyal kılur erdi

[1017] T -

[1018] T ḳırḳ künde şahr-ı Şebistānġa yetüşdiler

[1019] M, İ , K1, K2 -

[1020] M ol şaharnı yaḳınıġa alıp barıp ḳoyup aydı-ki, İ şahara yaḳın barıp düşürüp aytdı, K1, K2 guş Senuberni şäheriñ yakınıga alıp barıp

çehār-bāġġa barur sen dervāzde divler (7) yatġandur alardın ḳorḳmadın içgeri kirseñ Melike taḫt (8) üstünde yatġandur. Baş ucunda bir ḳafes bar. Ol ḳafes (9) içinde Zerrīn-bāl tigen bir kuş bardur. Seni körse feryād iter. (10) Meniñ peyāmımnı aña digey sen dem urmas" tidi.[1021] Soñ Ṣanūber (11) Simurġġa ruḫṣat berip yibergeni turur:[1022] **[K2 51]**

(12) Kilgil imdi, Simurġ ḳuşı,
Şol kören mekāna yüzlen.[1023]
(13) Bilmesdin burun hīç-kişi,
ʿazm itip cevlāna yüzlen.[1024]
(14) Sen barur sen yollar aşıp,
Men ḳalur men yanıp bişip,[1025]
(15) ʿummān kibi dolup daşıp,[1026]
Çöldin çölistāna yüzlen.[1027]
(16) Köp yaḫşılıḳ kördim sendin,
İmdi rıżāʾ bolġıl mendin,
(17) Pervāz itip bul vaṭandın,[1028]
Oşol ḫān-māna yüzlen.[1029]

[T 29b], [K1 159]

(1) Hem-demimdür şeb-ḫūn yürüp,[1030]
Közlerime yaş toldurup,
(2) Çarḫ-ı felekdin dur urup,[1031]

[1021] M “men bul şaharġa kirmekġa yol yoḳ” didi, İ "ey Ṣanūber men bu şaharga girmege yol yoḳ, sen yalġuz şaharga gir" didi
[1022] M, İ -, K1, K2 vıdaglaşdı, Senuber Sımruga rugsat berip bu gazalnı okıdı
[1023] M, İ -
[1024] M, İ -
[1025] M, İ -, K2 pervaz edip yanıp bişip
[1026] M, İ -, K2 çölden çölistana geçip
[1027] M, İ -, K2 oşol canımana yüzlen
[1028] M, İ -, K2 pervaz edip munça yerden
[1029] M, İ -
[1030] M, İ -, K1, K2 hemdemiñ kaldı telmurup
[1031] M, İ -, K1 dat urup, K2 çarhı-pelek dek bark urup

Ol kören āşiyāna yüzlen.[1032]

(3) Ṣanūber dir ʿaşḳım füzūn,

Tāze boldı derdim şu kün,

(4) Bir kişi körmesdin burun,

Külbe-i aḫzāna yüzlen.[1033]

(5) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ āheste āheste revāne boldı.[1034] Andın soñ Ṣanūber yalġuz şaharġa kirdi. Ḳarasa tamām divler uyḳuda yatıpdur.[1035] Nā-gāh (6) bir çehār-bāġġa yetüşdi.[1036] Körer kim bir köşkī ʿāli ṭıllādın zer (7) [zü]mrüddin bolġan ol köşkniñ eyvānında taḫt üstinde (8) bir perī-zād yatıp turur kim āf-tāb tābānġa meñzer ve anıñ ḥüsnige (9) ḥayrān boldı.[1037] Ammā maʿşūḳını körgen zamān teni lerzege tüşti.[1038] Ve şuʿlesidin cihān ʿālem münevver bolur irmiş. (10) Ve bir neçe mehveşler çehār eṭrafıġa ḥalḳa urup yatıp tururlar. (11) Ve her biriniñ şuʿlesi āf-tābġa ġalebe ḳılur irdi. Ve ḥüsn bāzārı (12) revācı ve maḥbūblar ve başlarında tācları ve heme Şebistān mehveşleri **[T 30a]** (1) ve gülistān iremniñ maḥbūbları irse.[1039] Ṣanūber alarnı körüp bularġa ḳarap bir söz ayġanları:[1040] **[İ 45]**

(2) Mecnūn bolup çölistānnı[1041] keşt eylep,

[M 34a]

Şükür Allāh[1042] bir sevdaġa yetüşdim.[1043]

[1032] M, İ -, K2 mekana yüzlen

[1033] M, İ -

[1034] M, İ -, K1 elkıssa bu sözden soñ Simrug vıdag kılıp gitdi. Senuber ahısta ahısta rovan boldı, K2 ondan soñ Senuber sımrug guşnı uzadıp etegin biline urup yolga rovana boldı. Ahısta ahısta barar erdi

[1035] T, K1, K2 -, İ görse tamām divler uḳıda yatıpdurlar

[1036] M, İ -, K2 näga çarbagıñ dervezesine dahıl boldı

[1037] M divlerniñ arasıdın ötüp, perī-zādnıñ ordasıga kirdi kördi-ki maʿşūḳı taḫt üstide yatıpdur, ammā közi uyḳuġa bargen körünedür, İ divleriñ arasından ötip perī-zādnıñ ortasına girdi. Görse maʿşūḳı taḫt üstinde yatıpdur, K1 gördi kim bir köşk bar tamamı tılladan murassag bolgan. Köşkniñ eyvanında bir tagt üstünde bir perizat yatıp erdi etrapında cemıgı gızlar yatıp erdiler. Senuber bularnı görüp hayran galıp, K2 gördi kim güller açılıp gızlar ve perizatlar seyir kılıp yörer erdi totı gumrı ve bilbil mollay torgay hemmesi nälede acap bir bag erdi. Senuber bu bagı görüp köñli göterilip

[1038] T, K1, K2 -, İ ol derḥāl maʿşūḳını görüp tenine lerzeme düşip

[1039] M, İ, K1, K2 -,

[1040] M cemālıdın közin uçratmay zār zār çün ebri nev-bahār yıġlap bir beyt oḳudı, İ cemalıġa naẓar ḳılıp zār zār çün ebri nev-bahār yıġlap bir söz didi, K1 bir söz diydi, K2 bir gazal aydar erdi

[1041] M, İ gülistanda, K1 çölistana, K2 gülistana

[1042] T, K1, K2 öz özümdin

[1043] M, İ bu sevdaga yetip men, K1 sataşdım

(3) Bir perīniñ ḥasretindin[1044] ḳan yıġlap,

Bāġçeli, būstānlı[1045] cāya yetüşdim.[1046]

[K2 52]

(4) Faṣl-ı zemistānım dönüpdür[1047] yaza,

Bahārım, gülşenim boluptur tāze,

(5) Barçası sürtüban yüzige ġāze,[1048]

Bir ḳızıḳlı[1049] temāşāya yetüşdim.[1050]

(6) ʿaḳlımı[1051] lāl itdi[1052] aġzı ḫayāli,[1053]

Şekerdin şīrīndür lebiniñ[1054] balı,

(7) Her biri cennetniñ[1055] ḥūrī miṣāli,

[M 34b]

Āhū közlik şeker ḫāna yetüşdim.[1056]

(8) Çemen içre yatmış ṭurfa güzeller,[1057]

Rengleri açılıp ḳırmızı güller,[1058]

[K1 160]

(9) tāze nev-civānlar ḳırmızı güller,[1059]

Siyāh zülfi sünbül sāye yetüşdim.[1060]

[1044] M Leylini ḥasratıda, İ, K2 Leyliniñ ḥasratından
[1045] M ġonçalık, bostālık, İ ġonçalı bostānlı
[1046] M, İ yetip men
[1047] M bolupdur miṣli, İ bolupdur
[1048] M, İ barçası ḳoyupdur yüzin namāza
[1049] M, İ ḳızıllık
[1050] M, İ yetip men
[1051] M, İ ʿaḳlımnı
[1052] M itip, İ, K2 edip,
[1053] K1 pikri hıyalı, K2 aldı hıyalı
[1054] M laʿlini, İ laʿliniñ
[1055] M, İ bir perīdur ḥüsni, K1barçası cennetiñ, K2 her biriniñ hüsni
[1056] M āhū közlik söyer yārge yetip men, İ āhū gözli sever yāra yetip men, K1ahuv gözli şürki-cana yetişdim, K2 ahuv gözli şükri-cana yetişdim
[1057] M, İ -, K1, K2 sap sap gözeller
[1058] M, İ -
[1059] M, İ -, K1, K2 bagıñda sayramış şeyda bülbüller
[1060] M, İ -, K2 bu şemşada yetişdim

(10) Birisi melekdür,[1061] birisi rīzvān,
Güyā cennetde[1062] ḥūr ile ġilmān,
(11) İşigi eyvānlı bāḳçeli būstān,[1063]
Ṭurfa bāġ-ı[1064] muṣaffāya yetüşdim.[1065]
(12) Taḫt üstinde yatmış bir ʿacep dilber,
Zülfleriġa taḳmış bahālı[1066] gevher,
(13) Şah Ḫūrşīd oġlıyam atım[1067] Ṣanūber,
Bir ʿacāyıp temāşāya yetüşdim.[1068]

[T 30b], [İ 46] (1) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ āheste āheste taḫtnıñ yanıġa bardı. Zerrinbal heyhāt (2) "ādemī-zād" tip bir naġra tartdı. Anıñ āvazından barça divler turdılar. **[M 35a]** Ṣanūber (3) derḥāl özin taḫtnıñ astıġa alıp ḳorḳup yatdı irse. Perīler cend (4) aḫtardılar tapmadılar.[1069] Ṣanūber taḫtnıñ astıġa kirip bir söz ayġanı bu turur:[1070]

(5) Ġamdın ḳutulmaġan ḳayġulu başım,[1071]
Künde yüz hicrāna döndi[1072] neyleyin.
(6) İḳrārı[1073] yoḳ şūm felekniñ[1074] gerdişi,
Tükenmes sevdāge saldı[1075] neyleyin.
[K2 53], [M 35b]

[1061] M, İ birisidur melek
[1062] M, İ güyā cennetdur, K1 göya behiştdeki, K2 göya bir cennetdir
[1063] M, İ işitgil eyvānlıġ ġoncalık būstān
[1064] T cāyı, K2 baglı
[1065] M, İ muṣafāġa yetip men, K2 müsri-sapa yetişdim
[1066] M, İ baġlapdur bahāsız, K1, K2 dakmış bahasız
[1067] M şah Ḫūrşīd oġlı atım, İ şah Ḫūrşīdnıñ oġlı adım, K2 şah Hurşıt oglı men adım
[1068] M, İ Şebistānga yetip men
[1069] M ammā sāʿatdın kiyin bu perīler uyġandılar körseler-ki uyḳudın [....] körüpdür irse aydılar: "bu kün kimni başıga ecel yetipdur ḳılıçlarımız beredur" dip ol ṭaraf bu ṭarafıġa ḳaradılar. Şol zamān Ṣanūber çaḳḳanlık bilen özini bir köşege aldı, İ ammā bir sāʿatdın soñ perīler uyanşıp ḥażır bolıp didiler-ki: "bu günki ecel yeten kim ḳa? ḳılıçmız berendir" dip ḥāżır boluşıp turdı
[1070] M şol köşede āheste āheste bu beytni oḳudı, İ Ṣanūber bir valdege girip buḳulıp yatıp şeyle didi, K1 emma Senuber öz köñlige zar zar yıglap bir söz aytdı, K2 emma Senuber gorkup öz köñline bir söz aytdı
[1071] M, İ, K1, K2 miḥnetli başım
[1072] M toldı, İ doldı, K1 galdı
[1073] M, İ vefāsı
[1074] M çün felekni, İ çün
[1075] T hicrāna düşdi

(7) Bülbül olup, gülşenine kirmedim,[1076]
Bāġbān olup, alma narın[1077] tirmedim,
(8) Yāra[1078] yetip şeker lebin öpmedim,[1079]
Köñlümde armanlı[1080] ḳaldı neyleyin.
(9) Yaḫşılıḳ isteyüp[1081] yördim her yana,
Heme sūd işlerim döndi ziyāna,[1082]
(10) Bir ḳıya baḳışlım[1083] dürr-i yegāne,
ʿaḳlımı[1084] lāl itip aldı neyleyin.
[K1 161]
(11) Başıma[1085] her zamān tüşer[1086] sevdālar,
Yetüşür cānıma yüz miñ belālar,[1087]
(12) Közlerimdin aḳar ḳanlı deryālar,[1088]
Ġarḳ eylep[1089] cihānı aldı neyleyin.
[M 36a], [İ 47]
(13) Ṣanūber ḳul dirler meniñ adımnı,[1090]
Şūm felek birmedi[1091] köñlül şādımnı,
[T 31a]
(1) Reḥm eylemes hīç-kim meniñ dādımnı,[1092]

[1076] M gül şāḫıga ḳonmadım, İ gül şāḫada ḳonmadım, K2 gülşeninde gezmedim
[1077] M, İ güllerini
[1078] M yārge
[1079] T, K1, K2 sormadım
[1080] T köñlülde armanlı, M, İ köñlümde armanım
[1081] M, İ izledim
[1082] M boldı zıyāda, İ boldı zıyāna
[1083] M baḳışı, İ her ḳıya baḳışı
[1084] M, İ ʿaḳlımnı
[1085] M başımga
[1086] M, İ, K2 yeter
[1087] M, İ zülfige baġlapdur bahasız gevher, K1 sansız belalar, K2 yetişdi halıma sansız belalar
[1088] M közlerimdin aḳar ḳanlıġ yaşlar deryālar, İ gözlerimden aḳar ḳanlı yaş deryālar
[1089] T itiben,
[1090] M Ṣanūber dip aytarlar meniñ atım, İ Ṣanūber dirler meniñ adımnı, K1, K2 Senuber diyerler meniñ adıma
[1091] T hīç felek tüzmedi, K1 pelek hiç yörmedi, K2 çarhı pelek degdi
[1092] M hīç añlamas kimge ḳılsam dādım, İ hīç añlamaz kimge ḳılsam dādımnı, K1 kılgan dadıma, K2 kılan dadıma

Yaḫşi künüm[1093] yamāna döndi[1094], neyleyin.

El-ḳıṣṣa: melike Gül perī-zād hem uyḳudın bīdār boldı. Ḳarasa-ki köşedin bir āvaz kile durur ḥāl özini ḥiẕmetçisige aydı-ki: "bu yerlerge ādem-zādnı ḳademi yetmes irdi ʿacepdür-ki bul köşedin ādemni āvazı kiledür" didi, "ḫaber al" didi.[1095]

(2) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ özi turup güllerniñ arasını aḫtarıp, (3) yörür irdi.[1096] Ṣanūber maʿşūḳnı körüp başdın ayaḳın taʿrif ḳılıp bir söz ayġanı:[1097]

(4) Bir perī körmişem munda,
Yörür ṣallana ṣallana.[1098]
(5) Sedef tişli,[1099] ḳalem ḳaşlı,
Yörür ṣallana ṣallana.[1100]
(6) Başındadur zerrīn tācı,
Ḥüsni alur aydın bācı,
(7) Sözleridür anīñ süçi,[1101]
Ḳızıl yüzli ḫūb cānāna.[1102]
[K2 54]
(8) Yüzinde bardur ḫālleri,
Şekerdin şīr[īn] lebleri,[1103]
(9) Ḳand u nebātdür tilleri,
Meñzer laʿl-i Bedaḫşāna.[1104]

[1093] T künler, İ köñlüm
[1094] M, İ yamān boldı
[1095] T, İ, K1, K2 -
[1096] M, İ -, K1 elkıssa bu sözden soñ Melikeniñ özi turup, güllerniñ arasını agtarıp huraman-huraman yörür erdi ve yene her kayan her tarapga barur erdi, K2 elkıssa Ferruh şahıñ gızınıñ özi gülleriñ arasını agtarıp seyir kılıp yörer erdi her kayan her tarapga barur erdi
[1097] M, İ -, K1 Senuber yarını görüp hoşvagt bolup başdan ayagınıñ mınasıbında bu gazalnı aytdı, K2 Senuber yarını görüp hoşvagt bolup bir söz aytdı
[1098] M, İ -
[1099] M, İ -, K1 hünci dişli, K2 boyı uzın
[1100] M, İ -, K1, K2 çeşmi mestana mestana
[1101] M, İ -, K1, K2 sözleride baldan süyci
[1102] M, İ -, K1, K2 gül yüzli bir hup canana
[1103] M, İ -, K1 tilleri, K2 lebinde bardır balları
[1104] M, İ -, K2 meñzer alma zenehdana

(10) Ḳaşı közleri mestāne,[1105]

Boyına ḳaldım ḥayrāna,[1106]

(11) İylerem cānım ḳurbāna,

Oşol ṭūṭī ḫoş elḥāna.[1107]

[K1 162]

(12) Ġamze bilen süzdi ḳözin,

Her ṭarafġa taşlar özin,

(13) Oḫşatmışam yārıñ özin,[1108]

Ḳış açılġan gülistāna.[1109]

[T 31b]

(1) Her-kis kibi alıp başın,

Çatar bize ḳalem ḳaşın,[1110]

(2) Oḫşatım yārıñ yoldaşın,[1111]

Bir sünbül-i zer-efşāna.[1112]

(3) Ḫınādın ḳırmızı ḳollar,

Ḥasreti baġrımnı dāġlar,[1113]

(4) Sīnesinde ter memeler,

[1105] M, İ -, K1 gaşı ay gözleri messan, K2 kamatı hup gözi mestan
[1106] M, İ -, K1 galmışam boyuna hayran, K2 galmışam yolında hayran
[1107] M, İ -, K1 şol totıyı hoş elhana, K2 şol totı hoşı lisana
T, M, İ, K2 -, K1
Geyipdir gülgun lıbası
Örtedi gaşıñ garası
Yarımıñ kaddı ragnası
Ogşar servi-huramana.
Çeşmimniñ çeşni-çıragı
Meni öldürdi pıragı
Yarımnıñ ogşar saçbagı
Bir sünbüli-zerefşana.
[1108] M, İ -, K1 ogşatdım yarımnıñ yüzün, K2 ogşadıp yarımıñ yüzin
[1109] M, İ -
[1110] M, İ -, K1 kakar bize galam gaşın, K2 nazler bilen çıtıp gaşın
[1111] M, İ -, K1, K2 yörişin
[1112] M, İ -, K1, K2 dür efşana
[1113] M, İ -, K2 hesret tıgı bagrım daglar

Meñzer laʿl-i Bedaḫşāna.[1114]

(5) Ḥüsni cennetniñ bir güli,

Men anıñ şeydā bülbüli,

(6) Şedde tüşken[1115] nāzik bili,

Meñzer serv-i ḫırāmāna.[1116]

[K1 163]

(7) Ṣanūber kördi cefāsın,[1117]

Birev taḳı mihri vefāsı,[1118]

(8) Başında bardur çıġāsı,

Meñzer taḫt-ı Süleymāna.[1119]

[K2 55] (9) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ kenīzeklerge ġażap ḳıldı: "Eger tapmasañızlar (10) öltürür men" tidi irse.[1120] Bir kenīzek kördi-kim taḫt astında yaşurunup (11) olturup turur. Körse ādemī-zād turur.[1121] Bul vaḳaʿnı melīkege maʿlūm ḳıldı. Melīke buyurdı-ki: "andaġ bolsa munda kiltürüñlar" dip. Şol zamān Ṣanūberni melīke perī-zādnı aldıġa ḥāżır ḳıldılar.[1122] (12) **[M 36b]** Melīkeniñ közi tüşgeç cāyındın turup, **[T 32a]** (1) ḳaşıdı cāy berdi.[1123] Divlerge aytı-ki: "bu meni tüşümde körgen ʿahd ü peymān ḳılġan yār cānımdur aṣla bulge teġdi ḳılmañ çöl ṣaḥrālarnı maşūḳını tartıp kilġandur" didi.[1124] Anda Ṣanūberni körüp köñlini alıp,[1125] Gül perī-zād Ṣanūberni şānıġa bu beytni oḳudı:[1126]

[1114] M, İ -, K1 ogşar alma-zenehdana, K2 meñzer alma gül-reyhana
[1115] M, İ -, K1 şitde guşak, K2 şitde guşan
[1116] M, İ -, K1 ogşar servi-huramana
[1117] M, İ -, K1 Senuber diyr astanası, K2 Senuber yarıñ sapası
[1118] M, İ -, K1, K2 tilimde bardır senası
[1119] M, İ -
[1120] M, İ -
[1121] İ -, M şol zamān ḫaber alma üçün ḫizmetçi köşege barıp naẓar saldı kördi-ki bir ādem köşede yıġlap yatıpdur, K1, K2 gorkusından bir keniz tagtnıñ astında yaşundı görer kim bir adamzat yatıpdır
[1122] İ -, T derḥāl Ṣanūberni melīke yanıġa alıp bardı, K1 ol Senuberni tutup melikäniñ aldıga alıp bardı, K2 ol Senuberi tutup alıp çıkdı
[1123] İ -, M melīke kördi-ki özini tüşide ʿahd ü peymān ḳılġan ʿāşıḳıdur irse, K1 melikäniñ gözi Senuberge düşgeç cayından turup, Senuberni tagtnıñ üstige çıkarıp köñlüni avlap, K2 dövler heläk kılgalı tebrendiler emma Gül peri heläk kılarga bermedi. Gül Senuberni yanına çagırıp iki golın boynuna salıp
[1124] T, İ, K1, K2 -
[1125] İ, K1, K2 -, M bu sözni işitip nefesleri içlerige tüşüp fermān berer boldılar
[1126] T melīke bir söz ayġanı, İ el-ḳıṣṣa melike Gül perī-zād Ṣanūberni görüp: “budur düyşimde görgenim” dip bir söz didi, K1 şazadaga garap bir söz diydi, K2 “hoş gelip sen” diyip bir varsakı aytdı

(2) Ḫoş kilip sen,[1127] söyer[1128] yārim,
Ḳutlı[1129] bolsun mekān saña.[1130]
(3) Tüşimde körgen[1131] dildārım,
Ṣadaḳa bolsun bu cān saña.[1132]
(4) Hicriñde tınman[1133] yıġladım,
Kesip baġrımnı dāġladım,[1134]
(5) Yürüp nişānıñ izladım,[1135]
Tapalmadım nişān saña.[1136]
[M 37a]
(6) Fehm eyle dünyā pendini,[1137]
Öpgil lebimniñ balını,[1138]
(7) Çişgil sīnemniñ bendini,[1139]
Bolsun taḫt-ı revān saña.[1140]
[İ 48]
(8) Sen sen derdimniñ dermānı,
Kitti[1141] köñlümniñ armanı,
(9) Yoluñda bu şīrīn cānı,
Men eyleyin ḳurbān saña.[1142]

[1127] M, İ siz
[1128] T siver, K1, K2 söver
[1129] M ḳutluġ
[1130] M, İ sizge
[1131] T kören
[1132] T ḳutlı bolsun mekān saña, M, İ sizge
[1133] T, K1, K2 neyler hicriñde
[1134] M kilip baġrı ḳana tüştüm, İ gelip baġrı ḳana duşdım, K2 duzladım
[1135] M -
[1136] M -, İ sizge
[1137] K2 -, M, İ terk eyle dünyā mālını
[1138] K2 -, T iyme lebim ḳandını, M lebimni balını, K1 emiver lebim gandını,
[1139] K2 -, T çişgil şebnemniñ bendini, M açġıl sīnemni bendini, İ, K1 açġıl sīnemniñ bendni,
[1140] K2 -, M bu taḫt köñlümni armanı, İ sizge
[1141] T yetdi
[1142] M, İ men eyledim ḳurbān sizge

(10) Bir gülim seniñ destiñde,[1143]

Bolmasun raḳīp ḳaṣdıñda,[1144]

[K1 164]

(11) Tā ölgünçe men vaṣfıñda,[1145]

Bolsun taḫt-ı revān saña.[1146]

(12) Anda Ṣanūber hem yārine cevāb bergeni:[1147]

[T 32b]

(1) Külüp kilmiş barça dilber ḳaşıma,[1148]

Meñzer mihr-i dürr-efşāna dilberim.[1149]

(2) Şem-şād deyin sāya salıp başıma,

Meñzer serv-i ḫırāmāna nigārım.[1150]

[K2 56]

(3) Aḳ yüziniñ ḳoşa ḳoşa ḫāli bar,

Sorup kördim leblериniñ balı bar,

(4) Nāz iterge miñ tümenlik nāzi bar,

ʿaraḳlanmış dāne dāne nigārım.[1151]

(5) Közleridür folād, ġamzesi āfet,[1152]

Hümāyun baḳışlı burc-ı saʿādet,

(6) Kiygeni ḳırmızı gūyā ḳıyāmet,[1153]

[1143] T bir gülim seniñ deştiñde, M bir köñlüm seni destiñde, İ her gülüm seniñ destiñde

[1144] T ḳaṣdıñdın, K1 köp bolsun rakıp kastıñda

[1145] T tā ölünçe men ḳaṣdıñdın, M tā ölgünçe seni vaṣfıñda, İ tā ölyançañ vaṣfıñda, K1 tä ölinçäñ astıñda, K2 täki ölinçäm üstinde

[1146] M bolsun ḳurbān saña, İ bolup men ḳurban saña, K1 bolsun tagtı-cahan saña, K2 bolsun yagtı cahan saña

[1147] M, İ -, K1 elkıssa andan soñ Senuber can maşukga gerden egip, anıñ köñlüni avlap, bu sözni aytdı, K2 bu sözden soñ perizatlar hem bolup geldiler, Senuber bulara tomaşa kılıp maşukınıñ köñlini avlap, bir varsakı aytdı

[1148] M, İ -

[1149] M, İ -, K1 meñzer mähri-darahşana nigärim, K2 nigärim

[1150] M, İ -

[1151] M, İ -

[1152] M, İ -, K1, K2 közleri cellatdur, ġamzesi āfet

[1153] M, İ -, K1 kani melahat, K2 kaddı melahat

Meñzer şemʿ-i Şebistāna nigārım.[1154]

(7) Bir perī boluptur meñ [bi]le hem-dem,[1155]

Lebleridin aḳar şerbet-i Zemzem,[1156]

(8) Ḫizmetde eyledi meni ol maḥrem,[1157]

Reḥm eylegil bu giryāna rehberim.[1158]

(9) Ṣanūberniñ yāri gül yüzli dilber,

Saña fedā bolsun sansız perīler,

(10) ʿāşıḳın öltüren ḫaṭāyī[1159] ḳollar,

Boyalıpdur ḳızıl ḳana nigārım.[1160]

(11) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ bir birige piyāle berip ʿayş u ʿişretġa meşġūl boldılar.[1161] (12) Ammā Ṣanūber mest bolup yārindin bir pūse tilep bir neçe keleme söz ayġanı bu turur:[1162] **[T 33a], [K1 165]**

(1) Gülim seniñ siyāh zülfiñ,

Dal gerdene kemend olsun,

(2) Birsün ʿāşıḳnıñ murādın,

Özi dolansun[1163] bend olsun.[1164]

(3) Sürmeli ḳalem ḳaşlarıñ,

Düzildi dür-dik tişleriñ,[1165]

(4) Kelāmdın şīrīn sözleriñ,[1166]

[1154] M, İ -
[1155] M, İ -, K1, K2 bilen hemdem
[1156] M, İ -, K1 leblerinden oldı ol şirin Zemzem, K2 şerbetli Zemzem
[1157] M, İ -, K1 söhbetine meni eyledi mahrem, K2 hızmatında meni eyledi mahrem
[1158] M, İ -, K1, K2 nigärim
[1159] M, İ -, K1, K2 hınalı
[1160] M, İ -
[1161] M, İ -
[1162] M, İ -, K1 emma Senuber mesti mustagrak bolup yarını tarıp kılıp, oşol vagtda bu sözni aytdı, K2 ondan soñ Senuberiñ gözi Güliñ iki zülpine düşüp, bu sözi diydi
[1163] M, İ -, K1, K2 eglensin
[1164] M, İ -
[1165] M, İ -, K1, K2 düzülmiş hünci dişleriñ
[1166] M, İ -, K1 totı dek şirin diyşleriñ, K2 kelamdan şirin tavuşlarıñ

Şekere dönsün ḳand olsun.[1167]

[K2 57]

(5) Yıġılıp mihr ile māhlar,

Āhū közli Züleyḫālar,

(6) Ḫizmetiñġa kilip şāhlar,

Çarḫ-ı felek sipend olsun.[1168]

(7) Men bolmışam saña hem-dem,

Bu köñlümdin kitti yüz ġam,

(8) Gül yüziñdin aḳġan şeb-nem,

Dāne dāne sipend olsun.[1169]

(9) Ṣanūber-dür seniñ zārıñ,[1170]

Kiçe kündüz giriftārıñ,[1171]

(10) Yüzi ḳara raḳīplarnıñ,[1172]

Tili baġlansun, bend olsun.[1173]

(11) **El-ḳıṣṣa:** bu sözdin soñ ʿayş uʿişretġa meşġūl boldılar. (12) Ammā bir kiçe mey içip mest boldılar.[1174] Ammā Ṣanūberniñ coraları yādıġa **[M 37b], [T 33b]** (1) tüşüp bir āh urdı. Gül aydı kim: "ey ādemī-zād meger mendin özge hem yārıñ (2) bar kim āh urdıñ?"[1175] Şol zamān Ṣanūber ornıdın turup ʿözr-ḫ(v)āhlik ḳılıp aydı-ki: "hergiz meni bölek maʿşūḳım

---

[1167] M, İ -
[1168] M, İ -, K1, K2 sement bolsın
[1169] M, İ -
[1170] M, İ -, K2 Senuberdir dostıñ yarıñ
[1171] M, İ -, K1 intizarıñ
[1172] M, İ -, K1, K2 royı sıya rakıplarıñ
[1173] M, İ -
[1174] M el-ḳıṣṣa perī-zād imdi murādımġa yeter men dip buyurdı-ki ordanı ayna bendelik ḳılıñlar" dip şol zamān divleri cerr-ā-cer ustaları ḥażır bolup ordanı ayna bend ḳılmaḳġa muḳayyed boldılar, İ el-ḳıṣṣa melīke bu sözlerni añlap ordasını ayna bendliḳ ḳıldurıp bu iki dilber bir birige yetişdi "her kişi ʿaşḳ yolına bil baġlasa murāda yeter" dip durlar
[1175] M uşbu fırṣadda Ṣanūber bir āh iḫtiyār āh tartı,[...] körüp didi-ki: "mendin bölek yene bir maʿşūḳıñ bar mu" dip ḫafalik-āmiz ḳıldı, İ ammā Ṣanūber mundaġ ʿayş ʿişretde oturıp bir āh tartıp yıġladı. Melīkeniñ köñli bozulıp didi-ki: "yene menden başḳa bir maʿşūḳıñ bar mu" dip sorap ol hem yıġladı, K1 Senuberniñ yar-coraları yadıga düşüp bir ah urdu erse Gül peri aytdı kim: "ey adamzat ne sebäpden ahı-sert tartdıñ meger menden özge hem yarıñ barmı" diyip soradı, K2 Senuberiñ yadına yar-coraları düşüp bir ah urdı. Ṣa Ferruhıñ gızı Gül perizat aytdı: "ey adamzat ne üçin ah tartdıñ menden başga hem yarıñ barmı"

yoḳdur ammā atam yādımġa tüşüp āh serd urdum" didi. Andın soñ Ṣanūber aṣlını bildürmeḳ üçün bir beyt oḳudı:[1176]

(3) Nā-gāh yatıp irdim[1177] mest-i mestāne,
Çeşm-i cādūlarıñ[1178] yādıma tüşdi.
[K1 166]
(4) Gül açılıp, tañ şemālı esende,[1179]
Zer-efşān zülfleriñ[1180] yādıma tüşdi.
(5) Ḫıṭāyı ḳollarnıñ ḫınālı barmaḳlar,[1181]
Ḫancer alıp yürek baġrımnı dāġlar,[1182]
(6) Seḥerde sayragen şeydā bülbüller,[1183]
Şekerli tilleriñ[1184] yādıma tüşdi.[1185]
[K2 58], [İ 49]
(7) Nā-gehān kezerdim gülde gülşende,[1186]
[M 38a]
Serv-i ḫırāmānım kördim çemende,
(8) Ḳol salıban kildiñ gülni içinde,[1187]
Ḳuçmalı billeriñ yādıma tüşdi.[1188]
(9) Men saña ʿāşıḳlıḳ lāfını urdım,

[1176] T Ṣanūber yıġlap maʿşūḳıġa bir söz ayġanı bu turur, İ ammā Ṣanūber perī-zādġa taḫtnı bildirmek üçün bir ġazel aytdı, K1 Senuber ahvalını Gül perizatga bir bir beyan kılıp anıñ hatırını teskin kılgan sözüniñ beyanı bu turur, K2 Senuber öz başından ötgeni beyan kılıp bir söz diydi
[1177] M, İ nā-gehāndan didim
[1178] M, İ cādūgerim
[1179] M ḫüsni kemālıġa bolup pervāne, İ ḫüsni kemālına bılıp pervāne, K1 ösende, K2 seher çagı dañ şemalı ösende
[1180] M kāklüñ, İ kāküliñ, K2 kakiliñ
[1181] M, İ -, K1 hıtayı barmakdır hınalı gollar, K2 Hıtayı barmaklar, hınalı gollar
[1182] M, İ -
[1183] M, İ -
[1184] M, İ -, K2 lebleriñ
[1185] M, İ -
[1186] M, İ nā-gehān körüp Gülni ḳaşında
[1187] T Kol salıban se[n]iñ bendin açanda, K1 gol uzadıp anıñ bendin açanda, K2 gol salıbam geldiñ güliñ içinde
[1188] M, İ ḳadd-ı bir kemālıñ yādıma tüşti, İ ḳadd-ı bir kemālıñ yādıma düşdi, K2 kaddı bakemalıñ yadıma düşdi

Neçe yıl[1189] hicriñde yıġlap yügürdim,
(10) Ay-dik cemālıñ şemʿini kördim,[1190]
Ḫāl-i hindūlarnıñ yādıma tüşdi.[1191]
(11) Ḫūrşīdnıñ oġlı men[1192] atım Ṣanūber,
Sen yār üçün ḫasta cānım mükedder,[1193]
Ḫātırımdın çıḳmas yaḫşi hem-demler,[1194]
Muṣāḥip hem-demim[1195] yādıma tüşdi.

[M 38b], [T 34a] (1) **El-ḳıṣṣa**: bu sözlerini añlap perī-zādnıñ köñli biraz teskin tapıp, perīleriġa emr ḳıldı-ki: "altun taḫtnı arasta ḳılıñlar" dip. Şol zamān altun taḫt andaġ arasta ḳıldılar taʿrifiġa tiller ʿāciz ve ʿaḳıllar ḫayrāndur. Andın soñ bu iki dilber altun taḫtge olturdılar. Baʿd-ez melike divlerge buyurdı-ki: "taḫt bilen köterip seyāḥat ḳılduruñlar" (2) dip. Şol zamān divler taḫtnı köterip Çīn şaharıġa revāne boldılar.[1196] (3) Nā-gāh barur irdiler Mihr-engīz cādūnıñ mekānıġa yetdiler. Ṣanūber (4) yene anda bir āh çekdi. Gül soradı: "saña ne boldı?" Ṣanūber Mihr-engīzniñ (5) yaḫşılıḳ ḳılġanlarnı ve keyik bolġanın başdın ötken vāḳʿalarnı Mihr-engīzġa (6) bir bir beyān ḳılġanları bu turur:[1197]

[1189] T kün
[1190] T aynada şemʿ cemālıñ kördim, K1, K2 ayna dek cemalıñ şemgını gördüm
[1191] M, İ lebleriñ ḥālları yādıma tüşti
[1192] M Ḫūrşīd şāhnı oġlı, İ Ḫūrşīd şāhnıñ oġlı, K1 şa Hurşıt oglıyam, K2 Hurşıt şanıñ oglı
[1193] T alar üçün meniñ köñlüm mükedder, K1 bir yar üçin bes ki köñlüm mükedder
[1194] K1 görgen periler
[1195] M, İ biklerim, K1, K2 dostlarım
[1196] T el-ḳıṣṣa bu sözdin soñ divlerġa buyurdı kim: “taḫtnı köteriñler” dip buyurdı. Divler taḫtnı köterip yolġa revāne boldılar, İ el-ḳıṣṣa bu sözlerini añlap perī-zādnıñ köñli teskin tapıp emr etdiler altundan taḫt bezep bu iki dilber taḫt üstinde oturdılar taḫt āsmāna ḳalıp Çīn şehrine revāne boldılar, K1 elkıssa bu sözden soñ Gül perizat: "altın tagtnı arasta kılıñlar" diyip buyurdı. İki dilber tagt üstünde olturdılar. Dövler tagtnı göterip yolga rovana boldılar, K2 elkıssa bu sözden soñ Gül: "ne mıradıñ bolsa aytgıl, onıñ birle bolayın” diydi. Senuber: “ey Gül atam enem kovum gardaşlarım yadıma düşyär gider men. Meniñ bilen gitseñ yörgil” diydi. Erse Gül hem gidermen bolup perizatları yıgışdırıp özi Senuber birle tagt üstine minip tagtı dövlere ve perilere göterdip yola rovana boldılar
[1197] M ne-çend menzil ve merāḥil ṭay ḳılıp Çīn şaharıda-ki Mihr-engīzni sarāyġa dāḫil boldılar. Şol yerde Ṣanūber melīkege ḥālını beyān ḳılıp bir beyt oḳudı, İ Mihr-engīziñ cāyına yetip gelende Ṣanūber melike gelip öz ḫālını aydıp bir söz didi, K1 barur erdiler, nägāh Mähreñgizniñ mekanı göründi, erse Senuberniñ yadıga Mähreñgiz düşüp yene ah çekdi. Gül: "saña ne boldı" diyip soradı. Senuber Mähreñgizniñ yagşılık kılganın, başdan ötgen ahvalların bir bir beyan kılıp bu sözni aytdı, K2 bir niçe gün yol yöräp Mähreññiz cadıgäriñ mekanına yetişdiler. Erse Senuber yıglap başladı. Gül peri: “ey Senuber ne üçin yıglar sen? Sebäbin maña aytgıl. Men hem bile yıglaşayın” diydi
Senuber Mähreññiziñ yagşılık kılganını ve cemi başından ötgen ahvallarını bir bir beyan kılıp bir söz diydi

[M 39a], [İ 50]

(7) Nāzlı dilber, ʿarż-ı ḫālim aytayın,[1198]

Çarḫ-ı felek kör ne cefā eyledi,[1199]

[K1 167]

(8) Birevge kiydürüp[1200] tāc-ı ḫüsrevi,[1201]

Birevni il içre gedā eyledi.[1202]

[K2 59]

(9) Kimsege kim Allāh berdi devleti,[1203]

Kimsege yetkürdi derd-i miḥneti,[1204]

(10) Saña diyey başdın ötken külfeti,[1205]

Kimseniñ baḫtını ḳara eyledi.[1206]

İnisin ayrurur yaḫşi aḳadın,[1207]

Ḥasret bilen ötdi fānі dünyādın,

(11) Ḳızları ayrup müşfiḳ anadın,[1208]

Atanı oġuldın cudā eyledi.[1209]

(12) Birevge içürüp lāle-gün şarāb,[1210]

[1198] T nāzli dilber bir sözim bar diyin, M nāzik dilber ʿarż ḫālim aytayın, K1, K2 näzli dilber bir sözüm diyeyin
[1199] M, İ çarḫnı körgil maña cefā eyledi
[1200] T kiygüzüp
[1201] K2 başımdan geçenin beyan eyleyin
[1202] K2 bu felek gerdişi cepa eyledi
[1203] M, İ -
[1204] M birevge yetkürüp bī-ḥadd külfet, İ birevge yetgürip bī-ḥadd külfetni
[1205] M, İ -, K2 geçen külpeti
[1206] M -, İ bir onıñ baḫtını ḳara eyledi, K1 sıya eyledi,
[1207] M Aġa inini ayırdı bir biridin, İ inisin ayırdı yaḫşi aḳadan, K1 inisin ayırar yagşı agadan, K2 inisin ayırdı yagşı agadan
[1208] M -
[1209] M -
T, M, K1, K2 -, İ Yayılıp her zamān Ṣunʾ ilāhī
Felek mihrin mihr ruḫşān eyledi.
Bir ḳısm tofraġdan ādem yaratdı,
Yüz yigrimi dört müñ peyġamber ötdi,
Resūl bilen ṣıdḳ ʿālemden ötdi
Ornıġa ʿömrni işān eyledi
[1210] M -

Birevni baġrını eyledi kebāp,[1211]

[T 34b]

(1) Āḫirinde iter ḫānesin ḫarāb,[1212]

Her kime bir ḳısmet Ḫüdā eyledi.[1213]

[İ 51]

(2) Vāmıḳ ʿAzrā bilen Şīrīn ü Ferhād,[1214]

Bu fāni[1215] dünyādın ötdiler nā-şād,[1216]

(3) Felekniñ elindin dād ile bī-dād,[1217]

Bir kimge bir türlik cefā eyledi.[1218]

(4) Leyli bilen Mecnūn ʿāşıḳ-ı şeydā,[1219]

Alarnıñ başıġa tüşdi bu sevdā,[1220]

(5) Barçanı öldüren bu fāni dünyā,[1221]

Āḫiri cümlesin ḫarāb eyledi.[1222]

(6) Ḥażret-i Dāvūdıñ oġlı Süleyman,

Belḳısnıñ hicrinde[1223] yıġladı çendān,

(7) Yaʿḳūb oġlı üçün dīdesi giryān,

[M 39b]

Yusūfnı Kenʿāndın cudā eyledi.

(8) Peyġamberni siver oġlı[1224] İbrāhim,

Cemālıḳa muştāḳ irdiler dāʾim,

[1211] M -, İ biriniñ baġrını biryān kebāp
[1212] M -, İ biriniñ köñlini eyledi sīr-āb
[1213] M -, İ yār üçin ḥālını ḫarāp eyledi
[1214] M -
[1215] M -, K2 bular hem
[1216] M -
[1217] M -, İ feryād
[1218] T her kime bir ḳısmet fedā eyledi, K1, K2 her kimge müñ dürli cepa eyledi
[1219] M -
[1220] M -, İ miñ ġavġa, K1 köp düşdi sövda, K2 müñ sövda
[1221] M -, İ bu dünyā ḳılmadı hīç kime vefā, K1 vefasız dünya, K2 barçanı aldagan vepasız dünya
[1222] M -, İ fenā eyledi, K1 pena eyledi, K2 hemmesi dünyaden pena eyledi
[1223] T köyinde, M hicride
[1224] M, İ ḥażreti resūlnıñ oġlı, K1 peygamberiñ söver oglı, K2 resulıñ söygili oglı

[K1 168]

(9) Emr eylep cānını aldı Ḫüdāyım,[1225]

Sivgelik[1226] ferzendin cudā eyledi.

[K2 60]

(10) Allāhım her kime berse taḫt-ı tāc,[1227]

ʿālem ehlī bolur destine muhtaç,[1228]

(11) Birevni eyleyür müflis-i ḳallaç,[1229]

Miḥnet içre ḳaddın dūtā eyledi.[1230]

[T 35a]

(1) Kimsege derd berdi kimsege devā,[1231]

Kimseniñ derdine tapmas devā,[1232]

(2) Birevni eyleyüp közidin cudā,[1233]

Ḳolıġa bir çūbnı ʿaṣā eyledi.[1234]

(3) Bir neçeni eylep[1235] vāṣıl-ı devlet,[1236]

Bir neçeġa berip derd ile miḥnet,[1237]

(4) Bir neçeġa berip[1238] ʿayş ile ʿişret,[1239]

Bir neçeni yārdın[1240] cudā eyledi.[1241]

[1225] T emr eyledi cānın aldı Allāhım
[1226] T siver, İ söygili, K1, K2 söver
[1227] M, İ -, K2 kimsege Allahım berer tagtı-taç
[1228] M, İ -
[1229] M, İ -
[1230] M, İ -
[1231] M, İ -
[1232] M, İ -, K1 himseniñ hacatı hiç bolmaz rova, K2 niçeler bagtına hiç tapmaz şıpa
[1233] M, İ -, K1, K2 gözin nabina
[1234] M, İ -, K1, K2 golına agaçdan asa eyledi
[1235] M -, İ birevni eyledi
[1236] M -
[1237] M -, K2 yüz renci-mahnet
[1238] M -, İ ḳılarlar
[1239] M -
[1240] M -, K2 niçeni yarından
[1241] M -

(5) Leyli bilen Mecnūn[1242] ʿāleme ustād,[1243]
Cihānıñ ġamından bolmadı āzād,[1244]
(6) Nāzlı dilber işit bu çarḫ-ı nā-şād,[1245]
Bu ġarīb cānıma cefā eyledi.[1246]
(7) Mest bolup yaturdım tüşümde,[1247]
Seni kördim boldı ḥālim dīger-gūn,[1248]
(8) ʿaşḳıñ itti meni miṣāl-i Mecnūn,[1249]
Gūyā bir bülbül-i şeydā eyledi.[1250]
[İ 52]
(9) Seniñ ʿaşḳıñ meni ḳıldı[1251] divāna,
Ġamıñdın baş alıp kitdim her yana,
(10) Çıda'lmay yoluñda yördüm her yana,[1252]
Biş yüz yigit maña hem-rāh[1253] eyledi.
(11) Deryāġa giriben ol yār-i yārān,[1254]
Bir neçe kün kördik şād ile ḫandān,[1255]
[K1 169]
(12) Yıḳılsun, yumrulsun bu çarḫ-ı gerdān,[1256]
Kör bizlere neçük cefā eyledi.[1257]

[1242] M, İ -, K1, K2 Leyli-Mecnun diyrler
[1243] M, İ -
[1244] M, İ -
[1245] M, İ -
[1246] M, İ -
[1247] M, İ -, K1 mest olup yatıpdım uykuda bir tun, K2 ukıda yatırdım düyşimde bir gün
[1248] M, İ -, K1 digergüvn, K2 sernigun
[1249] M, İ -
[1250] M, İ -
[1251] T itti
[1252] T çıday almay āḫir hem ata ene, İ çıdaman yolıñda yördüm her yana, K1 çıdabilmey ahır ata hem ene, K2 çıda bilmey ahır ol ata ene
[1253] T, K1, K2 hem-rā
[1254] M, İ -
[1255] M, İ -, K1, K2 bir niçe kün yördik şad ile handan
[1256] M, İ -, K2 bu yagtı cahan
[1257] M, İ -

[T 35b], [K2 61]

(1) Nā-gehān tartıp ol deryā-ı ḫūn-ḫ$^{(v)}$ār,
Altı ay ol cāyda bolduḳ giriftār,[1258]
(2) Ḫüdāġa yalbarıp yıġladuḳ bisyār,
Kün kündin ḥālimız beter eyledi.[1259]
(3) Bir kün hem çoş urup deryā-ı ʿummān,
Barçanı ġarḳ itip eyledi pinhān,
(4) Muṣāḥip hem-demler çün māh-ı tābān,[1260]
Tañrı ḫükmi birlen ḳażā eyledi.[1261]
(5) Bir taḫta üstinde ḳaldım men-i zār,
Hīç kimse bolmasun men deyin efgār,
(6) Ḳısmetim şūm itip yaratġan cebbār,[1262]
Yaḫşi hem-demlerdin cudā eyledi.[1263]
(7) Üç kiçe kündüz men yıġlap devāmet,[1264]
Deryānıñ içindin çıḳtım selāmet,
(8) Yaratġan bir ü bar eylep ʿināyet,[1265]
Ḳayta başdın cānım ʿaṭāʾ eyledi.[1266]
(9) Bir neçe kün boldım ġamıñdın āzād,
Velīkin hem irdi ḫāṭırım nā-şād,
(10) Felekniñ elindin dād ile bī-dād,
Yene köriñ neçük cefā eyledi.[1267]

[1258] M, İ -, K2 altı ay içinde boldı girifdar
[1259] M, İ -, K1 teba eyledi
[1260] M, İ -, K2 ol yarı yaran
[1261] M, İ -
[1262] M, İ -, K2 kısmatım şor edip yaradan cepbar
[1263] M, İ -
[1264] M, İ -, K2 yıglap mınacat
[1265] M, İ -, K1, K2 yaradan kadırım eyläp anayat
[1266] M, İ -
[1267] M, İ -

(11) Nā-gāh tüşdim bir cādūnıñ eline,[1268]
Vaḥşī eylep meni saldı çöline,[1269]
(12) Men neyleyin pīşānımnıñ şūrına,
Köz yaşımı ḳanlı deryā eyledi.[1270]
[T 36a], [K1 170]
(1) Bir künbeze yettüm neçe kün yürüp,
Vaḥşīlar içinde kezdim āh urup,
(2) Közlerimni ḳanlı yaşa toldurup,
Ḫasta cānım ḳorḳup ibā eyledi.[1271]
[K2 62]
(3) Künbez içre kördim bir ṭurfa cānān,
Yüzine tilmürüp yıġladım çendān,
(4) Başım yerde ḳoyup eyledim efġān,
Reḥmi kilip bir dem vefā eyledi.[1272]
(5) Oḳuġan duʿāʾsı eyleyüp eṯer,
Ṣūratımnı eylep ṣūrat-ı beşer,
(6) Nev-āziş eyleben ol yaḫşi dilber,[1273]
Meni bu ġamlardın cudā eyledi.[1274]
(7) Taḫt üstinde maña itti işāret,[1275]
Bozulġan köñlümni itti ʿimāret,[1276]
(8) Bir neçe kün sürüp ʿayş ile ʿişret
Biziñ bilen ẕevḳ-i ṣafā eyledi.[1277]

[1268] M, İ -, K1 goluna, K2 golına
[1269] M, İ -, K1 saldı hicran çölüne, K2 saldı hicran yolına
[1270] M, İ -
[1271] M, İ -, K2 hasta köñlim gorkup toba eyledi
[1272] M, İ -, K1, K2 rehmi gelip ol dem doga eyledi
[1273] M, İ -, K1 novazışlar eylāp ol yagşı dilber, K2 niçe näz eyleyip bir yagşı dilber
[1274] M, İ -, K1 raha eyledi, K2 rıha eyledi
[1275] M, İ -, K1, K2 kıldı ışarat
[1276] M, İ -, K1, K2 kıldı ımarat
[1277] M, İ -, K2 meniñ bile zovkı-sapa eyledi

(9) Mihr-engīz dirler bir cādūnıñ ḳızı,[1278]
Yaḫşīlıḳ eyleyüp yiberdi bizi,
(10) Eger beyān[1279] itsem bu pinhān sözi,
Meniñ bilen ʿahd-ı peymān eyledi.[1280]
(11) Andın kitip tüşdim[1281] ḫaṭarlı cāya,
Kiçe kündüz ḳaldım āh bilen zāra,[1282]
(12) Fiʿlim azıp tüşdim men rūdepāya,[1283]
Başıma külfetli belā eyledi.[1284]

[T 36b]

(1) Daraḫtnıñ şāḫında başını üzdim,
Başın üzüp[1285] cehennemge yetürdim,
(2) Barıp rūdepāynıñ barçasın ḳırdım,
Ḥasret bilen alar ḳażā eyledi.[1286]

[K1 171], [K2 63]

(3) Ṣıdḳ eyledim cānım birlen hem iḫlāṣ,[1287]
Pīrim şāh-ı merdān eyledi ḫālaṣ,
(4) Yene meded eylep Ḫıżır ile Elyās,
Ḳayġudın külfetdin rehā eyledi.[1288]
(5) Biz zengidin ḳaçıp kirdim deryāġa,

[1278] M, İ -, T Mihr-engīz dirler cādūnıñ ḳızı, K1 Mähreñgiz diymişler caduvnıñ gızı, K2 Mähreññiz diygen bir cadıger gızı
[1279] M, İ -, K1 ayan, K2 izhar
[1280] M, İ -, K1 ahdı-vepa eyledi, K2 ahdı-pinhan eyledi
[1281] M, İ -, K1 andan gelip düşdüm, K2 ondan düşdim yene
[1282] M, İ -, K1 ah bilen vaya, K2 ah bile vaya
[1283] M, İ -, K1 palim azıp duşdum ol rudapaya, K2 hak girifdar edip ol rudepaya
[1284] M, İ -
[1285] M, İ -, K2 kesip
[1286] M, İ –
T, M, İ -, K1, K2 Ondan soñ merdana bilimni baglap,
Bir niçe gün yördüm seni soraglap,
Berzengiler tutup golumnı baglap,
Her biri müñ dürli cefa eyledi. K2 maña yüz müñ dürli cepa eyledi
[1287] M, İ -, K1, K2 sıdk ile yapışıp eyledim ıhlas
[1288] M, İ -, K1 gaygıdan hasratdan seva eyledi, K2 azat eyledi

Ḳayġudın özimni saldım sevdāġa,
(6) Kiçe kündüz yıġlap ḳādir Ḫüdāġa,
Körgil neçük ḳısmet Ḫüdā eyledi.[1289]
(7) Bir neçe kün kittim deryāġa aḳıp,
Ayralıġ otıġa baġrımnı yaḳıp,
(8) Ġarḳ itti başıma ṭūfānlar salıp,[1290]
Yene bir şūriş-i deryā eyledi.[1291]
(9) Deryānıñ içinde bir yıġaç kördim,
Ders itip ol cāya özim yetürdim,[1292]
(10) Barıban ol yıġaç üstige çıḳdım,[1293]
Ḫasta köñlüm şükür Ḫüdā eyledi.[1294]
(11) Ḳayta başdın tapdım ölümdin necāt,
Yalġan[1295] Ḫüdāġa ḳıldım münācāt,
(12) Bir kerem eyleben[1296] ḳāżā' il-ḥācāt,
Meni bu ġamlardın rehā eyledi.[1297]
[T 37a]
(1) Üç kiçe üç kündüz yıġladım ol men,[1298]
Ol yıġaç üstinde eyledim mekān,[1299]
(2) Nā-gehāndın bir ḳuş kildi ol zamān,[1300]
Ḳaṣd itip cānıma cefā eyledi.[1301]

[1289] M, İ -, K2 bela eyledi
[1290] M, İ -, K1 çıkıp, K2 gark etdi ol derya girdaba yıkıp
[1291] M, İ -, K2 yene müñ şurı şer derya eyledi
[1292] M, İ -, K1 görgen zaman hursant bolup oturdım, K2 tolganıp agaca elim yetirdim
[1293] M, İ -, K1, K2 barıp ol agacıñ üstüne mündim
[1294] M, İ -, K1, K2 hassa canım şükür sena eyledi
[1295] M, İ -, K1, K2 yıglayıp
[1296] M, İ -, K1 ecabet eyleyip, K2 çün kerem eyleyip
[1297] M, İ -, K1, K2 lutf edip hacatım rova eyledi
[1298] M, İ -, K1 üç gice üç gündiz yıglap cepadan, K2 üç gice gündizlep yıgladım çendan
[1299] M, İ -, K1 mesgen, K2 ol agaç üstine barıp miniban
[1300] M, İ -, K1 nagehandan bir guş inip hovadan, K2 nagehan yetişip bir guş hovadan
[1301] M, İ -

(3) Ḳuşnıñ ayaḳından tutup mestāne,[1302]

Ol dem alıp meni çıḳdı āsmāna,

[K1 172]

(4) Meniñ üçün yüz tutup ḳādir Raḥmāna,[1303]

Melāʾikler ḥamd u s̲enā eyledi.[1304]

[K2 64]

(5) Ol ḳuşnıñ adını bu ḫalḳ-ı cihān,

Hem Simurġ dimişler hem şāh-ı murġān,[1305]

(6) Kūh-ı ḳāf üstinde eylemiş mekān,

Meniñ birlen ülfet binā eyledi.[1306]

(7) Kögsimi çāk itip ḳanlar yıġladım,

Kesip kesip ḳara baġrım duzladım,

(8) Bir bir diyüp ʿarż-ı ḥālim sözledim,

Reḥmi kilip bizge nikāḥ eyledi.[1307]

(9) Çıda-bilmey[1308] meni āḫir köterdi,

Cefā çekip deryālardın ötürdi,

(10) Ḳırḳ kün üçün bu menzile yetürdi,

Meniñ üçün cānın fedā eyledi.[1309]

[K1 173]

[1302] M, İ -, K1 ol guşnuñ payından tutdum messana, K2 ol guşıñ ayagın tutdım mestana
[1303] M, İ -, K1 meniñ üçin yüz tutuban rahmana, K2 mınacat eyledim kadır rahmana
[1304] M, İ –
T, M, İ -, K1, K2 Meni ol guş göteriban getirdi
Pervaz edip aşiyanına yetirdi
Meniñ bitmez işlerimi bitirdi
Bizni bu gamlardan raha eyledi, K2 bizi bu gamlardan seva eyledi
[1305] M, İ -, K2 simrug guş diymişler ey şahı hüban
[1306] M, İ -, K1, K2 meniñ bilen ülpet pena eyledi
T, M, İ -, K1, K2 Simrugıñ hakında yagşılık kıldım
Tayak bilen ajdarhanı öldürdim
Kast edip düşmanıñ başını çapdım
Meniñ bilen ähdi-becā eyledi
[1307] M, İ -, K1, K2 niga eyledi
[1308] M, İ -, K1 çıdabilman, K2 ceht bile
[1309] M, İ -

(11) Köp cefālar bilen[1310] bāġıña kirdim,

Bāġ-bān bolup alma narıñnı tirdim,

(12) Şükür Allāh yene cemālıñ kördim,

Tañrı seni bize ʿaṭā eyledi.[1311]

[T 37b]

(1) Belālardın ḳaçdım tüşdim belāġa,

Her zamān uçradım sansız cefāġa,[1312]

(2) Ḳulaḳ sal dilberim uşbu sevdāġa,

Bize bu ḳısmatnı Ḫüdā eyledi.[1313]

[K2 65]

(3) Sen sen Ṣanūberniñ vefālı yāri,[1314]

Saña fedā bolsun rūḥ-ı revānı,[1315]

[M 40a]

(4) Muḫtaṣar eylesem uşbu sözlerni,[1316]

Fānī dünyā kimge vefā eyledi.[1317]

(5) **El-ḳıṣṣa**: bu sözdin soñ melīke aydı-kim: "ey Ṣanūber ol saña yaḫşılıḳ (6) ḳılġan bolsa anı alıp kilgil" tidi. "Biz hem köreli" tidi irse.[1318] (7) Ammā Ṣanūber perī-zādnı melūllıġını bilip teskin berip bir beyt oḳugeni:[1319]

(8) Ḳamer yüzli şeker sözli dilberim,[1320]

[1310] M, İ -, K1, K2 çekip
[1311] M, İ -
[1312] M, İ -, K2 her dem ol bilen galdım govgaga
[1313] M, İ -
[1314] M sen sen Ṣanūberni vefālıġ yārı
[1315] T, K1 cānı efkārı, K2 dünyanıñ malı
[1316] T, K1, K2 muḫtaṣar eylesem uşbu defteri, M, İ muḫtaṣar eyledim uşbu sözlerni
[1317] T bu söz hīç kimge vefā eyledi, K1 bu bivepa kimge vepa eyledi, K2 bu dünya kimlere vepa eyledi
[1318] M elḳıṣṣa perī-zād Ṣanūberni sözini añlap yene köñliġa melūllıġ yetip ḫayāl ḳıldı-ki: "iḫtimāl bu yerde yenesi bar" dip yıġlap olturdı, İ elḳıṣṣa perī-zād Ṣanūberiñ bu sözni eşidip yene köñline melūllıḳ yetip ḫayāl ḳıldı-ki: "iḫtimāl bu yerde bir ġayrı yārı bar" dip yıġlap oturdı, K2 elkıssa bu sözi aytgandan soñ Gül: "saña yagşılık kılgan bolsa onı alıp gelgil onı naymıt kılmagıl" diydi
[1319] T Ṣanūber melīkeniñ köñlini avlap bir söz ayġanı bu turur, İ ammā Ṣanūber perī-zādiñ melūllıġnı bilip teskin berip bir söz didi, K1 Senuber yarınıñ köñlüni avlap oşol vagtda bu sözni diydi, K2 Senuber: "senden gayrı yarım yokdır" diyip bir gazal aytdı
[1320] T nigārım, M ḳamer yüzlük şeker sözlük dilberim

Sendin özge siver yārim yoḳ meniñ.[1321]

Tāze gülistānda māh-ı envārım,[1322]

Ḥasretiñdin hīç ḳararım yoḳ meniñ.[1323]

(9) Seni körsem bolur meniñ köñlüm şād,[1324]

[M 40b]

Cihānnıñ ġamından bolup men āzād,[1325]

(10) Nezāket bāġında ḳāmet-i şem-şād,[1326]

Sendin ġayrı zülf-i tārım yoḳ meniñ.[1327]

(11) Nāzlı dilber sen sen vefālı cānān,[1328]

Yüziñni körmişem ḳalmışam ḥayrān,[1329]

[T 38a]

(1) Şirin cānım bolsun nūrıña ḳurbān,[1330]

Lebleriñdin şeker barım yoḳ meniñ.[1331]

[İ 53]

(2) Saña fedā bolsun bu şīrīn cānım,

Bir zamān körmesem çıḳar fiġānım,[1332]

[K1 174]

(3) Sensin tāc-ı serim rūḥ-ı revānım,

Sendin ġayrı[1333] lāle-zārım yoḳ meniñ.[1334]

[1321] M meni
[1322] T -, K1, K2 taze gülüstanım mahı enverim
[1323] T -, M meni
[1324] M meni köñlüm seni körse bolur şād, İ meniñ köñlüm seni görse bolur şād, K1, K2 seni görsem bolar hassa köñlim şat
[1325] M, İ cemālıñ ġamından bolur āzād, K1 bolur men azat, K2 bolar men azat
[1326] M, İ -
[1327] M, İ -
[1328] M, İ -
[1329] M, İ -
[1330] M, İ -, T nūrıña ḳurban, K1 yoluñda gurban, K2 yolıñda gurban
[1331] M, İ -
[1332] M yoḳtur ḳararım, İ yoḳdur ḳararım, K2 artar efganım
[1333] M, İ, K2 özge
[1334] M meni

(4) Ṣanūberniñ[1335] yāri gül yüzli dilber,

Saña fedā bolsun ḥūr-i perīler,

(5) ʿaşḳıñda bolmışam[1336] miṣli semender,[1337]

Sendin özge gülʿiẕārım yoḳ meniñ.[1338]

[K2 66] (6) **El-ḳıṣṣa**: andın soñ perī-zādnıñ köñli teskin taptı.[1339] Şol cāyġa tüşdiler.[1340] Ṣanūber barıp Mihr-engīzni Gül (7) **[M 41a]** perī-zādnıñ yanıġa alıp kildi.[1341]

El-ḳıṣṣa: Mihr-engīz bilen bir taḫt üstünde (8) olturdılar irse. Ṣanūber alarġa bir söz ayġanı bu turur:[1342]

(9) İki dilber taḫt üstünde olturmış,

Ḥüsni meñzer bir[1343] devletli hümāya,

(10) İki māhnı ḥaḳ eylemiş müesser,[1344]

Biri küne meñzer birisi aya.[1345]

(11) Birisiniñ bardur[1346] muraṣṣaʿ tācı,

Ḥüsni alur aydın kündin ḫarācı,[1347]

[İ 54]

Men bolup men ikisiniñ muḥtācı,[1348]

[1335] M Ṣanūberni, İ Ṣanūberiñ, K2 Senuberiñ

[1336] M ʿaşḳıñda bolup men, İ ʿaşḳıñda bolıp men, K1 ışkıñda köymüşem, K2 ışkıñda bolup men

[1337] İ dāʾim semender

[1338] T sendin özge tūde narım yoḳ meniñ M sendin özge gülʿiẕārım yoḳ meni, K1 senden özge gülgüzarım yok meniñ, K2 senden gayrı mehribanım yok meniñ

[1339] T, K1, K2 -, M, İ ammā Ṣanūberdin bu sözni añlap perī-zādnıñ köñli teskin taptı

[1340] M, İ -

[1341] M, İ Ṣanūber Mihr-engīzni ḳılġan vefālıġnıñ bir bir teḳrar ḳıldı andın kiyin perī-zād ol ḳızınıñ aldurup kilip, K2 Gül perilerge buyurdu: "Mehreññizi alıp geliñ" diydi. Gızı alıp geldiler

[1342] M bu iki dilber taḫt üstide olturdı ammā Ṣanūber bu iki dilberniñ şānıga bir beytni oḳudı, İ bu iki dilber taḫt üstinde oturdı ammā Ṣanūber bu iki dilberniñ şānına bir ġazel aytdı, K1 Gül peri Mähreñgiz birle tagt üstünde olturdılar. Erse Senuber bularnı tarıp ve tovsıf kılıp alarnıñ şanına bir söz diydi, K2 Gül bilen ikisi tagt üstinde olturdı. Senuber bularıñ şanına bir söz diydi

[1343] M ḥüsni anı bir, İ ḥüsni onıñ bir

[1344] M, İ iki aynı ḥaḳ müesser eylemiş, K1 iki mahnı hak miesser eylemiş, K2 iki yarı hak miesser eylemiş

[1345] M biri kündür biri tolan aya, İ biri gündür birisi dolan aya

[1346] M birini başında, İ birniñ başında

[1347] M biri ḥüsni alar körgen ḫarācı, İ biri ḥüsni olar görgen ḫarācı

[1348] T -, M men bolup men ikisini muḥtācı, K1, K2 birisiniñ alem bolmuş mataci

Sitem eylep meni saldı ḫaṭāya.[1349]

[K1 175], [M 41b]

Ṣanūberniñ Gül perī-zād yāri bar,[1350]

Oḥşadur men bir bülbül-i şeydāya.[1351]

El-ḳıṣṣa: andın soñ bu sözler bile yolġa revāna boldı. Neçe kün yol yürüp dost yārānları ġarḳ bolġan deryāġa yetti. Ol deryānıñ aldıda çādır bār-gāhını tikti neçe kün ol yerde ʿayş u ʿişretġa meyl boldı.[1352] **[K2 67], [K1 176]** Ammā Ṣanūber ḫayāl ḳıldı-ki bir

---

[1349] T -, K1 belaya, K2 cepaya

T, M, İ -, K1, K2 Birisi melekdir, birisi rızvan
Her biriniñ hüsni çün mahı-taban, K2 Her biriniñ yüzi bir māh-ı tābān
Biriniñ kamet servi-hüramān
Biri ogşar gış açılgan ragnaya, K2 Biri meñzer ter açılgan ragnaya

T, M, İ, K2 -, K1 Birisiniñ lebleriniñ balı bar
Ak yüzünde goşa goşa halı bar
Birisiniñ bakcasınıñ narı bar
Gözi meñzär bir nerkesi- şāhlaya.

T, M, İ -, K1, K2 İki dilber bir birine kaş kakıp
Bagrım kebap eyläp cānımnı yakıp, K2 Bagrım kebap eylär odına yakıp

[1350] T -, M Ṣanūberni Gül perī-zād yāri bar, K1 Senuber alarnıñ husnuna bakıp, Senuber bularıñ husnına bakıp

[1351] T -, K1, K2 ogşamışam bir bilbili şeydaya

[1352] T -, K1 elkıssa andın soñ Çın velayatıga azm etdiler. Nägah Senuberniñ gözige deryayı-hunhar görindi. Coraları yadıga düşdi. Oşol vagtda yıglap aytgan sözüniñ beyanı bu tutur, K2 elkıssa bu sözden soñ dövler tagtı bagtını göterip rovana boldılar. Bir niçe menzil yol yöräp, coraları gark bolan Umman deryasına yetişdiler erse Senuberiñ yadına yar-coraları düşüp, ebir nobahar kibi yıglap, pelekden şikve kılıp, bir söz diydi

T, M, İ -, K1, K2 Ey yaranlar kahbe felek
Gör, niçik cefa eyledi, K2 gör niçik cepa eyledi
Ovval edip şadı-horram
Ahırı harap eyledi
Kimge berip renci-mähnet
Başına yagdırıp kulpet, K2 başına getirer kulpet
Kimge berip täci-dövlet
İçgenin şerap eyledi
Men kayan barayın dada
Hassa canım yakıp oda
Yüregim dolupdır duda, K2 derde
Bagrımnı kebap eyledi
Sövdalar gitmez serimden, K2 geçdi serimden
Kararım gitdi elimden, K2 dilimden
Ayrılıp dostı-yarımdan
Çeşmimni purab eyledi, K2 didämi seyrap eyledi
Senuber diyr, bul ne gavga, K2 Senuberdir ol macera
Başımıza saldı sövda
Ey yaranlar panı dünyä
Kimsege vepa eyledi

çınnı buyurdı: "barıp atamġa meni ḫaberimni yetgüzgey sen" dip yiberdi. Evvel çın ḫaber berdi.[1353]

El-ḳıṣṣa: pād-şāh oġlını ḫaberini işitip, tāç güherlerniñ sivençige berip Ḫüdā taʿālāge şükr ü senā kiltürüp[1354] zār zār yıġlap murādıġa **[M 42a]** yetkenida bir beyt oḳudı:[1355] **[K1 177]**

Şükür Allāh ḥaḳ dergāhında, maḳṣūdımız ḥāṣıl boldı.[1356]

Bizdin kitgen devlet ḳūşı ḳayta başdın nāzil boldı.[1357]

[1353] T -, İ olar bir perī cinġa buyurdılar: "barıp atamġa meniñ gelgenimi ḫaber ber" didiler. Ol cin ḫaber berdi, K1, K2 elkıssa bu sözden soñ Senuber: "Çın-Maçın yurduna ne yüz birlen barur men, bäş yüz yigit hemrahım bar erdi, men sebäpli barçası gark boldular. Eger özüm tenha barsam, coralarımnıñ ata anaları görüp matamı zıyada bolur, perzentlerini menden sorasalar ne covap berur men, alarnıñ yüzige niçik garar men" diydi. Soñ deryanıñ yakasıga düşüp, K1 bu sırnı atasıga nama kılıp, bir söz diydi, K2 bir perizatdan atasına şu salamnamanı iberdi

T, M, İ -, K1, K2 Mundan barsañ şahı-Hurşıt yanına
Oşol mähribanıñ geldi diygey sen, K2 Yiten binışanıñ geldi diygey sen
Köyüp yanıp ayralıgıñ oduna
Halı perişanıñ geldi diygey sen
Yusupnı agası cayga taşladı
[K2 68]
Yakup oglı üçin ganlar yıgladı
Allahım gayıbıñ häzır eyledi
Azaşgan kerveniñ geldi diygey sen, K2 hatarlı kervenñ geldi diygey sen
Aşık bolup sınasına daş urup
Pervane dey ışk oduna baş urup
Pelekniñ golundan cefalar görüp
Gözleri giryanıñ geldi diygey sen
Hergiz gutulmadım beladan gaçıp
Niçe yıllar gezdim canımdan geçip
Ahırı mihnetniñ şerabın içip, K2 ahırı muhupbet şerabın içip
Çak-giribanıñ geldi diygey sen, K2 Gözleri giryanıñ geldi diygey sen
Senuber diyr gamlı guluñ adına
Bir sözüm bar diyrem köñül şadına
Niçe yıllar yanıp ışkıñ oduna, K2 niçe yıllar yandım yarıñ odına
Bir aziz mihmanıñ geldi diygey sen

[1354] T -, K1 elkıssa andan soñ bu namanı bir periniñ golıga berdi. Ol peri namanı şahı Hurşıtnıñ hızmatıga alıp bardı erse şahı Hurşıt ol hatnı okap bihuş bolup yıkıldı yene huşıga geldi, K2 elkıssa perizat bu namanı alıp gitdi, göz yumup açyança Çın-Maçın şährine geldi. Perizat dergähiñ işiginde durup Hurşıtga tagzım bercay kılıp, namanı berdi. Şa namanı alıp başdan ayak okap

[1355] T -, İ "murādım ḥāṣıl boldı" dip bir söz didi, K1 oşol vagt Hudaga şükür kılıp bir söz diydi, K2 köp hoşvagt bolup bir gazal aytdı

[1356] T -, M şükür Allāh ḥaḳ dergāhıda maḳṣūd ḥāṣıl boldı, K1, K2 şükür haknıñ dergahine maksadımız hasıl boldı

[1357] T -, İ bizden gitgen devlet ḳuşı ḳayta yene nāzil boldı, K1 uçup giden dövlet guşı gayta başdan vasıl oldı, K2 bizden giden dövlet guşı gayta başdan nazıl boldı

Köterildi hicrān şebi tapıldı köñlüm maṭlabı,[1358]

Çıḳtı baḫtımnıñ[1359] kevkebi yandı biri kāmil boldı.[1360]

[K2 69]

İşitiñler āh-ı zārım ḫoş boluñlar dost-ı yārım[1361]

[İ 55]

Rū siyāh raḳīplarım ḥasret çekip ẕelīl boldı.[1362]

Kildi barçanı dil-ḫoşı[1363] ḳuvanıp ḳovm ḳarındaşı,[1364]

Bülbül bolur köñül ḫoşı[1365] bu gülşenge [mā]ʾil boldı.[1366]

Yolında men intiẓārım[1367] hicrinde men bi-ḳarārım,[1368]

Ḫūrşīd aytur budur zārım, gül yüzligim ẓāhir boldı.[1369]

[M 42b] El-ḳıṣṣa: Ḫūrşīd Şāh leşkerleri birlen biş künlik yolġa oġlını aldıġa[1370] çıḳtı. Oġlı birle ṣıḥḥat ü selāmetlikde körüşti. Ammā Ṣanūber şaharda-ki yārānlarnı ḳarındaş uruġını tinç amānlıġlarnıñ sorap, istep anasıdın ḫūb yıġlaştı.[1371] Yollarda cebir cefā tatḳanlarını ayttı.[1372] **[K1 178], [K2 70]**

[1358] T -

[1359] T -, M baḫtımnı

[1360] T -, K1 yene bedri-kämil oldı, K2 yandı barı kämil boldı

[1361] T -, K1, K2 guvanıñlar dostı yarım

[1362] T -, K1 bidil oldı, K2 bidil boldı

[1363] T -, İ geldi bir neçeniñ dil ḫūşı, K1, K2 geliñ barça deñim duşum

[1364] T -, K1, K2 guvanıñ kovum gardaşım

[1365] T -, K1, K2 köñül guşum

[1366] T -, K1 ol gülşene mayıl oldı, K2 ol gülşene hasıl boldı

[1367] T -, M yolıda K1 açıldı bagtım gülzarım, K2 açıldı bagım gülzarım

[1368] T -, M hicride, K1, K2 şükür yene bu gözlerim

[1369] T -, K1, K2 cemalına dahıl boldı

[1370] T, K1, K2 -, İ öñinden

[1371] T, K1, K2 -, İ ammā Ṣanūber şaharda-ki yārānlarnı ḳarındaş uruġları bile amān ḥüsnlik sorap, köp yıġlaşdılar

[1372] T -, İ başından geçen cebir ve cefālarnı aytdı, K1 elkıssa andan soñ Hurşıt şa cemıgı umaralarnı yıgıp leşgerleri birlen rovana boldı. Niçe gün yol yörip barur erdiler erse Senuber hem atasınıñ aldıga pişvaz çıkıp geldi, şa Hurşıt oglunıñ cemalını görüp onı gucaklap alıp, mesti bıgtıyar bolup yıkıldı. Senuber hem atasınıñ aguşında bihuş bolur erdi. Cemıgı halayıklar şazadanı görüp şadıman boldular. İkisiniñ yüzige gulap suvnı urup bidar kıldılar. Soñ Senuber atasından il halknı sorap bu sözni diydi, K2 elkıssa patışa sözini aydıp cemi umaraları yıgıp leşgerleri bilen ata atlandı niçe menzil yol yörep Senuberiñ mähremleri gark bolgan yerine yetişdi, Senuber hem şonda erdi. Senuberiñ gözinde yaş bagrında daş nalan giryan bolup olturıp erdi. Senuber atasınıñ aldına peşvaz çıkıp geldi. Şa Hurşıt oglunıñ cemalını görüp mesti bıgtıyar bolup yıkıldı. Senuber hem ata enesin görüp özünden gitdi. Cemı halayık şazadanı görüp şadıman boldular. İkisiniñ yüzine gulap suvını

El-ḳıṣṣa: bu sözlerni digendin kiyin pād-şāh oğlını şaharge teklif ḳıldı. Ammā Ṣanūber ḫacāletdin yüzni atasını ayaġıge sürtti köp yıġladı aydı-ki: "ey ata men şaharge neçük kirer men, meni birle çıḳan yārānlarım bu deryāda ġarḳ bolup, **[M 43a]** helāk boldı" dip[1373] atasıge

sepip bidar kıldılar. Senuber bir niçe zaman aglaşıp beg bikeler bilen görüşip hal ahvalların soraşıp: "Çın-Maçın şäheri amanmı?" diyip ve yar coralarını yad edip, halayıkga garap bir söz aytdı
T, M, İ -, K1, K2 Çın-Maçın şährinden gelen canlarım
Haber beriñ, biziñ caylar aman mı?
Süleyman devletli, İskender tillim
Yurt soragan begler hanlar aman mı?
Sakınıñ golundan badalar içgen
Yov güni mest bolup serinden geçgen
Meydan içre gılıcından gan saçgan
Bedev atlı novcuvanlar aman mı?
Hiç rövşen bolmayın söndi çıragım, K2 öçdi çıragım
Ah ursam sınamdan ayrılmas dagım
Eyesiz galandır bagı-çarbagım
Ter açılgan gülüstanlar aman mı?
Mansur kibi meni dara çekdiler
Ibrahım Halil dek nara atdılar
Melayik suratlı kazı, müftüler
Eflatun dek nüktedanlar aman mı?
Senuber diyr beyle boldı kısmatım
Hiç başımdan gitmez derdi-mihnetim
Çın şährinde täci-tagtım, dövletim
Yakutlı, gövherli känler aman mı?

[1373] T -, K1 elkıssa andan soñ Hurşıt şa şol yerde üç gice gündiz toy berdi. Soñ Senuberge garap: "ey perzent, şähri Çınga baralı, hemmeler sizge intizardırlar" diydi. Senuber bu sözni eşidip, zar zar yıglap: "men ne yüz birlen barayın" diyip, K2 ondan soñ Hurşıt şa şul cayda üç gice gündiz toy tamaşa berdi. Senuberi Hurşıt şa Çın şährine alıp gitmekçi boldı. Senuber: "men nä yüz bilen velayata barayın" diyip

zār zār yıġlap turdı.[1374] Atası aydı: "ey oġlum köp zārı ḳılma Ḫüdā-yı tāʿālādın tileseñ berür" didi.[1375]

[1374] T -, İ köp yıġladı, K1 bir söz diydi, K2 bir söz aytdı
T, M, İ -, K1, K2 Çın-Maçın şährine niçik barayın
Mende şadı-horram köñül bolmasa
Hemdemler yüzüne niçik garayın
Gülüp sözlemäge tilim bolmasa
[K1 179]
Her günüm bolupdır bir aydan beter
Gice gündiz yıglap ovkatım öter
Özümniñ bul derde köygenim yeter, K2 özümiñ köygenim özime yeter
Käşki ilden maña hıcal bolmasa, K2 mecal bolmasa
[K2 71]
Meniñ bilen gitgen ol yarı-yaran
Barçasın gark etdi deryayı Umman
Şum felek eyledi yer bilen yegsan
Neyläyin özümge ölüm bolmasa
Alladan istedim berdi guvancı
Bir yar üçin boldum munda yalançı
Men näler çekmişem mähneti renci
Neyläyin, turmaga halım bolmasa
Senuber diyr, näler çekdim hicranlar
Yakamnı çäk edip kıldım pıganlar
Çın şährine niçik baray yaranlar, K2 Çın şährine niçik barayın canlar
Musahıp dostlarım, yarım bolmasa

[1375] T -, K1 elkıssa andan soñ hemmeler bu sözni eşidip, perişan boldular. Emma şol vagt hazreti Hızır alayhissalamnıñ kılgan vesyeti Senuberniñ yadıga düşdi. Ol aydıp erdi ki: "her vagt seniñ başıña müşgil iş düşse ve meni yat kılsañ, häzır bolur men". Senuber hazreti Hızır peygamberni yat kılıp, bir söz diydi, K2 şazada Senuber köp perişan capa boldı. Şol zaman Hızır pıgamberiñ bergen nışanasın çıkarıp oda saldı ve Hızırı yat kılıp bir gazal aytdı
T, M, İ -, K1, K2 **[K1 180]** Hızır bilen İlyas diygen
Merdi-merdanım gel imdi
Haknıñ peygamberi bolgan
Kutbı-dövranım gel imdi, K2 Nurı-imanım gel imdi
Maña yüz macera boldı
Yene bahtım gara boldı, K2 meniñ bagtım gara boldı
Ruzıgärim sıya boldı
Mahı-Kenganım gel imdi
Hakıkat şerabın içgen
Magrıpet bazarın açgan
Dünyänıñ bährindan geçgen, K2 dünyäniñ mährinden geçen
Ulug işanım gel imdi, K2 ruhı-rovanım
T, M, İ, K2 -, K1 İsterem Hızır, Ilyası
Geliñ Kovs ile Kıyası
Müminleriñ muktadası
Yagşı soltanım gel imdi
T, M, İ -, K1, K2 **[K2 72]** Senuber yıglap ol zara
Yüregim boldı set para

El-ḳıṣṣa: Ṣanūber yüziniñ ḫāk-ı meẕelletge sürüp münācāt ḳıldı-ki:[1376]

آلها پاکا پرور دکارا احدا ا صدا معبودا مسجودا[1377]

[K2 73] "Eger meni bendelerni ḳaṭarıda körseñ deryāda ġarḳ bolġan yārānlarımnı ṣıḥḥat selāmet ḳaytarıp bergil" dip münācāt ḳılıp, ve cemīʿ **[İ 56]** peyġamberlerniñ yād itip şefīʿ kiltürüp "meni bu zārlıġda ḳoymayġay sen" dip. Şol münācātnı oḳudı, bu turur:[1378]

Ḳādir Allāh sen sen meniñ penāhım,[1379]

[M 43b]

Meni goymañ intizara
Mähremim canım gel imdi

[1376] T -, K1 elkıssa andan soñ Senuberniñ sözi tamam bolmasdan burun, Hızır alayhissalam häzir boldular. Aytdılar: "ey perzent, başıña niçik iş düşdi, bizni yat kıldıñ?" Senuber arzını beyan kılıp zar zar aglap, bir söz diydi, K2 elkıssa bu sözden soñ hezreti Hızır häzir bolup: "ey perzent başıña niçik iş düşdi bizi yat kıldıñ?" diygende Senuber halını beyan edip bir gazal aytdı

T, M, İ -, K1, K2 Arzımnı eşidiñ eziz işanım, K2 eziz övliyäler
İmdi bu gün ömür cannı neyläyin, K2 dünyāde men ömri canı neyläyin
Gerekmes dünyänıñ genci-gövheri
Musahıpsız bu dövrannı neyleyin, K2 imdi bu gün men bu canı neyläyin
[K1 181]
Sözleşmäge hergiz kişim bolmasa
Aldanmaga yazım gışım bolmasa
Bilbil bolup köñül hoşum bolmasa
Ter açılan gülüstannı neyläyin
Yanımda bar idi bäş yüz mähremim
Gark oldı bu cayda barça hemdemim, K2 öldiler bir cayda barça mähremim
Olar üçin täze boldı matamım
Dostı-yarsız bu cahannı neyläyin
Ovvala aşıklık köyüne düşdüm
Niçe yıl cudalık oduna bişdim
Gayta başdan bu sövdaga ulaşdım
Ayşı-eşret hanımannı neyläyin
Senuber diyr, bu gün derdim gozgaldı
Cudalık hasratı cana ot saldı
Barça dostı-yarım telmirip galdı, K2 ızımda dostlarım delmürip galdı
İmdi beyle ömri, cannı neyläyin, K2 yarı-dostsuz bu dövranı neyläyin

[1377] T, K1, K2 -, M, İ " Ey temiz, besleyen, tek ve eşsiz, ibādet edilen ve secde edilen Yüce Rabbimiz"

[1378] T -, İ "Hüdāya biz bendeleriñi ötünçde ḳoymañ deryāda ġarḳ bolġan yārānlarımnı ṣıḥḥat selāmet ḳaytarıp bergil" dip münācāt ḳılıp ve cemīʿ peyġamberlerni yād edip şefīʿ getirip "men bu zārlıḳda ḳoymayġay" dip şu münācātı aytdı, K1 elkıssa bu sözden soñ hezreti-Hızır alayhissalam canamaznı düşäp iki rekagat namazı-hacatnı okıp ruy becanıbı-kıbla olturıp yıgladılar. Aytdılar kim: "ey perzent, sen doga kılgıl, men omin diygey men, şayat Hüday tagala mähribanlık kılgay". Senuber hudaga mınacat kılıp övlüyä-pıgamberden medet diläp bir söz diydi, K2 elkıssa Hızır alayıssalam: "ey perzent, sen doga kılgıl, men ämin diyeyin. Huday tagala asan kılgay" diydi. Erse Senuber hudaga mınacat kılıp övliyä pıgamberden medet diläp bir söz diydi

[1379] T -, M meni penāhım, K1 alemni yaratgan kadır Allahım

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1380]

Bir ʿāṣi ḳuluñ men köptür günāhım,[1381]

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1382]

Bir neçeniñ atası ḥażret-i Ādem ṣāfī,[1383]

Ādem pidā boldı sansız miñ velī,[1384]

[K1 182]

İbrāhim İsmāʿil yā Nūḥ Nebī,[1385]

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1386]

[1380] T -, K1 sen özüñ yetişgil goyma bu zara
[1381] T -
[1382] T -
[1383] T -, M bir neçeniñ atası ḥażret-i Ādem ṣāfī, K1 ovvalan rahman errahımdır adıñ, K2 bir adıñ Rahmandır bir adıñ Rahım
[1384] T -, K1 saña etmek olmaz gadımdır zatıñ K2 saña yetip bolmaz bir adıñ kadım
[1385] T -, K1 behakgı hormatı ol zatı päkiñ, K2 yaradan biribar gudretli tañrım
[1386] T -, K2 rehm eyle halıma, goyma bu zara
T, M, İ, K2 -, K1 Kerbela deştinde galmışam şehit
Bir misgin geda men, kılma näymıt
Behakgı-kelamıñ kuranı-mecit
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Behakgı-Hovvayu hazreti-Adam
Arş ile kürsüsi, lovh ile galam
Seniñ dergähiñde boldı mükerrem
Müşgilim asan et, goyma bu zara
T, M, İ -, K1 Dergähiñe geldim men istäp hacat, K2 isteyip necat
Hacatım tiler men, eyläp mınacat
Behakgı ol tövrat cümle yedi semavat
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Bir hasta guluñ men işim gedalık
Gamıñ girdabında galdım rahalık, K2 galmışam bayık
Behakgı-sap tutan cümle melayık
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Sungından älemni yaratgan rahman
Meni bu arada goyma sergerdan, K2 sergezdan
Behakgı-hormatı zeminu-asman
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Barçanı yaratgan kadırı-setdar
Mıradımnı özin bergil biribar
[K1 183]
Behakgı-behişti tahtihel enhar, K2 bıhakgı-hormatı tahtayıl-enhar
Müşgilim asan et, goyma bu zara
[K2 74]
Gahrından dovzahnı eylediñ berpa
Käpirlere anı eylediñ mäva

Kaʿbeniñ[1387] sutūnı ḥannān ü mennān,[1388]

Nālışımdın titrer yeti āsmān,[1389]

Be-ḥaḳ İbrāhim Ḫalīl el-Raḥmān,[1390]

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1391]

[M 44a]

Ümmetlerge püşt ü penāhı bolġan,[1392]

"Ümmetim, ümmetim" dip yıġlaġan,[1393]

Be-ḥaḳ ḥürmeti şol faḫr-i cihān,[1394]

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1395]

Ebūbekir Öʿmer ʿālemge server,[1396]

Resūlıñ[1397] dostları ʿOs̱mān Ḥaydar,[1398]

[İ 57]

Be-ḥaḳgı hürmeti Fāṭma Ḥaydar kirār,[1399]

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1400]

Behakgı-hormatı cümle enbiya
Müşgilim asan et, goyma bu zara
T, M, İ, K1 -, K2 Bir adıñ Rahımdır, bir adıñ Kerim
Senalar aydar men tilimde dayım
Bıhakgı-hormatı Musayı Kelim
Müşgülim asan et, goyma bu zara
T, M, İ -, K1, K2 Dördülenci gökde hazreti-İsa
Deminden murdalar bolgısı guya, K2 dembe-dem murdalar bolgısı guvya
Behakgı-Cebrayıl mescidi Aksa, K2 Bıhakgı-hormatı mescidil-aksa
Müşgilim asan et, goyma bu zara

[1387] T -, M kaʿbeni
[1388] T -
[1389] T -, İ bu yedi āsmān, K1, K2 yedi gat asman
[1390] T -, K1 behakgı Ibrayım Halıl errahman, K2 bıhakgı-hormatı Halılıl rahman
[1391] T -
[1392] T -, K1 ımmatlarnıñ puştı-penahı bolgan, K2 penası bolgan
[1393] T -, M "ümmetim" dip, "ümmetim" dip yıġlagen, K1 "ımmatım" diyiban dayım yıglagan, K2 "ımmat, ımmat" diyip canını bergen
[1394] T -
[1395] T -
[1396] T -
[1397] T -, M Resūlum
[1398] T -
[1399] T -, M, İ bi-ḥaḳ Fāṭma Ḥaydar kirār, K1, K2 Behakgı-hormatı cümle peygamber
[1400] T -

Ḥasan birle Ḥüseyin şehid-i ʿālem,[1401]

Seniñ[1402] dergāhıñda boldı mükerrem,[1403]

Şanūberge reḥm it be-ḥaḳ ḫātem,[1404]

[M 44b]

Müşkilim āsān it ḳoyma bu zāra.[1405]

El-ḳıṣṣa: Şanūberni bu ḳılġan münācātı ḥaḳ sübḥāne ve taʿālānıñ dergāhıge ḳabul boldı. Ḫüdā-yı taʿālānı emr şerʿiġi birlen ḥażret-i Ḫıżır ʿaleyhiʾs-selām deryāda ġarḳ bolġan ḫalāyıḳlarnıñ ve kimisini ṣıḥḥat selāmet çıḳarıp, ammā Şanūber bular birle körüp mübārek-bādlık ḳılıp[1406] yene ḥayāl ḳıldı: "Zīver dostum ḳayān ḳaldı iken" dip, şol fikirde turup irdi.

[1401] T -, K1, K2 seyyidi alem

[1402] T -, M seni

[1403] T -

[1404] T -, K1, K2 behakgı-hormatı Mekgeyi-agzam

[1405] T -

T, M, İ -, K1, K2 **[K2 75]** Ibrayım Halılnı atdılar nara
Şol zaman ol ataş döndi gülzara
[K1 184]
Behakgı Ismayıl Hacaru Sara, K2 bıhakgı-hormatı Ismayıl Sara
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Garıplarıñ akar gözünden yaşı
Rehmi gelip soramazlar bir kişi, K2 Rehmi gelip halın sormaz bir kişi
Behakgı-yetimler gözüniñ yaşı
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Dergahıña yıglap geldim meni-zar
Näymıt eyleyip kılma şermisar
Behakgı Fatıma, Haydarı-kerrar, K2 behakgı-hormatı cümle bişumar
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Günäli bende men, işim puşeyman, K2 peşiman
Meni bu arada goyma sergerdan, K2 sergezdan
Behakgı hormatı bu yagtı cahan
Müşgilim asan et, goyma bu zara
Senuber guluñdır eylär mınacat
Nalışımdan titrär yedi semavat
Barçanı yaratgan kazayıl-hacat
Müşgilim asan et, goyma bu zara

[1406] T -, K1, K2 elkıssa bu sözden soñ hezereti-Hızır alayhissalam bäş pencelerini deryaga saldılar. Ol deryayı hunhar mövç uraberdi erse hemme halayık yıglaşıp durdular. Hüday tagalanıñ gudratı birlen bäş gämi mövç urup çıkdı. Her gämide yüz yigit erdi ersi hemme halayıklar şadıman boldular. Senuber coralarını sıhhat ve salamat görüp hoşhal bolup, bir gazal aytdı

T, M, İ -, K1, K2 Şükür haknıñ dergähine,
Gör, niçik perman eyledi
Kerem eyläp gullarına, K2 anayat eyläp bizlere
Gaytadan şadman eyledi

Bir ṭarafdın feşlerni ḳaytarıp çıḳıp kildi. Aydı: "ey cānım birāderim sen Ḫüdā-yı taʿālādın cemīʿ yārānlarıñnı tilediñ men üçün yād ḳılmay sen" didi,[1407] bir birleri birlen körüşüp zār zār yıġladı, ġuṣṣalar köterildi.[1408] **[M 45a]** Kiyin, Ṣanūber perī-zādınıñ öz şaharıġa teklif

---

[K1 186], [K2 76]
Kör bolsun rakıpnıñ gözi,
Melamat eylärler bizi
Düşmanlarıñ tagna sözi,
Yüregimni gan eyledi
Daşlara urup başımnı, K2 köp daşa urup başımı
Näler dökdüm göz yaşımnı
Meniñ bu müşgil işimni,
Hak özi asan eyledi
Geliñ barça dostı-yarım,
Açıldı bagım gülzarım
Yüzi gara rakıplarım, K2 royı sıya rakıplarım
Yüzün yırtıp gan eyledi, K2 gara bagrım gan eyledi
Senuber diyr, budur zarım
Kerem eyläp biribarım
Munda gelgen dostı-yarım,
Gaytadan şadman eyledi

[1407] T -, K1 elkıssa bu sözden soñ Hurşıt Ṣa: "ey perzent, Hüday tagala müşgüliñni asan kıldı. İmdi Çın-Maçın velayatıga baralı" diydi. Erse Senuber pikir kılıp durdı. Oşol esnada Ziver çöl beyabandan häzir boldı. İkisi şol yerde gucaklaşıp görüşdiler. Ziver: "ey vepadarım, meni yat kılmadıñ" diydi. Erse Senuber Gül birlen Mähreñgizniñ yanıga barıp: "yöriñ imdi Çın-Maçın şährine baralıñ" diyip bir gazal aytdı
T, M, İ -, K1, K2 **[K1 187]**
Gül yüzleri yagtı iki dilberim,
Şirin tilli söver yarım, yör imdi
Şemgı Şebistanım, mahı-enverim,
Gül yüzleri sıya halım, yör imdi
[K2 77]
Seni görüp düşdim ahı-pıgana
Cemalıñ görenler bolar divana
Sen dey peri gelmez uşbu cahana, K2 Sen kibi näzenin gelmez cahana
Ter açılgan gülüstanım, yör imdi
Kemana ogşamış gaşıñ hilalı
Şekerden şirindir lebleriñ balı
Saña pida bolsun dünyanıñ malı
Nazeninim, zülpi-tarım yör imdi
Köp cepalar çekip yetdim mırada
Sözle, yarım, ömrüñ bolsun zıyada, K2 Dilberim ömriñiz bolsın zıyada
İltimas eyleyip gelmişem dada
Almalı bossanlı narım yör imdi, K2 yarım yör imdi
Senuber diyr budur ahı-pıganım
Saña pida bolsın bu şirin canım
Sen sen täci-serim, ruhı-rovanım
Aklım huşım, ıgtıyarım, yör imdi

[1408] T, K1, K2 -, M bir birleri birlen

ḳıldı. ʿalī haẕa'l-ḳıyās üç yüz yıllık yolnı perīler ḳırḳ künde Çın şaharıġa yetgüzdi. Bular **[İ 58]** hemeleri ṣıḥḥat ü selāmet şaharıġa kirdi. Ata anası birlen körüşüp mübārek-bādlıḳ ḳılıp yene ḳırḳ kiçe kündüz toy hengāmlar ḳılıp Ṣanūber oñ ḳolıġa Gül perī-zādnıñ çep ḳolıġa Mihr-engīzni ʿaḳd-ı nikāḥ baġladı.[1409] Andın kiyin bu iki dilberniñ taḫt bālānişinde olturdular.[1410] Ol küni ḫoş vaḳtlıḳge yettiler.[1411] ʿāşıḳlar murādıġa yettiler. İlāhī biziñ dik ġarīblarnı hem murādıġa yetgüzgeysin.[1412]

[1409] T -, K1 elkıssa bu sözden soñ Gül peri ve Mähreñgiz Çın şährige rovana boldular. Birniçe gün yol yörip şäherge barıp girdiler. Hurşıt şa Çın çährini ayin baglap kırk gice gündiz toy-tomaşa berip garıplarga köp hayır ıhsan kıldı. Şol vagt ulama umara ve kazılarnı cemg kılıp Gül perizatnı Senuberge nikalap berdiler ve iki gülni bir-birige goşdular. Senuberi-elem-keşide yarınıñ vaslıga yetip lebi mövzunından çendan posalar alıp mıradıga yetip bir söz diydi, K2 elkıssa bu sözi aytgandan soñ Çın şährine yöriş kıldılar. Bir näçe gün yol yöräp Çın-Maçın şährine geldiler. Gelip bir niçe gün toy-tomaşa kılıp dost-yaranları zovuk-sapada boldılar. Senuber barça gamlardan gutulıp bir söz diydi
T, M, İ -, K1, K2 **[K1 188]**

Ey yaranlar, Musulmanlar,
Dövlet bize zahır boldı
Öñki begleru-soltanlar, K2 öñki hanlaru-soltanlar
Hızmatımda häzir boldı
Näler çekmişem käyişi,
Akızıp gözümden yaşı
Ahır gelip dövlet guşı,
Başım üzre çadır boldı
[K2 78]
Çıkdı dövletniñ ahtarı
Yazıldı gamım defteri
Älemniñ genci-gövheri,
Hazınada häzır boldı
Birisidir täze gülüm,
Birisi saçı sünbülim
Yarı görüp hasta köñlüm
Cemalına mahır boldı
Senuber gelipdir dada,
Sözüñ köp kılma zıyada
Yalançı panı dünyäda
Zamanayı-ahır boldı

[1410] T, K1, K2 -, M olturġudılar, İ andın soñ bu iki dilber taḫt bālānişīnde olturdular
[1411] T, K1, K2 -, İ ol güni ḫoşlıḳa yetdiler
[1412] T -, K1 elkıssa şazada Senuber birlen Gül perizat mırat-maksadıga yetdiler ve Mähreñgizni hem veziriñ oglıga nika kılıp berdiler. Olar hem mırat-maksadıga yetdiler. Dostlar şat boldı, düşmanlar mat Ilahı cümleyi-ımmatı-Muhammetni mırat-maksadıga yetirgil hususan hanende şenevende ve nevisendeni... Ahırda bularnıñ şanına Şeydayı bir gazal diydi, K2 elkıssa Senuber patışa bolup yurt sorap, Ziveri vezir tutup, leşger yıgnap nepaka berip, ayşı-aşretge meşgul boldılar. Mırat-maksatlarına yetdiler. Dostlar şat duşmanlar mat boldılar. Ahır Şeydayi bularıñ şanına bir gazal diydi
T, M, İ -, K1, K2

Ey yaranlar Musulmanlar,

Āmin yā Rabbe'l-ʿālemīn ve yā erḥama'r-rāḥimīn.[1413]

Temmetül-kitāb bi-ʿavniʾl-melikü'l Vehhāb, temmet 1324 mollā Şāfıẓlı.[1414]

Maksada yetdi dünyäde
[K1 189]
Çekip köp cevri-cepalar,
Gam gussa yuvtdı dünyäde,
Söver yar diyp zarın aglap,
Yüregin gam birlen daglap
Çölde vagşıdan soraglap,
Yar derdin çekdi dünyäde
Leyli Mecnun diyrler aşık,
Galdılar gamda ulaşık
Şirin hem Perhada magşuk,
Göz yaşın dökdi dünyäde
[K2 79]
Züleyha Yusupga dilber,
Tamam boyı müşki-anber
Yalançıda Gül Senuber
Yarına yetdi dünyede
Şeydayı diyr, dünyä yalan,
Işk yolunda cepa gören
Ahır zovkı-sapa süren
Müʿminler ötdi dünyede

[1413] T -, M, İ "Āmin, ey âlemlerin Rabbi, ve ey merhametlilerin en merhametlisi", K1 elkıssa andan soñ Senuber maksadına yetdi, Ilahı hemme müʿmünleri mıradına yetgürsin, K2 elkıssa iki aşık mıradına yetip ayşı-aşretge meşgul boldılar. Her kim evvel cepa çekse, ahırında rahat görer

[1414] T, K1-, İ, K2 soñı

5. BÖLÜM: SONUÇ

Bu çalışmada, *Gül Sanûber* destanının beş farklı nüshası edisyon kritik yöntemi ile incelenmiş ve metinler arası farklılıklar tespit edilerek karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırma sürecinde literatür tarama ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Öncelikle, incelenen yazma nüshaların transkripsiyonlu metni oluşturulmuş, Kiril alfabeyle yayımlanmış nüshalar Latin harflerine aktarılmıştır. Yazma nüshaları ele alınarak dil incelemesi yapılmıştır.

Gül Sanûber destanı, Türkmen edebiyatında önemli bir yer tutan halk anlatılarından biridir. İncelediğimiz nüshalar karşılaştırıldığında, eserin farklı dönemlerde kopyalanma sürecinde çeşitli değişikliklere uğradığı görülmektedir. Bu değişiklikler bize hem dil hem de anlatım bakımından yazma nüshalar ile Kiril harfleriyle basılmış nüshalar arasında belirgin farklar olduğunu göstermektedir. Örneğin M yazma nüshası ve İ taşbaskı nüshası incelendiğinde, destanın sonunda Sanuber'in hem Gül hem de Mihr-engiz ile evlendiği anlaşılmaktadır. Ancak Kiril harfleriyle yayımlanan nüshalarda bu anlatım değiştirilmiştir. K1 nüshasında Sanuber yalnızca Gül ile evlendirilirken, Mihr-engiz vezirin oğlu Ziver ile evlendirilmiştir. K2 nüshasında ise Mihr-engiz'in kimle evlendiği hakkında bilgi verilmemiştir. Bu farklılıklar, destanın zamanla değişen toplumsal normlara ve ahlaki anlayışlara göre yeniden şekillendirildiğini göstermektedir. Özellikle K1 nüshasında, çok eşliliğin önüne geçilmek istendiği, dolayısıyla metne bilinçli müdahalelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Oysa yazma nüshada ve taşbaskı nüshasında çok eşlilik doğrudan aktarılmıştır. Şeydâyî, bu durumu padişahların ahlaki çöküşünü eleştirmek için bir araç olarak kullanmıştır. Bu durum, destanın sadece edebi bir eser olmanın ötesinde, dönemin toplumsal yapısını yansıtan ve zaman içinde farklı ideolojik yaklaşımlara göre şekillenen bir metin olduğunu ortaya koymaktadır. *Gül Sanûber* destanının zaman içerisinde nasıl değişime uğradığını ve çeşitli dönemlerde hangi değer yargıları doğrultusunda yeniden oluşturulduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak metnin farklı dönemlerde nasıl değişime uğradığını gösteren karşılaştırmalı çalışma, dilbilim açısından da önemli bir yere sahiptir.

KAYNAKÇA

Annamuhammedov. M, Meredov. A. (1978). *Şeydayı (lirika, Gül-Senuber)*. Aşkabat: Ilım Neşriyatı.

Atayev. K. (2010). *xvııı Asır Türkmen Edebiyatı*. Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyat dairesi.

Ayverdi, İ. (2010). Kubbealtı Lügati. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat

Begmekov. I, Rejebov. P, Tuvakbayeva. M. (2010). *Türkmen Edebiyatı*. Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyat dairesi.

Demirel, Ö., Kaya, Z. (2017). *Eğitim Bilimine Giriş* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Develi, H. (2015). *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu.* İstanbul: Kesit Yayınları.

Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat.* Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Ekici, M. (2002). *Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında I*. Millî Folklor, 14(53), Bahar, 27-33.

Elçin, Ş. (2003). *Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Garrıev. B. ve Husainov. G. (1943). *Şeydayı Gül-Senuber*. Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyat dairesi.

Garrıev. S. A. (1976). *Türkmen Edebiyatınıñ Tarıhı 2. cilt*. Aşkabat: Ilım Neşriyatı.

Goçmıradov, H. (2010). *Türkmen Halk Döredijiliği.* Aşkabat: Türkmen Devlet Neşriyat dairesi.

Kazı, M, D. (1950) *Şeydâyî Gül Sanûber*. İran: Kâbus Neşriyatı.

Korkmaz, Z. (2022). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Meredov. A. (1964). *Şeydayı (derñevler ve tekstler)*. Aşkabat: Türkmenistan Neşriyatı.

Oğuz, Ö. (2004). *Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları.* Millî Folklor, 8(62), Yaz, 5-7.

Redhouse, J. W. (2005). *Turkish and English Lexicon.* İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şen, M. (2016). *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü.* İstanbul: Post Yayın.

TDK: (2008). *Derleme Sözlüğü* I-XII. Ankara: TDK Yayınları.

TDK: (2009). *Tarama Sözlüğü.* I-VIII. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekin, Talat vd., (1995). *Türkmence-Türkçe Sözlük*. Ankara: Simurg Yayınları.

Türkmen Dilinin Sözlüğü (2010). I-II. Aşkabat

Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınları.

EKLER

Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda *Perîzâd ve Sanavber* adıyla 06 Mil Yz A 8650/1 demirbaş numarasında kayıtlı nüsha. (M)

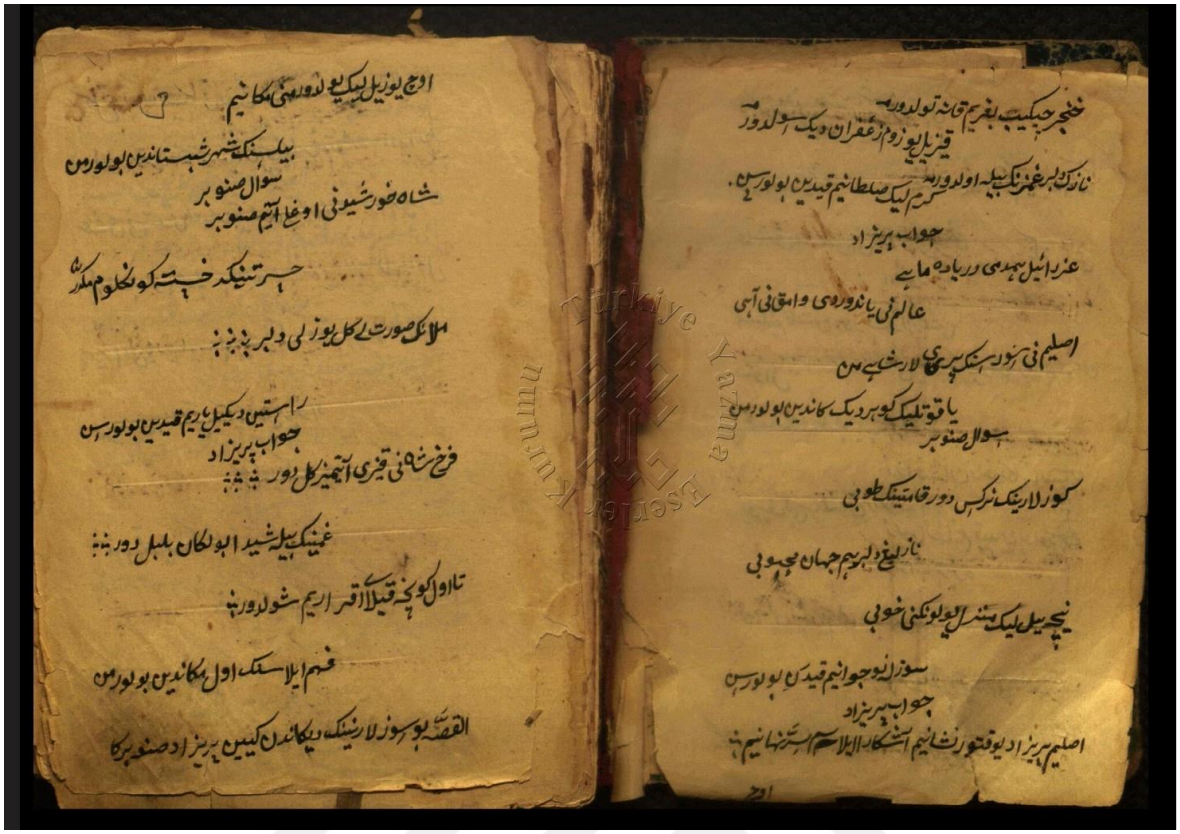

Türkmenistan Ilımlar Akademisi'nin Mahtumkulu adındaki Dil, Edebiyat ve Milli El Yazmaları Enstitüsü'nde 780 numara ile kayıtlı nüsha. (T)

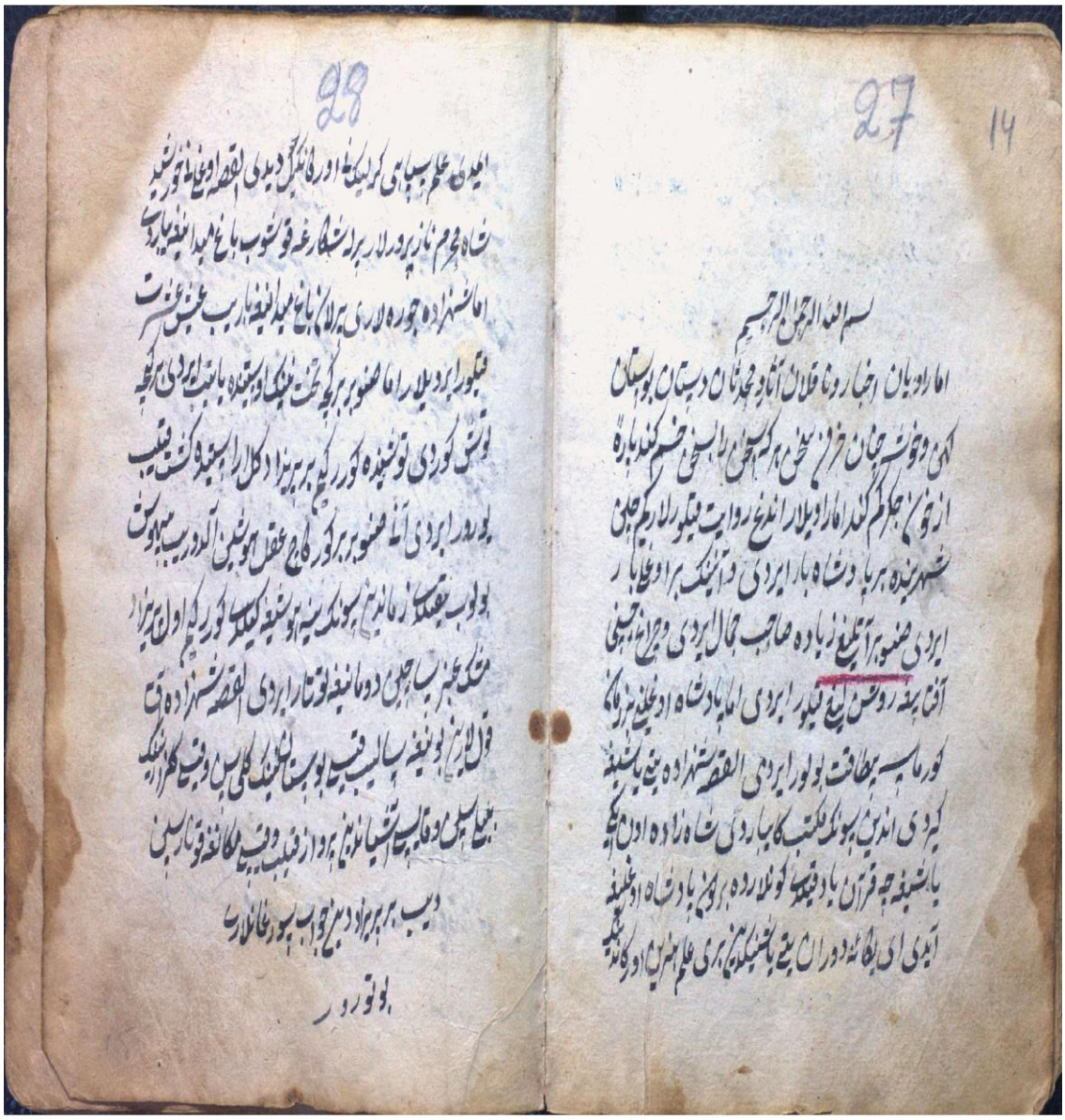

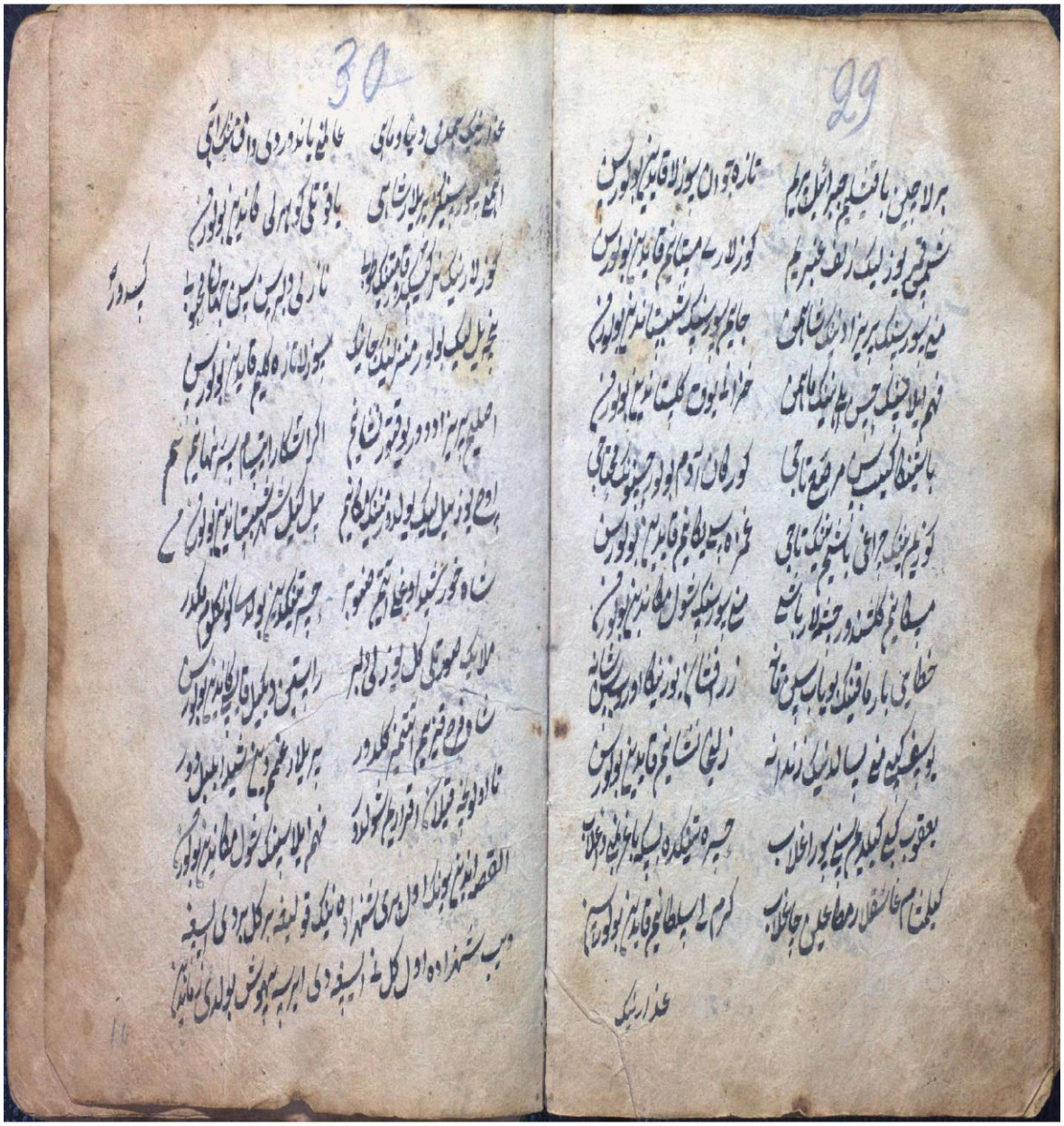

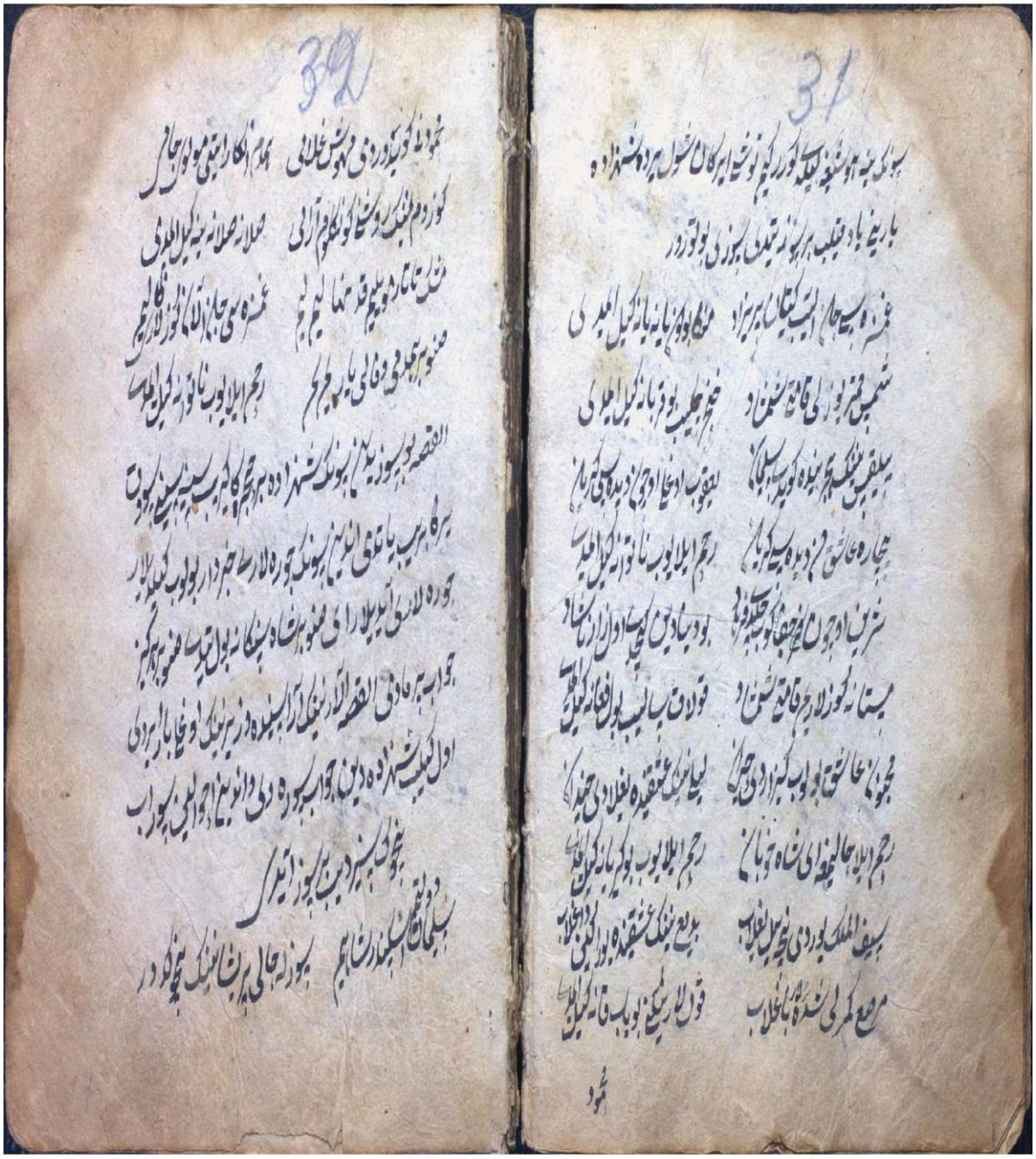

Murad Durdı Kazı tarafından 1950'de *Şeydâyî Gül Şanûber* adıyla İran'ın Günbedkavus şehrinde Kâbus neşriyatıyla yayımlanmış nüsha. (İ)

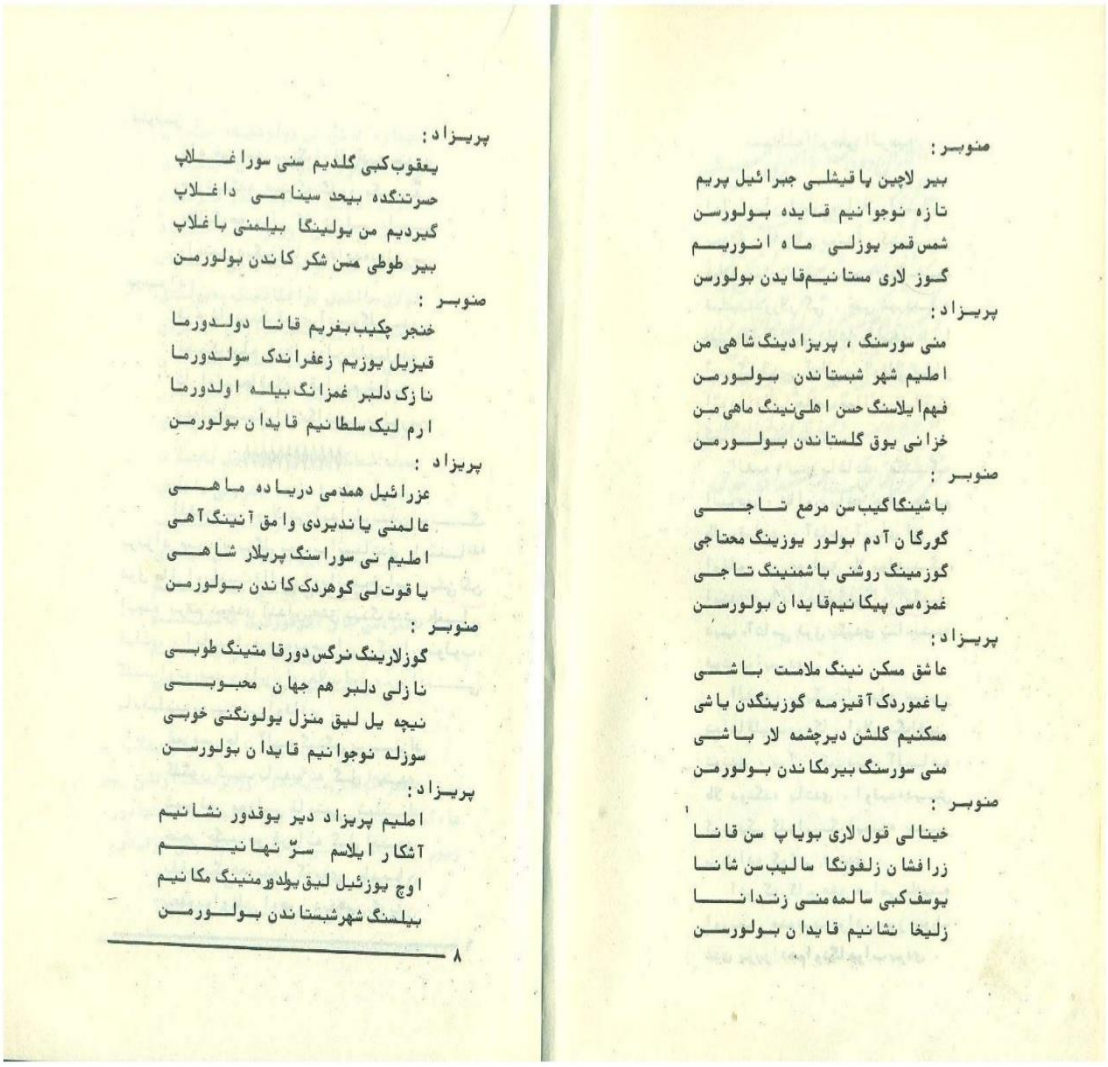

منوبر :
بیر لاچین یا قیشلی جبرائیل پریم
تازه نوجوانیم قایده بولورسن
شمس قمر یوزلی ماه انوریم
گوز لاری مستانیم قایدن بولورسن
پریزاد :
منی سورسنگ ، پریزادینگ شاهی من
اصلیم شهر شبستاندن بولورمن
فهم ایلاسنگ حسن اهلی نینگ ماهی من
خزانی یوق گلستاندن بولورمن
منوبر :
باشینگا گیب سن مرصع تاجی
گورگان آدم بولور یوزینگ محتاجی
گوزمینگ روشنی باشمنینگ تاجی
غمزه سی پیکانیم قایدان بولورسن
پریزاد :
عاشق مسکن نینگ ملامت باشی
یا غموردک آقیزمه گوزینگدن یاشی
مسکنیم گلشن دیرچشمه لار باشی
منی سورسنگ بیرمکاندن بولورمن
منوبر :
خینالی قول لاری بویاپ سن قانا
زرافشان زلفونگا سالیب سن شانا
یوسف کبی سالمه منی زندانا
زلیخا نشانیم قایدان بولورسن

پریزاد :
یعقوب کبی گلدیم سنی سوراغلاپ
حسرتنگده بیحد سینامی داغلاپ
گیردیم من یولینگا بیلمنی باغلاپ
بیر طوطی منن شکر کاندن بولورمن
منوبر :
خنجر چکیب بغریم قانا دولدورما
قیزیل یوزیم زعفراندک سولدورما
نازک دلبر غمزانگ بیلمه اولدورما
ارم لیک سلطانیم قایدان بولورمن
پریزاد :
عزرائیل همدمی دریاده ماهی
عالمنی یاندیردی وامق آتینگ آهی
اصلیم نی سوراسنگ پریلار شاهی
یاقوت لی گوهردک کاندن بولورمن
منوبر :
گوزلارینگ نرگس دورقا متینگ طوبی
نازلی دلبر هم جهان محبوبی
نیچه یل لیق منزل یولونگنی خوبی
سوزله نوجوانیم قایدان بولورسن
پریزاد :
اصلیم پریزاد دیر یوقدور نشانیم
آشکار ایلاسم سرّ نهانیم
اوچ یوزئیل لیق یولدورمنینگ مکانیم
بیلسنگ شهرشبستاندن بولورمن

صنوبر :
شاه خورشید نینگ اوغلی آدیم صنوبر
حسرتینگده خسته کونگلوم مکدّر
ملائیک صورت لی گل یوزلی دلبر
راستین دیگیل ماریم قایده بولورسن

پریزاد :
فرخ شاه نینگ قیزی آدمیزگلدور
غمینگ بیله شیدا بولن بلبل دور
تا اولینچا قیلای اقراریم شولدور
فهم ایلاسنگ اول مکاندین بولورمن

القصه ،بوسوزلارنی آیدانلربندن سونگ پریزاد صنوبره برگل توتوب ایسغاتدی ،ایسغانده شول حال اویانیب قالدی اویانیب قراسه دیشی اکن ایچنه برغم دوشدی آندان عشق نینگ شدتی طغیان قیلدی ، اما بیچاره صنوبرحیران سرگردان بولوب، گلیب اوتوریب ، زار،زاریغلاب اول پریزادنی یادقیلیب بویت نی اوقادی .

غمزه‌سی جان آلیب گیتگن پریزاد
گلکون گیپ یانه یانه گل ایندی
شمس قمر یوزلی قامتی شمشاد
خنجر چکیب بو قربانه گل ایندی
بلقیسنگ هجرینده کویدی سلیمان
یعقوب اوغلی اوچون دیده‌سی گریان

بیچاره عاشق من بولونگدا حیران
رحم ایلایوب نا توانا گل ایندی
شیرین اوچون جفاکوب چکدی فرهاد
بودنیادن گچدی اول زارنا شاد
مستانه گوزالیم قامتی شمشاد
قولاق سالغیل بوافغانینگ نه بولدی
مجنون عاشق بولیب گزاردی حیران
لیلی نینگ عشقنده یغلادی چندان
رحم ایلا حالیمه ای شاه خوبان
عرق ایلاب دانه ، دانه گل ایندی
سیف الملک بوردی نیچه‌ئیل یغلاب
بدیع نینگ یادینده بغرینی داغلاب
مرصّع بیلنه شدّه لار باغلاب
قول لارینگی بویاپ قانه گل ایندی
مشک تاتار قدی بنی نهالیم
غمزه‌سی جان آلارگوزلاری ظالیم
صنوبر همدمی وفالی یاریم
رحم ایلاگیل بو گریانه گل ایندی

دیب ، بوسوز لاری آیدیب ، زار،زار یغلاب صنوبر حجراگه گیریب یاتدی .وزیرنینگ اوغلی زیور شاه گیریب گورسه ،صنوبر اربد حالده یاتیب دور. زیور اونینگ حالینی سوراب ، بوشعرنی اوقیدی.

سلیمان دولت لی عزت لی شاهیم
سوزله حالی پریشانینگ نه بولدی ؟

گوزمنینگ روشنی عزت لی شاهیم
روشن قلغیل بوافعالینگ نه بولدی ؟

****

یوسف نینگ آتاسی حضرت یعقوب
یغلامادی سن چه ای تازه محبوب
فراقینگده یغلای خوب ایلسه ناخوب
سوزله گوزدن آقان قانینگ نه بولدی؟

****

گوز لارینگی قانلی یاشه دولدورما
گُل یوزینگی گهربادک سولدورما
دوستلارینگ کویدورمه دُشمن گولدورما
توکانمس حسرت لی حالینگ نه بولدی ؟

****

گُلشنینگ دولپدور حزان بادینا
برسوزوم بارآنکله گونگل صادیقا
قولاق سالغیل زیورقلینگ دادینا
سوزله چاک گریبانینگ نه بولدی ؟

****

آندان سونگ صنوبردیشندا گورانینی آتاوانا سینه و اولوغلاره بیان ادیب یغلاب شیله آیتدی

برسوزیم بار آغالیریم یگلریم
دیشیمده گورینده‌ی بیر سمین زیرک
الف دک قامتی گُل یوزلی دلبر
آنینگ عشقنده من بولدوم اشرلیک

****

بوزولغان گونگلومنی قیلدی عمارت
دلبر بیزی باقیب قیلدی اشارت
گوزلری جان آلور غمزاسی آفت
زُلفی زرافشان لی مشک عنبر لیک

****

بیر گل پری دلبر قیلدی مستانا
اول شیرین سخن لیق دُرّی یگانا
اوچ یوزشیل عهد قیلیب پردی نشانا
بیر غنچه دهن لی شهد شکرلیک

****

آلیمده اوتوریب نقابین آچیب
صنوبر دیب گلدی سینه سین آچیب
طوطی یالی سوزدن شکر لار ساچیب
بیر همای باقشینگا گونی زرلیک

****

القصه ، صنوبرآتاسیندان رخصت آلیب ، آیتدی ای آتا اوزیمده اختیار یوقدور، هرنه بولسه ، حق تعالی نینگ اراده‌سی بولور دیب یغلاب توردی .

آتاسی آیتدی ای اوغلوم صبر قلینگ اوزجا — نینگا اوزینگ سنم قیلمامنینگ جانمنی داغلما ، منینگ سیزدن آیریلیپ گورچک گونیم نامه بولور؟

اول پریلارنینگ جایی ، یولی بولسا ، اوچ یو— زگیل لیق بولدور داشدیرسنینگ عمرینگ آتکا یتمز، ناحق بولدا اولوب قالسنگ هیچ کیشی سندن منگا خبر

Şeydayı (lirika, Gül-Senuber) adıyla M. Annamuhammedov, A. Meredov tarafından 1978 yılında, Aşkabat'ta Ilım neşriyatıyla yayımlanan nüsha. (K1)

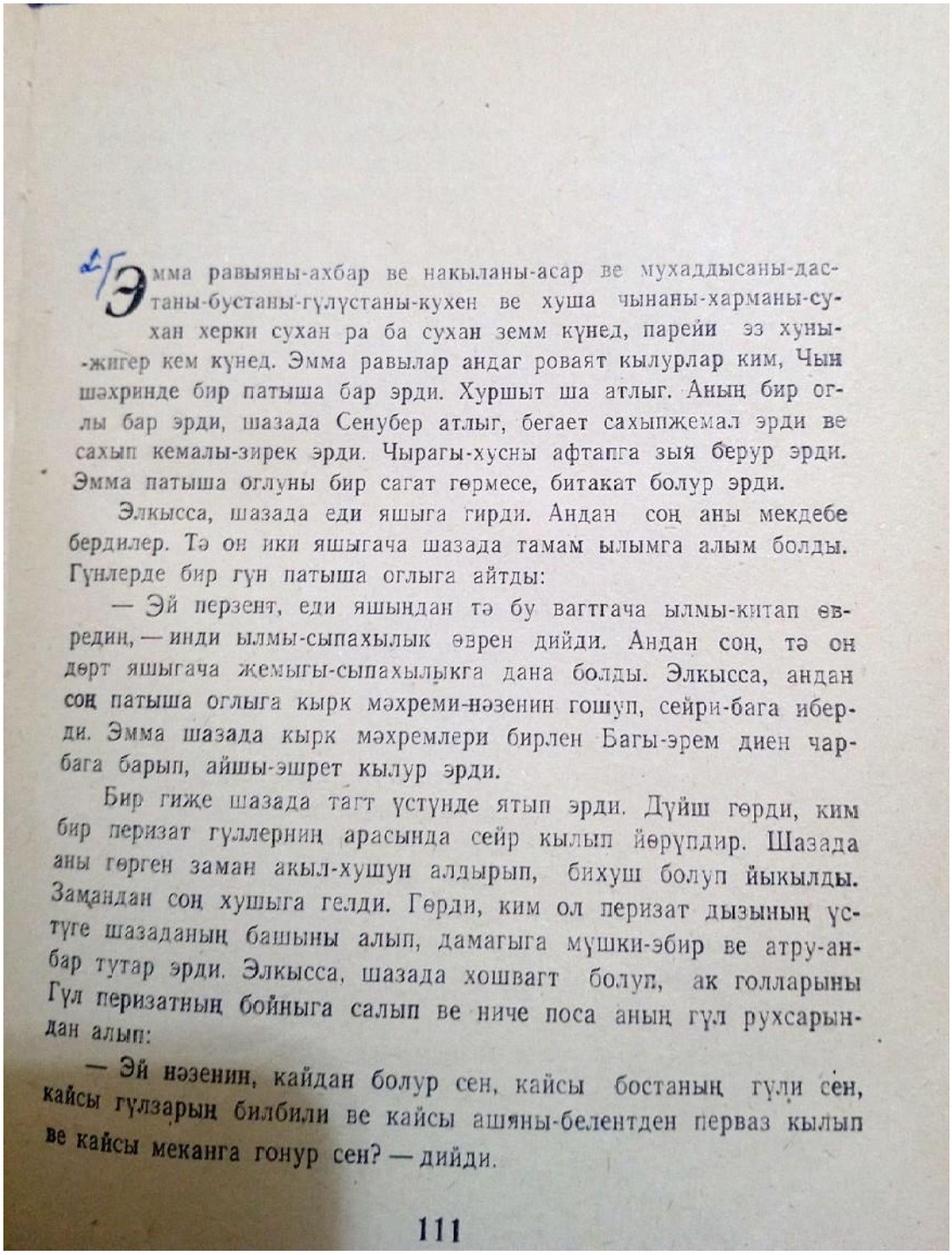

Эмма равыяны-ахбар ве накыланы-асар ве мухаддысаны-дастаны-бустаны-гүлүстаны-кухен ве хуша чынаны-харманы-сухан херки сухан ра ба сухан земм күнед, парейи эз хуны-жигер кем күнед. Эмма равылар андаг роваят кылурлар ким, Чын шәхринде бир патыша бар эрди. Хуршыт ша атлыг. Аның бир оглы бар эрди, шазада Сенубер атлыг, бегает сахыпжемал эрди ве сахып кемалы-зирек эрди. Чырагы-хусны афтапга зыя берур эрди. Эмма патыша оглуны бир сагат гөрмесе, битакат болур эрди.

Элкысса, шазада еди яшыга гирди. Андан соң аны мекдебе бердилер. Тә он ики яшыгача шазада тамам ылымга алым болды. Гүнлерде бир гүн патыша оглыга айтды:

— Эй перзент, еди яшындан тә бу вагтгача ылмы-китап өвредиң, — инди ылмы-сыпахылык өврен дийди. Андан соң, тә он дөрт яшыгача жемыгы-сыпахылыкга дана болды. Элкысса, андан соң патыша оглыга кырк мәхреми-нәзенин гошуп, сейри-бага иберди. Эмма шазада кырк мәхремлери бирлен Багы-эрем диен чарбага барып, айшы-эшрет кылур эрди.

Бир гиже шазада тагт үстүнде ятып эрди. Дүйш гөрди, ким бир перизат гүллерниң арасында сейр кылып йөрүпдир. Шазада аны гөрген заман акыл-хушун алдырып, бихуш болуп йыкылды. Замандан соң хушыга гелди. Гөрди, ким ол перизат дызының үстүге шазаданың башыны алып, дамагыга мүшки-эбир ве атру-анбар тутар эрди. Элкысса, шазада хошвагт болуп, ак голларыны Гүл перизатның бойныга салып ве ниче поса аның гүл рухсарындан алып:

— Эй нәзенин, кайдан болур сен, кайсы бостаның гүли сен, кайсы гүлзарың билбили ве кайсы ашяны-белентден перваз кылып ве кайсы меканга гонур сен? — дийди.

Гүл:
— Шәхри-Шебистандан болур мен, Феррух шаның гызыдур мен — дийгеч, Сенуберниң көцлиге ашыклык пейда болуп, бу газалны окады, Гүл перизат хем нәз-керешме бирлен жогап берди.

Сенубер — Бир лачын бакышлым, Жебрайыл перлим,
Тәзе новжуваным, кайдан болур сен?
Шемси-камар йүзлим, зүлпи анбарлым,
Гөзлери местаным, кайдан болур сен?

Перизат — Мени сорсаң, перилериң шахы мен,
Аслым шәхри-Шебистандан болур мен;
Пәхм эйлесең хусн әхлиниң махы мен,
Хазаны ёк гүлүстандан болур мен.

Сенубер — Башыңа гейип сен мурассаг тәжи,
Гөрен ашык болур, хуснуң мәхтәжи,
Дүнйә ягшылардан алур сен пажы,
Гамзасы пейканым, кайдан болур сен?

Перизат — Ашыклар иймиши — меламат ашы,
Силап дек акызма гөзүңден яшы,
Месгеним гүлшендир, чешмелер башы,
Мени сорсаң, шол мекандан болур мен.

Сенубер — Хытайы бармагың бояп сен гана,
Зерефшан зүлпүңе уруп сен шана,
Юсуп дейин мени салдың зындана,
Зүлейха нышаным, кайдан болур сен?

Перизат — Якуп киби гелдим сени сораглап,
Хасратындан бески сен мени даглап,
Гелмишем бу ышкың метагын баглап,
Бир тотуям, шекер-кәнден болур мен.

Сенубер — Ханҗар чекип, багрым гана дөндердин,
Гызыл йүзүм загпыран дек солдурдың,
Гамза билен, нәзли дилбер, өлдүрдин,
Керемли солтаным, кайдан болур сен?

Перизат — Узраның хемдеми, деряда махы,
Әлемни яндырды Вамыкның ахы,
Аслымы сорасаң,— перилер шахы,
Якутлы, мерженли кәнден болур мен.

Сенубер — Гөзлериң неркесдир, каматың тубы,
Нәзли дилбер, сен-сен жахан махбубы,
Ниче йыллык ёлдур мензилиң хубы,
Сөзле, тәзе гүлүм, кайдан болур сен?

Перизат — Перилер шахы мен, ёкдур нышаным,
Әшигәр әйлесем, сырры-пынханым,
Үч йүз йыллык ёлдур мениң меканым,
Билсең, шәхри-Шебистандан болур мен.

Сенубер — Ша Хуршыт оглуям, адым Сенубер,
Хасратындан хаста көңлүм мүкеддер,
Мелайик суратлы, гүл йүзли дилбер,
Растың дийгил, кайсы ерден болур сен?

Перизат — Ша Феррух гызыям, адымыз Гүлдүр,
Гамымдан перилер щейда билбилдир,
Тә өлинчә кылан ыкрарым шолдур,
Пәхм әйлесең, ол мекандан болур мен.

Элкысса, андан соң пери шазаданың голыга «ысгагыл» дийип, бир гүл берди. Шазада ол гүлни алып ысгады, бихуш болды. Замандан соң хушыга гелди. Гөрди, ким дүйши эркен, алдында хич немерсе ёк. Шол ерде шазада ярыны ят кылып, бир сөз дийди:

Baymuhammet Garrıev ve G. Husainov tarafından 1943 yılında Aşkabat'ta Türkmen devlet neşriyat dairesinde *Gül-Senuber* adıyla yayımlanmış nüsha. (K2)

РАВЫЛАР муидаг роваят клыпдырлар ким, Чынмачын шәхринде Хуршыт ша атлы бир патыша бар эрди. Оның бир оглы бар эрди, адына Сенубер диер эрдилер. Бигает сахыпжамал эрди. Патыша оглыны бир сагат гөрмесе карары галмаз эрди.

Шазада еди яшына гирди, ондан соң патыша оглыны мектебе берди. Сенубер тә он яша чен хер пенундан хат алды. Гүнлерде бир гүн патыша оглына: „Эй оглым, еди яшдан башлап, бу вагта ченли ылым окадың. Имди сыпахычылык өренгил" дийип, оглына кырк мәхрем гошуп, чарбага иберди. Шазада жоралары билен багы-мейданда гезип, сейир кылар эрди.

Шазада бир гиже тагтың үстинде ятып эрди. Дүйш гөрди: бир перизат гүллериң арасында сейир кылып йөрүпдир. Шазада периге гөзи дүшгеч, бейхуш болуп йыкылды. Замандан соң хушына гелип гөрди ким, бир перизат шазаданың башыны дызының үстине алып отурыпдыр, зүлпүниң мүшки-анбар ысы дамагын тутупдыр... Сенубер она:

— Эй нәзенин, кайдан болар сен ве кайсы чемениң гүли сен?—дийди.

Гүл:

— Шәхри-Шебистандан болар мен. Феррух шанын гызы дыр мен,—дийгеч, Сенуберің көнлинде ашыклык пейда

болуп, ол перизатга сөз ташлап, сорал сорады, перизат хем жовап берди.

Сенубер — Бир лачын бакышлым, жебрайыл перлим,
Тәзе новжуваным, кайдан болар сен?
Шемси-камар йүзлим, зүлпи анбарлым,
Гөзлери местаным, кайдан болар сен?

Перизат — Мени сорсаң, перизадың шахы мен,
Аслым шәхри—Шебистандан болар мен;
Пәхм эйлесең, хусн әхлиниң мәхы мен,
Хазаны ёк гүлүстандан болар мен.

Сенубер — Башыңа гейип сен мурассыг тәжи,
Гөрген адам болар йүзиң мәтәжи,
Гөзимиң рөвшени, башымың тәжи,
Гамзасы пейканым, кайдан болар сен?

Перизат — Ашыкы-мисгиниң меламат башы,
Ягмыр дек акдырма гөзимден яшы,
Месгеним гүлшендир, чешмелер башы,
Мени сорсаң, бир мекандан болар мен.

Сенубер — Хына билен голлар бояп сен гана,
Зерефшан зүлпиңе салып сен шана,
Юсуп киби салма мени зындана,
Зүлейха нышаным, кайдан болар сен?

Перизат — Якуп киби гелдим сени сораглап,
Хесретинде бихат сынамы даглап,
Гирдим мен ёлыңа билими баглап,
Тоты сухан, шекер-кәнден болар мен.

Сенубер — Ханжар чекип, багрым гана долдурма,
Гызыл йүзим загпыран дек солдурма,
Гамза билен, нәзли дилбер, өлдүрме!
Керемли солтаным, кайдан болар сен?

Перизат — Ўзраның хемдеми деряда махы,
Әлеми көйдүрди Вамыгың ахы,
Аслымы сорасаң,—перилер шахы,
Якутлы, гөвхерли кәнден болар мен.

Сенубер — Гөзлериң неркесдир, каматың тубы,
Нәзли дилбер, сен-сен жахан махбубы,
Ниче йыллык ёлдыр мензилиң—нубы?
Сөзле, новжуваным, кайдан болар сен?

Перизат — Аслымыз перидир, ёкдыр нышаным,
Эгер әшгәр этсем сырры-пинханым,
Үч йүз йыллык ёлдыр мениң меканым,
Билсең, шәхри—Шебистандан болар мен.

Сенубер — Ша Хуршыдың оглы мен, адым Сенубер,
Хесретинден хаста көңлим мүкетдер,
Мелайык суратлы, гүл йүзли пейкер,
Растың айгыл, кайсы ерден болар сен?

Перизат — Феррух шахың гызы, адымыз Гүлдир,
Гамдан пери болган шейда билбилдир,
Тә өлйәнчәм кылган ыкрарым шолдыр,
Пәхм эйлесең, ол мекандан болар мен.

ЭЛКЫССА, бу сөзден соң ол пери шазаданың голына ысгагыл дийип бир гүл берди. Сенубер ол гүлни ысгап, бейхуш болды. Замандан соң хушына гелди. Гөрер ким: дүйши экен...

Шазада перят кылып, дилдарын яд эдип, бу газалы окады.

Гамзасы жан алып гиден перизат
Элван гейип, дөне-дөне гел имди!
Шемси-камар йүзли, каматы-шемшат,
Хынжар чекип, бу гурбана гел имди!